

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 03223

GEKLIBENE SHRIFTN

Israel Ma-Yafith

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ישראל מה-יפית

*

געקליבענע שריפטן

ישראל מהימנית, דער מחבר

ישראל מה-יפית

געקליבענע שריפטן

פארלאג „המנורה“ תל-אביב

תש"ל — 1970

Israel Ma-Yafith / Geklibene Shriftn

ישראל מה-יפית / געקליבענע שריפטן

פאָרלאַג „המנורה“ רח' זנגביל 24, תל-אביב, ישראל
“Hamenora” Publishing House, 24, Zangwill St., Tel-Aviv, Israel

©

נדפס בישראל תש"ל — Printed in Israel 1970

דפוס ד. בן-נון תל-אביב

אינהאלט

הקדמה: צווישן איבערציע און המצאה, פראָפ. דב סדן

דאָס לעבן און שאַפן פון י. א. מה־יפית 5

הומאַריסטישע דערציילונגען

19	. . . . .	דער כוח פון געלט. (10 קאָפיטלען)
30	. . . . .	אין סוכה (אַ מעשה לכבוד חנוכה)
36	. . . . .	„כתריאלישקער קוריער“
43	. . . . .	דער שטרייק אין כתריאלישאַק
49	. . . . .	באַטיסטיני אין כתריאלישאַק
56	. . . . .	מיין קבלת־פנים אין כתריאלישאַק
62	. . . . .	אומזיסטע שונאים
69	. . . . .	דער פאַרכישופטער אַקס (אַ מעשה נפלא)
72	. . . . .	פאַרביטן די „יוצרות“
77	. . . . .	אויף קבר־אבות
83	. . . . .	מאַסקאַראַד
88	. . . . .	שלח־מנות (פון די קינדער־יאָרן)
94	. . . . .	אַ שבועות־נאַכט (פון ישיבה־לעבן)
100	. . . . .	די אושפיוזין
107	. . . . .	ווען דער הימל שפאַלט זיך
112	. . . . .	אַ דין־תורה מיט גאַט (אַ פאַלקס־מעשהלע)
119	. . . . .	צי איז חרוסת געפערלעך ?
125	. . . . .	ווי אזוי איז אַפגעשאַפט געוואָרן די אַמעריקאַנער „קוואַטע“
131	. . . . .	דאָס לעצטע בוך
135	. . . . .	איבערגעכאַפט די מאַס

זיינע עלוישע כשרונות און דערוועקן התפעלות ביי די שטעטלשע לומדים.

צו זיין „בר-מצוה“ האָט ער שוין דורכגעלערנט גאַנץ סדר „נזיקין“ (קרוב צו 700 בלאַט גמרא) מיט אַלע תוספות. צום יום-טוב פון בר-מצוה ווערט איינגעלאָדן דאָס גאַנצע שטעטל, און דאָס יינגל זאָגט אַ לומדישע דרשה.

בערך אין אַ יאָר אַרום פאַרלאָזט ער זיין היים און פאַרט קיין לידע, וווּ ער לערנט דריי יאָר אין דער ישיבה פון הרה"ג ר' י. ריינעס. שוין דעם ערשטן זמן רעאַגירט דאָס בחורל אַזוי לעבעדיק אויפן שיעור, אַז עס גייט אַ ווערטל ביי די חברים: מה-יפית מיט רב יואל-דודן (דער ראש-ישיבה) זאָגן דעם שיעור. די איבעריקע זמנים לערנט ער שוין אין קיבוץ פון די 30 בעסערע בחורים, וווּ דעם שיעור זאָגט דער „מייצעטער עלוי“ הרב ר' שלמה. דאָ לערנט מה-יפית אויך פוסקים. אויך קומענדיק שפעטער אַהיים, לערנט ער נאָך יורה-דעה און חשן-משפט און צו 18 יאָר קריגט ער סמיכה אויף הוראה פון 2 אַלטע רבנים.

אין ישיבה און אין דער היים פאַרנעמט ער זיך אויך מיט השכלה; ער לערנט שפראַכן און מאַטעמאַטיק. אויפן לעצטן געביט ווייזט ער אַרויס אומגעוויינלעכע פעיקייטן. אַ שטאַרקן אינטערעס דערוועקט ביי אים פיזיק.

די נטיה צו דערפינדונגען לעבט אין אים נאָך אין דער קינד-הייט. צו 10 — 11 יאָר שאַפט ער אַ שפאַרקאַסע, וואָס עפנט זיך פונקט צו דער הונדערטער קאַפיקע; שפעטער — אַן אויטאָ-מאַט, וואָס פאַרקויפט שוועבעלעך. דער אויטאָמאַט איז זייער פינקטלעך, און דער קליינער דערפינדער האָט שטאַרק הנאה פון אים.

צום אָנהייב קריג האָט ער שוין פאַרטיק אַ גרויסן, קאַמפלי-צירטן מעכאַניזם, וואָס דאַרף זיין, לויט זיין האַפענונג, אַ מוסטער פון אַ מאַשין, וואָס באַוועגט זיך אייביק, אַן אַ זייטיקער קראפט; די אַ"ג „פערפעטום מאַבילע“. ער ווייס, אַז די געלערנטע האַבן

די דאָזיקע אידעע אויפגעגעבן, אָבער ער מוז אַליין פרובירן. זיין פּלאַן שיינט אים צו זיין אזוי פשוט און ריכטיק, אז ער צווייפלט ניט אין דערפאַלג. ער אַרבעט וואָכן לאַנג מיט די אייגענע הענט איבער דעם מעכאַניזם.

שפעטער באשעפטיקט אים שטאַרק די אידעע פון אַ דער-פינדונג אויסצומיידן אַ באנער-צוזאַמענשטויס, אויסנוצנדיק די געזעצן פון מאַגנעטיזם.

יענע טייוולשע המצאות, וואָס העלפן מיט ביי אַ מלחמה, רופן אַרויס ביי אים געפילן פון עקל און העכסטער אויפרעגונג. ער שטרעבט צו העכערער טעכנישער אויסבילדונג; אָבער די שווערע מלחמה-יאָרן און איבערהויפט זיין קראַנקייט, וואָס הויבט אים אָן מאַטערן צום סוף פון יאָר 1919, פאַראַליזירן זיינע פליג-לען, און דער גאַלדענער חלום פון אַלע זיינע יאָרן גייט מיט אים צוזאַמען אין קבר אַוועק.

זיין ליטעראַרישע אַרבעט הייבט ער אָן זייער פרי. צו 16 יאָר בערך שרייבט ער אַ העברעישן שיר „אומלל“. מערקווירדיק, פון וואָנען נעמט זיך ביי אים דער מאַטיוו פון יאוש און צער דאַן, ווען ער איז נאָך גאַר געזונט געווען און קיין השגה ניט געהאַט וועגן גרויסן אומגליק, וואָס לויערט אויף אים.
דאָס ליד ענדיקט זיך מיט אַט דעם פּערז :

מה קשה הגורל שדנו בו אותי :

לשאת כאחד את חיי ומותי !

(ווי שרעקלעך דער גורל געמשפט האָט מיר :

ס'זאַלן ראַנגלען זיך לעבן און טויט ביי מיין טיר !)

אינטענסיווער הייבט ער אָן שרייבן פון 1917 י. ער שרייבט דאַן אָן דאָס ליד „שלום-קלאַנגען“, דאָס איז זיין הימען פארן וועלט-פרידן. אין דעם פּעריאָד, ביז 1921, שרייבט ער אַ סך לירישע לידער. ער שרייבט אויך העברעישע לידער: „שבת“, „כדור

פון רענטש : הרב ניסן מהייזיג, הרבנית — די עלטערן און שוועסטערן
פון מאהר

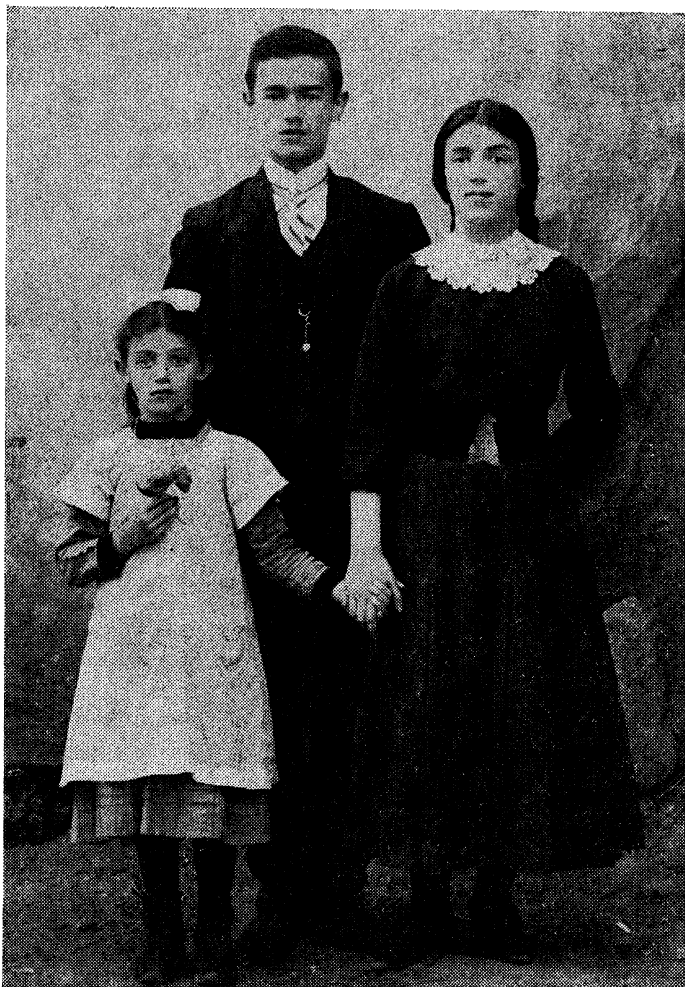
פורח", „מה שספר הרוח" א"צ. ער זעצט איבער משלים פון קרילאָוון אין יידיש און העברעיש, ער שרייבט אָן אַ קליינע קאַ-מעדיע „צו שפּעט" און אַ טראַגעדיע פון יידישן לעבן אין מלחמה-צייט, — „אין בלוט און גיפּט".

אין יאָר 1919 דרוקט ער זיך צום ערשטן מאָל אין „אידישע צייטונג", ווילנע.

אַ קורצע צייט שפּעטער ווערט ער אַ שטענדיקער מיטאַרבעטער פון „אידישע שטימע", קאַוונע, וווּ ער אַרבעט קרוב צו 10 יאָר; אין דעם פעריאָד געפינט ער ענדגילטיק זיין וועג אַלס הומאַריסט. אויסער די צוויי דערמאָנטע צייטונגען, באַטייליקט ער זיך אין משך פון זיין לעבן נאָך אין פאַלגנדיקע אויסגאַבן: „איד. מאַרגן-זשורנאַל" — ניו-יאָרק, „טעגל. איד. קוריער" — טשיקאַ-גאַ, „איד. זשורנאַל" — קאַנאַדע, „ווילנער טאַג" (אין אַנדערע פון די דערמאָנטע צייטונגען ווערן זיינע שאַפונגען איבערגעדרוקט אָן זיין וויסן), „איד. לעבן" — קאַוונע, „די וועלט" — בערלין, „גריניקע בימעלעך" — ווילנע, די וועכענטלעכע „הצפירה" — וואַרשע, „נתיבות" — קאַוונע, „איזראַעליט. וואַכנבלאַט" — ציריך (דייטש), „האַמבורגער פאַמיליענבלאַט" (דייטש), „יודישע רונדשוי" — בערלין.

סוף זומער 1921 י. בייים שרייבן די קאַמעדיע „ווער גיט מער", באַווייזט זיך אים בלוט פון האַלדז. אַ צערודערטער זאַגט ער דאָן: „איך האָב זיך אַ ביסל איבערגעמאַטערט". אַבער דער הומאַרפולער טאַן און ענערגיע פאַרלאַזן אים ניט, און לינגנדיק אין בעט, דיקטירט ער שטילערהייט זיין שוועסטער דעם לעצטן אַקט. די קאַמעדיע ווערט געשטעלט פיל מאָל אין קאַוונער שטאַט-טעאַטער און אויך אין די גרעסערע פּראַווינץ-שטעט.

אין זעלביקן יאָר זעצט ער איבער די „שירי-עם" פון ביאַליק. די איבערזעצונג ווערט אויפגענומען דורכן גרויסן דיכטער מיט צופרידנקייט און ווערט געדרוקט אין ביאַליקס נייער אויסגאַבע „לידער און פאַעמען".

דער מחבר, 15 יאָר אלט, צווישן זיינע שוועסטערן : שינע און בריינע

אויסער די שוין דערמאנטע ווערק שאפט מהיפית אין די לעצטע 10 יאר די אלע דא אין בוך געגעבענע דערציילונגען, 3 קאמעדיעס, 2 קינדער-פיעסן, א גאנצע סעריע פעליעטאנען אין גראמען — די א"ג „קלינג-קלאנגס“, פעליעטאנען אין פראזע (אויך העברעישע), און פאראדיעס.

צו דער כאראקטעריסטיק פון זיין שאפונג דארף נאך געזאגט ווערן אַט וואָס: ניט פון צופעליקע וויציקע פעליעטאנען אָדער מעשהלעך באשטייט זיין גייסטיקער באַגאַזש; אין זיינע שריפטן איז אויסגעשמידט אַ ליטעראַרישער כאַראַקטער. אַ גרויסע ליבע צו ארץ-ישראל, צום געדאַנק פון אונדזער גאולה; אַ גאַליקער סאַטיריזם קעגן כל המינים פאַליטישע צבועקעס און יידנפרעסער פון גאַר דער וועלט; אַ טיפע פאַראַכטונג צו די יעווסעקן, די עוכריי-ישראל; דאַן זיין שטענדיקער נשמה-פראַטעסט קעגן שפיכות-דמים פון פעלקער, וואָס גייט דורך ווי אַ בלוטרויטער פאַדעם דורך אלע זיינע שריפטן. אַט איז איינער פון זיינע באַ-ליבטע פּערזן:

אָך! ווען זיי באַגרייפן די אַקסיאַמע,

אַז אַ זיגער אין מלחמה

איז פאַראַנען מער ניט איינער:

דער מלאך-המוות, ווייטער קיינער!

אין די מלחמה-יאָרן לעבט ער איבער גענוג שרעק און דאגות. ניט איין מאַל דונערט איבערן שטעטל אַ קאַנאַנאַדע. מיט גרויל און ווייטיק קוקט ער זיך צו צו די פאַרבלוטיקטע סאַלדאַטן, וואָס ווערן באַנדאזשירט אין אַרטיקן בית-מדרש. 7—8 מאַל בייט זיך דאָ די מאַכט. אין יאָר 1918 ווערט ער קראַנק אויף אַ שווערן פּלעק-טיפּוס. ווען דער קראַנקער איז אין אַ געפּערלעכן צושטאַנד, איז זיין פאַמיליע געצווונגען צו פירן אים דריי מייל מיט אַקס

פון רעכטס : דער מחבר, זיין פרוי חנה, און א פריינד, אין בריסל, 1929

אין פראסט און ווינט צום קרייזשפיטאל. די דאזיקע נסיעה און די קראנקייט בכלל שוואכן אָפּ זיין אַרגאַניזם, און ווען אין 1919 י. פאַרשפּרייט זיך אַ גריפּע-עפּידעמיע, לאַזט די קראַנקייט אים איבער מיט באַשעדיקטע לונגען.

ער קורירט זיך און דערגרייכט אַ צייטווייליקע בעסערונג, אָבער שטילערהייט טוט די קראַנקייט איר פאַרניכטנדיקע אַרבעט. ער נייטיקט זיך אין היימישער פּלעגע און אָפּרו, אָבער עס ציט אים צו דער ברייטער געזעלשאַפט, צו טעטיקייט. ער אַרדנט זיך אַיין פּריער אין ווילנע, נאָך דעם אין קאָוונע. ער אַרבעט אין דער קאָוונער יידישער קהלה, שרייבנדיק דערווייל פאַר זיין צייטונג. ער האָט פאַרדרוס, וואָס צוליב זיין געזונט-צושטאַנד טאַר ער ניט אויסנוצן זיין רעדנערישן טאַלאַנט, וואָס אַנטפלעקט זיך אין אים נאָך אין זיין פּריסטער יוגנט. ער מוז זיך דערפון אויף אייביק אַפּזאָגן.

דעם זומער פון 1922 פאַרברענגט ער אין בירשטאַנער וואַלד. אין פּרילינג פון 1923 דערפילט ער זיך זייער קראַנק, און ער מוז אייליק פאַרן קיין אויסלאַנד. אין מאַי קומט ער אָן אין סט. בלאַזיען — שוואַרצוואַלד. ער ווערט קורירט דורך פּנעוומאַ. ער שרייבט אַהיים מיט גרויס אַפּטימיזם: „איך פיל, אַז ג' מיינט גוט מיט מיר". ער האַפט אַז דאָ וועט מען אים ראַטעווען. אויף אַ פּראַגע פון פּאַטער: וואָס האָט געוויזן די רענטגען-פּאַטאַ-גראַפיע? ענטפערט ער בקיצור: מיר ווילט זיך איצט ניט עוסק זיין אין „שאלות הריאה"...

אין מאַי פון 1924 פאַרט ער אַריבער אין דאַוואָס, שווייץ, וווּ ער לעבט גאַנצע 4 יאָר. דאָס זיינען יאָרן פון עלנט און פיין. 2 יאָר ליגט ער צו בעט. די טעמפּעראַטור איז דאָס רוב אומ-נאַרמאַל. און דאָך איז ער ניט מפּסיק פון זיין ליטעראַרישער טעטיקייט, און אין דעם שעפט ער טרייסט און מוט. עס ווערן דאָ געשטעלט זיינע פּיעסן און זיי דערפרייען די געמיטער פון קראַנקע און געזונטע.

אין דייטשע זשורנאלן דערשיינען פיל פון זיינע דערציילונגען, איבערגעזעצט דורך זיין כלה חנה יורמאן פון קעלן אַם ריין. פאַר מיר ליגט די פינפֿיאַריקע קאַרעספּאַנדענץ פון דיכטער צו זיין כלה. דאָס איז אַ שפּיגל פון אַ רייכן גייסטיקן לעבן, פון איבערלעבונגען און שטימונגען; אַ רייכער מאַטעריאַל פאַר דער כאַראַקטעריסטיק פון זיין מהות.

אין פּרילינג פון 1928 דערפילט ער זיך בעסער און ער באַשליסט ענדלעך צו פאַרלאָזן דאַוואַס. ער קומט דאָן צו זיינע עלטערן אין פּאַנעמון־קאָוונע, ער איז גליקלעך, וואָס ער איז ווידער צווישן זיין פּאַמיליע און אין דער היימישער יידישער סביבה פון ליטע.

דעם זומער פאַרברענגט ער אין פּאַנעמונער וואַלד. דאָ שרייבט ער צ״א זיין דאַטשע־ראַמאַן „דער טעות“.

אין האַרבסט פאַרלאָזט ער זיין היים. דעם ווינטער לעבט ער דורך אין פאַרשיידענע קוואַרטן און אין פּרילינג פון 1929, נאָך אַ סך וואַגלענישן, באַזעצט ער זיך אין קעלן. אין מאַי קומט דאָ פאַר זיין חתונה מיט פּרל. יורמאַן.

דער קורצער פּעריאָד ביז זיין טראַגישן סוף איז פאַר זיין ליטעראַרישן שאַפן זייער פּראָדוקטיוו. זיין נשמה ווערט באַ־רייכערט מיט נייע איינדרוקן. ער זעט און הערט פיל. אַ באַזונדער קראַפט שלאַגט פון זיין פּעדער אין די לעצטע חדשים פון זיין לעבן.

פּילנדיק זיך אַ ביסל מיד פון דער גרויסער שטאַט, טרוימט ער צו מאַכן אין פּרילינג אַ רייזע קיין ניצאַ אַדער איטאַליע, אָבער דער טויט איז זיך מקדים, און אין גיכן מאַכט דער דיכטער זיין לעצטע נסיעה אויפן קעלנער בית־עלמין.

אַנהויב שבת ווערט ער שווער קראַנק. מיט אַ טאַג פּריער שרייבט ער צום רעדאַקטאָר פון דער „אידי. שטימע“ ר. רובינשטיין וועגן זיין פאַרלאַנג אַרויסצוגעבן אַ באַנד שריפטן. ער האָט שוין מאַטעריאַל אויף 5 בענדער, און אים ווילט זיך זען כאַטש איין

בוך דערווייל. אָבער — אים בלייבט נאָך צו לעבן צוויי וואָכן. אויף
מאָרגן ליגט ער שוין אין בעט. מיט אַ זעלטענער סבלנות טראָגט
ער איבער זיינע לעצטע טעג. ער ליידט פיזישע און גייסטיקע
יסורים, אָבער ער לאַזט ניט פאַלן קיין וואָרט פון יאוש, באַקלאַגט
זיך ניט אויף זיין גורל. מיט גרויס רחמנות טרייסט ער זיינע
נאָענטע, אַז זיין לאַגע איז ניט געפערלעך.

פיר טעג פאַרן טויט פירט מען אים אַריבער אין אַ שפיטאַל
פון אַ פראַפעסאָר, אָבער קיין רעטונג איז שוין פאַר אים ניטאָ.
דינסטיק פרי, כ' שבט, תר"ץ, איז פאַר אים אַלץ געענדיקט. —
מיט אַ באַזונדער אינטוויציע האָט ער מיט יאָרן צוריק
געשריבן לידער, וואָס האַרמאָנירן אַזוי מיט זיין שפּעטערדיקן
גורל. אַט איז איין פּערז:

אייביק בליט דער ליבער מאַי ניט,
אייביק קלינגען טענער פריי ניט
פון דעם לעבנס-ליד ;
וואַלקנס מאַכן שוואַרץ די זונען,
און חלומות ווערן צערוגען,
אייביק שיינט עס ניט...

ש. מ.

ה ק ד מ ה

דב סדן / צווישן אינערציע און המצאה

צווישן אינערציע און המצאה

א

ישראל (אברהם) מהיפית, וואָס אין מיט פּערציק יאָר צוריק אַוועק פֿון דער וועלט, אין עלטער פֿון דריי־און־דרייסיק יאָר, איז היינט כמעט אַ פֿאַרגעסענער נאָמען. איך זאָג: כמעט — ווייל ער ווערט דאָך פֿאַרט, פֿון מאָל צו מאָל, דערמאַנט, בעיקר ווען עס קומט אויס צו שמועסן וועגן ח. נ. ביאַליק'ס „שירי עס“, וואָס מהיפית איז געווען איינער פֿון זיינע פיינסטע פֿאַרידישער, אַזוי־ווייט, אַז מען האָט אָנגענומען, דאָס מהיפית איז, בעצם, איינער פֿון ביאַליק'ס פסעוודאַנימען. די דאָזיקע איבערזעצן געפינען זיך אין יעדער אויסגאַב פֿון ביאַליק אין יידיש — אָנגע־הויבן מיטן בוך „שירים“, („כלל“־פֿאַרלאָג, בערלין 1922), און פֿאַרענדיקט מיטן בוך „אויסגעקליבענע שריפטן“ (מוסטער־ווערק 20, בוענאָס־איירעס 1964). אָבער דאָס איז דאָך בלויז אַ טייל פֿון מהיפית'ס שאַפונג, אפילו בלויז אַ טייל פֿון זיין איבער־

זעצערישער מי, וואָס האָט אַרומגענומען אַנדערע דיכטער, סיי אין אונדזער, בעיקר מיטלעלטערלעכער, ליטעראַטור (ר' יהודה הלוי, ר' שלמה גבירול), סיי אין אַנדערע, מאַדערנערע ליטעראַטורן. אין די שפראַכן וואָס ער האָט באַהערשט (רוסיש, דייטשיש, פּויליש). נאָך מער, ער האָט זיך פאַרנומען מיט פאַריידישן קרי-לאַוו, כאַטש ער האָט מסתמא געוויסט פון די פריערדיקע פרווון (ר' מרדכלי, ריוועסמאַן וכדומה), און דאָס באַווייזט, ווי ווייט עס האָבן געגרייכט זיינע איבערזעצערישע אַספּיראַציעס. אָבער אויך די דאָזיקע מי זיינע, איז בלויז אַ טייל פון זיין פּרוכפּער-דיקער שאַפּערשיקייט — ליד, קופּלעט, דערציילונג, פעלעטאַן, דראַמע.

ב

אמת, אַ יאָר נאָך זיין טויט איז אַרויס אַן אַפּקלויב פון זיינע הומאַרעסקעס, אָבער לא די וואָס עס איז בלויז איין באַנד פון פינף בענד, וועלכע ער האָט נאָך ביים לעבן פּלאַנירט, און וואָס זענען עדיהיום נישט דערשינען, איז עס היינט-צו-טאָג אַ ביבליאָ-גראַפישער ווייסער ראַב. אויך אמת, אַז אין די דרייסיקער יאָרן האָבן זיך, דאָ און דאָרט, באַוויזן זאָכן פון זיין ליטעראַרישער נחלה — איך גופא האָב דעמאָלט אַפּגעדרוקט עטלעכע פון זיינע מיניאַטורן אין „דבר“; און אויפן שוועל פון ניינטן יאָרצייט זיינעם, האָט די קאָוונער „אידישע שטימע“, ווו ער איז געווען אַ שטענדיקער מיטאַרבעטער, אַפּגעדרוקט אַן אַפּקלויב פון זאָכן, וואָס זענען געבליבן אין עזבון, אָבער ווידער-אַמאַל — דאָס שלאַפּט אין ביבליאָטעקן, און לעת-עתה האָבן מיר אפילו נישט קיין לייטישע ביבליאָגראַפיע, וואָס זאָל אונדז העלפן זיך אַריענ-טירן אין דעם רייכן און פאַרביקן מאַטעריאַל. אָבער די זעלבע געטרייע האַנט, וואָס האָט מיט קאַרגע

דרייסיק יאָר צוריק, אַרויסגעגעבען מה־יפּית'ס איינציקן בוך, דערלאַנגט אונדז איצט, צום פּערציקסטן יאָרצייט, דאָס געזעמל, וואָס ליגט איצט פֿאַר אונדז. עס איז זיין אלמנה, מרת חנה לבית יורמאַן, וואָס האָט זיינע זאַכן איבערגעזעצט אויך אין דייטשיש, און אַלע יאָרן אָפּגעהיטן מה־יפּית'ס זכר און מיר ווילן האָפּן, אז דער אָפּקלויב, וואָס איז איצט אַרויס, איז אַן אָנהויב, וואָס וועט האָבן אַ פּאַסיקן המשך.

ג

דער אָפּקלויב, וואָס קומט אויפּפּרישן דעם קאַנטאַקט צווישן מחבר און אַ ציבור לייענער, נעמט בעיקר אַרום הומאַ-רעסקעס און די ביאָליק-איבערזעצן, און דאָס מיינט צווי אַספּעקטן פון זיין שאַפּן, אַזוי ווי די איבערזעצן זענען באַקאַנטער און פּאַפּולאַרער, פּאַדערט זיך איצט בעיקר אַן אַפּשאַץ פון זיין באַזונדערן הומאַר-נוסח. און שוין אין סאַמע אָנהויב פון אַזאַ פּרווּו מוז מען באַמערקן, אַז אַזאַ באַזונדערקייט האָט נישט געהערט צו די לייכטע זאַכן, בפרט ווען מיר נעמען אין באַטראַכט, אַז עס איז געווען אַ שטענדיקע רובריק, וואָס האָט אין דער יידישער פּרעסע געהאַט איר היפּשלעך לאַנגע מסורה, און האָט זיך, אויך טעמאַטיש, געדרייט ארום יידישן לוח, און ווי עס פירט זיך, ביי אַן איינגעזעצטער מסורה, לאַקערט אויף איר דער שאַבלאַן, און עס פּאַדערט זיך טאַלענט, אַנצוהאַלטן די מסורה, און אפילו נישט פּאַרוואַרפּנדיק דעם אַדער יענעם שאַבלאַן, צו בלייבן אין תּחום פון הומאַר און זיך נישט אַריינגליטשן אין תּחום, וואָס סימולירט כּביכול הומאַר, און איז נישט מער ווי ליצנות אַדער בדחנות, ווי מיר האָבן עס, בעוונות, אין אונדזער פּרעסע; קירצער געזאַגט: אָנהאַלטן די מסורה פון טעמאַטישן צובונד צום לוח און פּאַרט מחדש זיין.

און עס וואָלט אפשר לייכטער געווען די סכנות פון דער איינגעשטעלטער מסורה גובר צו זיין, ווען נישט דער כוח פון דער שטאַרקער קאַנקורענציע; דען ווער האָט דאָס נישט, מיט זיין הומאַר, באַדינט דעם לוח — י. ל. פּרץ, מרדכי ספּעקטאַר, ומי לנו גדול, שלום עליכם, און אין פּלוג קאַן זיך דאַכטן: ומי יבוא אחרי המלך, ווער קען דאָס קומען נאַכן קיניג; שטעלט זיך אַרויס אַז אויב מען קאַן — קען מען. וואָס שייך שלום עליכם — האָט דאָך שלמה ביקל אַנגעוויזן, אז שלום עליכם האָט אפילו, אין זיין גרויסן טיפּאַזש, — טוביה, מנחם מענדל — איבער-געלאַזט גרויסע מעגלעכקייטן מחדש צו זיין. אויב אַנטוויקלען דעם געדאַנק, האָט שלום עליכם דאָס פּאַרל אויסגעבויט, צוזאַמענפּרעסנדיק אַן עולם-יידן, ווי דאָס פּסיכיש-און מענטאַל-בשותפּותדיקע געשטאַלטיקט זיך צו די צוויי גראַנדיאַזע טיפּן, בשעת דאָס נישט-בשותפּותדיקע בלייבט, ווי עס בלייבן יענע שטיקער שטיין, וואָס דעם סקולפּטאַרס דלויט וואַרפט זיי אַפּ פון דער געשאַפּענער פיגור. און דער חילוק צווישן דעם משל און נמשל איז, אַז אין משל האַנדלט עס זיך וועגן טויטן שטיין וואָס איז אַפּגעפּאַלן, בשעת אין נמשל האַנדלט עס זיך וועגן לעבעדיקע מענטשן, וואָס דאָס גלייכע צווישן זיי איז אַריין אין דער געש-טאַלט, און דאָס אומגלייכע צווישן זיי איז געבליבן אין דרויסן, און זוכט זיין תיקון.

ביקל האט זיך אויף דעם פּראַבלעם אַנגעשטויסן נישט דווקא להלכה, נאר למעשה — ער האָט אין זיין היימשטאַט געקענט אַ ברייה, וואָס איז געווען סיי ענלעך און סיי נישט-ענלעך צו מנחם מענדל, און ער האָט דאָס נישט-ענלעכע סקיצירט און אויסגעבולט.

ווען ביקל האָט דעם ענין, סיי להלכה סיי למעשה, פיר-
 געבראַכט, האָט עס שוין מה־פית פון לאַנג און, ווי עס ווייזט
 אויס, גאַר באַוווסט פראַקטיצירט. פונקט ווי ער האָט געוווסט
 וועגן דער הומאַר־מסורה אין איר טעמאַטישן צובונד צום לוח,
 אַזוי האָט ער געוווסט וועגן דער צענטראַלער ראַל פון שלום
 עליכם אין דער טעמאַטיק, און טאַקע מחמת זיין באַוווסטזיין,
 איז ער נישט געווען אַ נאַכמאַכער, נאָר אַ באַנייער. כדי דאָס
 צו באַווייזן, וועלן מיר אָנהויבן מיט אַ קלייניקייט, אַ פאַרטל —
 מה־פית רופט דאָס טיפישע שטעטל, וווּ אַ סך הומאַרעסקעס
 זיינע פאַסירן, מיטן נאָמען **כתרילישאַק**, און עס קען זיך דאַכטן,
 אז עס איז נישט מער ווי אַ ליטווישער צופאַס צום אוקראַינישן
כתרילעווקע, אַבער אַז מען לייענט זיך אַרײן, פילט מען בפירוש
 די אַריגינאַלע נאַטע, און דער נאָמען איז מרמז דערויף, אַז פונקט
 ווי דער מחבר ווייסט, פון וואַנען און פון וועמען ער גייט, ווייסט
 ער, וווהיין ער גייט.

אַז מען לייענט די ערשטע הומאַרעסקע „דער כוח פון געלט“
 ווייסט מען קלאַר, אז דער מחבר האָט געוווסט, און אפשר פאַר
 די אויגן געהאַט, שלום עליכם הומאַרעסקע וועגן גרויסן געווינס,
 וואָס האָט אויסגעצייטיקט די קאַמעדיע „עמד“; האָט אַבער
 געגעבען אַן אַריגינאַלע הומאַרעסקע, ווי זי האָט געקאַנט בלויז
 אין רעם פון **דעם** פערסאָנאַזש אין **דער** אַקציע, אין **דעם** אַרט
 און **דער** צייט פירקומען. עס זענען צען קליינע פרקים, וואָס
 יעדער פון זיי פאַרענדיקט זיך מיט אַ גראַס־שטיפעריי, און בשעתן
 לייענען, ווערן מיר כביכול פאַרבעטן צו זען, ווי עס חזרט זיך
 דאָ, אין מיניאַטור, איבער דער תוך פון שלום עליכם לאַנגער
 מעשה — דאָ האַבן מיר נישט קיין שניידער, וואָס אַ טעותדיק
 געלייענטער ציפער אין דעם לאַטעריע־צעטל מאַכט אים, אין די
 אויגן פון גאַנצן שטעטל, אויף אַ שטיק צייט, פאַר אַ גביר אדיר,

און די סביבה חנפעט אים, כדי נאָכן אויפגעקלערטן טעות, זיך צוריקצוקערן צום אַלטן גרינגשאַץ; דאָ האָבן מיר אַ בטלנישן לערער, וואָס אָן אַנדער מין טעות אין לאַטעריע-צעטל, מאַכט אים, בלויז אויף איין איינציקן מיטיק, אין די אויגן פון אַ דרייקעפיקער משפחה, פאַר אַ שטיקל עושר, און דער דריילינג איז אים, לשם שידוך, מקרב, כדי נאָכן אויפגעדעקטן טעות, אים ווידער און ווייטער מבזה צו זיין.

פאַראַן, פאַרשטייט זיך, אַ חילוק: פאַרן שניידער איז דער אומקער צו שער-און-אייזן אָן אומקער פון אַ לינגערישער, אָנש-טעלערישער און איך-תוך פוסטער וועלט, צו זיין אייגענעם מהות און כאַראַקטער, וואָס מאַכט אים צוריק פריי און גליקלעך; פאַרן לערער איז דער אומקער פונעם רייכן מיטיק, ביי וועלכן ער איז געזעסן אין דעם פיינעם קאַסטיום, וואָס דער גאַסטגעבער זיינער האָט אים אויסגעסטרויעט, ער זאָל האָבן אַ פנים ווי ס'פאַסט פאַר אַ קאַנדידאַט פון אַן איידעם, אָן אומקער פון גרויען קבצנות צום גרויען קבצנות. אפשר האָט עס נישט צו טאָן מיטן חילוק צווישן נוסח אוקראַינע און נוסח ליטע, אָבער זיכער האָט עס צו טאָן מיטן חילוק פון די מחברים, וואָס פירט דעם רבין צו אַן אַפטימיסטישן און דעם תלמיד צו אַ פעסימיסטישן פינאַל.

1

און עס איז ווייט נישט די איינציקע הומאַרעסקע, וווּ עס בעט זיך אַ פאַרגלייך צווישן דעם באַנוץ מצד אַנדערע מחברים און דעם באַנוץ פון אונדזער מחבר מיט דעם זעלבן מאַטיוו, בפרט דאָרט, ווי עס לאַזט זיך אָננעמען, אַז ער האָט וועגן פריערדיקן באַנוץ געוויסט אַדער אים געקענט. ווי אַ משל קאָן דינען די הומאַרעסקע „דער שטרייק אין כתרילישאַק“, וווּ אַ סטודענטל, וואָס קומט אַהיים אויף יום-טוב און וויל פראַווען רעוואָלוצי-

אָנערע שטיק, נעמט אָנרעדן די צוהעלפערס פון אַ קבצן מיט
 זיבן פּאַלעס, וואָס די צוויי וואָכן מצות־באקן זענען זיין איינציק
 שטיקל פרנסה, אַז זיי זאָלן מאַכן אַ שטרייק, און זיי לאָזן זיך
 איבעררעדן. די סיטואַציע דערמאָנט אונדז דעם סוזשעט אין
 אונדזער ליטעראַטור, ווי ער קומט, אַ שטייגער, פיר אין אַ קורצער
 דראַמע פון י. ל. פּרץ, אָבער דאָ קומט די הומאַריסטישע פּאַענטע:
 דער שניידער, ביי וועלכן דער מצה־בעקער וווינט אומזיסט אין
 קעלער, מאַכט צונישט דעם סטודענטלס כוונה, — ער פּאַרבעט
 אים אַנצומעסטן זיין קאַסטיום, און פּאַרעט זיך דערמיט זייער
 לאַנג; און די נאָך הומאַריסטישערע איבער־פּאַענטע: דער שניי־
 דער האָט אומיסטן פּאַרלייגט דעם סטודענטלס הויזן און טענהט,
 אז דער משרת האָט זיי בטעות פּאַרטראָגן צו אַן אַנדערן קונד,
 און ביז מען ברענגט אים אַנדערע הויזן פון דער היים, וואָס
 געדויערט אויך היפש, גייט איבער די שעה פון שטרייק־אַנהויב,
 און דאָס סטודענטל ברענט פאַר כעס אויף אַלע שניידערס און
 אַרבעטערס צוזאַמען. און ווי קורץ די זאך איז, האָט זי אַ שלל
 פון הומאַר־סיטואַציע, וואָס גייען געקייטלט איינס אין אַנדערן,
 אַזוי אַז עס געשעט אַ סך, כאַטש עס רעדט זיך ווייניק, אַ פּראַ־
 פּאַרציע, וואָס אונדזער מחבר דערהאַלט זי אין רוב הומאַרעס־
 קעס זיינע, וואָס זענען ווייט פון דער באַרעדעוודיקער הומאַ־
 רעסקע, וואָס איז געווען און איז שכיח אין אונדזער פרעסע.

2

באמת האָט אונדזער מחבר דערגרייכט אַ גאָר גרויסע מאָס
 פון אויסגערעכנטקייט אין דער קאַנסטרוקציע און שפּאַרעוודי־
 קייט אין די מיטלען, און נישט אומזיסט רעדט ער בפירוש וועגן
 דער מעלה פון קורצן נוסח. על־כל־פנים שטאַרקט אַן אַנאַליז
 פון זיין דרך די טעאָריע, וועלכע איך האָב געפרוווט אויפבויען

ט

אויפן סמן פון אַנאַליז פונעם וויץ, דהיינו : פונקט, ווי אַן אַנעק-
דאָט פאַרצמזומט זיך, מיט דער צייט, צו אַ גלייכווערטל, פון
וועלכן עס וואַקסט, מיט דער צייט, אַרויס, לויט דער נייער
היסטאָרישער, סאַציאַלאָגישער און פסיכאָלאָגישער סיטואַציע,
אַן אַנדערער, נייער אַנעקראָט, אַזוי פאַרצמזומט זיך אויך אַ
לענגערע אָדער קירצערע דערציילונג צו איר עיקר מאַטיוו, פון
וועלכן עס וואַקסט, מיט דער צייט, אַרויס, לויט דער נייער
היסטאָרישער, סאַציאַלאָגישער און פסיכאָלאָגישער סיטואַציע,
אַן אַנדערער, נייע, לענגערע אָדער קירצערע דערציילונג, און דאָס
איז בעיקר חל אויף דער הומאַרעסקע.

דווקא מה-יפית'ס הומאַרעסקעס, בעיקר די וואָס מאַדולירן
אַ מאַטיוו, וועלכער האָט שוין כמה פריערדיקע באַנוצן, אילוס-
טרירן קלאָר דעם דאָזיקן פראַצעס — זיי זענען אַ מין דינאַמישע
מיט, וואָס קאָן פירן פון דעם לענגערן סיפור-המעשה צו זיין
צמזומדיקן קערן, פונקט ווי זי קאָן פירן פון צמזומדיקן קערן
צום לענגערן סיפור-מעשה.

ח

און וואָס שייך דער נייער, אַנדערער סיטואַציע — אין פלוג
האַט כתרילישאַק נישט ווייניק פון אַלטן, לא-כל-שכן פון נייעם
כתרילעווקע, אָבער דאָס פאַרליבטע פאַרל, אין דער הומאַרעסקע
„באַטיסטיני אין כתרילישאַק“, וואַרפט איינס אויפס אַנדערע
אַן אומחן, פונקט ווי עס האָבן געטאָן זייערע פירגייער מיט אַ
דור צוריק — יענע נאָך דעם זיי האָבן זיך אריינגעלייענט אין
שמר'ס העלדן, די נאָך דעם זיי האָבן זיך אריינגעהערט אין
קלאַנג פון ראַדיאָ — זי מאַכט זיך אַ בילד פון באַטיסטינין לויט
זיין קול, און ער מאַכט זיך אַ בילד פון דער אַדעלהיים לויט
איר קול, ביז די ראַדיאָ-צייטונג אַנטדעקט זיי, וואָס די דעמאַלט

נאָך נישט עקזיסטירנדיקע מעלעוויזיע וואָלט זיי היינט תיכף אַנטפלעקט, אַז דער זינגער האָלט שוין ביי די פינף-און-זיבעציק און די זינגערין ביי די זיבעציק יאָר, און ממילא ווערן די בילדער זייערע, ווי דאָס פאַרל האָט זיך זיי אויספאַנטאַזירט, בטל ומבוטל, און מיר געפינען זיך אין סאַמע מיט פון מאַטיוו, וואָס לאַזט זיך פאַרצומען, ביז צום מאמר: **אינה דומה ראיה לשמיעה**, און אפשר אפילו ביז צום מאמר: **לא ראיתי אינה ראיה**.

מיר האָבן דאָ און איצט, אין כתרילשאַק, ראַדיאַ, און אַט דער טעכנישער חידוש האָט דאָ פאַרכאַפט נישט בלויז מענטשן, נאָר אויך בהמות — אַ ראיה די מעשה מיטן אַקס וואָס איז, בשעתן חנוכה-אָוונט, אַרויף אויף דער בימה, און אַז מען האָט אים געפרווט ארויסטרייבן, האָט ער גענומען רעדן ווי אַ מענטש, און אַלץ צעלויפט זיך און קיינער דערוועגט זיך נישט עטלעכע טעג אַריינצוניכען, און ערשט נאָך דעם אַקס פגירה, שטעלט זיך אַרויס, אַז ער האָט איינגעשלונגען אַ ראַדיאַ-אַפאַראַט. דער שפיץ פון דער הומאַרעסקע איז, אַז דער עולם, וואָס ווייסט שוין און באַנוצט שוין ראַדיאַ, און פאַרשטייט אפשר אויך זיין מעכאַניק, גלויבט נאָך אין אַן איבערנאַטירלעכקייט און נעמט אָן, אַז דער אַקס האָט פאַרגעסן, דאָס עס איז אים מחייב דאָס ווערטל: **אַן אַקס האָט אַ לאַנגע צונג און קען קיין שופר נישט בלאַזן**, אָדער: **קיין יעלה-ויבוא נישט זאַגן**, און האָט זיך גאָר פאַרקוקט אין פרשת בלק און געלערנט אַ קל-וחומר פון **ויפתח השם את פי האתון**, און דער אייבערשטער האָט געעפנט דאָס מויל פון דער אייזעלעכע.

ט

און דאָס ענגע שכנות פון שוין און נאָך אין זייער פאַרמיש — זענען דאָ דאָס זאַלץ פון כמה וכמה הומאַריסטישע סיטואַציעס

און קאמפליקאציעס. א דוגמה דערצו איז אַ מאַטיוו פון יום־טוב־
זשאַנער, וואָס חזרט זיך איבער אין צוויי הומאַרעסקעס — „די
אושפיזין“ און „אריבערגעכאַפט די מאַס“.

אין דער ערשטער הומאַרעסקע האָבן מיר, פון איין זייט,
נאָד דעם מלמד, וואָס וואָרט, אין דער נאַכט פון הושענא־רבא,
אַפּ די מינוט, ווען דער הימל שפּאַלט זיך און האַלט אין איין
איבערחזרן: כל טוב, כל טוב, און אין דער פּרי געפינט ער די
סוכה פול סחורה, און אזוי־ווי ער ווייסט נישט, אַז דאָס האָבן
גנבים אַריינגעפּעקלט, מיינט ער, אַז ער איז טאַקע געהאַלפּן
געוואָרן, און איז מנדב די העלפט אויף צדקה, און אזוי־ווי די
גנבים האָבן דערווייל די סוכה אויסגעליידיקט, איז דער תמים
זיכער, אַז דאָס האָט זיין ווייב גורם געווען, ווייל זי האָט אויף
זיין נדר פאַראיבל געהאַט. אַבער פון דער אַנדערער זייט האָבן מיר
שוין דעם עברית־לערער, וואָס שפּאַצירט אַרום ביינאַכט מיט
זיין ליובע און זיי קומען זיך אַפרוען אין מלמדיס סוכה, זענען
זיך דערווייל מהנה מיט די פיש, וואָס זיי האָבן דאָרט געפונען,
און אַז דער מלמד הערט זיך אונטער זייער לשון־קודש־שמועס
און כאַפט אויף ווערטער ווי: דגים, לויתן, און בפרט אַז ער
הערט אַז זיי רופן זיך איבער אברהם און שרה, איז ער זיכער,
אז דאָס זענען די אושפיזין. איז עס אַן אַלטער מאַטיוו, וואָס
האַט כלערליי אַפּלאַכערישע נוסחאות, בעיקר אין אַנעקדאָט,
אַבער דאָ, אין אונדזער הומאַרעסקע, איז דער מאַטיוו טאַפּל־
שטעגיק אויסגעבויט.

אין דער אַנדערער הומאַרעסקע האָבן מיר אַבער־אַמאָל
צו טאָן מיט אַ סוכה, ווי אויף־דער־וואָר זיצט **שוין** אַ דיכטער,
וואָס וואָרט, מיטן כוח פון צייטונגס־לעקטור, אויף דער מוזע,
אַבער איך־חלום באַווייזט זיך אים **נאָד** אַ מלאך, וואָס זוכט אַ
רעכטע סוכה פאַר די אושפיזין, און אזוי־ווי די דאָזיקע סוכה
געפּעלט אים, פּרעגט ער דעם דיכטער, וואָס ער וויל, און אַז ער
ענטפּערט נישט, ווי מען וואַלט געקענט אַננעמען: רוח הקודש,

נָאָר: געלט, איז דער מלאך גרייט איס נאָכצוגעבן, אָבער אַז דעם דיכטער איז אַלץ ווייניק, ווערט דער מלאך ברוגז, ווייל אַזויפיל געלט איז גאַרנישט פאַראַן אין די אוצרות־של־מעלה. איז עס אויך אַן אַלטער מאַטיוו, וואָס האָט כלערליי אַפּלאַכער־רישע נוסחאות, ווי, אַ שטייגער, ביי וועלוול זבאַראַזשער, ווו דער רבונו של עולם נעמט זיך שאַסטן מיט די ש״י עולמות, וועמען עס קומט פאַר, ביז ער איז אַרויס באַנקראַט, אָבער דאָ, אין אונדזער הומאַרעסקע, איז דער מאַטיוו טאַפּל־שטעגיק אויסגעבויט.

די טאַפּל־שטעגיקייט איז בולט באַזונדערס דאָרט, ווו דער מחבר גייט נאָך דעם פּרינציפּ פון זעלעומת־זה, ווי אַ שטייגער, אין דער הומאַרעסקע „אויף קבר אבות“, ווו עס קומען אין שטעטל אַריין צוויי יידן — איינער, וואָס קומט פון אמעריקע, אַן אַרויפגעקומענער, און די גאַנצע שטאַט שטעלן זיך פאַר ווי זיינע קרובים, און אומעטום נעמט מען אים אויף במאכל ובמשקה; און איינער וואָס קומט פון אַ דערבייאיק שטעטל, אַן אַראַפּגע־קומענער, און קיינער קוקט זיך נישט אום אויף אים. אויך דאָס שכנות פון אַרויף און אַראַפּ איז דאָס פעפערל פון עטלעכע הומאַרעסקעס וועגן שטעטל, וואָס פאַרמאַגט שוין אַן אויטאַמאַ־ביל, אַ ראַדיאָ, און ווו לעבן נאָמען מאַרקס הערט זיך אויך דער נאָמען פרויד וכדומה.

פאַרשטייט זיך, אַז אויך דער דרך פון זעלעומת־זה — אַ ממש קלאַסישע דוגמה איז די הומאַרעסקע: „הנרות הללו“ — גייט אויף דער ליניע פון עלטערע מאַטיוון, וואָס קריגן דאָ אַן אַריגינאַלע מאַדולאַציע. בכלל, פאַרהוילט נישט דער מחבר, אַז ער האָט זיך אויסגעליען שאַבלאַנס, קאַנווענציעס, און ווייזט אפילו אַן אויף זיינע מקורים, פאַרשטייענדיק, אַז נישט די עצם הלוואה, נאָר ווי מען באַנוצט זיך מיט איר, וואָס מען מאַכט פון איר, וואָס מען איז מחדש אין איר, איז דער עיקר. דען מאַטיוון זענען, בעצם, ווי דער אלף־בית — בלויז כ״ב אותיות,

און וואָס לאַזט זיך נישט, דורך זייערע אומציייליקע קאַמבינאַ-
 ציעס, זאָגן און אַרויסזאָגן? נאָך מער, דער מחבר ברענגט צוויי
 קאַנטראַווערסאַלע משלים אין צוויי באַזונדערע הומאַרעסקעס —
 פון איין הומאַרעסקע „סדר-לייכטער“ לערנען מיר אַפּ, וואָס
 פאַר אַ הלוואה טויג נישט, פון דער אַנדערער הומאַרעסקע
 „טעמעס-ביוראַ“ לערנען מיר אַפּ, וואָס פאַר אַ הלוואה טויג יאָ.
 אין דער ערשטער הומאַרעסקע האָבן מיר אַ מעשה מיט
 איינעם, וואָס האָט דערטאַפט אַ שטיפּערישן סיפור-מעשה אין
 אַ דייטשיש בלעטל און אים איבערגעזעצט און אַפּגעדרוקט, נישט
 וויסנדיק, אַז עס איז אַ פּלאַגיאַט פון טשעכאַווס אַ נאַוועלקע,
 און די פּאַענטע איז נישט, ווי מיר וואָלטן זיך משער געווען, אז
 דער פּלאַגיאַטאַר פון פּלאַגיאַטאַר טרייסט זיך מיטן **הגונב** מן
הגנב פטור; נאָר, פאַרקערט, ער איז מלא רציחה אויף יענעם
 מנוול, וואָס האָט גענומען טשעכאַווס נאַוועלקע און אַפּגעדרוקט
 אויף זיין אייגענעם נאָמען. אַט די פּאַענטע גייט אויף דער ליניע
 פון אַנעקדאָט וועגן יענעם, וואָס דערציילט, אַז ווען ער לאַזט
 אַרויס צו שחרית אַ ליגן, קומט ער צו מנחה צוריק צו אים
 און ער דערקענט אים נישט מער און ער פאַרענדיקט מיט אַ
 קרעכץ: **אוי, אַ וועלט מיט ליגנערס.**

אין דער אַנדערער הומאַרעסקע האָבן מיר אַ מעשה מיט
 איינעם, וואָס האָט זיך, אין אַ סוכה געעפנט אַ ביוראַ פאַר יום-
 טוב-טעמעס, און ער עקספּלאַטירט, אין כלערליי שאַטירונגען,
 אַ סוכות-מאָטיוו, — אַן אתרוג-אַנעקדאָט, וואָס קריגט כלערליי
 פנימער: פון אַ הומאַרעסקע, אַ טראַגעדיע, אַ סענסאַציע וכדומה.
 אויך דאָ איז פאַראַן אַ פּאַענטע, אַבער זי פירט אַפּ פונעם באַהאַל-
 טענעם עיקר — דער קריטישער קוק אויפן הומאַריסטישן יום-
 טוב-סוזשעט, וואָס דער לוח פּאָדערט אים יאָר-יערלעך, און
 דער כוח פון אינערציע איז נוטה אים מאַנאַטאַן איבערצוזחן,
 אַבער דער כוח פון המצאה צווינגט אים זיך פּאַליפּאַניש צו
 מאַדולירן. ווער עס וויל זען, ווי די צוויי כוחות ראַנגלען זיך,

לאַכנדיק און שמייכלענדיק, און לאַזן די המצאה גובר זיין די
אינערציע — זאל זיך אַריינלייענען אין בוך, וואָס ליגט איצט
פאַר אונדז.

ירושלים, תמוז תש"ל

הומאַריסטישע דערציילונגען

דער כוח פון געלט

(א סיפור-מעשה אין צען קאפיטלעך)

קאפיטל א

אז מען האט געלט — איז מען שיין און קלוג און מען קען זינגען...
(שלום-עליכם)

יעלין

דערלויבט מיר פארצושטעלן אייך דעם לערער יעלין: 30 יאר אַלט, לאַנג און דין, ווי אַ טעלעגראַפֿנער שטאַנג, גייט תמיד איינגעבויגן, ווי ער וואָלט עפעס געזוכט אויף דער ערד און וואַרפט בשעת מעשה מיט די לאַנגע הענט, ווי איינער, וואָס טרינקט זיך; שטאַרק קורצזיכטיק איז ער, האָט דיקע ליפֿן און אַ לאַנגע נאַז, וואָס מעג צווישן לאַנגע נעזער זיין אַ יושב־ראש. קורץ — בשעת מען האָט אויפֿן הימל פֿאַרטיילט שיינקייט, איז ער געווען אַנדערשוו... איז דאָס אַ חסרון? — אַוודאי נישט! שטייט דאָך געשריבן: „שקר החן“ — שיינקייט איז בלאַטע.

דאָך, די כלות, ווי עס שיינט,
ווייסן גיט, וואָס שטייט געשריבן,
און דעריבער איז ביז היינט
אַ בחור יעלין נאָך געבליבן.

קאפיטל ב

דאָס גרויסע פראַבלעם

יעלינען האָט אַבער איצט באַשעפֿטיקט אַ וויכטיקע פראַגע. נערוועזן

האַט ער אַרומגעשפּאַנט איבערן ניט-געהייצטן צימער און ווי אַ בייזער
גייסט האָט אים פּאַרפּאַלגט דער אומברחמנותדיקער געדאַנק:

— גוואָלד, וווּ נעמט מען 50 ליט?! ?

אַזאַ מיאוסן ווינטער האָט יעלין שוין לאַנג ניט געהאַט. ער וואָלט כאַטש
געהאַט 2 אוראַקן פאַרן צימער צו באַצאַלן. די בעל-הביתטע מאַנט, לאַזט
ניט לעבן... ער האָט צוגעוואַגט אויף היינט... וואָס טוט מען? — אפשר
פרוּוון אַריבערגיין צו חיים פינקעלשטיין? — דאָך אַ גוטער באַקאַנטער.
ער האָט אַ מאָל חיימס יינגל אַ „שטונדע“ געגעבן, אָבער ס'איז אַ שוואַכע
האַפענונג. ער וועט ניט געבן, און דאָן בלייבט אין איר גאַנצער שרעק-
לעכער נאַקעטקייט די שאלה:

— גוואָלד, וווּ נעמט מען 50 ליט?! ?

פּראַפעסאָרן מיט גרויסע געמען,
וועלכע לייון וועלט-פּראַבלעמען,
מה למטה, מה למעלה —
האַבן אויף דער קליינער שאלה
נאָך קיין תשובה ניט דערוויילע,
קען זיין יעלין אין דער לאַגע
צו פאַרענטפערן די פּראַגע? ...

ק א פ י ט ל ג

חיים און ביילע

חיים פינקעלשטיין, וואָס האָט אַ געשעפט פון פאַרטיקע בגדים, איז
בטבע ניט קיין שלעכטער מענטש און וואָלט געטאַן יענעם אַ טובה.
האַט ער אָבער אַ מתנה פון זיין ליבן נאַמען אַ ווייב ביילע, וואָס טראַגט די
הויזן און ער ציטערט פאַר איר אימת-מוות. אַט די ביילע, אַז זי איז מכבד
אַ גאַסט מיט אַ גלאַז טיי, קוקט זי נאָך אויף די פינגער און טראַכט:

— 3 ציגעלעך צוקער אין איין גלאַז! גיט זיי טיי, די חזירים... אויס-

קרענקען זאַל ער דאָס! ...

זי פירט דאָס געשעפט, האַלט זיך פאַר קלוג און דעם מאַן מאַכט זי ווי די בלאַטע פאַר יעדער קלייניקייט. אַלע אירע ידיעות אין זאַלאַגניע באַנוצט זי פון זיינטוועגן: זי רופט אים אויס מיט די נעמען פון כל המינים בהמות און חיות, אפילו אַווינע, וואָס זיינען אין אונזערע קאַנטן גאַרנישט בנמצא. עס איז נאָך אַ נס, וואָס זי שלאַגט אים ניט! וואָרעם גרויס און גראַב איז זי, אַט די ביילע, אַז שפּאַרנדיק וואַלט מען פון איר קענען מאַכן דריי ביילעס, און ווען זי לאַזט אים חלילה אַראַפּ אַ פּאטש — איז אַ סוף אַן עק: אויס חיים!

נו איז עפעס אַ חידוש, אַז חיים האַט פאַרלוירן די זעלבשטענדקייט און ציטערט פאַר איר, ווי פאַר פייער?

חיים איז געבעך זייער שפּל,
ליגט אונטער דער ווייבס פּאַנטאַפּל,
אים איז געבליבן פון זיין „איד“
נאָר זיין בערדל און זיין פליך.

ק א פ י ט ל ד

דאָס פּראָבלעם איז ניט געלייזט

אַז יעלין איז געזעסן ביי חיימען און פאַרטרויט אים זיין שווערן מצב — אַז זיין זייגער האַט מען שוין פּאַרקויפט, זיין זומער-מאַנטל אויך, אַז ער איז אומגליקליך, אויב ער באַרגט אים ניט די 50 ליט — האַט חיימען באמת געוואַלט זיך העלפּן אים. ער האַט זיך אַבער דערמאַנט אַן זיין ביילען און אַרויסגעשטאַמלט:

— איך האַב... גאָר קיין געלט ניט ביי זיך... שלעכטע צייטן... מען לייזט ניט...

— איך וועל אוודאי די וואַך קריגן אַ „שטונדע“ — האַט יעלין זיך געפרוּווט ראַטעווען — וועל איך תּיכּף אַפּגעבן...
— ניטאַ... ניטאַ קיין מזומנים.

— ווייסט איר וואָס? — האַט יעלין זיך אַנגערופן. אַרויסשלעפּנדיק זיין צעריסענעם בריווטאַש — אַט האַב איך דאָ אַ לאַטעריי-צעטל, אַן אַלטן,

ווען ס'זיינען נאך געווען בעסערע צייטן, האב איך גענומען א לאטעריי פאר 50 ליט... אפשר וואלט איר ביי מיר איבערנעמען ?

חיים האט געקוקט אין צעטל : נומער 1925...

— זעט איר — האט זיך יעלין דערפרייט — נומער 1925... א גוטער

נומער... לייכט צו געדענקען: די זעלבע צאל ווי פון היינטיקס יאר...

— יא, ריכטיק, א גוטער נומער... אבער, וואס זאל איך טאן מיט א

לאטעריי-צעטל?... — אזוי האט חיים געשטאמלט, זיך דערמאנענדיק אן

ביילען און אים אפגעגעבן דעם צעטל.

גאלד, זאגן די כעמיקער, איז אן איידל מעטאל און פאראייניקט זיך

שווער מיט אנדערע עלעמענטן, באזונדערס שווער אבער פאראייניקט זיך

עס מיט שרייבער-און לערער-עלעמענטן... — אט דעם נאטור-געזעץ האט

יעלין איצט זייער ביטער געפילט און איז אוועק אהיים א פארזווייפלטער.

גערעכט זיינען די פילאזאפן,

אז דער מענטש איז קליין און שוואך,

אויב ער קען די קונסט פון האפן

פארלירן ביי דער קלענסטער זאך.

ק א פ ר י ט ל ה

ל י ז ע

וועגן ליווען, חיימס טאכטער, וועל איך אייך קיין סך ניט דערציילן,

כדי ניט צו קומען צו לשון-הרע, און וואס, מישטיינס געזאגט, קען זי אייך

אינטערעסירן, אז א גאנצן ליבן טאג איז אדער זי שטייט אין שפיגל, אדער

זי פוצט די נעגל, אדער זי קלערט, מיט וועלכן בחור צו גיין היינט אין

קינא. בכלל שאצט זי אפ די איכות פון א יונגמאן לויט דער כמות

שאקאלאד און פארפומען, וואס ער שענקט איר, און דערפאר איז אונדזער

יעלין ביי איר בכלל ניט פאררעכנט געווען פאר קיין מענטשן.

— ער גייט שוין דער דראנג, דער בלינדער לאקש, דער לאבארדאניעץ

מיט די אויסגעריבענע ארבל — פלעגט זי זאגן — אַנקוקן קען איך אים

ניט!... — בכלל איז זי א מיידל, וועלכע — — נאר ווי געזאגט, וויל איך

ניט באַרײַדן, נאָר מיין באַקאַנטער פּאַעט, וועמען עס געהערן אויך די
איבעריקע פּערזן פון אונדזער סיפור־מעשה, האָט אויף איר אַ מאָל גע-
שריבן: —

איר נשמה איז אויפגעקלעפט
לויטן פּאַלגענדן רעצעפט:
פּודער, מאַניקיר און קינאַ
און שאַקאַלאַדע „טאַבלערינאַ“.

ק א פ י ט ל ו

ר' ביינוש

קאַנט איר ר' ביינוש? ניין? — אַ סימן, אַז איר האַלט ניט ביי אַ
שידוך! ר' ביינוש האָט ביי זיך אין בוועם־קעשענע אַלע בחורים און מייד-
לעך, אַלע אַלמנות און גרושות פון שטאַט. אַלץ, וואָס לעבט און אַטעמט
און קאַן טאָן אַ שידוך, געפינט איר אין זיין נאַטיץ־ביכל, און דערפאַר האָבן
אַלע טאַטע־מאַמעס פאַר אים דרך־אַרץ, מען טראַגט אים אונטער טיי מיט
וואַרעניעס און מען חנפּעט אים, כאַטש ער האָט אַ טבע צו זאָגן יענעם דעם
אמת אין די אויגן און רעדט אַפּט האַרטע דבורים.

ר' ביינוש האָט אַריינגעוואַרפן פיר שטיקלעך צוקער אין גלאַז, און
מישנדיק געטענהט מיט חיימען:

— איך רייך דאָס אַנטקעגן אייער ליזען, רייך איך. זי זינגט גוט און
טאַנצט גוט, אָבער ניט דאָס איז דער עיקר.

— וואָס איז דער עיקר? — האָט געפרעגט חיים.

— דער עיקר איז, אַז אַ מיידל דאַרף חתונה האָבן. אַ מיידל, פאַרשטייט
איר מיך, איז ניט קיין וויין, אַז עס ווערט עלטער, איז קיין מעלה ניט... נו,
און אייער ליזע איז שוין אַ בתולה פון אַ יאָר דרייסיק...

— וואָס רעדט איר — 30 יאָר! זי איז 23 יאָר געוואָרן!...

— לאַמיר מאַכן אַ פּשרה אויף 27 — מאַכט ר' ביינוש — איז וואָס זאָל
איך אייך לאַנג ברייען — איך האב פאַר אייך אַ בחור אַ צאַצקע, כּפתור
וּפּרַח!

— דהיינו ?

— ראשית איז ער אַ גוואַלדיקער בעל-לשון-קודש און אַ בעל-תנ"ך, פון רוסיש און ליטוויש איז דאָך אַפּגערעדט, אָבער טייטש לייענט ער ווי אַ וואַסער! מיט היינע און געטע און די גאַנצע חברה זייערע איז ער אַן אייגענער מענטש.

— זאָגט שוין, ווער איז דאָס ?

— ווער איז דאָס ? — איר קענט אים: יעלין דער לערער.

— ווי-אי? ! — האָט חיים זיך פאַרוואַנדערט.

— וואָס איז דאָ דער „ווי-אי“ ? אייער ליזע, זאָלט איר מיר מוחל זיין, איז ביי מיר ניט פון די פּערוואַקלאַסנע סחורה, וואָרעם אַ רעכטער בחור וויל היינט אַ מיידל מיט קלאַוויר און מיט פּראַנצויז. און ווייטער מוזט איר וויסן, אַז פון 3 בחורים זיינען היינט 2 ציוניסטן, און אַ ציוניסט וויל אַ מיידל מיט לשון-קודש.

— אָבער... — שטאַמלט חיים — ער איז דאָך גוואַלדיק קורצזיכטיק און... און ווייס ניט, ווי מ'פאַרדינט אַ צענט...

— קורצזיכטיק! — איז שוין ר' ביינוש אַריין אין רוגזה — אויך אַ חסרון!... ער איז דאָך ניט קיין שטערן-זענער... און מכוּח פאַרדינען איז נאַרישקייט: איר וועט אים געבן אַ 10—12—15—18 טויזנט ליט נדן און צווייזן אַ ביסל אין געשעפט, ט'ער ווערן אַ גוטער סוחר. בקיצור, איר האָט ניט וואָס צו ספּעקולירן, אויב אייער טאַכטער וועט וועלן קריגן דוקא דעם ענגלישן פּרינץ אַדער דעם פּערסישן שאַך — און וועט ניט פּאַלגן, וואָס ביינוש זאָגט, וועט זי בלייבן ביי אייך זיצן אַ מיידל ביז 100 און צוואַנציק יאָר. זייט זיך מישב! האָט אייך דערווייל אַ גוטן!

גערעכט ר' ביינוש, וואָס ער טענהט

אַז אַ מיידל איז קיין וויין ניט.

ס'בלייבט נאָר איבער מוסיף זיין:

אויך אַ בחור איז קיין וויין,

און ער דאַרף דערפאַר מיט זיך

ניט ספּעקולירן ביז אַ פליך.

קאפיטל ז

ניין, ניין!

אז חיים האט דעם שדכנס פארשלאָג איבערגעגעבן דער ווייב, האט זי אים געוואלט דורס זיין:

— דו שוטה, פראדאם, אַקס, פערד, אייזל, בהמה! ביי דיר איז רעכט יעליגען נעמען פאר אן איידעם! יעלין דער שלימזל, דער לא-יוצלה, דער גארנישט: א ווייב וועט ביי אים שטארבן פון הונגער: הערסט, ליזע? ליזע איז אריינגעקומען און דערהערנדיק די מעשה, האט זי אויסגע-שאָסן אַ היליכיקן געלעכטער:

— הא-הא-הא! אַ שיינעם חתן פאר מיר אויסגעזוכט! איך וואלט דעם שדכן פון אלע טרעפ אראפגעוואָרפן... אזא דראַנג, אזא לאַקש, אזא פרא-אדם! אזא גולם! אזא אידיאָט! ער זעט דאָך אויס, ווי אַ מאַלפע און בלינד איז ער דאָך... און זיין נאָז...

— די נאָז איז אַ קנאַפער אומגליק — זאָגט ביילע — אָבער אַ גראַשן ביי דער בשמה האט ער ניט און ווייס ניט, ווי מ'פאַרדינט אַ צענט.
— דאָס האָב איך אויך געטענהט — האט חיים געשטאַמלט — אָבער...
— וואָס פאַר אַ „אָבער“ — האט ליזע געקוויטשעט — איך האָב געזאָגט „ניין!“.

— טאַקע באשטימט: ניין?

— ניין! ניין! ניין! — האבן ליזע און ביילע מיט אַ מאַל געשרייען.

אַ זידל־מבול אזא שטאַרקן

האַט יעלין ניט פאַרדינט צו קריגן —

אויף אַן איינגעבויגן פאַרקאָן

שפרינגען, זאָגט מען, אלע ציגן.

קאפיטל ח

דער גרויסער געווינס

אחר הדברים האלה — אין אַ פאַר וואָכן אַרום איז חיים אַריינגעלאָפן

אין שטוב, אַ פאַרסאַפּעטער, אַ צעטראַגענער מיט אַ געדרוקטער טאַבעלע אין
האַנט :

— וואָס זאָגט איר דערצו ? ...! ער האָט דאָך ... געוווּנען דעם גרויסן...
דעם גרויסן געווינס !... די 60,000 ליט !

— ווער ? וואָס ? ווו ? — האָט ביילע אים אַנגעקוקט צעמישט.
— יעלין... אונדזער באַקאַנטער יעלין האָט געוווּנען די 60,000 ליט אין
לאַטעריי... אַט איז די טאַבעלע...

— פון וואָנען ווייסטו דאָס ?
— ער האָט מיר אַנומלטן געוווּזן זיין לאַטעריי-צעטל, נומער 1925...
ד ע ר נומער האָט איצט געוווּנען דאָס גרויסע געווינס...

פון וואָנען געדענקסטו אַזוי גוט דעם נומער ? — האָט ביילע געפרוווט
דערגיין.

— איך האָב מיר גענומען אין קאַפּ דעם נומער 1952, ווי היינטיקס יאָר.
— האָט טאַקע יעלין געוווּנען ?

— באשטימט ! קלאָר, ווי דער טאַג ! זיין נומער ! זיכער : 1925 —
באשטעטיקט חיים קוקנדיק אין טאַבעלע — וואָס זאָגט איר דערצו !... אַזאַ
שלימזל...

— ער איז גאַרנישט קיין שלימזל — זאָגט ביילע — ער איז זייער אַ
קלוגער בחור... און בכלל האָב איר אים ליב פאַר זיין איידעלן כאַראַקטער.
— ער איז זייער געבילדעט — רופט זיך אַפּ ליווע.

— וואָס הייסט געבילדעט ! — כאַפּט אונטער ביילע — ער האָט
אַנומלטן געזאָגט אַן אויסלענדיש וואָרט, האָט מיר אַזש אַנגעהויבן שווינדלען
פאַר די אויגן...

— פון דעסטוועגן 60,000 ליט — קען חיים ניט פאַרגעסן.
— 6,000 דאַלער אין מזומנים — זיפצט ביילע...

וואָס זשע דאַרפט איר חכמות האָבן
— אויב דער מזל האָט אייך האַלט ! —
ס'טרעפט, מען ליגט אין דר'ערד באַגראַבן,
פלוצלונג ווערט מען רייך באַצאַלט. —

איין קווינט מזל — זאגט מיין באבע —
איז טייערער פאר טונען גאלד!

קאפיטל ט

דער חתן אויף טיי

— וואס זשע שטייסטו, ווי א ליימענער גולם? — איז ביילע אין א וויילע ארום, נאכן בארוינקן זיך, אנגעפאלן אויף חיימען — ס'איז ניטא קיין צייט צו גענעצן, מ'מוז אים באלד, טאקע שוין, איינלאזן אויף לאטקעס, חנוכה היינט — א גוטער תירוץ. און מען מוז זען, ס'זאל גלייך ווערן דער שידוך, א ניט, וועט אים אַוועקפאַפן אן אַנדערער... איצט איז נאך גוט, וואס קיינער ווייס ניט. ס'קען זיין, ער אליין ווייס נאך אויך ניט... אַזא געבילדעטן בחור מיט אַזא פיינעם כאַראַקטער טאַר מ'ניט איינלאַזן... און דאָס וואָס דו זאָגסט, אז ער וועט ניט קענען קומען היינט, מחמת ער גייט אין צעריי-סענעם קאַסטיום, איז גאַרנישט. איך האָב אַן עצה. דו לויף שוין אין געשעפט — נאָ אַט האַסטו דעם שליסל — און קלייב אויס פאַר אים אַ שיינעם אַנצוג... ליזע! וואָס פאַר אַ פאַרב מיינסטו זאל מען נעמען? — ער האָט אַ שיינע פיגור — זאָגט ליזע — און אַן אינטעליגענט געזיכט; אים וועט קליידן יעדער אַנצוג... — טאָ גיי גיכער! — קאַמאַנדעוועט ביילע — און שיק אים אַוועק דעם אַנצוג. און 2 קראַוואַטן פאַק איין. איינע אַ זיידענע און איינע אַ ביליקע. און הייס די מיידל זאָגן, אז מיר שיקן דאָס אים אַ מתנה אויף חנוכה און בעטן אים למען השם קומען היינט אויף לאַטקעס. דו פאַרשטייסט?

— טאָ ריר זיך גיכער, גולם! — ביילע האָט חיימען אַרויסגעשטויסן דורכן טיר און גענומען גרייטן דעם טיש, און ליזע איז אַוועק זיך אויספוצן לכבוד דעם ליבן גאַסט.

גערעכט איז טאקע ביילע, אַז יעלין האָט אַן איידעלען כאַראַקטער, וואָרעם אַז ער איז אין אַ שעה אַרום געזעסן ביים טיש, אַ צופרידענער און אויסגעפוצטער, און מען האָט אים כסדר געבעטן: „עסט: טרינקט! פאַר וואָס געניסט איר גאַרניט?“ — האָט ער ניט געהאַט קיין האַרץ אַפצוזאָגן און

טאקע גענאסן אי פון די קערשלעך, אי פון די פלוימען, אי פון די לאַטקעס,
אי פון ליקער.

— ווי ער עסט, קיין עין-הרע, די איינגעמאַכטס! אַ פנים, ער ווייס
נאָך פון גאַרנישט — האָט ביילע געטראַכט און זיך אָפגערופן צו יעלינען:
— איר ווייסט גאַרנישט, וואָס עס טוט זיך היינט מיט די גנבים... מען
מוז היינט זייער פאַרויכטיק זיין...

— ביי מיר איז ניטאָ וואָס צו גבענען.

— פון דעסטוועגן... אַט האָט איר אייער אַטעסטאַט, אַ מעטריקע, אַ
לאַטעריי-צעטל... ווייס איך... ביי אונדז איז פאַראַן אַן אייזערנער שראַנק,
וואַלט איר קענען אַוועקלייגן ביי אונדז...

— אַך, דאַנקע! צו וואָס?... ס'איז ניט נויטיק.

— וואָס אַרט איך — שטייט צו ביילע — עס וועט זיין זיכערער...

— נו, מילא, פון מיינטוועגן... — זאָגט יעלין — אַך, איך האָב עס אָבער

ניט ביי זיך... אין אַלטן... ס'הייסט אין אַן אַנדער אַנצוג געלאָזן... —

— ס'מאַכט ניט אויס! — חיים וועט צוגיין מיט איך, וועט ער מיט-

נעמען. ביי אונדז אין שראַנק, וועט איר וויסן, אַז ס'איז זיכער — — —

— וואָס זאָגסטו צו מייין איינפאַל? — האָט ביילע זיך אָנגערופן צו

ליזען, נאָך דעם ווי חיים איז אַוועק מיט יעלינען — אַז דער לאַטעריי-צעטל

וועט זיין ביי אונדז, איז גאַר אַן אַנדער זאָך... און ווי ער זעט אויס, קיין

עין-הרע, אויסגעפּוצטערהייט! אַ מאַגנאַט! אַ מאַגנאַרד.

— ער האָט זייער איידעלע געזיכט-שטריכן — האָט ליזע געזאָגט —

און ער רעדט זייער אינטערעסאַנט... און ליזע האָט זיך פאַרטיפט אין אירע

געדאַנקען: אַ קלאַוויר וועט זי קויפן... פּערסישע טעפּיכער... קליידער...

היט... אַלע מיידלעך וועלן צעפלאַצט ווערן!...

אין דער צייט האָבן אויך יעלינס מוח אָנגעפילט ליכטיקע געדאַנקען:

— אַ נייעם אַנצוג האָט ער... עס האָט זיך אים גאַרנישט געחלומט...

אַ פיינקייט, באמת, פון די פּינקלשטיינס!

אונדזער יעלין האָט אין לעבן

שוין געליטן אַן אַ גרונט,

מעגן מיר אים ווינשטן כ'לעבן,
פון גאַנצן האַרצן: „טראַג געזונט!“

קאַפּיטל י

דער סוף פון דער געשיכטע

אַז חיים איז אַריינגעקומען מיט די פאַפירן אין האַנט האָבן זיך אַלע אַ
לאַז געטאַן צום טיש, אַרויסגעזוכט דעם לאַטעריי-צעטל, מיט ציטערדיקע
הענט אים פּונאַנדערגעעפנט און אַריינגעקוקט:

— יא, ס'שטימט, נומער 1925!

— אַבער... אַבער... — האַט פּלוצלונג חיים אויסגעשריען — ס'איז נישט
דער צעטל... ס'איז דאָך אַ צעטל פון האַמבורגער קלאַסן-לאַטעריי...!
— וואָס רעדסטו?! ...

— אודאי! די געווינסן אין טאַבעלע זיינען פון „רויטן קרייץ“, און דאָס
איז האַמבורגער לאַטעריי...

— וויי איז מיר! — האַט ביילע פאַרבראַכן די הענט — אַזאַ שלימזל!
אַזאַ לאַ-יוצלח!... קויפט ער גאָר אַ צעטל פון האַמבורגער לאַטעריי!...
— אַזאַ דראַנג! — האַט געקוויטשעט ליזע.

— אַזאַ פּראַ-אדם, אַזאַ אידיאָט! אַזאַ בלינדער טשאַרט! אַזאַ מאַלפע!
אַזאַ... אַזאַ...

— וויי איז מיר — האַט ביילע געיאַמערט — פאַר 200 ליט אַ קאַסטיום!...
און זעט, וואָס ער האַט דאָ אַלץ אויפגעפרעסן!... אוי! וואָסער!... וואָסער!...
מיר איז שלעכט!...

פּילאַזאַמישער עפּילאָג

אונדזער גאַנצער לעבן באַשטייט
פון אַנטווישונגען אַ קייט; —
ס'טרעפט, אַז איינער האַט אַ מכה
און האַט קיין פּלאַסטער נישט צו איר,
און דער צווייטער האַט אַ פּלאַסטער —
האַט ער אַבער קיין געשוויר...

אין סוכה

(א מעשה לכבוד חנוכה)

ניט פאר אונדז געדאכט, ניט פאר קיין יידן געדאכט, וואס עס האט פאסירט היינטיקן חנוכה מיט זיידלען!

איר קענט זיידלען? — איך האב אים איך, דוכט זיך, שוין א מאָל פאָרגעשטעלט: זיידל איז א יונגע־מאָן אַ משכיל און אַ מושלם, פאָרשטייט פאָליטיק און קען זאָגן אַ גלייכווערטל; שפּילט „שאַך“ און ווייס די מאַשי-נעריע פון אַ זייגער; און טאַמער ווילט איר, וועט ער איך דערקלערן דעם שכל, פאָר וואָס עס בליצט און פאָר וואָס אַ גראַמאַפאָן רעדט.

ניט אומזיסט האָט אים רב משה בער גענומען פאר אַן איידעם, געגעבן אים זיין שיינע עטלען פאָר אַ ווייב און זיין שיינע שניט-קראַם אין נדן, אַ חוץ מזומנים. רב משה בער האָט געוווסט וואָס ער טוט: זיידל איז אַ יונגע־מאָן מיט אַלע מעלות.

איין חסרון מער ניט האָט ער, אונדזער זיידל, וואָס ער איז אַ קאַרגער: דאַרף ער אַרויסנעמען אַ ליט פון קעשענע פאָר אַן אַרעמאָן, אַדער אַ קהלשע זאַך, רייסט אים אויס אַ שטיק האַרץ. און דערפאַר פילט ער אַן אינסטינקטיווע שנאה צו כל המינים קלייבער און זאַמלער מיט פאַטשיילקעס אַדער מיט רשימות.

מער פאָר אַלעמען אַבער האָט ער פיינט די ציוניסטישע זאַמלער. זיי בעטן ניט, נאָר מאַנען, פונקט ווי זיי וואַלטן ביי אים איינגעלייגט אַ חלק! פישמאַן דער לערער האָט זיך ניט געשעמט איין מאָל אים אַ זאָג טאָן, אַז ער דאַרף געבן „מעשר“ — אַ צענט-חלק פון זיין נדן און שניט-קראַם! געפעלט איך עפעס אַזאַ חוצפה?

האָב איך איך שוין דערציילט אַ מאָל פון עטלס בריהשקייט? איר קאַכן

האָט אַ נאַמען אין גאַנצן געגנט! מאַכט זי געפילטע פיש, דאַרף מען איר צעקושן די פינגער, איר צימעס האָט טעם גן-עדן, און אירע לאַטקעס מעג עסן דער קייסער.

זיידל האָלט שטאַרק פון דער אַכילה, און דעריבער איז ער אַרומגע-גאַנגען אין צימער און געריבן זיך די הענט מיט גרויס הנאה, הערנדיק פון קיך דאָס זיסע שיפען פון די לאַטקעס אויף דער סקאַוואַרדע, און פאַר-נעמענדיק דעם מחיהדיקן ריח פון גענדזענע שמאַלץ. פעטע, הייסע, ברוינע הנוכה-לאַטקעס, וואָס לאַכן אויפן טעלער און „וויינען“ צווישן די ציינער — האָט איר עפעס אַ השגה וואָס דאָס איז! ?

איין שוואַרצער וואַלקן נאָר: פישמאַן! הנוכה איז דאָך זייער צייט צו קלייבן פאַר ארץ-ישׂראל. נו, וועט ער באַלד קומען מסתמא, אַרויסשלעפן אַ פעקל רשימות, אָנהייבן זאָגן מוסר-דרשות, שרייען, קאַכן זיך, דראַען, אַז ער וועט אים אַריינשטעלן אין בלאַט — פע! אַנקוקן קען ער אים ניט, אַט דעם מיאוסן נפש!

איבעריקנס, וואָלט געווען אַ טעות צו מיינען, אַז זיידל איז אַן אַנטי-ציוניסט. אַדרבה: ער האָט זיך געפרייט מיטן יידישן נציב אין ארץ-ישׂראל, באַטראַכט מיט התפעלות די יידישע אותיות אויף די פאַלעסטינע-מאַרקעס און האָט דערציילט מיט התלהבות, אַז ער האָט אַליין אַוועקגעשיקט אַ קאַרטל צו זיין שוואַגער נפתלי אין ירושלים מיט אַ העברעיִשן אַדרעס, און ס'איז אָנגעקומען! דאָס איז אַלץ גוט און פיין, נאָר דאָס געלט-בעטן האָט ער פיינט.

— ניין! — האָט זיידל פעסט באַשלאָסן — היינט ביים געלט-זאַמלען בין איך אין דער היים ניטאָ! מ'דאַרף אָנזאָגן ביילקען, אַז אויב ער וועט קומען דער שלימזל, זאַל זי זאָגן, איד בין אַוועק אין גאַס און וועל קומען ערשט — —

הינטערן טיר האָט זיך דערהערט אַ באַקאַנט הוסטל.

— וויי איז מיר!.. דאָס איז ער!.. וואָס טוט מען?... מען מוז איצט אויף אַ מינוט נעלם ווערן... טאַקע גלייך... אַבער ווזהיין, אַז קיין אַנדער טיר איז ניטאָ?..

ער האָט געהערט, ווי פישמאַן האָט זיך גענומען אַפטרײסלען דעם שניי

פון מאנטל, אויסטאן פאואלינקע די קאלאשן און טאפן אויף דער וואנט,
ווי דעם הוט אויפצוהענגען.

א געניאלער געדאנק האט זיידלען פלוצלונג אויפגעבליצט:
— אין סוכה!

די ברעטערנע סוכה, וואס שטייט ביי אים פון יאר צו יאר, איז צוגעבויט
צום פענצטער, כדי עס זאל זיין באקוועמער דאס עסן צו דערלאנגען. די
סוכה, אויף וועלכער עס איז נאך אפילו גאנץ דער סכך, וועט זיין א טייערער
מקום-מקלט.

און אומר ועושה: א הייב דעם פארהאנג. אן עפן דאס פענצטער און —
האָפּ! — אין סוכה אריין. ער האט האַסטיק ווידער פארהאקט דעם פענצטער
און צופרידן געשמייכלט איבער זיין שיינעם איינפאל.

תיכף איז אריינגעקומען פישמאן און אין אַ רגע אַרום עטל.
— ווי איז דאָס עפעס אייער זיידל? — האט פישמאן געפרעגט, פאָר-
טיפט אין ווישן די ברילן.

— ער וועט גלייך אריינגיין, מסתמא. זיצט.
— אַ דאָנק. איך בין טאַקע פאַרמאַטערט. אַ גאַנצן טאַג גיי איך אַרום.
— איר ווילט געלט אַוודאי?
— יא, פון קרן-קימת.

— ווי איז ער זיידל? — ווונדערט זיך עטל — אַט ערשט איז ער
געווען אין שטוב... איר האט אַוודאי קיין צייט ניט.
— ניין, איך האָב צייט: אומעטום געווען שוין. איר וועט דאָך מיר
דערלויבן אַפּשטימען די קאַסע דערוויילע?
— מיטן שענסטן כבוד! אַט וועל איך מאַכן ליכטיק, עס איז שוין
טונקל.

עטל מאַכט ליכטיק, און פישמאן צעלייגט זיך בהרחבה ביים טיש,
שלעפט אַרויס צוויי לאַנגע רשימות און עטלעכע הויפנס געלט, ציילט און
רעכנט, רעכנט און ציילט — אַ מעשה אַן אַן עק!

— אַ שיינע מעשה — טראַכט זיידל אַריינקוקנדיק דורך אַ שפּאַלט פון
פאַרהאַנג — שטיי אויפן פּראַסט און וואַרט ביז דער שלימזל וועט פאַרטק

ווערן מיט די חשובנות. אבער ס'איז אלץ כדאי! אפגעטאן אים אויף טערקיש!
איבעריקנס, אט לייגט ער שוין צוזאמען די רשימות.

— האט איר עפעס היפש געלט געמאכט? — האט עטל זיך אנגערופן
צו פישמאנען, אז יענער איז פארטיק געווארן מיטן חשבון.

— נישקשה. איבער 5 הונדערט ליט. אבער האב איך זיך אנגערעדט
אויף דעם! מיט יענקל דעם מילנער האב איך געריסן זיך א האלבע שעה
אפשר, אבער מיט לידיקן בין איך פון ערגעץ ניט אוועק.

— איר זייט טאקע הייזעריק — זאגט עטל — אפשר וועט איר אויס-
טרינקען א גלעזל ווארעמס?

— א גלאז טיי? — מהיכי תיתי!

זיידל שטייט און קוקט זיך איין, ווי פישמאן זופט די טיי פאוואלינקע,
לעפעלעכווייז און איז מלא רציחה אף עטלען: נאך וואס גיט זי אים טיי
אין מיטן דערינען?! — זי וועט אים נאך באלד אנבאטן נאך א גלאז!..
מער פעלט ניט... און וואס דרייט ער דארטן מיטן האנט אויפן טיש? מיזעט
ניט, דער בופעט פארשטעלט. אוודאי ווארעניע נאך געגעבן אים, דעם
תכשיט... אוודאי!.. אט שלעפט ער א לעפעלע טריסקאווקעס צום מויל...
— וואס טוט מען? — טראכט זיידל, זיך טרייסלענדיק פאר קעלט און
אונטערטאנצנדיק, כדי צו דערווארעמען די פיס — עס וואלט אפשר געווען
א פלאן אריינגיין אין שטוב? אבער דער פענצטער אין דרויסן ארויס איז
פארשלאגן מיט ברעטער און די טיר איז פארקייטלט פון דרויסן.

קוים מיט צרות דערווארט זיך, אז פישמאן האט געענדיקט די צווייטע
גלאז טיי און געשטעלט זיך. זיידל האט דערמאנט זיך אן די ברוינע שמע-
קעדיקע לאטקעס, וואס ווארטן אים, האט געזען זיין עטלען, וואס האט, א
צערויטלטע פון באקן, געהאט דעם זיבעטן חן, און אים איז געווארן פריילעך
און ווארעם אויפן הארצן. ער האט אפילו פארגעסן אן די פארפרוירענע פיס
זיינע, זאל ער שוין גאר צומאכן די טיר הינטער זיך, דער לערערוק!
— וואס איילט איר זיך? — האט ער דערהערט עטלס קול — זיצט
נאך א וויילע, איר וועט פארווכן מיינע לאטקעס.

מיט א שייט האלץ אין קאפ ווען מ'דערלאנגט אים, זיידלען, וואלט דאס
אים ניט אזוי צעטומלט.

— ווו קען דאָס זיין זיידל ? — האָט עטל זיך ווידער געווונדערט, אָב-
לייגענדיק פּישמאַנען אַ טעלער לאַטקעס פּון אַ פּאַלומישאַק.
— ער שפּילט אַוודאי „שאַך“ ביי גאַלדינען, — האָט פּישמאַן געענט-
פּערט און זיך גענומען מיט גרויס כּוונה צו די לאַטקעס, — פּיינע לאַטקעס
אייערע ! טאַקע גאַר-גאַר געראַטענע לאַטקעס !...

שטיין אין אַ פּאַרשנייטער, קאַלטער סוכה און צוזען, ווי יענער שלינגט
הייסע לאַטקעס און שמועסט זיך דערביי גאַנץ געמיטלעך מיט אייער ווייב
און שמייכלט אונטער פאַר גרויס הנאה, איז ניט קיין געשמאַקער ענין. און
דערפאַר דאַרף מען זיידלען ניט דן זיין לכּף חוב, אויב אים זיינען געקומען
אין מה משונהדיקע, ניט קיין פּיינע געדאַנקען. — גערעכט זיינען די
באַלשעוויקעס — האָט ער געראַכט — וואָס זיי רודפן די צייגניסטן. מ'קען
דאָך טאַקע באמת פּון זיי ניט לעבן ! זיי זוכן דאָס אַ היים פאַר יידן, דער-
וויילע נעמט מען און מ'פּאַרטרייבט אַ מענטשן פּון זיין היים אין אַזאַ
פּראַסט... מען וואַלט זיי דאַרפן אַלעמען עוקר מן השּוורש זיין ! ווייצמאַנען,
סאַקאַלאַוון און די אַנדערע דאַרטן וואַלט ער פּאַרשיקט אין סיביר, און
פּישמאַנען... ווי גוט וואַלט דאָס זיין. ווען ער פּאַרברייט זיין צונג מיט אַ
הייסער לאַטקע און מוז אַוועקלויפן אין אַפּטייק. אַדער, ווען ס'ווערט אין
שטעטל אַ שריפה, און זיי לויפן ביידע אַרויס אויפן גאַס... אַדער... אפשר
נעמען און אַריינקריכן פשוט דורכן פענצטער צוריק, זאַגן, אז ער האָט עס
געמאַכט אַ שפּאַס ? ער האָט אַבער תּיכּף חרטה געקראַגן : ער האָט דער-
הערט פּישמאַנס קול :

— איר מיינט, עס טרעפן זיך אויך קוריאַזן. אַט קום איך אַריין היינט
צו יאַסל חיים : —

— ווו איז יאַסל ? — פּרעג איך, ניטאַ אין דערהיים — ענטפּערט זיין
ווייב, — דערוויילע דערהער איך זיין קול פּון הינטערן טיר : „אַ פּשיק,
געהרגעט זאַלסטו ווערן !.. די גאַנצע גריבענעס אויפגעפרעסן... קעץ
האַלט זי...“.

— דאָס איז שוין מיאוס, — האָט עטל געזאַגט — מה נפּשך, ווילסט
ניט געבן — — —

דעם סוף פּון אירע אויספירונגען האָט זיידל ניט געהערט. אויפן דאַך

פון סוכה איז פון ערגעץ אַראָפּגעשפרונגען אַ גרויסע קאַץ און אַ מבול פון
שניי האָט זיך אויף אים אַ שאַט געטאַן פון סכך. אַז ער איז צו זיך געקומען,
האַט ער געהערט ווידער עטלס שטימע.

— איר שפּילט גאַרניט אין קאַרטן ?

— ניין.

— אַ זעקסאונזעכציק אויך ניט ?

— ניין.

— דאָס איז שוין ניט שיין פון אייך. ווי קען מען דאָס ניט שפּילן אַ
פשוטן יידישן זעקסאונזעכציק ? אויב איר ווילט, וועל איך אייך אויס-
לערנען. — — —

זיידל האָט געטופּעט מיט די פּיס, געקריצט מיט די צייַן : — ער וועט
זיי בייַדן... ער וועט זיי... פּישמאַנען וועט ער אויספאַטשן, און עטלען וועט
ער... ער וועט איר... גאַרניט, זי וויל פשוט פּלירטעווען מיט אים...

אַבער אין אַ שעה ארום (און אפשר איז דאָס געווען נאָר אַ האַלבע
אַדער אַ פּערטל שעה ; ווער ווייס, ווי לאַנג דאָס האָט זיך געצויגן ?) בשעת
פּישמאַן איז אַוועק, און עטל איז אויך ארויסגעגאַנגען אין קיך, און ער,
זיידל, איז, אַ פּאַרפּרוירענער, אַרייַנגעקראַכן צוריק אין שטוב, איז זיין צאָרן
און נקמה-דורשט פאַרשוונדן. אַ דערשלאַגענער, אַ באַליידיקטער, האָט ער
זיך אַראָפּגעלאָזן אויפן שטול און זיך ביטער פּונאַדערגעוויינט.

„כתריאלישקער קוריער“

עס וועט ניט זיין קיין לשון-הרע, אויב איך וועל אייך דערציילן, און
שמואלקע פיינהאלץ פירט א ליבע מיט פעשקע דעם מילנערס. ס'איז ניט
קיין סוד. גאנץ כתריאלישקע ווייס דאס. און ווי אזוי זאל מען ניט וויסן? —
און האלבע טעג און גאנצע אונטן זיצט ער אפ ביי איר, אדער זי ביי אים,
אדער מען „מעסט“ דאס וועלדל פארן שיין פון דער לבנה.
אויף דער שיינער 19-יאריקער פעשקען, פאר וועלכער עס ליגט, אגב,
אנגעגרייט א פיינער נדן, און זי איז א בת-יחידה ביים רייכן טאטן, זיינען
פאראן א סך בעלנים. א פולע בכבודע אינטעליגענטע בחורים זיינען פאר
איר די כפרה, אבער שמואלקע האט זי גענומען מיט זיין פאעזיע. שמואלקע
שרייבט לידער, טיפע לירישע לידער און געפילפולע רירנדיקע דערצייל-
לונגען, וועלכע ער שיקט אין די רעדאקציעס פון פארשידענע יידישע
צייטונגען. די רעדאקטארן זיינען באנדארעס, פארשטייען ניט וואס גוט איז
און ווארפן זיינע שאפונגען אין די קערב. פעשקע אבער פארשטייט זיינע
זאכן ווי געהעריק אפצושאצן. שוין אונטערן שטורעם פון זיין ערשטן
ברוינדיקן ליד איז געפאלן די אומבאזיגבארע פעסטונג, וואס רופט זיך
„פעשקע“.

דאס דאזיקע ליד, וואס הייבט זיך אן מיטן באקאנטן פערז:

פעשקע, פעשקע!

דו האסט פארברענט מיין הארץ,

ווי א האלעוועשקע;

האסט פארכישופט מיד,

אזוי ווי א לילית,

דו ביסט דער עמוד

פון מיינע הייסע תפילות! —

וועט אפשר מאכן אויף די לעזער ניט אזא שטארקן רושם, בשעת זיי לייענען דאס אויף די טרוקענע שפאלטן פון דער צייטונג. ווער עס האט אבער געהערט אט די שורות פארגעטראגן פון מחבר אליין, בשעת ער איז גע- שטאנען צווישן די פארחלומטע ביימלעך פון וועלדל, און פליטערלעך לבנה-שיין האבן געטאנצט אויף זיין בלאסן פנים, ווי זילבערנע שמעטער- לינגען — דארף זיין א ליימענער גולם, אז זיין הארץ זאל ניט צעשמאלצן ווערן אזוי ווי וואקס.

פון דעסטוועגן האט שמואלקען שטארק געקרענקט די הארטהארציקייט און טעמפיקייט פון די רעדאקטארן. צי וועט זיך ניט א וואקל טאן פעשקעס פארטרויען צו זיין טאלאנט, אויב איין מאל נאך איז זיינע א זאך ניט געדרוקט געווארן? און בכלל איז פאר א דיכטער צו ענג דער לעזערקריין, וואס באשטייט פון סך-הכל איין מיידל.

דעריבער האט שמואלקע באשלאסן זיך צו מאכן אומאפהענגיק פון דער טיראנישער דיקטאטור פון דער זטער גרויסער מלוכה און אליין ארויסגעבן אין כתריאלישאק א צייטונג לכבוד חנוכה. ער האט איינגעלאדן אלס מיט-ארבעטער משה-ברוך דעם פארוואלטער פון דער ביבליאטעק און סענדערקע חיים דעם איינבינדער — ביידע מענטשן, וואס האבן אן ארגאנישע שייכות צו ביכער און ליטעראטור און האבן שוין, כאטש זיי זיינען נאך יונג (זיי זיינען אין איינע יארן אן ערך מיטן 20-יאריקן רעדאקטאר) צו עטלעכע העפטן שריפטן.

עס איז געווען דער אוונט פון כ"ג כסלו אין יאר ה' אלפים תרפ"ז, ווען דער רעדאקטאר האט צוזאמענגערופן זיינע מיטארבעטער און האט דער-קלערט:

— די טעכנישע זייט איז שוין אין גאנצן גערעגלט. 100 בויגן פאפיר גיט אפ חיים דער איינבינדער צו זעלבסטקאסטן. קאפיר-טינט האבן מיר אין דער ביבליאטעק, און איך האב שוין אויך גערעדט מיט גאוורילא דעם שרייבער פון טאריבע; פאר א פלעשעלע בראנפן גיט ער אונדז אויף א גאנצן אוונט דעם שאפיראגראף פון קאנצעלאריע, וועלכער וועט אונדז מעגלעך מאכן אן אויפלאגע פון 100 עקזעמפלארן. וועגן נאמען האב איך באשלאסן פאלגנדיקס:

דער „מכבייער-גייסט“ פאסט ניט צום הומאריסטישן טייל פון אונדזער צייטונג. פארקערט, דער נאמען: „די איבערגעזאלצענע לאטקע“ שטעלט אין א פאלשן ליכט דעם ערנסטן טייל. דערפאר וועלן מיר די צייטונג אַרופן „דער כתרילאישקער קוריער“ מיט אַן אונטערקעפל „חנוכה-נומער“. אַזוי אַרום וועלן מיר די צייטונג קענען ארויסגעבן עפטער און מיט דער צייט פאַרוואַנדלען זי אין אַ פּעריאָדישער אויסגאַבע.

איצט בנוגע דעם מאַטעריאַל:

מיין לייט-אַרטיקל „וואָס איז דער חילוק צווישן חנוכה און פורים“ האָב איך אייך שוין פאַרגעלעזן. איצט האָבן מיר נאָך משה-ברוכס פאַלגנדיק ליד:

צו די חשמונאים!

א, איר ווונדערבאַרע העלדן!

א, איר העלדן ווונדערבאַרע!

וואָס איר האָט פון ציונס הימל
אוועקגעיאַגט די שוואַרצע כּמאַרע.

א, איר ווונדערבאַרע העלדן!

איר האָט געוויון אייער גבורה:

איר האָט פאַרטריבן אַלע גרעקן,

און צעפּראַסקעט זיי די צורה!

דער שונא אין געוואָרן שפל,

געהאַט אַ פינצטערע מפּלה;

און מיר עסן לאַטקעס פון קאַרטאַפּל

און זינגען דעם „הנרות הללו“.

די שורה: „און צעפּראַסקעט זיי די צורה“ איז אַפּילו שטאַרק, זי קען

אַבער אַרויסרופן אומאַנגענעמע אַסאַציאַציעס. איך האָב דעריבער אַרייַן-

געשטעלט אַנשטאַט איר, די שורה: „און געבראַכט די גוטע בשורה“ —

איצט איז דאָס ליד באמת אַ דיכטערישע פּערל.

משה-ברוך איז געוואָרן רויטלעך:

— איך וויל אבער ניט, מען זאל וויסן, ווער דאס האט געשריבן. איך וועל אונטערשרייבן ניט מיין פולן נאָמען: משה־ברוך עפֿלבוים, נאָר אַ ראשי־תיבות, אַט אַזוי: „מ—ה ב—ך עפֿ—בוים“.

— גוט, — האָט געזאָגט דער רעדאַקטאָר, — מיר נעמען דאָס צו קענטעניש. — ווייטער האָב איך אָנגעשריבן ספּעציעל אויף חנוכה אַ טראַג־גישע דערציילונג: „די פּאַרשאַלטענע לאַטקע“.

דער אינהאַלט פֿון דער דערציילונג, וועלכע שמואלקע האָט פּאַרגע־לייענט, איז בקיצור אַזאַ: אַ חתן קומט אויף חנוכה צו גאַסט צו זיין כלה. די כלה באַקט אייגנהענטיק לאַטקעס לכבוד אים מחמת זי איז שטערבלעך פּאַרליבט אין אים. פֿון גרויס אויפֿרעגונג האָט זי אַ טעות און נעמט, אַגשטאַט די פּרישע גענדזענע שמאַלץ, אַ טעפּל מיט פּאַראַיאַריקע רינדשמאַלץ. דער חתן, וועלכער איז פֿון זיין זייט נאָך שטערבלעכער פּאַרליבט אין דער כלה, עסט אירע לאַטקעס און מערקט, מחמת גרויס ליבע, גאַרניט. ער מאַכט אַבער קאַליע דעם מאַגן און שטאַרבט אַוועק דערפֿון. מחמת גרויס האַרצ־ווייטיק נעמט די כלה און שטאַרבט אויך אַוועק.

דער דאָזיקען סיפּור־המעשה, וואָס הויבט זיך אָן מיטן מאַטאַ: כי עזה כמות אהבה“ און ענדיקט זיך מיטן פּסוק: „הנאהבים והנעימים בחייהם“ אַאָז״וו האָט געמאַכט אַ געוואַלטיקן רושם אויף די צוהערער. און ביילקע, דאָס דינסטמייַדל, וואָס האָט די גאַנצע צייט צוגעהערט, זיך צוגנבהנענדיק צו אַ שפּאַרונע פֿון דער טיר, האָט שטאַרק געווישט די אויגן מיטן פּאַרטעך. דער רעדאַקטאָר האָט פּאַרריכט די ברילן (פּאַרן יאָר צייט, וואָס ער טראַגט די ברילן, האָט ער זיך שוין צו זיי אַזוי צוגעוויינט, אַז ער טוט זיי שוין מער ניט אויס, ווען ער וויל עפּעס זען) און צוגעגעבן:

— דערמיט איז אויסגעשעפּט דער ערנסטער טייל. איצט וועל איך אייך באַריכטן איבער דעם הומאַריסטישן טייל.

דאָ האָט ער פּאַרגעלעזן אַ זייער רייכן מאַטעריאַל, וועלכער האָט גע־טראַגן אַן אַרטיקן כאַראַקטער און האָט געשטאַמט צום גרעסטן טייל פֿון סענדערקעס פעדער (שמואלקע האָט עס נאָר סטיליזירט).

דאָ זיינען געווען רעטענישן, ווי למשל: „דאָס האָט אַ באַרד און ליגט אין באַד אויפֿן פּאַל. וואָס איז דאָס“? ענטפּער: משה דעם בעדערס ציג).

אפאָריוזמען, ווי למשל: „עס איז בעסער יונג געבאָרן צו ווערן, איידער יונג צו שטאַרבן“; אַ באַזונדערע אָפטיילונג אונטערן קעפל: „דער נס פון קריי-געלע בוימל“, וווּ מ'האַט געקענט לייענען:

— בערל דער גבאי איז געקליבן געוואָרן אויף איין יאָר, און ער האָט די גבאות שוין אַכט יאָר...

— צו יעקלען איז געקומען די שוויגער צו גאַסט אויף איין וואָך, זיצט זי שוין ביי אים אַכט וואַכן... אאז"וו.

דעם גלאַנצפונקט אָבער פון דער הומאַריסטישער אָפטיילונג האָט בלי ספק געבילדעט די פּאָעמע: „אום האַלבע נאַכט מיטן אָפטייקער“, וועלכע האָט זיך געלייענט:

געזונט איז זי ליידער,
האַט ניט קיין בעלמע און קיין הויקער,
פון דעסטוועגן גייט זי כסדר
צום גוישן אָפטייקער!

ביי נאַכט, ווען אַלע טוען שלאָפן,
האַט מען זיי צוזאַמען געטראָפן;
דער פּראָסט האָט געפּרייט, ניט געוואַרעמט,
און זיי גייען זיך געאַרעמט...

מעג זיין וואַרעם, מעג זיין קאַלט —
זי טוט פּלירטעווען פּלייסיק;
צוואַנציק, זאַגט זי, איז זי אַלט,
באַמת איז זי דרייסיק!

דאָ זיינען געווען געשילדערט נאָך אייניקע וויכטיקע פּרטים פון די באַ-געענשישן מיטן אָפטייקער, און געענדיקט האָט זיך עס:

איצטער וועט דער התן קומען,
עסן גריבענעס און בענטשן „מזומן“,

און ער מיינט, ער כאפט אַ מציאה,

די 30-יאַריקע יפהפיה... —

ווער עס האָט נאָר געהערט אַט דאָס געדיכט, האָט גלייך געוואוסט, אַז דערמיט איז געמיינט דינקע נחמה די שענקערקעס, וואָס שטעטל רעדט שוין לאַנג אויף איר ניט קיין שיינע זאַכן, און וואָס חנוכה דאַרף קומען אַ חתן זי אַנקוקן.

נחמה די שיינקערקע איז אַ יידענע אַ קאַזאַק. אַפילו די פויערים אין שענק ציטערן פאַר איר. אין שטעטל האָבן זי אַלע פיינט געהאַט, און דער-פאַר זיינען אונזערע דריי ליטעראַטן געווען זייער צופרידן מיטן שפּיצל, וואָס זיי וועלן איר דאָ אַפּטאַן, זיך פאַרשטעלנדיק, וואָס פאַר אַ רושם אַזאַ אַרטיקל אין דער „לאַקאַלער פרעסע“ וועט מאַכן אין שטעטל, און זיי האָבן זיך צעזעגנט אין אַ געהויבענער שטימונג.

אין אַ נאָך געהויבענער שטימונג איז געווען שמואלקע אין אַ האַלבער שעה אַרום, ווען פעשקע איז צו אים געקומען. ער האָט איר פאַרגעלייענט דעם גאַנצן מאַטעריאַל פון נומער און, גלעטנדיק אירע זיידענע לאַקן צוגעגעבן:

— איך זאָג דיר, מיין גאַלד, אַז קאַפּירט אויף אַ שאַפּיראַגראַף איז אַזוי גוט ווי געדרוקט. אַ סימן האַסטו: די פאַסט שיקט עס אַלס „דרוקזאַכע“. — צו איין נומער פון אונזער „קוריער“ וועל איך אַריינשיקן אין אַלע יידישע רעדאַקציעס. און איך בין זיכער, אַז דאָס וועט זיין מיין גאַלדענער שליסל, וואָס וועט פאַר מיר ברייט עפענען די טויערן פון גרויסן ליטעראַרישן טעמפל.

באַלד האָבן זיך דערהערט שווערע טריט פאַר דער טיר. נחמה די שיינ-קערקע איז אַריין, צוגעגאַנגען האַרט צו שמואלקען:

— זאָג מיר נאָר, טייערינקער! דו שרייבסט דאָס די פאַשקווילן אויף מיין טאַכטער?

שמואלקע איז ווי פון הימל אַראַפּגעפאַלן:

— וואָס הייסט!... איך מיינ... אין אַלגעמיין...

— דו פאַרדריי מיר ניט דעם קאַפּ, — האָט נחמה גענומען מיט אַ טאַן

העכער, — איך ווייס אלץ! ביילקע אייער דינסטמויד האָט דערציילט. איז
בין איך דאָס דיר טאַקע געקומען זאַגן, אָז עס מעגן דיר אַזוי לאַנג דרייען
די ציינער, וויפיל מיין דינקע איז יינגער פון דרייסיק יאָר. און אויב דו
מיינסט מיט דיינע פאַשווילן מיר קאַליע צו מאַכן דעם שידוך — — —
אַ בלייכער האָט זיך שמואלקע אויפגעשטעלט און איר איבערגעשלאָגן :
— איך מוז אייך דערקלערן, אָז קיין קאַנקרעטיזירטע פערזענלעכקייטן
באַריט אונדזער אַרגאַן ניט. אַבסטראַקטע דיכטונגען קען מען ניט פאַר-
ווערן. איך באַטראַכט אייער אַרויסטרעטונג אַלס אַן אַטענטאַט אויף דער
פרעסע-פרייהייט, וועלכע איז אין אַלע דעמאָקראַטישע לענדער — — —
דער „רעדאַקטאָר“ האָט ניט באַוווּזן צו ענדיקן : עס האָבן זיך דערהערט
צוויי הילכיקע פעטש, נאָך דעם אַ קלונג פון צעבראַכענע ברילן-גלעזלעך,
נאָך דעם נאָך צוויי פעטש, אויסגעמישט מיט נחמהס קללות און פעשקעס
היסטערישן קוויטש.
דער „כתריאלישקער קוריער“, וועלכער וואַלט געקענט זיין אַ בכבודיקער
חבר פון מאַנכע יידישע צייטשריפטן, איז געשטאַרבן אַ מינוט פאַר זיין
געבאַרן ווערן.
ערע זיין אַנדענק!

דער שטרייק אין כתריאלישאק

1

מענדל דער „פאָדריאַטשיק“ איז נעבעך אַ ייד אַ גרויסער שלימזל, תמיד גייט עס אים מיט דער פוטער אַראָפּ: קויפט ער ווינטער אין דאָרף אַ זעקל עפל, ווערט עס צעפרוירן, האַנדלט ער איין אַ קעבלל — ווערט עס טריף, און אַזוי גייט דאָס אים אין אַלע מסחרים זיינע.

ווען ער וואָלט געלעבט אין דער גרויסשטאָט ביי דער היינטיקער צייט פון רעקאָרדן, וואָלט ער מיט דער ווייב מיט די זיבן קינדער זיינע אוודאי געהאַט אַ נאַמען פאַר גרויסע הונגער-קינסטלער און עס וואָלט מיט זיי געקלונגען אַ וועלט. היות אָבער אונדזער געשיכטע קומט פאַר אין כתריאלי-שאַק אין דער צייט פון פאַר דער מלחמה — האָבן זיי זיך געפאַסט שטילער-הייט, געשטאַרבן זיבן מאל אַ טאָג פאַר הונגער, און קיינער האָט זיך אויף זיי ניט אומגעקוקט. אַ נאָך, וואָס אַרצע דער שניידער, ביי וועמען אין קעלערשטוב ער האָט געוואוינט, האָט ניט געדריקט מיטן דירה-געלט.

דערפון וועט איר פאַרשטיין, אַז מענדל האָט ניט געהאַט קיין אייזנבאַן-פאָדריאַדן אָדער אַנדערע גרויסע אונטערנעמונגען. דעם טיטל „פאָדריאַט-שיק“ האָט ער אַ גאַנץ יאָר געטראָגן צוליב די 2 ערב-פסחדיקע וואָכן, ווען ער האָט געעפנט אַ „מצה-פאָדריאַד“, דאָן האָט ער אָפגעלעבט און געפילט זיך, ווי אַ פיש אין וואַסער, וואַרעם אַחוץ וואָס אין קעשענע האָבן גענומען קלינגען אַ פאַר גילדן און אין חמצדיקן צימער האָט זיך באַוויזן אַ לעבל ברויט, האָט ער זיך גלאָט געפילט זייער געהויבן, ווי אַן אמתער פאַבריקאַנט; ס'איז ניט קיין קלייניקייט צו „קיניגן“ איבער עלף וועלגערקעס, אַ קנע-טערקע, אַ רעדלער און די איבעריקע יוצר-משרתים, וואָס געהערן צו אַ מצה-בעקעריי.

מענדל איז געווען אַ גרויסער ספעציאַליסט אין "זעצן": קיין מאל זיינען ביי אים די מצות ניט פאַרשרפעט געוואָרן אָדער פאַרקנייטשט זיך און המצדיק געוואָרן, און דערפאַר האָט קיין אַרבעט ניט געפּעלט: אַ גאַנצן טאָג האָט פּריילעך געקנאַקט דאָס פּייער אין אויוון, די וואָלגעהעלצער האָבן געקלעפּלט און דאָס קוויטשן פון רעדל האָט זיך אויסגעמישט מיט די פּריילעכע שטימען פון די ווייס-באַשירצטע, צערויטלטע מיידלעך. פאַר נאַכט, בשעת די זון האָט געטובלט אירע לעצטע שטראַלן אין דער שטעטלשער בלאַטע, האָט זיך די גאַנצע „קאַמאַנדע“ אַרויסגעשאַטן פון פאַרדראַד, אַרצע מיט די דריי בנים, וואָס האָבן גענייט אין דער אויבערשטער דירה, זיינען אויך אַרונטערגעקומען, און דאָס גאַנצע געסל האָט געקלונגען פון יונגן העלן געלעכטער.

2

יאַסיף, איטשע דעם אַגולניקס, וואָס איז געקומען פון ווילנע אַהיים אויף פּסח, איז 16 יאָר אַלט און גייט אין 7טן קלאַס גימנאַזיע. ער טראַגט ברילן, רירט זיך פון אַרט ניט אָן אַ בוך און מיטן אַפטיקער רעדט ער רוסיש. קיין חידוש ניט, אַז אַלע האָבן פאַר אים דרד-אַרץ. זיין טאַטע וואָלט געווען מיט אים זייער צופרידן, ווען ער וואָלט זיך ניט אַריינגענומען קיין נאַרישקייטן אין קאַפּ: אַז ער הייבט אָן צו ריידן וועגן די אַרבעטער און וועגן סאַציאַליזם, פאַלט אָן אַ חלשות און אָן אימה. אַ חלשות — ווייל ווי קען דאָס אַ מענטש אַ בר-דעת פאַרלאַנגען, אַז ראַטשילד און אַרצע דער שניידער און דער רב און דער בעדער זאָלן זיין אַלע גלייך?.. משוגע מיינע שוואַים?.. און אָן אימה — טאַמער חלילה דערהערט דער אוריאַדניק אַזוינע דיבורים. ווייס דער רוח, וווּ האָט ער זיך אַנגעשמעקט מיט אַזוינע זאַכן?

יאַסיף איז געווען ביי אַרצען אַנצומעסטן אַ קאַסטיום אויף פּסח און באַנוצט די געלעגנהייט, צו „קומען אין קאַנטאַקט מיט דער אַרבעטער-מאַסע“, ד"ה מיט די אַנגעשטעלטע פון מענדלס בעקעריי, וועלכע איז די איינציקע „פאַבריק“ אין שטעטל.

מענדל האָט גראַד געהאַט „איבערגעוואָרפן“ דעם אויוון און אַוועק-

געלאָפן אין מאַרק אַרײַן נאָך אַ נײַער פּאַמעלע. אַט די פּוּזע האָט יאַסיף באַנוצט, אויסצופּרעגן די „אַרבעטערשאַפט“ וועגן זײַער לעבן. און נאָך דעם, ווי ער האָט זיך גענוי וועגן אַלץ אינפּאַרמירט, האָט ער זיך צו זײַ געווענ-
דעט מיט אַזאַ רעדע:

— „שוועסטער און ברידער! דער קאַפיטאַליזם שטרעקט אויס זײַנע נעגל צו דערשטיקן דעם אַרבעטער-קלאַס! איר ווערט אויך עקספּלאַאַטירט פּון אײַער בלוטדורשטיקן אַרבעטגעבער, וועלכער צווינגט אײַך צו באַקן פּון 7 פּרי ביז 8 אין אַוונט, און וואָס באַקומט איר? דער מעלשיטער קריגט 3 קאַפּיקעס פּון פּוּד, און דער רעדלער — 10 קאַפּיקעס! איז דאָס ניט הימל-שרײַענדיק?

שוועסטער און ברידער! די אַלוועלטלעכע אַרבעטערשאַפט איז אויף אײַער זײַט. איר מוזט זיך אַרגאַניזירן, וואַרעם מאַר קס לערנט אונדז — — —
לאַנג האָט נאָך יאַסיף גערעדט וועגן מאַרקס און קלאַסן-קאַמף, ביז די מיידלעך האָבן ניט געקענט צווען זײַן צער און אַלע האָבן מסכים געווען צו דערקלערן אַ שטרייק זײַער בעל-הבית דעם עקספּלאַאַטאַטאָר.

דער „אַרבעטערשאַפט“ האָט אַבער געפּעלט אינציאַטיוו: קײַנער האָט ניט געוואַלט אַרויסשטעלן זיך אַלס ראש המדברים: אַ טייל האָט מורא געהאַט פאַר טאַטע-מאַמע און אַנדערע האָבן פּשוט ניט געקענט מעיז זײַן קעגן מענדלען.

דערפאַר האָט יאַסיף דערקלערט, אַז ער וועט מאַרגן 10 אַ זײַגער פּער-זענלעך דערשיינען אין „פּאַדראַד“, מען וועט וואַרפן די אַרבעט, און ער וועט, מיט דער געהעריקער מאַטיווירונג, אין נאַמען פּון סאַציאַלער גערעכט-טיקייט, דערקלערן דעם שטרייק. די פּאַדערונגען: אַ 8-שעהדיקער אַרבעטס-טאַג און 50 פּראָצענט הוספה אויפן געהאַלט.

3

אין אַוונט איז בערל דער רעדלער געזעסן בײַ אַרצען און דערציילט וועגן יאַסיפּס רעדע און דעם געפּלאַנטן שטרייק.

אַרצע האָט אויסגעהערט די געשיכטע און זיך אַנגערופן:
— מענדל איז אַ ייד אַן אביון, די ווייב איז קראַנק, אַז גאַט זאָל זיך

מרחם זיין! די קינדער גייען ארום הונגעריקע מיט נאָקעטע „פּופּקעס“...
אַז איך וואָלט זיי היינטיקן ווינטער ניט אַריינגעוואָרפֿן אַ פּאַר וועגלעך
האַלץ, וואָלט מען זיי געפונען פאַרפּרירענע. איז טאַמער זעט מען, אַז אַזאַ
ייד האָלט ביים פאַרדינען אַ פּאַר רובל אויף פּסח, גייט מען אויפּבורען אַ
געשיכטע מיט אַ שטרייק... שעמען מעגט איר זיך אַלע אין אייער ווייטן
האַלדז!..

— איך האָלט אויך — האָט בערל געענטפּערט אַ שולדיקער — אַז ס'איז
קיין יושר ניט... 40 קאַפּיקעס פון פּוּד איז גאַנץ גענוג... אָבער מאַרקס
זאַגט ער, זאַגט, אַז מ'מוז בעטן פּופּציק פּראַצענט מער...

— ווער איז דאָס דער מאַרקס?

— אַ ווילנער יונגעראַן, מן הסתם...

אַרצע איז געוואָרן אַנגעצונדן:

— אַלע בייע חלומות צו זיין קאַפּ, צו זיין לייב-און-לעבן!... זאַל ער
זאַגן אַ דעה ביי זיך אין ווילנע, און ניט ביי אונדז!... אַדער זאַל ער בעסער
אַריינשיקן מענדלען אַ פּאַר רובל, ער זאַל קענען געבן די קינדער אין
חדר, אויב ער איז שוין אַזאַ בעל-טובה...

— איך האָלט אויך אַזוי, אָבער יאַסיף זאַגט...

— יאַשקע איטשעס? אַט דער יונגאַטש? און ער וועט דאָס קומען

מאַרגן מודיע זיין וועגן שטרייק?

— יאַ.

— און אַז ער וועט ניט קומען?

— וועט מסתמא גאַרניט זיין.

— נו, טאַ זייט זיכער, אַז קיין שטרייק וועט ניט זיין. פאַרלאַזט זיך

אויף מיר: אַרצע, אַז ער וויל, קען ער!

4

אַלע געדענקען נאָך די געשיכטע, ווי אַזוי אַרצע האָט אַ מאָל אָפּגעהיט
דעם גבאי, ווען יענער איז געגאַנגען אָנפאַיען די ציג און האָט אים פאַר-
שפאַרט אין שטעלכל אויף אַ גאַנצער נאַכט צוזאַמען מיט דער ציג, און זאַל
ער וויסן, דער גבאי, אַז אַרצען לאַזט מען ניט שמחת-תורה אָן אַן עליה! —

דאס דערצייל איך איך, כדי איר זאלט וויסן, אז ארצע, אז ער וויל, קען ער.
אויף מאַרגן, א זייגער האלב צען פרי, האט ארצע דערקלערט זיינע בנים
זיין פלאן, אַנגעזאגט יעדערן, וואס ער האט צו טאן און באַפוילן:
— וועלפּקע! טו אַ שפּרונג און רוף יאַסיפּן אַנמעסטן דעם אַנצוג. זאַל
ער קומען, זאָג אים, אָבער שוין!

יאַסיף איז געקומען און ארצע האט אים „גענומען אין דער אַרבעט“.
— ראובקע! ווייז אָהער די קאַמזעלעקע — האט ער געקאַמאַנדעוועט —
טוט אַן פּאַני יאַסיף... אַט אַזוי... איר זעט? ס'איז דאָך אַן אַתרוגל, ניט קיין
קאַמזעלעקע!... וועלפּקע, ווייז אָהער דעם רעקל! זייט אַזוי גוט... ניט אַזוי
פּאַני יאַסיף: איר זייט פּאַרקראַכן מיטן דייקסל הינטער די אונטערשלאַק...
דער אַרבל איז נאָך ניט ריכטיק צוגענייט... אַט אַזוי!... נאָ, וואָס זאָגט איר,
ווי עס ליגט!... וואָס טאַפּט איר דאָ? איר מיינט עס בלאַזט זיך? בלאַטע!
מען וועט אויספּרעסן, וועט זיך ניט בלאַזן... איר קענט אויסטאַן, אַט אַזוי...
— ראובקע, דערלאַנג די הויזן! שנעל, ריר זיך! — שטערט זיך ניט, פּאַני
יאַסיף: קיין וויבער קומען דאָ ניט אַריין... מאירקע, העלף אַראַפּציען די
לינקע „קאַלאַסע“!..

ביים אַנמעסטן די הויזן, האט ארצע לאַנג געאַרבעט מיט אַ באַזונדער
כונה: געטרענט, געסטריגעוועט, געצייכנט מיט קרייט און ענדלעך געמעל-
דעט אז ס'וועט אַרויסקומען אַ בגד — פאַרן קייסער צו טראָגן.
— איצטער, זייט מוחל, ציט אַראַפּ... אַט אַזוי... איר קענט זיך אַנטאַן —
האַט ער געזאָגט, זיך אויסגלייכנדיק און איז אַוועק צו דער מאַשין.
יאַסיף האט זיך אַרומגעדרייט אין די תּחתונים במחילה און געבורטשעט
עפעס, זוכנדיק אין צימער מיט די קורצזיכטיקע אויגן.

— וואָס זוכט איר?
— איך זוך... מיינע... מיינע הויזן...
— וואָס הייסט, זיי זיינען דאָך דאָ אַקערשט געלעגן? מאירקע, וועלפּקע!
זוכט אויף יאַסיפּס אַלטע הויזן, רירט זיך!
מען האט איבערגעקערט די שטוב — ניטאָ קיין הויזן!
ארצע האט אויך „געהאַלפּן“ זוכן, האט זיך כלומרשט געבייזערט, גע-
שאַלטן, ביז ער האט זיך אַ כאַפּ געטאַן:

— אז ראובקע איז אַוועק אַפּטראַגן דעם פּריץ דעם אַנצוג, האָט ער פאַרביטן און מיטגענומען יאָסיפּס הויזן!... נאָ, אַוודאי!... אַט הענגען דעם פּריצס ברייטע תּחתונים... געהרגעט זאָל ער ווערן, זעט ניט וואָס ער בעמט... לויף גיכער, מאירקע, וועסט אים נאָך כאַפּן אויפן וועג...
שעהען זיינען פאַרגאַנגען, שליחים זיינען געלאָפּן און געקומען, און ראובקע מיטן פּריצס אַנצוג איז ווי אין דער ערד אַריין. און אויך דער שליח, וואָס איז געגאַנגען צו יאָסיפּן אַהיים ברענגען ערזאַץ, איז געקומען מיט אַ תּשובּה, אַז ער האָט געפּונען פאַרשלאָסן די טיר...

5

די „אַרבעטערשאַפּט“ אין פּאַדריאַד האָט אַ האַלבע שעה סאַבאַטירט, און אַז דער פּירער איז ניט דערשינען, האָבן זיך אַלע געפּילט אַפּגענאַרט און פאַרראַטן. מיט גרויס כּעס האָבן זיי זיך גענומען צו די וואַלגערע העלצער און ס'זיינען אַרויסגעקומען מצות דין, ווי פּאַפּיר, און קרוקע, אַז עס צעגייט אין מויל!

6

מען זאָגט, אַז טראַצקי און אַנדערע גרויסע וועלט-רעוואַלוציאַנערן זיינען אַ מאָל געגאַנגען אַן הויזן. וואָס פּון יאָסיפּן איז שפּעטער געוואָרן, ווייס איך ניט. אין יענעם טאַג אַבער, מנחה-צייט, אַז ער האָט ענדלעך צוריק באַקומען די הויזן און האָט אַן אויסגעהונגערטער געשפּרייזט פּון אַרצעס גאַניק אַראַפּ, איז ער געווען מלא רציחה ניט נאָר אויף אַרצען מיט זיינע בנים, נאָר אויף אַלע שניידער און שוסטער און בכלל אויף אַלע אַרבעטער פּון דער גאַנצער וועלט.

באַטיסטיני אין כתריאלישאַק

דער יצר-הרע, ימח שמו, פונקט ווי אַלע מאָדערנע פאַרברעכער, באַנוצט זיך פאַר זיין אַרבעט מיט די נייסטע דערגרייכונגען פון דער טעכניק. איך וויל אייך דאָ דערציילן אַ געשיכטע ווי אַזוי ער האָט מיט דער הילף פון ראַדיאָ געפרווט פאַנגען אין זיין נעץ פון זינדיקע געדאַנקען צוויי ריינע, כשרע נשמות, און ווי אַזוי דורך אַ גליקלעכן צופאַל איז זיין טריפהנער פלאַן צו נישט געוואָרן.

*

מענדל דער זייגערמאַכער און פעשל פיינגאַלד פאַרנעמען ביידע אָן אַנגעזעענעם אַרט אין די כתריאלישקער יוגנט-קרייזן. ער איז דער פאַר-וואַלטער פון דער ביבליאָטעק, לייענט דייטש, האָט אַ שטאַרקע ידיעה אין טעכניק און מאַשינעריע און איז חוץ אַלעמען, אַ גוטער פאַרדינער. און זי, פעשל, האָט געענדיקט פיר קלאַסן פראַ-גימנאַזיע, שפילט קלאַוויר און האָט אַ מאָל אויף אַ פורים-באַל אין כתריאלישאַק באַקומען דעם ערשטן פריז פאַר שיינהייט.

מענדל און פעשל, כאַטש קיין אַפיציעלער תנאים איז ביי זיי ניט געווען, ווייסן אַלע, אַז זיי זיינען חתן-כלה און אין קורצן דאַרף זיין די חתונה. זיי לעבן זיך, ווי אַ פאַר טייבעלעך: קיין מאָל האָט מען איינעם פון זיי ניט געזען שפאַצירן גיין אָן דעם אַנדערן; ביי טאַג זיצט זי אָפּ שעהען לאַנג ביי אים אין געשעפט, צוקוקנדיק מיט באַגייסטערונג, ווי ער אַרבעט איבער די ווונדערלעכע קליינע מעכאַניזמען, אין אַוונט לייענען זיי בחברותא די צייטונג, אַדער ביכלעך פון דער ביבליאָטעק.

אַט אַזוי האָבן זיי זיך געלעבט אין נחת און פרידן, ביז אַ שוואַרצע קאַץ

אין געשטאלט פון ראדיא-אפאראט אין צווישן זיי דורכגעלאפן און שיער
ניט קאליע געמאכט אין גאנצן די מערכה. —

ויהי היום — איז מענדלען איינגעפאלן איינצוארדנען ביי זיך א ראדיא.
די באשטאנדיילן, האט ער בארעכנט, זיינען ניט אזוי טייער, און איינ-
מאנטירן וועט ער אליין. ערשטנס, וועט מען ניט זיין אזוי אפגעריסן פון
דער גרויסער ציוויליזירטער וועלט, און אגב, זאלן טאקע לייט זען, אז ער
פארשטייט עפעס אין העכערע טעכנישע ענינים אויך, אחוץ טרייבערן די
געדערעם פון די זייגערלעך.

נאך דעם, ווי פעשל האט מיט אנטציקונג אקצעפטירט זיין פלאן, האט
ער ביי דער גאנענטסטער נסיעה אין שטאט איינגעקויפט די גויטיקע מכשירים.
נאך דעם האט ער צוויי וואכן געארבעט מיטן ביטערן שווייס ביים אינ-
סטאלירן, ביז עס איז ארויסגעקומען דער אמתער פיינער לעמפעלעך-
אפאראט, וואס א כאפ טאן ווין אדער פאריז איז ביי אים בלאטע.

אמת, לכתחילה האט דער ראדיא געמאכט מיאוסע העויות: געפייפט,
געקוויטשעט, געבלאזן שופר. נאך דעם ווי מענדל האט ארויסגעפונען די
רעכטע קונץ, איז אוועק א גאנג, און גאנץ שטעטל איז געלאפן אויף
חידושים.

אין מאל אין אוונט — מענדל איז גראד געווען פארנומען מיט דער
ארבעט — איז פעשל אליין געזעסן ביים אפאראט, אנגעזאטלט מיטן „קאפ-
הערער“. און דרייענדיק דאס זוך-רעדל, ארומגעפארן איבער די הויפטשטעט
פון כדור-הארץ. פלוצלונג האט זיך געמעלדעט א בת-קול:

— אכטונג, אכטונג! דא איז פראנקפורט אים מיין. איבערטראגונג פון
דער שטאט-אפערע — אריען-אוונט פון בארימטן איטאליענישן זינגער
באטיסטיני.

„א מאדנע זאך — האט פעשל געטראכט — אלע איטאליענער וואס
ענדיקן זיך אף, אינ'ן, זיינען גרויסע לייט, למשל: ראסיני, פוטשיני, מוסא-
ליני... פון דעם באטיסטיני האט זי אפילו קיין מאל ניט געהערט, אבער
עס איז כדאי א הער צו טאן: מסתמא אויך ניט קיין קאליע...“

און תיכף האבן זיך א שאט געטאן סאמעטענע, זיסע טענער, וואס האבן
גערירט ביים הארצן, געגלעט די נשמה און צעגאנגען זיך ווי בוימל איבער

אלע גלידער. זי איז געזעסן ווי אין חלום און האָט זיך אויפגעכאַפּט ערשט דאַן ווען דער זינגער האָט אַרויסגעדונערט דעם פינאַל און אין טרייבל האָט זיך דערהערט אַ שטורעם פון אַפּלאַדיסמענטן.

„אַט דאָס הייסט געזונגען — האָט פעשל געטראַכט — אַ גלייכעניש עפעס צו מענדלס „השיבנו“, אָדער צו סיראַטעס „ושמרו“, וואָס ער זינגט.“ דער שטורעם פון אַוואַציעס האָט גאַר ניט געוואַלט שטיל ווערן. „בראַוואַ! הוראַ — באַטיטיני! בראַוואַ!“ — האָט דער עולם געפילדערט און געברילט. און דאַכט זיך, אַז פון קולות-געמיש האָבן זיך באַזונדערס אַרויסגעהערט די באַגייסטערטע פּרויען-שטימען, וואָס איז דער ווונדער? — ער איז אויך געוויס אַן אויסערגעוויינלעכער קראַסאַוועץ, אַט דער איטאַל-יענישער יונגעראַן.

ענדלעך זיינען די אויסרופן און פאַטשערייען אַנטשוויגן געוואָרן — באַטיטיני זינגט ווייטער. און פעשלען דוכט זיך, זי זעט אים פאַר זיך אַ לעבעדיקן: אַ הויכער, אַ שלאַנקער, זיין ברייטער אַלבאַסטער-שטערן איז איינגעראַמט אין נאַכט-שוואַרצע לאַקן, אַ פאַר פייערדיקע אויגן ברענגען דורך דעם זאַל און צאַרטע הענט מיט ווייסע לאַנגע פינגער שטרעקן זיך אויס, ווי די טויבן-פליגל אין דער לופט...

„קאַמישע פינגער — קלערט זי — האָט מענדל: קורצע אַזוינע מיט אַפּגעביסענע נעגל“... און זי דריקט צו פעסטער דעם „הערער“ צו די אויערן און שלינגט דורשטיק די האַניק-זיסע און פוטער-ווייכע טענער, וואָס שטראַ-מען פון ערגעץ אַ ווייטן פאַרצויבערטן פאַלאַץ, ווערט אַלץ מער באַגייסטערט און פאַרשיכורט, הייבט זיך אויף אַלץ העכער, העכער איבער כתריאלישאַק, און צום סוף פון דער דריטער אַריע קען זי שוין באַטיטיניס געשטאַלט מיט אַלע פיטשעווקעס און — איז אין אים פאַרליבט...

זי האָט ניט באַמערקט, אַז מענדל שטייט שוין לעבן איר זייט פינף מינוט, ביז ער האָט אַ הוסט געטאַן.

— אַ מענדל! — האָט זי ארויסגערופן, ווי פאַרווונדערט, און דער נאַמען האָט איר מאַדנע געקלונגען: ווער האָט דאָס אויסגעקלערט, איך בעט איך אַ נאַמען „מענדל“? וואָס איז אַ נאַמען? — דוכט זיך, גאַרנישט... פון דעסטוועגן, פרוווט פאַרגלייכט: מענדל און באַטיטיני!

— דו ווייסט — האָט זי ענדלעך געזאָגט — באַטיסטיני האָט ערשט

געזונגען!

— ווער ? באַטיסטיני איז שוין לאַנג געשטאַרבן...

— דו ביסט שוין גאַר עובר בטל — האָט זיך פעשל ווי דערשראַקן —

ווי קען ער זיין געשטאַרבן, אָז ער האָט אַקערשט געזונגען ?

— וואָרט... דו ביסט גערעכט... איד האָב אַ טעות... פּאַגאַניזם איז

געשטאַרבן.

דער שמועס האָט זיך שוין יענעם אָונט ניט געקלעפט. ענדלעך האָט

פעשל קאַלט געזאָגט:

— קום, גייסט אַריבער צו אונדז ? מיר האָבן היינט פאַררוקט אַ בולבע-

טייגעכץ.

ווען פּראָפּעסאָר פּרויד וואָלט דערביי געווען, וואָלט ער אין דעם טאָן

פון „בולבע-טייגעכץ“ באַלד דערקענט, „פאַרדרענגטע עראַטיק“.

מענדל וואָלט זיך זיכער באַלד אַרומגעזען, אָז דאָ איז עפעס ניט אַלץ

כשורה און, „איר האַרץ איז מיט אים, ניט ווי נעכטן און אייערנעכטן“, ווען

מיט אים וואָלט זיך ניט געטראָפּן אַן ענלעכע געשיכטע: אין צוויי טעג

אַרום האָט ער זיך פאַרליבט אין זיזי אַדעלהיים!

ווער איז זי, אָט די זיזי ? לאַמיר אַזוי ניט וויסן פון קיין ביזו! ווינער

ראַדיאַ האָט געמעלדעט, אָז זיזי אַדעלהיים וועט זינגען דריי לידער פון איר

רעפּערטואַר: „דאָס שוואַנען-ליד“, „דאָס געבראַכענע האַרץ“ און „אין

מאַנאַט מאַי“ — און זי האָט גענומען ווייזן, וואָס זי קען און צעגאַסן זיך

מיט אַזאַ מתיקות, אָז אַ שטיין האָט געקאַנט צעגיין.

אַ גאַנצע נאַכט נאָך דעם האָט מענדל מיט אַן אויג ניט געקענט צוטאָן.

אין די אויערן האָט אים אַלץ געקלונגען איר האַרציקע, מעטאַלישע, בויגעוור-

דיקע שטימע, און פאַר די אויגן איז אים געשטאַנען איר צאַרטע עלאַסטישע

פיגור און איר איידעלער, קלאַסיש-געשניצטער פנים מיט די שטראַלאַנדיקע

בלויע אויגן.

און אויף מאַרגן, אָז פעשל איז צו אים געקומען, איז אים גלייך אויפ-

געפאַלן די בראַדעווקע אויף איר נאַז.

— וואָס איז ביי דיר אויפן נאַז ? — האָט ער געפרעגט אַנגעכמורעט...

— וואס זאל זיין?... ווייסט ניט, אז איך האב א פינטעלע אויפן נאז?
א פינטעלע? — האט מענדל איר איבערגעקרימט אין געדאנק — די
בראדעווקע איז גרויס ווי אן ארבעס, איז דאס ביי איר א פינטעלע... נאר
וואס איז דא וואס צו ריידן... זי פארשטייט אפנים וואס שיין און גראציעז
איז?... זי פילט אפילו ניט, אז דער נאמען „פעשל“ קלינגט העסלעך און
קליינשטעטלדיק. א גלייכעניש א ביסל דאס איז: זיזי און פעשל!

ביידע זיינען זיי געזעסן ביים אפאראט, געדרייט, געהערט אפגעריסענע
שטיקלעך פון פארשידענע סטאנציעס און זיך נאר איבערגעווארפן מיט
געציילטע ווערטער.

— עס וואלט געווען שיין — טראכט פעשל — ווען באטיסטיני פליט,
למשל, פון איטאליע קיין מאסקווע אויף אן אעראפלאן, דער אעראפלאן
ווערט גראד קאליע, און ער מוז זיך אראפלאזן אין כתריאלישאק אויף א
לאנקע הינטערן באד... — ווער פארשטייט דא ביי אייך מוזיק? — פרעגט
ער, שפאצירנדיק אין גאס, אין דער צייט, וואס מען פארריכט דארטן זיין
מאטאר, און ער דערפרעגט זיך צו איר:

— איך האב די ערע זיך פארצושטעלן: באטיסטיני! דארף איך אייך
בעטן מיר עפעס פארשפילן?

זי שפילט קלאוויר.

ער גייט צו צו איר, פארנייגט זיך:

— סיניארינא פיינגאלד! אין אייך איז פארבארגן א ריזן-טאלאנט!
ווען איר וואלט וועלן מיטפליען מיט מיר און באגלייטן מיר ביי מיינע
קאנצערטן...

„אוי-אי-אי-אי“ — האט דער אפאראט מיט א מאל משונה א קוויטש
געטאן, פונקט ווי מען וואלט אים אנגעטראטן אויפן הינעראויג, און ביידן
אפגעריסן פון זייערע געדאנקען. נאר מענדל האט גראד אויך געהאט פאנ-
טאזירט פון זיין זיזי, ווי אזוי ער באקענט זיך מיט איר, בשעת זי קומט צו
אים מיט איר ליבינקן גאלדענעם זייגערל צו פארריכטן.

— פרוווי איינשטעלן מילאן — זאגט פעשל, זיך אויסטשוכענדיק.
— וואס עפעס מילאן?

— ווייל די איטאליענער זיינען די בעסטע זינגער.
— מאָל דיר, צו ווינער קומען זיי ניט! — און ער טוט אַ דריי דאָס רעדל.

— איז דאָס מילאָן? — פּרעגט זי אומגעדולדיק.
און אַ בת-קול מעלדעט פון ערגעץ:
— פּוסבאַל: „וואַקער“ קעגן „ראַפּיד“ — צוויי צו איינס...
מענדל דרייט ווייטער: — שאַ, דוכט זיך, מיר האָבן געכאַפּט ווין! —
און עס דערהערט זיך אַ קול:

— ...זייער וויכטיק איז דער געשטאַנק: וואָס מער דאָס מיסט שטינגט,
אַלץ בעסער איז דאָס פאַר די פעלדער!
זיי זיינען אַריינגעפאַלן אַקוראַט אין בערלינער „זענדער“, וועלכער האָט
געהאַלטן „פירטל שטונדע פיר דען לאַנדווירט“...

נאָך אַ לאַנגן ישוב הדעת איז געבליבן, אַז עס איז קיין פּלאַן ניט אַזוי.
מען מוז אויסשרייבן פון בערלין די ראַדיאָ-צייטונג, (דאָס איז געווען
מענדלס עצה), וווּ מען קען זען גענוי די פּראָגראַם, ווער וווּ עס זינגט און
צו וועלכער צייט.

מיט קלאַפּענדיקע הערצער האָבן זיי געוואַרט אויפן זשורנאַל. און אַז
דער זשורנאַל איז מיט מזל אַנגעקומען, איז אין ערשטן נומער און אויך אין
אַ וואַך אַרום, אין צווייטן, ווי אויף צו להכעיס גאַרנישט געשטאַנען ניט פון
באַטיסטיני, ניט פון זויז. דערפאַר אַבער, אין דריטן נומער, איז געשטאַנען
דווקא פון בידן, און ניט אין דער פּראָגראַם-אַפּטיילונג, נאָר טאַקע אין
רעדאַקציאָנעלן טייל, און געשטאַנען איז מיט גרויסע אותיות אַט וואָס:

— „דער מיטל-דייטשער רונד-פונק-פאַראיין גראַטולירט האַרציק דעם
העלדן-טענאַר מאַטעאָ פּאַטיסטיני צו זיין 75-יאַריקן יוביליי און די באַ-
ליבטע קאַמער-זינגערין זיזי אַדעלהיים צו איר 60סטן געבוירן-טאַג. טראַץ
זייער טיפן עלטער האָבן זייערע שטימען גאַרנישט פאַרלאָרן פון זייער
קלאַנג-רייניקייט און אויסדרוק-קראַפּט און מיר ווינטשן זיי נאָך פיל יאָרן...
אַז“וו“.

דריי מאָל האָבן מענדל און פעשל איבערגעלייענט די דאָזיקע באַגרי-
סונגען און — איך לאָז איבער פאַר די פּסיכאָלאָגן צו באַשרייבן זייער

נשמה-צושטאנד אין יענעם אָוונט. איך ווייס נאָר, אַז ווען פעשל האָט
ענדלעך זיך אויפגעהויבן צום גיין, האָט מענדל געזען בחוש, ווי רייצנדיק,
חנוּדיק די בראַדעווקעלע זיצט אויף איר שיינער גאַז, און ווען זי האָט
געזאָגט:

— קום אַריבער צו אונדז, מיר האָבן היינט פאַרוקט אַ „בולבע-
טייגעכץ“ — האָט מען פון וואָרט „בולבע-טייגעכץ“ דייטלעך אַרויס-
געהערט:

— אַ כּפּרה אַלע זינגער פון דער גאַנצער וועלט פאַר איין מענדל...

מיין קבלת-פנים אין כתריאלישאַק

פינף יאָר האָב איך פאַרבראַכט אין דער שווייץ, ביז איך האָב מיט אַ פאַר וואַכן צוריק אומגעקערט זיך מיט מזל אַהיים קיין ליטע. נו, ווייסט איר דאָך, אַז איך בין בטבע ניט קיין בעל-גאווה. וועל איך ניט נעמען דערציילן אייך וועגן די גרויסאַרטיקע „קבלת-פנים“, וואָס מ'האַט איינגעאַרדנט פאַר מיר אין באַזעל, פראַנקפורט, בערלין און אין אַנדערע שטעטלעך, וווּ איך בין דורכגעפאַרן, אַבער איך קען זיך ניט איינ-האַלטן, אייך ניט צו דערציילן וועגן דער האַרציקער, וואַרעמער אויפנאַמע, וואָס איך האָב געהאַט אין כתריאלישאַק.

אַזוי פיל אינטערעס און פריינדשאַפט, אַזוי פיל ליבע און איבערגעבן-קייט, האָט מען נאָך אין קיין יידישער קהלה ניט אַרויסגעוויזן, ניט מיר, ניט קיין אַנדערן יידישן שרייבער.

איך וועל ניט לאַנג ברייען און וועל דאָס באַשרייבן בקיצור : ביי דער ליטווישער גרענעץ, בשעת איך האָב פאַרן צאַל-באַאַמטן גע-עפנט מיין פאַרטפּעל, האָב איך נאָך אַ מאַל קאַנסטאַטירט, אַז ס'איז פאַראַן דערין ב"ה אַ פיינע ביסל סחורה : צוויי דראַמעס נייע, אַ פעקל שירים, אַ פאַר בינטלעך נאָוועלן און פעליעטאַנען, אַחוץ נאַטיצן און רוי-מאַטעריאַל, פון וועלכע מ'קען, מיט דעם אויבערשטנס הילף, אויסאַרבעטן אַ רעכט ביסל שורות. וועט מיר אויסקומען אַרויסצוטרעטן אויף אַ ליטעראַרישן אַוונט — האָב איך געקלערט — וועל איך קודם כל פאַרלעזן...

— שלום-עליכם! פון וואַנען אַ ייד? ...

פאַר מיר איז געשטאַנען אַ הויכער ברייטפלייציקער ייד אין אַ לאַנגער קאַפּאַטע מיט אַ געלער באַרד, פון וועלכער די ברייטע גאַז האָט אַרויס-געקוקט ווי אַן אַאַזיס.

— שלום-עליכם! — האָט ער איבערגעחזרט מיט אַ טאָן העכער, מיך
אויפצושטוכען פון מיינע רעיונות — איך בין פון כתריאלישאַק, בין איך,
כתריאלישקער גבאי טאַקע, זייט איר אפשר אויך פון אונדזערע מקומות?

— גיין.

— אָבער אַ ליטוואַק זייט איר דאָך?

— יא, איך בין פון ליטע.

— פון וואַנען פאַרט אַ ייד?

— פון אויסלאַנד.

— פון אויסלאַנד?

— פון אויסלאַנד.

— פון ווייט?

— יא, פון ווייט.

דער ייד האָט געכאַפט אַ קוק אויף מיינע אַמעריקאַנער ברילן און אַ
שמייכל געטאָן אין זיין געלן וואַלד אַריין: „ביסטו, הייסט עס — האָט ער
געטראַכט — אַן אורח פון אַמעריקע... נאָר דו רעדסט מיר עפעס פאַר-
שטעלטע דבורים, ווילסט זיך ניט אַרויסווייזן, מיר אָבער, ר' בערל, דעם
כתריאלישקער גבאי, פאַררעדט מען ניט די ציינער. כ'האַב דיך באַלד
דערקענט“.

און ער האָט פאַרגעזעצט די חקירה ודרישה:

— זייט איר שוין לאַנג פון דער היים?

— יא, שוין אַ פאַר יאָר.

— ווי איז אייך געגאַנגען אין יענע מקומות?

— נישקשה.

„נישקשה“, זאָגט ער — האָט דער גבאי געטראַכט — אַז מ'קען זיך
פאַרגינען צו מאַכן אַ נסיעה פון אַמעריקע אַהיים, גייט שוין בעסער ווי
נישקשה, פירט מען שוין מסתמא ביי זיך אַ שיינע מטבע. נאָר אַלע גבירים
האַבן שוין אַזאַ טבע, אַז זיי האַלטן זיך באַשיידן, האַבן מורא אויסצוזאָגן,
טאַמער וועט מען ביי זיי אויסכאַפן. מיר אָבער נאַרט מען ניט. איך בין אַ
מבין אויף אַ טשאַד“... — און ער האָט ווייטער געפרעגט:

— נו, איצטער, אז איר קומט נאך אזוי פיל יארן צו גאסט אַ היים, פֿאַרט איר אַודאי ניט מיט ליידיקע הענט ?

— אַודאי פֿאַרט מען ניט מיט ליידיקן. אַט דאָ אין פֿאַרטפעל — האָב איך געזאָגט מיט שטאַלץ — פיר איך די פרוכט פון מיין לאַנגיאַריקער אַרבעט. אַ רעכט ביסל פֿאַפירן און פֿאַפירלעך האָב איך דאָ, וואָס זייער ווערט וועלן ערשט אַפשאַצן די קומענדיקע דורות...

— אַזוי! ... אַזוי! ... אַזוי!!! ... — ביי יעדער מאָל „אַזוי“ זיינען זיינע אויגן געוואָרן גרעסער, און זיין שטערן בלאַסער, אַ שפּילכעלע דאָס אין, ווען די דאַלאַרן און טשעק־ביכלעך גייען שוין ניט אַריין אין בוזים־קעשענע און מ־פּאַקט זיי אין פֿאַרטפעל! און ער האָט צוגעגעבן: — וואָס רעדט איר עפעס: „די קומענדיקע דורות“? ! היינטיקע דורות פֿאַרשטייען אויך גוט דעם ווערט דערפון...

דאָ מוז איך באַמערקן, אַז מיין יידנס געדאַנקען און די אויסטייטשונג פון זיינע תנועות גיב איך אייך דאָ איבער לויט מיין איצטיקער אויפ־פֿאַסונג. דעמאָלט האָב איך גאַרנישט חושד געווען און געמיינט, אַז ער איז אַ הייסער אָנהענגער פון ליטעראַטור און דערפֿאַר בין איך זייער גערירט געוואָרן פון זיינע לעצטע ווערטער און האָב אויך מיט האַרץ געזאָגט:

— אַט די גרויע, קאַלטע פֿאַפירלעך, וואָס איך פיר דאָ, וועלן אַרייבן־ברענגען ליכט אין יידישע הייזער און דערוואַרעמען זייערע הערצער!

— מילא, מ'רעדט שוין ניט וועגן אַלע יידישע הייזער... מען וואָלט כאַטש אַריינציען עלעקטרע אין בית־מדרש... און אַז מען וואָלט פֿאַרריכט דעם אויוון אין מרחץ, וואָלט מען אַודאי דערוואַרעמט אַ גאַנצע עדה יידן... איך בין געווען פֿאַרטאָן אין מיינע געדאַנקען און האָב ניט תּופּס געווען דעם זין פון זיינע רייד. און ער האָט ווייטער געזאָגט מיט אַ טיפּן זיפּץ:

— אַז וויל איז צו דער שטאַט, וואָס איר פֿאַרט אַהין, איר מהנה צו זיין פון אייערע אוצרות, מיט וועלכע דער אויבערשטער האָט אייך געהאַלפּן! משמעות — האָב איך געטראַכט — אַז ער האָט זיך שוין געכאַפּט ווער איך בין, ווי באַלד ער רעדט מיט אַזאַ באַשטימטקייט וועגן דעם ווערט פון מיינע שאַפּונגען.

איך בין באַהערשט געוואָרן פון טיפּער דאַנקבאַרקייט און געענטפּערט:

— מיין ליבער ייד! מיינע אוצרות זיינען באשטימט ניט פאר מיין שטאט אליין, נייערט פארן גאנצן כלל ישראל. וואס ברייטערע קרייזן ס'וועלן פון זיי געניסן, אלץ גליקלעכער וועל איך זיין. אויב איר ווילט, בין איך אפילו גרייט צו באזוכן אייער כתריאלישאק. — טרערן האבן זיך בא-וויון ביי ר' בערלען אין די אויגן, און ער איז מיר שיער ניט ארויפגעפאלן קושן.

— וואס רעדט איר?! מיר וועלן דאס אייך אייביק ניט פארגעסן... פארן מיר, הייסט עס, צו אונדז! טאקע באלד... טאקע שוין... אט איז אונדזער סטאנציע... ווייזט אהער אייער טשעמאדאן! קומט!

*

פון סטאנציע ביון שטעטל איז ניט ווייט, און מ'גייט געוויינלעך צו פוס, נאר פון מיין כבוד וועגן האט ער אָוועקגעשיקט אַ שטאפעט אין שטעטל אַריין, און באלד איז געקומען מאַטקע דער פּורמאַן מיט זיינע ברענענדיקע „אַדלערס“.

אויפן העלפט וועג האב איך געהאט אַן אַנגענעמען סיורפריז: ס'זיינען אַנגעקומען מיר אַנטקעגן ביי אַ פאַר צענדליק דעלעגאַציעס פון „הכנסת כלה“, „מלביש ערומים“, „ביקור-חולים“ און פיל אַנדערע מיטן רב און די חשובי העיר בראש. מ'האט מיר דערלאנגט ברויט מיט זאַלץ, און אין צען מינוט אַרום זיינען מיר געווען ביי ר' בערלען אין שטוב, ווהיין מיר האָבן זיך קוים מיט צרות דורכגעשפּאַרט, מחמת דער גרויסער „זאַל“ און אַרו-מיקע צימערן זיינען שוין געווען געפאַקט מיט מענטשן. אפילו די פענצטער זיינען געווען באַלאַגערט מיט מענטשן, ווי האַניק-פּאַפּיר מיט פליגן.

איך האָב אין אָנהייב שוין באַמערקט, אַז איך האָב גאָך קיין מאָל ניט געזען אַזאַ ברענענדיקן אינטערעס צו ליטעראַטור. ס'איז גענוג איבער-צוגעבן איין עפּיזאָד.

פון הינטער דער פאַרשפּאַרטער טיר האָט זיך דערהערט אַ תּחנּוּגּימדיקער קול: „לאַזט מיר אַריין צום גאַסט!... איך בין אַן אומגליקלעכע אלמנה, נעכטן איז ביי מיר די קו געפּגרט!“.

האַט איר ווען געהערט, אַז אַן אַרעמע אלמנה זאָל זוכן טרייסט און פאַרגעסונג אין דעם דיכטערס וואָרט ?
פאַרשטייט זיך, אַז איך בין געווען שרעקלעך גערירט און האָב באַפוילן די פרוי תיכף אַריינצולאָזן.
נאָך דעם ווי דער רב און די פאַרשטייער פון אַלע מוסדות האָבן מיר אין לענגערע רעדעס קלאָר געמאַכט דעם מצב פון דער מקווה, פון דער תלמוד-תורה אַאָז"וו, וועלכע זיינען אַלע אויף גרויסע צרות, האָב איך גענומען דאָס וואָרט און באַדאַנקט פאַר די הייסע באַגריסונגען און גרויסן אינטערעס צו מיינע ווערק און פאַרן כבוד, וואָס מ'האַט מיר אָנגעטאַן, מיך צו באַקענען מיט אַלע שטאַטישע אינערלעכע ענינים. נאָך דעם האָב איך זיך גענומען צום פאַרטפּעל. אַ געשפּאַנטקייט און אַ שטילקייט איז געוואָרן אין צימער, אַז מ'האַט געקענט הערן, ווי דאָס האַרץ קלאַפט ביי די פליגן אויף דער סטעליע... איך האָב אָנגעהויבן מיט אַ נאַטור-ליד :

זומער אין וואַלד

אין אַ פּורפּורנעם באַגינען,
ווען די טראַפּנס בלויקייט רינען,
און די זון הייבט אָן צו שפינען
אירע גאַלדענע גאַרדיגען... אַאָז"וו, אַאָז"וו.

איך האָב איבערגעלייענט אַ פיר-פינף לידער פון דעם מין און בין געווען זייער פאַרווונדערט, וואָס קיינער אַפּלאַדירט ניט. מען האָט גאַר געקוועטשט מיט די פלייצעס און זיך עפעס משונה איבערגעקוקט.
משמעות — האָב איך באַשלאָסן — אַז כתריאלישאַק איז שוין לאַנג אַריבערגעוואַקסן די אַלטמאַדישע ליריק און זיי ווילן הערן עפעס מאַדערנס.
האַב איך אַרויסגעצויגן אַן אַנדער בינטל מאַנוסקריפטן און דעקלאַמירט :

גרינע בויכוויטיק

יידישקייט און וועלטישקייט.
פאַרפלאַכטן אין אַין-סופּקייט... אַאָז"וו.

וואס ווייטער איז אין זאל געווארן די שטימונג אלץ אומרויקער און
 אויפגערגטער, ביז דער גבאי האט מיר ענדלעך איבערגעשלאגן:
 — ליבער אורח! איר האט ליב שירים — מהיכי-תיתי, זייער פיין...
 אבער וואס איז מכתן עיקר?
 — וואסער עיקר?
 — געלט, געלט מיינען מיר...
 — וואסער געלט?... — האב איך געזאגט, איך פארלאנג פון אייך
 נישט קיין געלט. איך גיב אייך די פארלעזונג אַ נדבה... וועט איר וועלן,
 וועט איר אַנשרייבן אַ באַריכט אין „איד. שטימע“. איך בין אַ מיטאַרבעטער
 פון „איד. שטימע“, טאָ זאַלן זיי טאַקע זען, וואָס פאַר אַ רושם איך האָב
 געמאַכט אויף דער פּראָווינץ — —
 אַ פאַר מינוט האָט נאָך געדויערט, ביז זיי האָבן תּופּס געווען די סיטור-
 אַציע. נאָך דעם האָבן זיך דערהערט קולות:
 — וואָרפט אים אַרויס, דעם יונגאַטש!...
 — אַ העזה דאָס איז, אויסצולאַכן אָן עדה יידן!... — אַ חוצפה!...
 אַ סקאַנדאַל. — צעפאַטשן דאָרף מען אים, דעם חצוף!
 מיט גרויס חכמה און סטראַטעגיע איז מיר געלונגען אַרויסצוראַטעווען
 זיך פון הויז, איידער זיי האָבן באַוווּזן אַט דעם לעצטן פאַרשלאַג צו פאַר-
 ווירקלעכן.

*

אַז איר וועט הערן אַ ייד זידלט מיר, רעדט אויס אויף מיר כל דבר
 אסור און מאַכט חוזק פון מיינע שירים, זאַלט איר ניט לייגן קיין אַכט
 דערויף: ס'איז אַודאי אַ ייד פון כּתריאַלישאַק.

אומזיסטע שונאים

אַז איר וועט אין כתריאלישאַק באַכפרעגן זיך אויף זלמן רובינען, וועט מען אייך געוויינלעך ענטפערן, אַוועקמאַכנדיק מיט דער האַנט און פאַר-קרימענדיק די נאַז: „לאַזט מיר צורן, איך בעט אייך, מיט אייער זלמן רובין!...“ אַדער: „געפונען פון וועמען צו ריידן... אויך אַ מענטש!...“ — דאָס איז שוין אַ גוטע מיינונג. עס קען טרעפן, אַז מען זאָל זיך אַפּרופּן וועגן אים מיט פאַרביסענער שנאה אין אַ שאַרפּן זידל טאַן: „אַ לאַ-יּוצלח, אַ גאַרנישט איז ער, אַ מיאוסער נפש. אַנקוקן קען איך אים ניט!...“ וועט איר אַודאי מיינען: מסתמא איז ער אַן אומדערטרעגלעכער פאַר-שוין, אַ רכילותניק, אַ צולהכעיסניק, אַ כל-בו? ... — הויבט זיך ניט אַן און לאַזט זיך ניט אויס! זלמן איז אַ שטילער, רוקער מענטש, אַ בחור, וואָס רירט אַ פליג אויף דער וואַנט ניט אַן. ער גיט „שטונדן“, האַרעוועט אַ גאַנצן טאַג מיט זיינע תלמידים און פאַרדינט אויף ברויט מיט קרופניק און אין אַוונט לייענט ער ביכלעך, אויף וואָס ער גיט אויס די לעצטע פאַר-גראַשן זיינע.

וואָס זשע האַט מען צו אים? — הערט זיך איין, וועל איך אייך אויף טשיקאַוועס ווייזן, ווי אַזוי ער האַט זיך אומזיסט-אומנישט איינגעקויפט פערציק שונאים.

*

פעשל דעם מילבערס איז אַן אשת-חיל און קען אין געשעפט בעסער פאַר איר מאַן. דעריבער איז זי געפאַרן אין שטאַט אַריין איינהאנדלען נייע מיל-שטיינער און אַנדערע מכשירים פאַרן מילבאַטריב. אַזוי ווי די גויטיקע זאַכן זיינען גראַד ניט געווען אויפן לאַגער און געזאַלט אַנקומען ערשט אין אַ

פאַר וואַכן אַרום, האָט זיך אין פעשלען דערוועקט דער ווייבערשער יצר-
הרע, און פאַר די טויזנט ליט, וואָס זי האָט ביי זיך געהאַט, האָט זי אייב-
געהאַנדלט אַ קאַטיקענעם מאַנטל. דער מילנער איז געווען זייער אומ-
אַנגענעם איבערראַשט. באַקומענדיק אַ קאַטיקענעם מאַנטל אַנשטאַט אַ פאַר
מילשטיינער. אַבער פעשל מיט איר גלאַטן צינגל האָט אויפגעוויזן, וואָס
פאַר אַ ווילדע מציאה זי האָט דאָ געהאַנדלט: צוויי-דריי טויזנט ליט איז
ווערט אַזאַ בגד, היינט ווי קויפט מען ניט, אַז עס מאַכט זיך אַ חפֿץ בחצי
הינם? דער מילנער האָט זיך באַרויקט און געפטרט אָן עסק.

דערווייל איז געקומען זלמן צום אוראַק ביים מילנערס יינגל.
— שאַצט אויף שטיקאַוועס מיין נייעם פעלץ-מאַנטל — האָט פעשל אים
פאַרגעלייגט, מאַכנדיק אַ שטראַלנדיקן פנים.

— איך ווייס ניט, איך האָב גאָר קיין מבינות ניט אין אַזאַ סחורה...
— פון דעסטוועגן — האָט פעשל אים ניט אַפגעלאַזט — איר זייט דאָך
עפעס אַ קלוגער מענטש, קענט איר משער זיין.

— איך ווייס?... — האָט זלמן ווי אַ פאַרשולדיקטער געבעטן זיך —
איך האָב באמת קיין אַנונג ניט... אַבער מיינע אַ שוועסטערקינד האָט פאַר
אַ יאָרן געקויפט אַזאַ מאַנטל — אפשר אַ ביסל אַ בעסערער געווען —
האָט זי באַצאָלט פיר הונדערט ליט.

פון דאָן אָן האָט די מילנערקע פיינט זלמן רובינען ווי דעם טויט.
האָט איר אייך איינס.

*

זלמן האָט אַנטליען בערל דעם זייגערמאַכער אַ גמילות-חסד. בערל האָט
אַפגעלייגט דאָס אומקערן דעם חוב פון וואָך צו וואָך און פון חודש צו חודש
און ענדלעך באַשלאָסן — אַז אַ חוב ישן דאַרף מען אין גאַנצן ניט אַוועק-
געבען. זלמן, ווען ער באַגעגנט אים, מיידט אויס בכיוון יעדן געשפרעך, וואָס
האָט אַ שייכות מיט געלט, כדי יענעם ניט נוגש צו זיין. בערל אַבער דער-
מאַנט זיך יעדעס מאָל אָן חוב און טראַכט: „תמיד קרייכט ער מיר אין די
אויגן מיט זיינע צעריסענע שיד... איך פאַרשטיי דעם אומגעלומפערטן רמז:
„ווען דו גיסט מיר אַפ דעם חוב, וואַלט איך קויפן שיד“... — איך האָב

קיין מאָל ניט געזען, מען זאָל אַזוי עקשנותדיק מאַנען אָן אַלטן חוב!... —
און בערל האָט פיינט געקראַגן זלמען.
איינס מיט איינס איז צוויי.

*

זלמן איז צופעליק געווען אין שטאָט, ווען זשאַבאַטינסקי האָט דאַרטן
גערעדט. ער האָט געהאַט די זכיה אים צו הערן, און קומענדיק אַהיים, האָט
ער מיט התפעלות דערציילט וועגן זשאַבאַטינסקיס זעלטענער רעדנערקונסט:
— שוין כמה יאָרן ניט געהערט אַ לעבעדיקן וואָרט, און מיט אַ מאָל,
שטעלט אייך פאַר, אַזאַ פערלדיק מויל!...

דערביי זיינען געשטאַנען גרינצווייג, דער מורשה פון קרן-קימת אין
כתריאלישאַק, און יואל משה-ברוכס, אַ זיידענער יונגערמאַנטשיק, וועלכע
האַבן ביידע פאַר 2 יאָרן חנוכה געהאַלטן רעדעס אין בית-מדרש וועגן
ציוניזם. — „שוין כמה יאָרן, זאַגט ער, ניט געהערט אַ לעבעדיקן וואָרט, ווי
געפעלט ער אייך? ... אַ נייער מבין, אַ פוסק אויף „לעבעדיקע ווערטער“!... —
זיי האָבן דאָס אים קיין מאָל ניט פאַרגעסן.
צוויי און צוויי איז פיר.

*

ביי אים האָט געלערנט דעם שענקערס יינגל, אַ בחורעץ פון 14 יאָר.
זעענדיק, אַז זיין תלמיד ווייס ניט, „מאי דקאמרי רביצין“ און די תורה
קלעפט זיך צו אים ווי אַן אַרבעס צום וואַנט, האָט זלמן איין מאָל געזאָגט
צו די עלטערן: „עס האָט קיין צוועק ניט, איך זאָל ווייטער מיט אים
לערנען, ס'איז אומזיסט דאָס געלט, וואָס איך נעם ביי אייך. אפשר וואַלט
איר פרווון אים לערנען אַ מלאכה?“ — דער שענקער מיט דער שענקערקע
זיינען געוואָרן מלא חימה:

— זאָל אייך דער קאַפּ ניט דאַרן פאַר אונדזער ברוכלען! אויב איר
פאַרשטייט ניט ווי צו לערנען מיט עלטערע קינדער, האָט איר זיך ניט
געדאַרפט אָנגעמען!

דער שענקער, די ווייב, דערצו צוויי פעטערס און אַ מומע — האָט
איר אייך פינף.

פינף און פיר איז גיין.

*

געקומען צו רייד שבת גאַכן דאָוונען וועגן באַנקראַט. זלמן האָט אַרויס-
געזאָגט זיין מיינונג: „אַ מאַדנע באַציונג האָבן די מענטשן צו פאַר-
ברעכנס: ווען מען פירט זיי אויס אין מאַסן-פאַרם, האַלט מען עס כמעט
ווי פאַר דערלויבט... הרגעט מען אײַן מענטשן, איז מען אַ מערדער. העצט
מען אָן איין פּאַלק אויפן צווייטן און מען הרגעט אויס אַ מיליאָן מענטשן,
הייסט מען דיפּלאַמאַט אָדער מיניסטער, און אַלע האָבן פאַר אים דרך-ארץ.
זאָגט איינער אַ ליגן פאַר אַ קליינעם קרייז, איז ער אַ ליגנער. פאַרשפּרייט
ער אַבער באַוווסטזיניק אַ ליגן אין אַ צייטונג און גאַרט אַפּ הונדערט טויזנט
מענטשן מיט אַ מאַל — הייסט ער זשורנאַליסט, און קיינער האָט צו אים
קיין טענות ניט. דאָס זעלבע איז מיט ניט באַצאָלן קיין חובות: לייט מען
ביי איינעם און מען באַצאָלט ניט, האַלט עס די וועלט פאַר זייער מיאוס:
„לוח רשע ולא ישלם“. ווי באַלד אַבער מען מאַכט עס „אַנגראַ“ און מען
באַנקראַטירט — האָט עס שוין אָן אַנדער פנים, און וואָס גרעסער דער
באַנקראַט איז, אַלץ ווייניקער האָט זיך דער שולדיקער צו שעמען: ס'איז
אַ „ווירטשאַפּטלעכע דערשיינונג“... — אַזוי האָט זיך זלמן בתמימות אויס-
געפירט. ער האָט נאַטירלעך ניט געקאַנט וויסן, אַז נפתלי לאה-בריינעס,
וואָס האַלט בשותפות מיט ר' בערישן די שניט-קראַם, האָט גראַד באַשלאָסן
די גאַענטע וואָך צו מעלדן באַנקראַט.

נפתלי, וועלכער איז בייגעווען ביים שמועס, האָט אַלץ דערציילט אין דער
היים פאַר דער פאַמיליע און פאַרן שותף, — וואָס זיי האָבן אַלע זלמנען
אַנגעוונטשן, זאַל דאָס פּאַלן אין טיפּן ים אַריין! אַלזאָ: נפתלי מיט זיין
ווייב, דער שותף ר' בעריש מיט זיין ווייב און דריי דערוואַקסענע קינדער
זייערע — האָט איר זיבן.

זיבן מיט גיין איז זעכצן.

*

זלמן האט זיך פארליבט אין זיין תלמידה דינהלע און באשלאסן מיט איר חתונה צו האבן. וואס קומט אים דערפאר? — אלימלך דער שדכן אבער האט שוין לאנג אריינגעטראגן אים אין זיין בארימטן „ספר החתנים והכלות“ און געהאט באשטימט פאר אים אַ כלה לויט זיין, אלימלכס, געשמאק: אַ מיידל פון רייכע עלטערן, פון וועמען ער וואלט כאפן אַ שיינע „פותיקא“ שדכנות. אין מיטן דרינען — נאָ דיר גאָר אַ ליבע... אנדערש פאסט אים ניט דעם דלפונעוואטן לערערוק...

— איך האָב דיר אָבער גלייך געזאָגט — האָט אלימלכיכע, די שדכנטע געפרעגלט זיך, ווי אַ הערינג אָף אַ סקאווראָדע — אַז מיט אַזאַ פאַסקודניק קען מען קיין געשעפטן ניט פאַרפירן. „פאַרליאַפּעט“ זיך, דער מנוול...! זעכצן פלוס צוויי איז אַכצן.

*

זלמן האט ניט געמאכט קיין סוד פון זיין ליבע צו דינהלען. זיין גליק איז אים אַריבערגעקוואַלן דאָס האַרץ, און ער האָט געמוזט טיילן זיך מיט אַלעמען. אומעטום האָט ער דערציילט פון זיין דינהלען און פון זיינע צוקונפט-פלענער, דאַרונטער אויך אין זעקס פאַמיליעס, וווּ ס'זיינען דאָ זעקס דערוואַקסענע טעכטער, וואָס האָבן אַליין אויף אים געהאַט אַן אויג. — זעקס טאַטעס, זעקס מאַמעס, זעקס טעכטער — איז אַכצן. אַכצן מיט אַכצן איז זעקס און דרייסיק.

*

חול-המועד איז זלמן געווען איינגעלאָדן אויף טיי מיט וואַרעניע צו די שטיינבערגס. די בעל-הביתטע האָט מיט אַ זיס שמייכעלע אַ פרעג געטאָן: — נאָ, ווי געפעלן אייך עפעס די געפרעגלטע קאַרשן? — ניט שלעכט — האָט זלמן געענטפערט — אָבער די פלוימען זיינען גאָר פלאַי-פלאים!... זעלטן געפרעגלט: ווי אַקערשט פון בוים זעען זיי אויס!

— אַ פרא אדם — האָט די בעל-הביתטע אין זיך געקאַכט — מ'רעדט מיט אים פון קאַרשן, ענטפערט ער בוידעם...

פון וואָנען זאָל זלמן וויסן, אָז די קאַרשן האָט זי, די בעל-הביתטע אַליין,
געפּרעגלט, און די פּלוימען האָט געפּרעגלט די דינסט ?
זיבן און דרייסיק.

*

זלמן איז געגאַנגען זאַמלען פאַרן קרן-קימת. אַריינגעקומען צו ר' שמואל-
שמעלקען, וועלכער מאַכט תמיד גוואַלדן איבער די מיידלעך מיט די קורצע
אַרבל, אָז זיי מאַכן חרוב די וועלט — האָט ער אים גראַד געטראָפּן, ווי ער
קלייבט זיך אַרומנעמען די דינסט.
אַכט און דרייסיק.

*

ביי שמעון דעם אַגולניק אויפן וואַנט הענגט אַ בילד פון אַ שיינעם
פאַטראַרכאַלן יידן. דבורה זיין ווייב דערציילט אַלעמען: „דאָס איז מיין
זיידע רבי שלמהלע זצ"ל, געווען רב אין באַברויסק“. איין מאָל, ווען ביי
דבורה זיינען געוועסן געסט און זי האָט דערציילט אַן עפיואַד פון איר זיידן
דעם צדיק, איז אַריינגעקומען זלמן.

— אוי זעט! — האָט זלמן געזאָגט, אַנווייזנדיק אויפן פאַרטרעט — ווי
קומט צו אייך מיין פעטער נפתליס בילד? ... אַ שיינער ייד, וואָס ? ער איז
געווען שמש פון „חברה קדישא“ אין סוואַלק...

בשעתן גירוש פון סוואַלקער קאַנט, מלחמה-צייט, איז נפתלי דער שמש
דורכגעפאַרן כתריאלישאַק מיט זיין ביסל בעבעכעס און געלאָזן זיין בילד
ביי שמעונען אין סטאַדאַלע.

דבורה איז שיער ניט צעשפרונגען געוואָרן פאַר כעס.
ניין און דרייסיק.

*

דער גבאי, אַ קרעפטיק יידל איבער פופציק, שוין עטלעכע יאָר אַן אלמן,
איז געשטאַנען אַנגעשפאַרט אויפן גאַניק און געקוקט מיט כוונה אויף מלכה
לייזער דעם קצבס, אַ דיקע רויטע מויד, וואָס האָט זיך דערנענטערט מיט

א קאשיק פלייש אויפן ארעם. זלמן איז גראד פארבייגעגאנגען. דער גבאי האט אים אפגעשטעלט און פלוצלונג א פרעג געטאן: — „ווי געפעלט אייך עפעס אט די מלכה?“

— גישקשה פון א מיאוסקייט!... — האט זלמן געענטפערט לפי תומו — טאקע, פון וואנען זאל ער וויסן, אז דער גבאי האט אן אויג אויף מלכהן און האט שוין שטילערהייט געשיקט צו איר א שדכן?
דער גבאי האט מיטן גאנצן כח אויסגעשפיגן און א זעץ געטאן מיט דער טיר.

האט איר אייך פערציק!
וויפל מעלות מוז א מענטש פארמאגן, און וויפל מי מוז ער זיך געבן, כדי איינצושאפן זיך איין גוטן-פריינד, און ווי לייכט עס איז, פאר גאר-נישט, אומזיסט-אומנישט, איינצוקויפן זיך פערציק שונאים!

דער פֿאַרכישופטער אַקס

(א מעשה נפלא)

א שרעקלעכע און זייער ווונדערלעכע געשיכטע איז זיך פֿאַרלאָפֿן אין דער קהלה־קדושה כתריאלישאַק חנוכה צום דריטן ליכטל. די געשיכטע איז אַזוי ווונדערלעך און אומגלויבליעך, אַז איך וואָלט געמיינט, זי איז אין גאַנצן אַ ליגן, ווען איך וואָלט זי ניט געהערט פֿון מיינעם אַ באַקאַנטן, אַ זשור־נאַליסט, וועלכער זאָגט פֿרינציפּיעל קיין מאָל קיין ליגן ניט, סיידן מ'באַ־צאָלט אים פֿון שורה.

איך וועל דאָס אייך מאַכן בקיצור :

אין כתריאלישאַק האָט די יוגנט איינגעאַרדנט אַ דראַמאַטיש־ליטעראַריש־מוזיקאַליש־וואַקאַליש־קינסטלערישן אַוונט, ווי דער מנהג איז. משה־צדוק דער קצב האָט צו דעם צוועק אָפּגעגעבן זיין סטאַדאַלע, וועלכע איז באַ־האַנגען געוואָרן מיט בליצלאַמפֿן און אויסגעפּוצט געוואָרן מיט ווייס־בלויע פּאַפּיר.

די פּראָגראַם פֿון אַוונט איז געווען אַנגעשטאַפט מיט אַל דאָס גוטס : די דראַמאַטישע זינגערין האָט צוגעגרייט „אלי אלי למה עזבתני“, די פּאַלקס־זינגערין האָט איינגעהזרט „צען ליבע ברידערלעך“, דער דעקלאַמאַטאָר (ער רופֿט זיך ליבער „רעציטאַטאָר“) האָט צוגעגרייט צוויי נייע זאַכן : „א, איר קליינע ליכטעלעך“ און „ווען איך בין ראַטשילד“ און דער רעדנער (א געפּערלעך געבילדעטער בחור, ליענט פּרויד. אַזוי זאָגט ער...) האָט געזאָלט האַלטן אַ רעפּעראַט אויף דער טעמע : „די פּראָגראַמאַטישע שטרעמונגען פֿון די לינקע צעירי־ציון אין אונטערבאַווסטזיין פֿון מתתיהו החשמונאי“.

ס'איז דעריבער קיין ווונדער ניט, וואָס דער נאָך קונסט און וויסנשאַפט

לעכצנדיקער כתר־אלישקער עולם האָט אָנגעפילט דעם „זאל“ פון עק ביו עק.

אַבער אין דעם מאַמענט, ווען דער פאַרויצער האָט פייערלעך געעפנט דעם אַוונט, האָט זיך אין „זאל“ אַריינגעריסן אַ גרויסער רויטער אַקס, זיך דורכגעשטופט צווישן עולם און אַרויף גלייך אויף דער טריבונע. וואָס איז ?

משה־צדוק דער קצב האָט געפירט דעם אַקס קוילענען אויף שבת־חנוכה. און ווען זיי זיינען פאַרבייגעגאַנגען די סטאַדאַלע, וועלכע איז דעם אַקס אַזוי גוט באַקאַנט און היימיש, מחמת ער איז דאָרט אַ לענגערע צייט געווען איינגעקוואַרטירט — האָט זיך אים פאַרבענקט „אהיים“, עס האָט אים אַ צי געטאַן ביי זיין אַקסענעם האַרצן און ער איז אַריינגעלאָפן.

לאַזט זיך דאָך אַלץ דערקלערן בדרך הטבע. פון דעסטוועגן איז געוואָרן אַ מהומה אין „טעאַטער“ און די מיידלעך האָבן געקוויטשעט מיט אַזאָ זיסן סאַפּראָן, אַז ווען אונדזער מוזיק־קריטיקער וואַלט דאָרטן געווען, וואַלט ער געוויס אָנגעשריבן אַ שיינע אָפּהאַנדלונג דעריבער.

די אמתע בהלה און איבערשרעק איז אָבער געקומען נאָך דעם: ווען מען האָט געוואַלט דעם אַקס אַראַפּפירן פון טריבונע, האָט ער פּלוצלונג געעפנט דאָס מויל און — אָנגעהויבן ריידין!

מיט אַ מענטשלעכן קול און אַ מענטשלעכן לשון האָט ער גערעדט, און מען האָט דייטלעך געהערט, ווי ער האַלט אַ שיינע גייסטרייכע חנוכה־רעדע. עס איז איבעריק צו זאָגן, אַז דער אַוונט איז בטל געוואָרן. די ווייבער האָבן אָנגעהויבן חלשן, די מאַנסבילן האָט געקלאַפט אַ צאָן אַן אַ צאָן, און אפילו די העלדישע „מכבים“, וואָס האָבן מיט מסירות־נפש פאַרטיידיקט דעם אַריינגאַנג קעגן בילעטנלאַזע, זיינען קוים מיטן לעבן אַנטלאָפן.

5 טעג האָט דאָס שטעטל געקאַכט, ווי אַ קעסל, מכוח דעם פאַרכשופטן אַקס.

אויפן זעקסטן טאָג איז דער אַקס — אַרומגערינגלט מיט ווייס־בלויע גירלאַנדעס און פאַפּירענע בלומען־קרענץ, וואָס זיינען געווען אָנגעגרייט פאַר די אַרטיסטן — געשטאַרבן פון הונגער, מחמת קיינער האָט גיט גע־וואָגט אַריינצוגיין צו אים אים ברענגען עסן.

דאן האבן דער פעלדשער, דער אפטייקער און גאך א פאר כתריאלישקער וויסנשאפטלער באשלאסן אויסצופארשן די זאך. זיי האבן זיך אנגענומען מיט מוט און אריין אין סטאדאלע צו באטראכטן דעם איבערנאטירלעכן אקס. זיי האבן באקוקט זיין קאפ, זיין מויל, זיין גוף און גארנישט ניט געפונען: אן אקס ווי אלע אקסן.

נאר אז זיי האבן אים אויפגעשניטן דעם בויד, איז די זאך מיט אמאל קלאר געווארן.

אין מאגן ביי אים האט מען געפונען א קליינעם ראדיא-אפאראט! דעם דאזיקן אפאראטל, ווי עס האט זיך ארויסגעוויזן, האט ער עס אראפגעשלונגען, ווען ער איז געווען אויף דער לאנדווירטשאפטלעכער אויסשטעלונג און האט איין מאל פארבלאנדזשעט אין שכנותדיקן ראדיא-פאויליאן. חנוכה האט, משמעות, א באקאנטער רעדנער ערגעץ אין א באקאנטן מקום געהאלטן פארן ראדיא א חנוכה-רעדע און עס האט גראד צוגעטראפן די וועלן-לענג פון אראפגעשלונגענעם ראדיא-אפאראט.

*

דער מוסר השכל פון דער געשיכטע: אויב איר וועט הערן ערגעץ אויף א פארזאמלונג, אן אקס האלט א רעדע — זאלט איר זיך ניט ווונדערן: אן אנדערער רעדט דאס ארויס פון זיין האלדן.

פארביטן די „יוצרות“

איך בין תמיד געווען א שוואכער שילער אויף היסטאריע, האב קיין מאָל
ניט פאַרגעדענקט, וועלכער מלך מיט וועלכן עס האָט מלחמה געהאַלטן און
אין וועלכן יאָר, און די זעלבע שוואַכקייט איז מיר געבליבן עד היום בנוגע
היסטאָרישע געשעענישן אין אונדזער פּאַמיליע. מיר האָבן, קיין עין-הרע,
אַ גרויסע פאַרצווייגטע משפּחה מיט אַ סך פעטערס און עלטערפעטערס און
געשוועסטערקינדער, כּן ירבו! ווייס איך קיין מאָל ניט אויף זיכער, וועלכע
מומע האָט פאַר אַ יאָרן ווינטער געהאַט רעמאַטעס, און וועלכע האָט געהאַט
אַ יינגל...

מילא איז ביי דער וועלט-געשיכטע נאָך אַ קנאַפּער אומגליק: נאַפּאַלעאָן
וועט אויף מיר קיין פאַראיבל ניט האָבן, טאַמער האָב איך פאַרגעסן, מיט
וועלכן גענעראַל ער האָט זיך געשלאָגן אין מצרים, אָבער דער פעטער נחמן
פון כתריאלישאַק וועט מיר קיין מאָל ניט מוחל זיין, אויב איך וועל זיך ניט
נאַכפרעגן, למשל, וואָס מאַכט פריידעלע נאַכן מאָזלען און וויפיל פונט האָט
די מומע צוגענומען אויף דאַטשע. אַנומלט באַגעגן איך אים — ער איז
אש להבה, וויל אפילו ניט ענטפערן אויף מיין שלום-עליכם.

— אַ שיינער קרוב ביסטו מיר — מאַכט ער — ניטאָ וואָס צו ריידן!

אַפילו ניט אַנגעשריבן אַ בריוול צו מיין מענדקעס בר-מצווה!

— אַ געזונט אין אייך, פעטער! — פרוווי איך זיך פאַרענטפערן — פון

וואָנען זאָל איך וויסן, אַז מענדקע איז בר-מצווה געוואָרן?

— אַ שיינע שאַלה כ'לעבן! פאַר זעקס יאָרן תּשעה-באב האָבן מיר זיך

געטראָפּן אין יאַנישאַק, האָב איך דיר דערציילט, אַז מענדעלע ווערט אין

אַ וואָך אַרום אַלט זיבן יאָר. דוכט זיך, אַ פּראַסטער חשבון: זעקס מיט זיבן

איז דרייצן! אָדער אפשר ניט?!

וואס זאל איך זאגן? אודאי איז ער גערעכט! איך ווייס אליין מיין שוואַכקייט און בין טאַקע זייער פאַרזיכטיק אין שמועס, זיך באַגעגענדיק מיט אַ קרוב. איך היט זיך, איך זאל עפעס ניט אַ „בויטש“ טאָן ניט צו דער זאַך. טאַפּ איך אַזוי פאַוואַלינקע, רייך איך בדרך כלל, אַזוי זיך, הינטן אַרום, ביז איך דערגיי וווּ עס האַלט.

— וואָס מאַכט מען עפעס ביי אייך? — פרעג איך דיפּלאַמאַטיש, טרעפּנדיק דעם פעטער ירחמיאל.

— אַ דאַנק פאַר נאַכפרעגן, געזונט. עס וואַלט געפאַסט, קלער איך, צו פרעגן ספּעציעל אויף דער מומען. ווי הייסט זי אַבער? איך וואַלט שווערן, אַז זי הייסט דבורה. פון דעסטוועגן אַ זאַג טאָן: „וואָס מאַכט די מומע דבורה“? איז פאַרט ריזיקאַליש. אַ קשיא אויף אַ מעשה... פרעג איך בעסער:

— וואָס מאַכט עפעס אייער אַלטע, זאל געזונט זיין?
— אַ דאַנק דעם אויבערשטן. מיין ביילען גייט עס בעסער נאָך די ביר-שטאַנער וואַנעס.

פּלאַי פּלאַים! — טראַכט איך — ביילע הייסט זי גאַר! און איך דערמאַן זיך, אַז זי איז פאַראַיאַרן צי פאַר צוויי יאַרן געלעגן אין קימפּעט, געדענק אַבער ניט, כּאַטש פּרעגט מיר, צי ס'איז געווען אַ יינגל צי אַ מיידל, אַבער איך גיב זיך אַן עצה און פרעג בדרך סתם:

— און וואָס מאַכט דאָס קליינע שרייערל?
— אַ, מיין הערשעלע איז גאַר אַ וויל יינגעלע, רעדט שוין ווי אַ גרויסער. און פון מיין איציקלען איז דאָך אַפּגערעדט! פון אים האַב איך באמת נחת.

איז פאַראַן הייסט עס אַ איציקל אויך, אויף לאַנגע יאַר! דאָס איז פאַר מיר גאַר אַ נייעס. נאָר ווי באַלד דער פעטער זאָגט, גיי איך ווי אויף אַן אייזערנע בריק און רוף זיך אַן:

— איציקל, אַ געזונט אין אים, איז תמיד געווען אַ ליב קינד... ער מוז שוין אַודאי אַרומגיין...
דער פעטער מאַכט אַ פאַר קיילעכדיקע אויגן פון איבערראַשוּנג:

— וואָסי דאָס פאַר דיבורים: „אַרומגיין“? ! אַ בחור פון אַכצן יאָר קיין עין-הרע.

— נו, יא... אַוודאי... איך מײן דאָס... ס'הייסט... איך מײן: ער מוז שוין אַוודאי אַרומגיין מיט פּריילינגס, אַ גאַנצער חתן-בחור, וואָס...?

אַט אַזוי "שפּיאַגיר" איך, פּיר דעם געשפרעך מיט גרויס טאַקט, פאַרקריך אַ מאָל אין אַ בלאַטע און פּלאַנטער זיך ווידער אַרויס. קיין בײז ניט!

דאָס איז אַלץ גערעדט בײ אַ פּערזענלעכן צוזאַמענטרעפן. בײ בריוו שרייבן אָבער העלפן קיין חכמות ניט, און טראָץ דער פאַרזיכטיקסטער „דיפּלאַמאַטיע“ קען מען אַזוי מיאוס אַרײנפאַלן, אַז ס'איז אַ חרפה צו דער-צײלן! הערט אויף טשיקאַוועס, וואָס עס קען זיך פאַרלויפן:

לכבוד דעם נײעם יאָר האָב איך פאַרקאַשערט די אַרבּל און אָנגעשריבן אַ פאַר טויז לשנה-טובה-בריוו צו די נענטערע קרובים, ווי וועמען עס פאַסט זיך: דעם אין אַ שײנעם לשון-קודש, צוגעפּפערט מיט פּסוקים פון תנ"ך און פון מחזור. און יענעם אין אַ זאַפטיקן עברי-טייטש-סטיל; — איר מעגט זיך אויף מיר פאַרלאָזן: איך, אַז איך וויל, קען איך פאַרפאַסן אַ שײן בריוול. נאָר באַזונדערס צופרידן בין איך געבליבן מיטן בריוו צו מײן שוועסטער-קינד שמואל-חיים אין טשיקאַגאַ. וואָרעם מיט קרובים אין יוראָפּ איז ניטאָ זיך וואָס צו צערעמאַניען צו פּיל, אַלע די זעלביקע יחסנים. אַ קרוב אין טשיקאַגאַ אָבער, וואָס האָט אַ גרויסע הויזן-פאַבריק זײן אייגנס, איז גאָר אַן אַנדער ענין. אַזאַ מײן ייד האָט תמיד אַ טשעקביכל אין בוזים-קעשענע. ער דאַרף נאָר וועלן אונטערשרײבן און אַרײנלייגן אין אַ בריוו...

בקיצור, דער בריוו צו שמואל-חיימען איז אַרויסגעקומען אַ צאַצקע... איך האָב דאַרטן אַרײנגעפאַקט אַזוי פּיל ברכות, אַז זײ וואָלטן קלעקן פאַר דריי יידישע שטעטלעך. צום סוף האָב איך זיך דערמאַנט, אַז זײן ווייב נחמה האָט אַ מאָל צוליב דער קוואַטע געמוזט בלייבן אין ליטע און ניט געקענט צו אים אַריבערפאַרן, האָב איך זיך משער געווען, אַז ביים אַמעריקאַנישן קאָנסול דערוואַרט מען זיך ניט אַזוי לײכט אויף אַ וויזע און זי מוז נאָך אַוודאי זײן דאָ, האָב איך פאַרענדיקט מײן בריוו מיט אַ שײנעם שיר אַזוי צו זאַגן:

גאָט זאָל זיין ברכה
 אויף אייך מאַכן רעגענען
 און גליק און הצלחה
 זאָל אייך אומעטום באַגעגענען;
 איבער אַ יאָר, אם ירצה השם,
 זאָלט איר זיין צוזאַמען
 מיט אייער טייערער נחמהן,
 איר זאָלט מער ניט דאַרפן
 זיין נעבעך אַליין,
 נאָר אין איינעם מיט אייער ווייב
 ונאמר אמן!

וואָס זאָגט איר עפעס צו אַזאַ בריוול, האָ? אַז אויף אַזאַ שנה־טובה־
 ווונטש זאָלן ניט אַנקומען לכל הפחות אַ 30 אַמעריקאַנער „פּיגל“, איז די
 וועלט קיין וועלט ניט! נאָר ווי זאָגט מען: „אַ מענטש טראַכט צו קריגן
 אַ געלט־בריוו און קריגט אַ קאַטער“... איצט האָבן אַנגעהויבן אַנקומען די
 ענטפערס אויף מיינע בריוו און — פּרעגט שוין גאַרניט, וואָס דאַרטן טוט זיך.
 ס'איז גענוג אַ פאַר ציטאַטן פון די תשובות, איר זאָלט קריגן אַ באַגריף,
 וואָס פאַר אַ קאַשע ס'איז, ניט פאַר קיינעם געדאַכט, אַרויסגעקומען.
 דער פעטער ירחמיאל שרייבט:

„... און ווידער פאַרשטיי איך ניט, ווי קען אַריין אַ מזל־ברכה אין מיין
 שניטקראַם, אַז סך־הכל האַנדל איך מיט אייער? שרייב מיר, וואָס האַסטו
 געמיינט מיט דעם ווונטש? און אויך איז די מומע שתחיה זייער ברוגז
 אויף דיר, וואָס דו ווינטשט איר „אַ רפואה שלמה צו אירע גאַלשטיינער.
 צו וואָס, אל תפתח פה לשטן, דאַרפסטו איר נאָך דערמאַנען גאַלשטיינער?
 אַ דאַנק דעם אויבערשטן, זי האַט קיין מאַל דערפון ניט געוויסט. ס'איז איר
 גענוג די רעמאַטעס און מיגרען...“

דער פעטער נחמן שרייבט צ"א:

„... איך רייד שוין ניט וועגן גאַנצן פּלאַנטער אין דיין בריוו, ווו עס
 קלעפט ניט אַ וואַרט, אָבער וואָס איז דאָס פאַר אַ שקאַצעריי צו ווינטשן,

„אז מיין עלטערע טאכטער זאל אויף פסח מאַכן אַ ברית! ? די גאַנצע וועלט ווייס, אַז רבקה מיינע איז אַ כשרע יידישע טאכטער, טאָ ווי קען זי מאַכן אויף פסח אַ ברית, אַז חול-המועד סוכות וועט ערשט זיין מיט מזל דער „תנאים“? ...“

איך וואָלט דיך אויסגעזידלט, ווי דו ביסט ווערט, נאָר אַזוי ווי ס'איז היינט ערב יום-כפור, בין איך דיר מוחל, וואָס דו האָסט מיך און רבקהן מבזה געווען. גאָט זאל געבן, זאָלסט אויפן נייעם יאָר ווערן מער מענטש... עיקר שכחתי: דו ווייסט דאָך, אַז נחמה, וואָס איז פאַר צוויי יאָרן אַריבערגעפאַרן צו איר מאַן שמואל-חיימען אין טשיקאַגאָ איז ערב-שבועות ל"ע געשטאַרבן. שמואל חיים לאַזט זיך איצט ריידן שידוכים. און ווי באַלד דו וועסט הערן, אַז ס'איז עפעס געוואָרן און ער האַלט ביי חתונה האַבן, זאָלסטו אים שרייבן אַ וואַרעמען מזל-טוב — וועט ער דיר אַוודאי שיקן אַ פאַר דאָלער. איך ווייס דאָך, אַז דו ביסט ניבעך אַ גרויסער נצרך — — איר ווילט וויסן צי שמואל-חיים האָט שוין געענטפערט אויף מיין שיינעם שיר מיטן וונטש, ער זאל זיין בקרוב מיט נחמהן אין איינעם? — געענט-פערט האָט ער שוין, אַבער איך ווייס נאָך ניט וואָס; שוין דריי טעג, ווי איך טראָג אַרום זיין בריוו אין קעשענע און האָב קיין מוט ניט אים צו עפענען...

אויף קבר-אבות

(צוויי בילדלעך)

1

— ער פאָרט!

— ער קומט!

— דאָנערשטיק קומט ער... רב משה האָט באַקומען אַ טעלעגראַמע פון

בערלין. —

עס האָט זיך גערעדט וועגן מיסטער דייוויס בעל פון טשיקאַגאָ, וואָס דאַרף קומען אין שטעטל אַריין אויף קבר-אבות. פונקט ווי פאַר פינף יאָרן, האָט זיך אים פאַרבענקט נאָך זיין טאַטע-מאַמע, וואָס ליגן אויפן כתריאליש-קער בית-עולם, און אגב וועט ער זיך שוין זען מיט די לעבעדיקע. אַט דער דייוויס בעל איז אַ היגער אַ געבאַרענער, און אַלע געדענקען נאָך, ווי ער האָט געהייסן דודקע קאַראַבעלניק און איז אַרומגעלאָפן אין צעריסענע הייז-לעך. מען האָט אַ מאָל געזאָגט, אַז ער האָט קרובים אין שטעטל, נאָר קיינער האָט ניט געוואָסט, ווער זיינען עס און וואָס פאַר אַ קרובים זיי זיינען זיינע. דאָס איז געווען בשעת ער איז געבליבן אַ קיילעכדיקער יתום און ניט געהאַט וווּ אָפּצוועסן. שפּעטער אַבער, אַז ער איז, נאָך לאַנגע גלגולים און וואַגלענישן, אַנגעקומען אין אַמעריקע, און מ'האַט געהערט, אַז ער מאַכט דאָרטן אַ לעבן און פאַרדינט 24 דאָלאַר אַ וואַך, האָבן זיך אַרויסגעוויזן אַ סך קרובים זיינע; און נאָך שפּעטער, אַז די זון האָט אים אַ שיינ געטאָן, און ער האָט געעפנט אַ גרויס קאַנפּעקציע-געשעפט אין טשיקאַגאָ (דעמאָלט האָט ער דאָס אַראַפּגעוואָרפן דעם „קאַראַ“ מיטן „ניק“ און איז געוואָרן מיסטער בעל) און דערצו נאָך אַראַפּגעשיקט אויף אַ גייעם דאָך אויפן כתריאלישקער בית-מדרש און 300 דאָלאַר אויף מעות-הטים — האָט זיך

ארויסגעשטעלט, אָז גאַנץ שטעטל זיינען אים קרובים, און יעדערער האָט זיך באַמיט אויפצוווייזן אַ וואָס ענגערע קרובהשאַפט.

אין שטעטל איז געוואָרן אַ טומל, אַ יריד. דער קאַלכער האָט זיך קיין הענט ניט אָנגענומען. מען האָט געראַמט און געשייערט, ווי ערב פּסח, באַפּוצט די לאַמפּן מיט נייע קאַלירטע פּאַפּיר, אַרויסגעשלעפט פּון די פּאַר-פּאַקטע קופּערטס די בעסטע סערוועטן און גאַרדינען — עפעס אַ קלייניקייט אַזאַ גאַסט! וואָרעם גיין וועט ער דאָך צו אַלעמען, פּאַר פינף יאָרן האָט ער אויך אַלעמען באַזוכט. ער איז בטבע אַ גוטער, אַ פּריינדלעכער מענטש און האַלט זיך ניט גרויס.

ביי די ווייבער איז געוואָרן אַ שלום, אַ פּריינדשאַפט, אַ לעבן, ווי אונ-טערן באַד. מען לייט איינע ביי דער אַנדערער אַ בעקן צום באַקן, אַ מעדניצע צום פּרעגלען, אַדער אַ סלוי צום מאַרינירן; מען איז זיך מיטש וועגן די סגולות, אַז דער טאַרט זאַל אויפקוועלן, אַז די טייגלעך זאַלן ניט צוברענען, אַז דער מאַרינאַט זאַל קריגן דעם ריכטיקן ריח וכדומה אַזוינע זאַכן, וואָס אַ קליין מענטשעלע קען אויף זיך אַליין ניט שטעלן. מען גייט זיך עצות, ווי די מאַכלים זאַלן אַרויסקומען געראַטענער און מען ווינטשט זיך אין האַרצן: „זאַל ביי איר דער שטרודל פּאַרשרפהט ווערן אויף קויל, רבּונו של עולם!“

— דעמאָלט האָט ער געזאַגט, אַז אַזאַ טייגעכץ, ווי ביי מיר, האָט ער נאָך אין זיין לעבן ניט געגעסן.

— און ביי מיר האָט ער דאָן אויפגעגעסן אַ גאַנצן טעצל טייגלעך, אַן עין-הרע! קענט איר שוין פּאַרשטיין, וואָס פּאַר אַ ווילדע גערעטעניש עס איז אין זיי אַריין...

אַט אַזוי שמועסן צווישן זיך די ווייבער, און די מאַנסלייט ריידן פּון העכערע ענינים:

— עפעס אַ שפּילכעלע!... צו קומען אַזש פּון אַמעריקע צו טאַטע-מאַמע אויפן בית-עולם! אַט דאָס הייסט כבוד-אַב... ער וועט האָבן עולם-הבא דערפּאַר...

די הכנות זיינען געווען אין רעכטן ברען: עס האָבן געקלונגען פּלעשלעך און גלעזלעך, עס האָבן געפּלאַצט שאַקן אייער, עס האָט זיך געשאַטן מעל

און צוקער און עס זיינען געפלויגן פעדערן פון אומשולדיקע קאטשקעס, הינער און אינדיקעס, וואָס זיינען אַוועק פון דער וועלט פאַר דער צייט, בשעת דורכן שטעטל האָט זיך דורכגעטראָגן אַן אויטאָמאָביל מיט אַ קנאַק און מיט אַ פּיף און זיך אָפּגעשטעלט ביי רב משהס גאַניק. (רב משה איז מר. בעלס אַ לייבלעכער פעטער). דער אורח האָט דערקלערט, אַז ער קען דאָ, ליידער, בלייבן נאָר אַ פאַר טעג, און אַז ער איז איצט מיד, ער וויל אָפרוען. אין שטוב איז געוואָרן אַ טויטע שטילקייט. אַפילו די געלע הון, די קוואַקע, האָט אָפּגעשאַצט דעם ערנסט פון דער לאַגע און האָט זיך שטילינקערהייט פאַרקליבן אין קאַטוך אַריין. קיין שאַר, קיין פּיפּס, די גאַנצע נאַטור האָט אַיינגעהאַלטן דעם אַטעם: מר. דייוויס בעל שלאָפּט!

קיין טעלעפאָן און קיין ראַדיאָ איז נאָך אין כּתריאַלישאַק נײַטאָ. פון דעסטוועגן האָט מען — נאָך איידער דער שאַפּער איז אַראָפּגעקראַכן פון די „קאָזלעס“ — געוואָסט שוין פון איין עק שטעטל ביזן צווייטן, מיט וועמען דער גאַסט האָט זיך פּרײַער צעקושט, וויפיל טשעמאַדאַנעס ער האָט מיט זיך, אַז ער טראָגט זיידענע שקאַרפעטקעס, און אַז ער שלאָפּט ביי רב משהן אין אַלקער אויף דער פּליישענער קאַפּע פון זיין בת-יחידהס אויסשטייער. אַז דער גאַסט האָט זיך אויפגעכאַפּט, איז די שטוב שוין פול געווען מיט מומעס און עלטער-פעטערס, מיט פּלימעניקעס און גלידשוועסטערקינדער און מיט סתּם גוטע-פּריינד און באַקאַנטע. דייוויס האָט זיך מיט אַיטלעכן צעקושט גאָר פּריינדלעך און צוגעזאָגט צו זיין ביי יעדערן צו עטלעכע מאָל, אויב די צייט וועט נאָר דערלויבן: זונטיק מוז ער אַוועקפאַרן, נאַרישקייט... ווער רעדט פון עטלעכע מאָל. ער זאָל יעדערן אַיין מאָל נאָר באַזוכן, וועט אים אויך אויסקומען צו „גיין איבער די הייזער“ אָן אַ הפּסקה. און אַזוי איז טאַקע געווען: ער האָט געמוזט גיין מבית לבית אין באַגלייט פון אַ כאַפּטע מומעס און אומעטום געניסן, פאַרזוכן און „פּרובירן אויף טשיקאַוועס“. מאָלט אייד, אַז אַרויסגייענדיק פון רב משהן איז ער שוין געווען גוט אַנגעגעסן און אַנגעטרונקען און האָט שוין געהאַט פאַרזוכט אַי פון טאַרט, אַי פון די אַיינגעמאַכטס, אַי פון די געפּילטע קאַטשקע, אַי פון די איבעריקע מעדני מלך, וואָס ציפּע (ר' משהס ווייב) האָט צוזאַמענקאַמפּאַנירט. עס האָבן אים אַבער גיט געהאַלפּן קיין תּירוצים און קיין בעטן זיך, אַז ער

קען שוין מער ניט. מען האט געדארפט זיין ערגער פון אַ וואַלד־גולן זיך אַנטקעגנצושטעלן די תּחנּוּנים פון יעדער בעל־הביתטע, צו פאַרווכן פון אירע פאַטראָועס, וואָס זיינען צוגעגרייט געוואָרן מיט אַזוי פיל ליבע און זאַרגעוודיקייט. אַ האַלבן דאַנערשטיק, אַ גאַנצן פּרייטיק און שבת און אַ האַלבן זונטיק האָט מר. דייוויס בעל געשוויצט און געמאַטערט זיך איבער די כתריאלישקער פעטיקייטן און זיסיקייטן, ביז דער שאַפער מיט זיין גרינעם אויטאָ האָט אים זונטיק נאָך מיטיק אויסגעלייזט און אַוועקגעפירט צו דער באַן. ביים לעצטן גרויסאַרטיקן אַפּשיד־עסן האָט ער שוין נעבעך קוים געקענט נעמען עפעס אין מויל אַריין.

עס איז איבעריק צו זאָגן, אַז גאַנץ כתריאלישאַק איז געווען ביי רב משהס גאניק ביים אַפּפּאַרן. דער עולם האָט נאַכגעקוקט דעם שטויב־וואַלקן פון פאַרשווינדנדיקן אויטאָמאָביל און אַלץ איבערדערציילט די נסים ונפלאות פון די פיר טעג, וואָס אַלע זיינען געווען, ווי אויף אַ חתונה, און גערעדט וועגן דעם געלט, וואָס ער האָט מנדב געווען אויפן בית־המדרש און צעשענקט די אַרעמע קרובים.

2

קיינער האָט ניט באַמערקט, ווי אברהם דער מלמד, אויך אַ געבאַרענער כתריאלישקער, האָט זיך דאַנערשטיק פאַר נאַכט, ווי פאַרשעמט, אַריינגערוקט אין שטעטל. געקומען איז ער צו פּוס, מיטן פעקל אויפן פלייצע און אַפּגע־שטעלט זיך אין בית־מדרש.

אברהם דער מלמד איז מיט יאָרן צוריק געווען אַ „רב אברהם“, האָט געהאַט אַן אייגן הויז מיט אַ קראָם אין דער גרויסער גאַס און אַ שיינע שטאַט אין מזרח, האָט געקענט גוט לערנען און זיך גערעכנט פון די שענסטע בעלי־בתים. אָבער, אַז זיין ווייב האָט, ניט פאַר אונדז געדאַכט, פאַרקרענקט זיין גאַנץ פאַרמעגן, און ער האָט נאָך איר טויט געמוזט פאַרקויפן די שטוב אין דער גרויסער גאַס און די שטאַט אין מזרח, צו באַצאַלן די חובות, און פאַר נויט גענומען זיך צו מלמדות — איז דער „רב“ פאַרשווינדן געוואָרן. אַ פנים „רב אברהם דער מלמד“ איז צו לאַנג, נישט באַקוועם אויסצוריידן...

פריער פלעגט מען אים שטאַרק באַדויערן: „אַט נעבעך, וואָס פון אַ

מענטשן איז געוואָרן ... " שפעטער איז אַלץ פאַרגעסן געוואָרן. אברהם איז געוואָרן אַן אַרעמאַן, ווי אַלע אַרעמעלייט. זיין אַמאָליקער יחוס האָט אים נאָר געשטערט צו דער מלמדות. דינגען זיך מיט אים איבער אַ רובל פּאַסט ניט, ס'איז דאָך אַ שפּיכות־דמים, האָט מען דאָס יינגל דערפאַר בעסער אָפֿ־געגעבן אַן אַנדערן. נאָך דעם, אַז ס'זיינען אויפגעקומען די שולעס מיט די געגאַלטע לערער, האָט אברהם אין גאַנצן פאַרלאָרן זיין פרנסה און אוועק פון שטעטל, מען האָט ניט געוויסט אַקוראַט, צי איז ער געוואָרן ערגעץ אַ שמש, צי מגידעוועט ער אין די ווייטערע שטעטלעך — וועמען גייט עס אָן ? נאָר איין מאָל אין יאָר, אין אלול, קומט ער פינקטלעך צו גאַסט אין שטעטל. ניט צו די לעבעדיקע, צו די טויטע קומט ער : ער האָט אויפן בית־עלמין אַ גרויסע משפּחה.

דאָס ערשטע מאָל, אַז ער איז געקומען אויף קבר־אבות, האָט מען אים פון די שיינע בעלי־בתים פאַרבעטן אויף שבת. וואָס אַ מאָל ווייטער — טאַמער איז אים אויסגעקומען צו האַלטן שבת — איז אַלץ שווערער געוואָרן צו קריגן „שבת“ פאַר אים. דאָ איז אים ווידער אַ מאָל זיין אַמאָליקער יחוס געשטאַנען אין וועג : נעמען אים אויף „מאַלצייטן“ פּאַסט ניט, זאָל בעסער יענער נעמען... מען האָט אַפּילו ניט געזשאַלעוועט צו זאָגן, אַז די טויטע וועט ניט זיין אומעטיק אַן אברהםס באַזוך... ס'איז אַ שאַד, כ'לעבן, וואָס אַן אַרעמאַן רייסט די שטייול אומזיסט...

נאָר אויב יעדן יאָר האָט זיך נאָך דעם שמש אַיינגעגעבן צו קריגן אַ „שבת“ פאַר אים, איז דאָס אים דאָס מאָל ניט געלונגען.

— איר זעט דאָך, אַז מ'רעדט מיט אַ מענטשן ! — האָט מען זיך אַנגע־בייזערט אויפן שמש, אַז ער איז צוגעגאַנגען צום רעדל, וואָס האָט זיך גלייך נאָכן דאוונען געשאַפן אַרום דעם אַמעריקאַנער, פרעגן, טאַמער וויל אַיינער נעמען צו זיך אברהם דעם מלמד — איר זעט דאָך מיט וועמען מ'רעדט, און איר קריכט אין די אויגן !

פרייטיק צו נאַכט איז אברהם געבליבן ניט באַמערקט און ניט געגעסן. אויף מאָרגן האָט מען אים מכבד געווען מיט „גלילה“ — קיין עליה האָט פאַר אים ניט געסטאַיעט — און אַייניקע האַבן אים אָפּגעגעבן אַ פאַרעווען שלום־עליכם. נאָכן דאוונען איז ער ווידער זיצן געבליבן אין קלויז. אַ פאַר־

קלעמטער, האָט ער אַרויסגענומען פון זיין פעקל אַן אַקראַיטישק ברויט מיט אַ ציבעלע, געוואָשן זיך פון כּיור און צוגעביסן.
זונטיק פרי האָט ער נאָך אַ מאָל באַזוכט זיינע אייגענע אויפן בית-עולם, אַפּגעזאָגט אַ יום תּהלים, זיך אויסגעוויינט, איבערגעכאַפט דאָס האַרץ פון זיין מיטגענומענעם פּראַוויאַנט און זיך געלאָזט אין וועג אַריין.
אויפן גראָו ביים וועג האָט ער זיך צוגעזעצט אַפרוען. אין מויל איז אים געווען נודנע, און עס האָט אים געדריקט אונטערן האַרצן. דאָס, וואָס ער האָט געגעסן צעקלעמטערהייט דאָס טרוקענע ברויט, האָט אים משמעות ניט „פּאַליובעט“. ער איז לאַנג געזעסן אַנגעלענט אַן זיין פעקל, ביז אַן אויטאָמאַביל, וואָס האָט זיך פּאַרבייגעיאָגט מיט האַק און קנאַק, האָט אים אויפגעוועקט פון די געדאַנקען. אין אויטאָ האָט זיך אַ דיקער גלאַט-ראַזירטער פּאַרשוין געהאַצקעט און געבלאַזן פון זיך :
— פּע! ... פּאַסקודנע אין מויל... צו פּיל זיסע און פעטע געגעסן...

מאַסקאַראַד

(צוויי בילדער)

אויב מיזאַל ניט קוקן אויף די באַזונדערע כללים, וואָס די פּילאַזאָפּן האָבן אונדז געגעבן, צו דערקענען, ווער הייסט רייך און ווער אַרעם. נאָר מיזאַל אָנגעמען פשוט, אַז דער הייסט אַן אַרעמאַן, ווער ס'האַט ניט וואָס צו עסן, גייט אין צעפליקטע קליידער, ווערט פאַרפראַרן ווינטער פון קעלט, און אויסגעדאַרט אַ גאַנץ יאָר פון הונגער, — אויב מיזאַל אַזוי אָנגעמען, איז אַרע דער טרעגער זיכער געווען איינער פון די גרעסטע אַרעמעלייט אין זיין שטעטל.

„אַרע דער טרעגער“ האָט מען אים גערופן דערפאַר, וואָס אַז עס פלעגט זיך מאַכן עפעס וואָס אַוועקטראַגן, אונטערטראַגן, איבערטראַגן אַזוי, איז דאָס געווען זיין עובדה, און ער פלעגט פאַרדינען דערביי עטלעכע קאַפּיקעס. נאָר ניט שטענדיק איז געווען וואָס צו טראַגן, און ניט קיין אַפטע געסט זיינען געווען ביי אים די דאָזיקע עטלעכע קאַפּיקעס.

אַלע האָבן אים ליב געהאַט פאַר זיין ערלעכקייט און נאָך מער — פאַר זיין לוסטיקייט. דאָס איז שוין אַזאַ ברכה פון הימל פאַר די אַרעמעלייט: אין דער צייט, ווען גבירים גייען אַרום פאַרדאָגהט, אָנגעבלאַזן און שטענדיק ניט צופרידן, — געפינט איר אַפט מאַל אַביונים, וואָס גייען אויס פאַר אַ גראַשן און זיינען ביי זיך ניט געפאַלן.

„עט — שמועסן זיי זיך איין — ס'איז נאָך, כ'לעבן, גאַרניט שלעכט... עס קען זיין אַ פולע ערגער... און — גאָט איז אַ פאַטער! עס קען נאָך זיין אַ מאַל גוט, טאַקע גאַר גוט, אַזוי וויל, אַז עס זאָל זיין יעדן טאַג אַ שטיקל ברויט צו עסן, אַ פאַר שייטלעך האַלץ דורכצוהייצן און נאָך כדומה אַזעלכע תענגים, וואָס אַ מענטשנס פאַנטאַזיע קען זיך אויסמאַלן.“ — און באַזיצנדיק אַט דעם כח הדמיון, זיינען אַט די מענטשן שטענדיק

מוטיק, פריילעך, זיינען ניט קארג אויף אַ וויץ, אַ גלייכווערטל, פונקט ווי
עס וואָלט זיי גאַרניט אָפּגעאַנגען.

צו אַט דעם מין אַרעמעלייט האָט געהערט אַרע דער טרעגער.
אַנגעלאָפּן זיך אויפן גאַס, זיך אַנגעהיצט אָדער אַנגעפּראָרן, און געזען,
אַז עס איז אומזיסט, איז ער אַריין אין בית-מדרש אַפרוען און צובייסן פאַר
איין גאַנג אַ פאַר קאַפּיטלעך תּהלים.

— האָט איר עפעס היינט פאַרדינט, ר' אַרע ? — פּרעגט עמעצער פון
די פּרושים, וואָס לערנען דאָ, זיך וואַרעמענדיק ביים אויוון.
— גאַט צו דאַנקען ! — ענטפּערט אַרע — פאַרדינט היינט שיינע
עטלעכע גילדן.

— אַזוי ? ! ווי קומט עס ? פון וואָנען ?
— היינט אין דער פּרי — ענטפּערט אַרע כלומרשט ערנסט — היינט
פּרי ביים דאַוונען : צען גילדן אַ „ברכו“, צען גילדן אַ „אַמן“, אַ „קדושה“...
אַ מאַסע געלט ! כּהאַב אַליין ניט געציילט ; אַז מ'ציילט ניט, איז מזלדיקער...
— האָט איר היינט גאַרניט געטראָגן אַ גאַנצן טאַג ?
— היכי תּמצא ? וואָס הייסט ניט געטראָגן ? שיינ וואָלט איך אויסגעזען !
דוקא אַ גאַנצן טאַג געטראָגן !...

— וואָס, למשל ? — פּרעגט אַן אַלטער פּרוש, גלעטנדיק די באַרד. ער
איז שוין מיד, קענטיק, פון לערנען און איז צופּרידן פון שמועסן.
— וואָס ? — ענטפּערט אַרע — מיין פּעקל צרות, מיין דלות...
— נו, עפעס שווער צו טראָגן ?
— עט, בלאַטע ! דוקא ניט שווער, נאָר...
— נאָר וואָס ?

— אַט דאָס, וואָס קיינער באַצאַלט אַ גראַשן ניט פאַרן טראָגן...
אַט אַזוי איז ער שטענדיק אויף צו כלומרשט פּריילעך און אויף אַן
אַמת הונגעריק.

ביז שפּעט אין אַוונט דרייט ער זיך אַרום אין גאַס ; אַהיים קומט ער,
אַ מאַל מיט ליידיקן, אַ מאַל מיט עפעס. אין ערשטן פאַל קומט ער אַריין
אין שטוב מיטן זעלבן וויץ און שמייכל, ווי אין בית-מדרש אַריין, נאָר
דערפּילנדיק אויף זיך די הונגעריקע בליקן פון ווייב און קינדער, וואָס קוקן

ארויס אויף אים מיט א פונק האפענונג, צעברענט זיך אין זיינע שוואכע אויגן א משונה-טרויעריק פייערל.

— וואס הערט זיך מיט וועטשערע? — פרעגט די ווייב אין א וויילע ארום.

— וועטשערע? — ענטפערט ער — א גאנץ גוטע זאך וועטשערע! הא, ווי מיינסטו? ראטשילד, דער קייסער, זאגט מען, עסן אלע אונט וועטשערע. קלענערע גבירים — אן אונט איבער אן אונט...

— זאל אויף דיר קומען, — רבונג של עולם! א... און דאס הארץ דער-לאזט איר דאך ניט דערענדיקן די קללה, בעת זי גיט א קוק אויף זיין פאר-מוטשעט פנים. זי ווייס, אן אויסער דעם, וואס ער הונגערט, בשעת קיין ארבעט איז ניטא, פאלט אים שווער די עצם ארבעט, ווען ער באקומט זי שוין יא. ער איז א הויכער, א דארער מיט אן איינגעפאלענער ברוסט; און טראגט ער וואס, סאפעט ער שטארק און קוים וואס ער שלעפט די פיס, זיך בויגנדיק אין דרייען אונטער דער משא.

שטעלט ער זיך א מאל אפ אין מיטן אפרוען, ווייזט ער אויס מיט זיין לאנגער געלער בארד, מיט זיין אפגעקראכענער געלער קאפאטע און געלע שטיוול, ווי א סטאטוע, געקנאטן פון ליים דורך א גרויסן קינסטלער, וועל-כער האט נאר איין פעלער געמאכט דערמיט, וואס ער האט דעם „שלימזל“ אויסגעמאלט מיט א צו פריילעכער מינע און מיט א שמייכל אין די אויגן... א שיינס קענט איר זען פורים נאכן דאווענען ביי ארען אין „גארדע-ראפנע“.

אויפן טיש ליגן אויסגעלייגט „בגדי־מלכות“: א סאלדאטסקער שינעל מיט מעשענע קנעפ (גענומען אויף בארג ביי א שכן, אן אויסגעדינטן סאל-דאט), א גאלדענע קרוין (קונציק אויסגעקלעפט פון גאלדפאפיר), א „שרביט-הזהב“ (א שטעקל ארומגעקלעפט מיטן זעלבן פאפיר), א פאר שפארן און כדומה אזעלכע זאכן, וואס פאסן פאר א מלך. ער שפילט א הויפטראלע צווישן די העלדן פון טאג פורים — די „פורים-שפילער“: ער איז אחשוורוש!

ער טוט עס, ניט אזוי צוליב פארדינסט, ווי צוליב דער ארבעט אליין; דאס איז נאך זיין גוסט, א פריילעך שטיקל ארבעט!

ער טוט אן דעם קייזערלעכן מאנטל מיט די קנעפ, די קרוין, די שפארן, מיטן גאנצן קנאק; און אויפן פנים טוט ער אן א מאסקע, וואס ליגט שוין אָנגעגרייט ביי אים פון יאָר צו יאָר. די מאַסקע שטעלט פאַר אַ פּאַניע מיט דיקע רויטע באַקן, מיט אַ פעטער געגאַלטער מאַרדע און אַ רויטער נאַז. די רויטע נאַז זאָל דאַס, אַ פנים, זיין אַ סימן אויף אחשוּרושעס ליב האַבן דעם טרונק...

2

אַז איך וועל אייך זאָגן, אַז אַ מאַל האָט ער געהייסן יאַשקע גרשונס, און היינט — אַסיפּ געראַסימאָוויטש — וועט איר פאַרשטיין, אַז דער פאַר-שוין, וועגן וועמען עס רעדט זיך דאָ, איז אַ מאַל געווען אַ קנאַפּער קנאַקער און אַ קנאַפּער חשוב, און היינט האָט ער די גראַבע מטבע.

אַסיפּ איז פון די מענטשן, וואָס מער פון זייער אייגענעם גוף גייט זיי גאַרנישט אָן. צרות הכלל, אַ שכנס צי אַ קרובס אומגליק אַרט זיי ניט, און בכלל, יענעמס שלעק און צרות קלעפן זיך צו זיי ניט. צוליב דעם טאַקע האָט אַסיפּ שטענדיק אַ צופרידן פנים מיט אַ קיילעכדיק בייכל, ווי עס פאַסט פאַר אַ רייכן סוחר, ווי ער.

אַז ער עסט, האָט ער מאַדנע הנאה. אַז ער לייגט זיך צו שלאָפן נאָך מיטיק, איז ער שטאַרק צופרידן מיט זיך, גלייך ווי ער וואַלט דאָ אַפּגעטאַן מי יודע וואָס פאַר אַ נוציקע זאַך פאַר דער וועלט און מיט יעדער ביס גאַנדז וואַלט ער געראַטעוועט רוים...

אַז מיר וועלן נאָך צוגעבן, אַז דער דרייסיקיעריקער אַסיפּ איז נאָך אַ בחור, די געשעפטן גייען אים גוט, און דאַגות האָט ער גאַנץ ווייניק, — וועט זיין פאַרשטענדלעך, וואָס ער וואַקסט כסדר אין דער ברייט, קיין עין-הרע, און זיין פנים גלאַנצט און רויטלט זיך, אַ מחיה צו קוקן.

אַסיפּ האָט ליב צו לעבן אַ גוטן טאַג. אַ רייך-געקליידטן, אַ פאַרפּו-מירטן, אַ שיינענדיקן קענט איר אים אַפט זען, זיך דורכטראַגנדיק איבערן גאַס אין אַן עלעגאַנטן אויטאָ, אויפן וועג צום טעאַטער, צום אַפּערין-הויז, צו אַ קאַנצערט אָדער אַ באַל. נאָך עפטער זעט מען אים, שפאַצירנדיק מיט זיין אַניוטען, — אַ רייך מיידל, צו וועלכער ער שדכנט זיך.

אָסיפּ באַקומט אַלע מאַל פֿון די ערשטע איינלאַדונגען אויף אַ פֿאַרוויי-
לונג, און ער לאַזט זיך לאַנג ניט בעטן און איז שטענדיק גרייט צו געניסן
אַ ביסל „עולם-הזה“.

אַ שיינס קענט איר זען היינט ביי אָסיפּן אין „גאַרדעראַבנע“; אויפֿן
טיש ליגן אַנגעגרייט: אַ לאַנגער צעפֿליקטער אויבער-בגד. פֿון וועלכן עס
קוקט אַרויס די וואַטע, אַ פֿאַרשמאַלצן היטל מיט אַן אַראַפּגעריסענעם
דאַשעק, הויזן און שיד פֿון זעלבן מין אַן ערך, אַ גראַבער, סענקעוואַטער
שטעק, אַ טאַרבע און גאַד פֿאַרשיידענע קלייניקייטן, וואָס פֿאַדערן זיך
צום רומל.

אָסיפּ גייט היינט אויף אַ מאַסקן-באַל און ער וועט זיך פֿאַרקליידן פֿאַר
אַ בעטלער.

דער געדאַנק איז שוין ניט קיין גאַנץ נייער, גאַר אים קומט ער אויס
זייער אַריגינעל און שאַרפֿזיניק. מיט גרויס תענוג באַטראַכט ער די זאַכן,
וואָס ער האָט געקראָגן און ער פֿאַנטאַזירט וועגן אַניוטען, וועלכע וועט
געוויס אויך זיין אויפֿן באַל. ער וועט צוגיין צו איר מיט זיין טאַרבע און
בעטן אַ נדבה; פֿלוצלונג וועט ער אַרויסנעמען פֿון טאַרבע אַ גאַלדן זייגערל
מיט אַ טייערן רינג און איר אַנטאָן... זי וועט בלייבן פֿאַרגאַפֿט...

אַט אַזוי וועבט ער זיך ווייטער זיינע ליכטיקע פֿאַנטאַזיעס, אַנטווענדיק
די בעטלער-קליידער, און אויף זיין זאַטן פֿנים צעגיסט זיך אַ זיסער שמייכל.
געענדיקט מיטן „טואַלעט“, באַטראַכט ער זיך אין שפיגל און שרייט
אויס: אויסגעצייכנט!

ענדלעך פֿאַרדעקט ער דאָס פֿנים מיט אַ מאַסקע: געלע איינגעפֿאַלענע
באַקן, שוואַרצע רינגען אונטער די אויגן, אַ צעקנייטשטער שטערן און אַ
שיטער גרוי בערדל אויף אַ שאַרפֿער, צעדאַרטער מאַרדע.
די שוואַרצע רינגען אונטער די אויגן זאָלן דאָס, אַ פֿנים, זיין אַ סימן,
אַז ער האָט שוין צוויי-דריי טעג ניט געגעסן...

שלח-מנות

(פון די קינדער-יאָרן)

1

גלייך נאך חנוכה האָב איך אָנגעהויבן שפּאַרן געלט אויף פורים, וויסנדיק, אַז איך וועל פאַר צווייען דאַרפן שיקן שלח-מנות. איך בין דעמאָלט געווען אַ בחור פון כמעט 14 יאָר און האָב ביי זיך אָפּגעמאַכט צו שיקן שלח-מנות מיין רבין, ר' משה-לייבן (א ייד פון קרוב זיבעציק) און דער דאַמע פון מיין האַרצן, פּערעלען (אַ פּריילין פון קרוב 13). ביי ר' משה-לייבן האָב איך געלערנט גמרא פון אַכט יאָר אָן, און צו בר-מצווה האָט ער מיר אויסגעלערנט אַ קונציקע דרשה, וואָס האָט בשעתה געמאַכט אַ גוואַלדיקן רושם — בין איך אים דאָך מחויב. און פּערעלען — איז דאָך גיט שייד... אַז איך פּלעג זי, שפּאַצירנדיק אויפן שאַסי, באַגעגענען און זאָגן „גוט שבת“, פּלעגן מיר ביידע רויט ווערן איבער די אויערן. און אַז איך פּלעג זי אַ מאָל טרעפן אַליין ביים גאַניק און פּרעגן: „וואָס הערט מען גייס?“ און זי פּלעגט ענטפּערן: „מיר האָבן פאַרקויפט די ווייסע ציג“ — פּלעגט מיר דערביי קלאַפּן דאָס האַרץ מיט סכנת נפשות... וואָרעם מיר ביידע האָבן שוין געוויסט, וואָס ליבע איז: איך האָב שוין געהאַט געלעזן דעם „אהבת ציון“, און זי — אַ פאַר שמרס ראַמאַנען, וועלכע זי האָט אויסגעבעטן ביי איר עלטערער שוועסטער.

2

ערב פורים האָב איך איבערגעציילט מיין קאַסע און געפונען אַ רובל מיט 57 קאַפּיקעס. אַ סך געלט, קיין עין-הרע, האָב איך געטראַכט און זיך אַרויסגעלאָזן די איינקויפן די פאַרשיידענע אַרטיקלען לויט מיין פון לכתחילה

אויסגעארבעטן פלאן. א האלבן טאג בין איך אַרומגעלאָפֿן איבער די שטעטלשע קראָמען, געזוכט, געקליבן און מנחה־צייט זיך אומגעקערט אַהיים מיט פּול־אַנגעשטאַפּטע קעשענעס, אַ צופּרידענער, אַ גליקלעכער : אי גוטע סחורה געקויפּט, אי במקח השווה.

איינגעקויפּט האָב איך אַט וואָס :

שלח־מנות פֿאַרן רבּין :

(1) אַ פּלעשל שנאַפּס 57ער, מיטן געלן בלעטל (מיין רבי, זאָל ער מיר מוחל זיין, האָט ליב געהאַט אַ ביסל בראַנפּן).

(2) אַן אַפעלסין.

(3) אַ פּעקל שמעקטאַבאַק, 1טער סאַרט.

(4) אַ זייער שיין טאַבאַק־פּושקעלע מיט אַ קונציק בילד אויפֿן דעקל, ווי אַזוי אַ לייב באַדט זיך אין ים־המלח.

שלח־מנות פֿאַר פּערלען :

(1) אַ גרויס האַרץ פּון שאַקאַלאַד „זשאַרוז באַרמאַן“.

(2) אַן אַפעלסין (אַ ביסל גרעסער, ווי דעם רבינס).

(3) אַ פּלעשעלע פֿאַרפּום מיט אַ ווונדערבאַרער גלעזערנער פּראַפּקע.

(4) אַ שיין ווייס קעמעלע (ריינע העלפֿאַנטביין, האָט געזאַגט דער

קרעמער).

איך האָב באַהאַלטן דעם גאַנצן אוצר אין טישקעסטל און געזעצט זיך איבערשרייבן אויף ריין די צוויי שירים, וואָס איך האָב פֿאַרפֿאַסט, ביי־צולייגן צו די שלח־מנות. דער שיר פֿאַרן רבּין — אין העברעיִש, דורכ־געקנאַטן מיט פּסוקים און פֿאַרווירצט מיט זייער שיינע מליצות האָט זיך געענדיקט אַן ערך אַזוי :

המז מיט די בנים

און זיינע קרובים און מחותנים

און אַלע ייִדישע שונאים

האַבן „פֿאַרביטערט אין געוויין“ —

כן יאבדו ונאמר אמן ! —

דאָס ליד פֿאַר פּערלען איז געווען אין ייִדיש. און דער אינהאַלט ? —

אז דער טאטע איז אריין מיך רופן צו דער מגילה, בין איך געזעסן איבערן פאפירל, און טרערן האבן זיך מיר געגאסן פון די אויגן...

3

פון הירשקע „קאלטן“, וועלכער איז אויסגעוואקסן אן א טאטע-מאמע, אויסגעוואלגערט זיך אין באד און אין הקדש, האט שטעטל קיין גרויס נחת ניט געהאט: ווו א קריג, א שלעגער, איז ער געווען אין מיטן, און אפילו די וועש אויפן בוידים און להבדיל, די פושקע פון ר' מאיר בע"ה אין בית-מדרש איז אויך ניט געווען זיכער פון אים.

פורים אבער איז ער געווען א נוצלעכער מענטש: ארומטראגן שלח-מנות איז געווען זיין חזקה. און ער איז טאקע א גאנצן טאג געווען פאר-נומען איבערן קאפ.

איך האב איבערגעגעבן הירשקען אין די הענט די צוויי געדעקטע טעלער:

— אט דעם, הירשקע, מיטן ווייסן טישטעכל, זאלסטו אפגעבן ר' משה-לייבן, און דעם טעלער מיטן ראזן טישטיכל — פערלען, ברוך דעם וויינערס.
— גוט, — האט ער געזאגט און א הויך געטאן אויף מיר מיט א שארפן ריח פון בראנפן.

איך האב אים נאך געוואלט איינחזרן, אז פערלען זאל ער איבערגעבן בשתיקה, ווען קיינער וועט ניט זען, אבער הירשקע איז שוין געווען הינטערן טיר און אוועקגעפאטשט אין דער בלאטע מיט זיינע גרויסע הילצערנע קלומפעס צו ברוך דעם וויינערס גאניק.

— א גוט פורים, פערקע! דיין חתן האט דיר געשיקט שלח-מנות!
פערלע איז רויט און בלאס געווארן, האט צעטומלטערהייט דערלאנגט הירשקען א גאנצן גריוויניקל און אנטלאפן מיטן טעלער אין א זייטיקן צימער.

— א גוט פורים אייך, ר' משה לייב! מאירקע דעם שוחטס האט אייך געשיקט שלח-מנות!

די רביצן האט דערלאנגט הירשקען א קופערנעם צווייער און אים איינגעגאסן א גלעזל בראנפן.

— וואס גיסטו אים נאך בראַנפן ? — האָט דער רבי געזאָגט — זעסט דאָך, ער איז שוין שיכור ווי לוט!...

4

פערעלע האָט מיט ציטערדיקע הענטלעך אַראָפּגענומען דאָס ווייסע טישטעכל פון טעלער און געבליבן דערשטוינט: אַ פּלעשל בראַנפן ? צו וואָס בראַנפן, אַז איך טרינק ניט ? און וואָס איז דאָס פאַר אַ מאַדנע פּוש-קעלע אַזאָ ? און דאָס פּעקעלע... וואָס איז דאָס פאַר אַ פּעקעלע ? זי האָט פּאַוואָלינקע אויפגעריסן דאָס פּעקל שמעקטאַבאַק, זיך איינגעבויען טיפּער, עס צו באַטראַכטן, און אַנגעהויבן ניסן מיט סכּנת נפּשות... נאָכער האָט זי גענומען דאָס בריוועלע:

— אַהאַ, אין לשון קודש... אַפּצולאַכן פון מיר... ער ווייס דאָך, אַז איך קען ניט לייענען. ער קען, הייסט עס, און איך ניט... אַ, איך פאַרשטיי שוין: די אַלע זאַכן האָט ער מיר געשיקט, צו רייצן זיך מיט מיר, אַפּצולאַכן... אַ, דער מערדער, דער אומוירדיקער מענטש! ער האָט צעבראַכן מיין האַרץ, פאַרוואַלקנט די ליכטיקע שטראַלן פון מיין פּרילינג... אַ, דער שאַלק-האַפּטיקער מענטש, דער טיראַן!

און פּערעלע האָט זיך ביטער, ביטער פּאַנאָנדערגעוויינט.

5

ר' משה לייב האָט בהרחבהדיק אַוועקגעזעצט זיך צום טיש מיטן טעלער, פּאַוואָלינקע אַראָפּגענומען דאָס ראָזע טישטעכל און גענומען באַטראַכטן דעם שלח-מנות:

דער רבי: אַ שטיק טשעקאַלאַדע... אַן איינפאַל דאָס איז... די רביצין: ווער זאָל דאָס עסן ? מיר טוען אַזוי אויך ווי די ציינער... דער רבי: (נעמט דעם אַפּעלסין) נו, דאָס איז אַ פּיינע פּריי... און וואָס איז דאָס ? — אַ קעמעלע... טע-טע-טע!... אַ ווייס קעמעלע... אַ המצאה אַ ביסל... (קעמט זיך דערמיט זיין לאַנגע באַרד) פאַרשטייסט, אַ שייגעץ... צו דער ווייסער באַרד אַ ווייס קעמעלע... פון דעסטוועגן ניט פאַרגעסן אַן רבין... (נעמט דאָס פּלעשעלע פאַרפּום) און וואָס איז דאָס ? (דרייט עס

אַרום אויף אַלע זייטן) פע, חלשות! אַ מויד מיט נאַקעטע הענט איז דאָ אַפֿ-
געמאַלט! (טראַגט צו צום נאַז) מ'דאַרף גאַר מאַכן „בורא מיני בשמים“...
(ציט די אַקסלען).

די רביצין: אפּשר איז דאָס אַן איינרייבונג פאַר מיינע „רעמאַטעס“?
דער רבי: שאַ, אַט איז אַ בריוועלע (נעמט פּונאַנדער) לאַמיר אַקערשט
זען וואָס שטייט דאָ (לייענט):

דיין שטערן איז ווייס, ווי דער שניי,
וואָס טוט ליגן אויפן שפיץ לבנון;
מיין האַרץ פרייט זיך מיט גרויס פרייד,
ווען איך טו זיך אַן דיר דערמאַנען.

(גלעט זיך מיט נחת-רוח זיין הויכן שטערן) מיין שטערן — ווי דער שניי
אויפן לבנון... אַ גאַנץ שיינע מליצה... אַבער וואָס עפעס אויף זשאַרגאַן?
חולה איז ער, דער יונגאַטש, צו שרייבן לשון-קודש? (לייענט ווייטער):

דיינע האַר די געלאַקטע
איז זייער שיין אוודאי,
אַזוי ווי עס נידערט אַראַפּ פון באַרג גלעד
ציגן אַ סטאַדע...

די רביצין: וואָס פאַר אַ ציגן?
דער רבי: (גלעט זיך די געקרייזלטע פּאות) דאָס איז אַ מליצה אַזאַ
פון שיר-השירים: שערך כּעדר העזים... אַן איינפאַל אַ ביסל, צו שרייבן
אויף מיינע פּאות אַזאַ מליצה!... (לייענט ווייטער):

דו ביסט גוט, אַזוי ווי מרדכי,
און ביסט קלוג, אַזוי ווי המן,
דיינע אויגן זיינען תּכלת
און די ליפעלעך — ארגמן...

(ציט מיט די אַקסלען) דאָס איז פון מגילה... אַבער ווי שרייבט מען דאָס
„תּכלת“ אויף שוואַרצע אויגן? ... משוגע איז ער, שונאי-ישראל... (לייענט
ווייטער):

א, פערעלע! מיין ליבע
איז הייסער, ווי פייער אפילו,
וויילע דו ביסט שענער
ווי אסתר פון מגילה...

(בלייבט זיצן מיט אן אפענעם מויל).

די רביצין: אוי א קלאג צו מיר! דאס איז דאך פערקע דעם וויינערס!..
איך האב שוין לאנג געהערט ריידן ניט קיין שיינע זאכן אויף דיין שיינעם
תלמיד... הערשקע דער שיכור האט עס על פי טעות געבראכט...
דער רבי איז לאנג געזעסן שטום, מיט א טרויעריקן בליק געשאקלט
מיטן קאפ איבערן ליד און דעם פלעשל מיט דער נאקעטער מויד און
ענדלעך ארויסגעזיפצט:

—דערלעבט צייטן... אז פון מיין תלמיד זאל ווערן אזא... אזא... וויי,
וויי!.. און דעם אלטן רבין אין גאנצן פארגעסן... פורים ניט צו דערמאנען
זיך אז אלטן רבין!.. געשטארבן דער רבי!..
און טרערן האבן געלאנגצט אין זיינע גרויסע שווארצע אויגן.

*

פערעלע און משה לייב האבן געהאט א פארשטערטן פורים און איך
האב זיך דערוויסט פון דעם אומגליק ערשט אויף מארגן און געהאט א
פארשטערטן שושן-פורים.

א שבועות-נאכט

(א בילד פון ישיבה-לעבן)

די נאכט האט אנגעטאן איר שווארץ-זיידענע, מיט פערעלעך באשטיקטע שלאפהויב, האט זיך אנגעזאלבט מיט די דערקוויקנדיקע ריחות פון פרישע לאנקעס און פעלדבלומען און איינגעהילט די וועלט אין איר טונקעלן ווייכן סאמעט.

ס'איז א טיפע, שטילע שבועות-נאכט. דאס גאנצע שטעטל שלאפט שוין פרידלעך, נאר דער גרויסער ישיבה-בנין איז העל באלויכטן. פריילעך פלאקערן אינעווייניק די גרויסע בליץ-לאמפן, און מונטער קלינגען די שטימען פון די ישיבה-לייט, וואס וויגן זיך מיט כונה איבער די שטענדערס מיט די גרויסע גמרות. עס איז שוין א מנהג אין ישיבה פון קדמונים אן, אז אין יום-טוב פון מתן-תורה לערנען די בחורים א גאנצע נאכט, דאוונען מיטן נץ-החמה און ווערן דערנאך אלע איינגעלאדן צום ראש-ישיבה ר' הירש אויף קאפע.

אט דער פרישטיק ווערט געפראוועט מיט גרויס פאראד. די בעסטע פוטער-געבעקס ווערן צוגעגרייט, געהאקטע הערינג מיט אייער-קיכלעך ווערט סערווירט, און ברוינע שמעקנדיקע בלינצעס, וואס וויינען מיט פוטער-טרערן, ווערן געבאקן אנגרא. רבי הירש ווייב און פערעלע, זייער עלטערע 17-יאריקע טאכטער, מוזן אויפשטיין א שטיק פאר טאג און שווער ארבעטן: ס'איז ניט קיין קלייניקייט צוצוגרייטן דעם כיבוד פאר אזא עולם, אן עין-הרע! אבער זיי טוען עס מיט פלייס און שמחה: ניט יעדער איז זוכה אויפצונעמען ביי זיך אזוי פיל תלמיד-יחכמים נאך א גאנצע נאכט לערנען. —

עס איז שוין נאך האלבע נאכט, און די לערנער הייבן אן עטוואס מיד

צו ווערן. לאַנגזאַמער וויגן זיי זיך איבער די גמרות און טרוימעריש-מעלאַגן-
כאַלישע נגונים הענגען אין דער לופט.

— אמר רבא... — זינגט איינער, ווי בעטנדיק זיך, און טרויעריקע גע-
דאַנקען רייסן זיך אַריין, ווי אַיינברעכער, אין זיין מוח: שוין דריי יאָר
אין דער היים ניט געווען... די שוועסטער איז קראַנק... ער וואָלט כאַטש
קענען אָפּשפּאַרן אַ פּאַר רובל פּאַר איר אויף „וויגאַדע“... ווי קען ער איר
שיקן, אַז ער האָט אַליין חובות איבערן קאַפּ...

— אמר רבא... — קלינגט עס פון אַן אַנדער ווינקל האָפּענונגספול:
מיט חושן-משפט און יורה-דעה איז ער שוין פּאַרטיק... די „סמיכה“ איז
שוין אַזוי גוט, ווי אין קעשענע... אַ פּאַסיקער שידוך און אַ שטעלע אויף
רבנות וועלן זיך שוין מסתמא מאַכן...

— „אמר רבי שמעון... — קלינגט פון דער מזרח-וואַנט אַ העלער, זיסער
אַלט. דאָס איז דעם 18-יאָריקן יואל באַברויסקערס שטימע, וואָס קוועלט
אַן אין דער לופט און צעגיסט זיך איבערן גאַנצן חלל. ער האָט ערשט דורכ-
גענומען אַ האַרבע סוגיא. האָט דאָ מחדש געווען אַ שאַרפע קשיא און איז
שוין גאָר געווען אויף אַ דרך אַרויסצופירן אַ חריפותדיקן תירוץ, אָבער
מחשבות זרות, זינדיקע געדאַנקען קריכן אים אין קאַפּ אַריין, ווי די זלידנע
פליגן — ניט אָפּצוטרייבן! ער פרוּווט פּאַרטיפּן זיך אין דעם ענין, פרוּווט
אָפּילו זיך פּאַרשטעלן דעם אַלטן הייליקן רבי שמעון מיטן סויבלנעם
שטריימל און מיט די ווייסע געקרייזלטע פאות, אָבער דער פּאַטרִיאַרכאַלער
תנא פּאַרלירט פּלוצלונג זיין גרויסע באַרד, באַקומט צוויי לאַנגע גאַלדענע
צעפּ און אַ געטאַקט-חנעוודיק נעזל, און קוקט אים אַן ליבלעך מיט בלויע
וואַרעמע אויגן — פּערעלע דעם ראש-ישיבה!

עס האָט אים שוין עפטער געטראָפּן, אַז נאָך דעם ווי ער האָט באַגעגנט
פּערעלען, גייענדיק צום אַדער פון לערנען (רבי הירשס דירה איז אין
בנין פון ישיבה) האָט ער שעהען לאַנג ניט געקאַנט זיך קאַנצענטרירן אין
לערנען, אָבער אַזוי עקשנותדיק ווי היינט, האָט אים איר געשטאַלט נאָך
קיין מאָל ניט פּאַרפּאַלגט. און גראַד אין דער הייליקער נאַכט פון שבועות,
ווען דער הימל שפּאַלט זיך, און די מלאכים קוקן אַראָפּ אויף דער ערד,
כדי צוצווען, ווי יידן לערנען תורה מיט אַ ריינער כוונה! אומזיסט פרוּווט

יואל פאנאדערצווויקלען די פארפלאַנטערטע פעדעם פון דער סוגיא און ארויסצוקריסטאליזירן דעם תירוץ; די אותיות טאַנצן אים פאַר די אויגן. דער קאַפּ איז הייס און פאַרנעפּלט. ער פאַרמאַכט די גמרא און גייט אַרויס אויפן הויף זיך אַפּצופרישן.

די לבנה האָט זיך שוין באַהאַלטן הינטער דער וואַסער-מיל, אַ טיפּע טונקלקייט האָט אים אַרומגענומען תיכף, ווי ער האָט אַריבערגעטראָטן די ברייטע ליכט-טעפּיכער, וואָס די העל-באַלויכטענע פענצטער האָבן אויס-געבעט פאַרן הויז. אַ ביסל ווייטער שטייט אַ גרופּע ביימער מיט אַ באַנק דאַרונטער. יואל איז צוגעגאַנגען אַהין, זיך צוגעזעצט אויף דער באַנק, האָט טיף אַפּגעאַטעמט און מיט אַ מאָל דערפּילט זיך פּרייער. פּונקט ווי דאָ, אונטערן שוץ פון די פּרישע ביימער, וואָלט דער שטרענגער ר' שמעון ווייניקער שליטה געהאַט...

— און אויב אפילו איך האָב ליב — האָט ער געטראַכט — איז אפשר אויך קיין ביזו ניט. שטייט דאָך אין דער תורה בפירוש: „ויאהב יעקב את רחל“... אויב יעקב אבינו, דער גרויסער צדיק, האָט געמעגט... און אפשר: ווען איך זאָל נאָך אַ דריי-פיר יאָר לערנען מיט התמדה און ווערן אַ גרויסער למדן, וועט מיך ר' הירש נעמען פאַר אַן איידעם... וואָס איז פיר יאָר? — האָט דאָך יעקב געדינט ביי לבנען 2 מאָל זיבן יאָר פאַר רחלען, און זיי זיינען אים פאַרגעקומען ווי אייניקע טעג, מחמת זיין ליבשאַפט צו איר“... אין פיר יאָר אַרום וועל איך שוין אודאי האָבן סמיכה און...

— יואל — האָט ער פּלוצלונג דערהערט אַן איינגעהאַלטענע שטימע האָרט נעבן זיך. ער איז אויפגעציטערט געוואָרן און אַריינגעפאַלן פון אַ זיסן חלום אין אַ זיסער ווירקלעכקייט: פאַר אים איז געשטאַנען פּערעלע. — וועגן וואָס האָט איר דאָס אַזוי פאַרטיפּט געקלערט? — האָט זי געפּרעגט.

— איך?... איך האָב גראַד געקלערט וועגן... וועגן אַ שווערן ענין אין גמרא... — האָט יואל געשטאַמלט, ווי פון שלאָף, און איז שטאַרק רויט געוואָרן פאַר זיין ליגן — און וואָס טוט איר דאָ איצט ביי נאַכט? — איך גיי דאָס צו אַ שכנה לייען אַ בלעך צום באַקן — האָט פּערעלע

געזאגט, זיך ענגער איינוויקלענדיק אין איר שאַל — איר ווייסט דאָך...
היינט צום פרישטיק...

— אַ בלעך צום באַקן? — האָט יואל מעכאַניש איבערגעפרעגט.
— מ'קען זיך צוועצן נעבן אייך? — האָט זי פּלוצלונג געפרעגט און
געזעצט זיך, ניט וואַרטנדיק אויף אַ תשובה. — ניין, איך וועל אייך בעסער
דערציילן דעם אמת, ס'איז אַזוי געווען: איך האָב ניט געקענט שלאָפן, די
נאַכט איז אַזאַ דוישע און דורכן וואַנט האָבן דורכגעדרונגען די קולות פון
די לערנער... איך האָב אפילו דייטלעך געהערט אייער שטימע... נו, בין
איך אויפגעשטאַנען און אַרויס אויפן הויף. איך מוז דאָך באַלד סיי ווי אויפ־
שטיין העלפן דער מוטער... איך האָב אַרומגעשפּאַצירט און געזען אייך
דורכן פענצטער. נאָך דעם זייט איר אַרויס און זיך געזעצט אונטער די
ביימער... בין איך אויך צוגעקומען. ס'איז מיר אומעטיק אַליין...
יואל האָט זיך געשעמט, פאַר וואָס ער האָט ניט געהאַט דעם מוט צו
זיין אויפריכטיק, אַזוי ווי זי, און ער האָט צוגעגעבן:

— איך האָב געקלערט וועגן יעקב אבינו...

— וואָס עפעס יעקב אבינו?

ער האָט געציטערט און ניט געהאַט די קראַפט איר אַרויסצוזאָגן דעם
אמת. ער האָט געפילט, אַז צוליב זיין שוואַכקייט, וועט ער באַלד פאַר-
פּלאַנטערן זיך אין אַ נייעם ליגן, און ער האָט טרויעריק געזאָגט:
— איך מוז שוין גיין...

— וואָס איילט איר זיך אַזוי? זיצט נאָך אַ וויילע — האָט פּערעלע

געבעטן און אים אַנגענומען ביי דער האַנט.

— איך מוז גיין לערנען — האָט יואל שוואַך געענטפּערט, מורא האָבן-
דיק, טאַמער געפינט זי ניט די ריכטיקע תשובה אויף דעם און לאַזט אָפּ
זיין האַנט — ביטול-תורה איז אַ גרויסע עבירה... פון יעדער וואַרט פון
לערנען, זאָגן די חכמים, ווערט באַשאַפן אַ מלאך...

— פון יעדער וואַרט אַ מלאך!?!... שרעקלעך פיל מלאכים מוזן דאָ
אַרומשוועבן אין דער לופט... אַבער איר ווייסט, מען קען באַשאַפן מלאכים
אויך אויף אַן אַנדער אופן...

— ווי אַזוי?

— איך שעם זיך צו דערציילן...
 — דערציילט, איך בעט אייך!
 — איר ווייסט דאך, — האָט פּערעלע אָנגעהויבן, זיך צורוקנדיק נענטער
 צו אים — אַז אַ כּלּה אונטער דער חופּה איז באַזונדערס שיין און באַחנט ?
 — יאָ, דאָס ווייס איך.
 — און פּון וואָנען דאָס קומט, ווייסט איר ?
 — ניין — האָט יואל געזאָגט פּאַרלעגן.
 — דאָס קומט פּון אַ מלאך, וועלכער שוועבט אַרום איבער דער כּלּה.
 דער אָפּשיין פּון זיינע פּליגלען גיט דאָס איר צו דעם באַזונדערן חן. און
 ווייסט איר, וואָס דאָס איז פּאַר אַ מלאך ?
 — ניין, — האָט יואל געזאָגט שולדיק, ווי אַ חדר-יינגל, וואָס בלייבט
 שטיין ביי יעדער קלייניקייט.
 — מיר האָבן דאָך ערשט גערעדט פּון יעקב אבינו... נו, איז בשעת יעקב
 האָט געגעבן רחלען דעם ערשטן קוש — ווי אין חומש שטייט: „וישק יעקב
 לרחל“ — איז באַשאַפּן געוואָרן אַ מלאך. אַט דאָס איז ער... און שטענדיק,
 ווען צוויי האָבן זיך ליב מיטן גאַנצן האַרצן, ווערט פּון יעדן קוש זייערן
 באַשאַפּן אַ מלאך...
 עפעס מאַדע ניי און ווונדערלעך זיינען יואלן אויסגעקומען אירע
 ווערטער. ער האָט עפעס געזאָגט דאָקעגן, געפרווט אַפּשלאָגן אירע רייד,
 אָבער טראָץ זיין גרויסער הריפות און בקיאות איז זי געבליבן גערעכט
 און — —
 צווישן די מחנות יונגע מלאכים, וואָס האָבן אַרויסגעשטראַמט פּון די
 פענצטער פּון דער ישיבה און געשווומען צו די שטערן, האָבן געשוועבט
 עטלעכע צאַרטע ראָזע מלאכימלעך, וואָס זיינען גאַר וואָס באַשאַפּן געוואָרן.
 אין מזרח האָט שוין די זון אַרויסגעקוקט ווען יואל האָט זיך ווידער
 אין דער ישיבה אַריינגעגעבעט. ער איז געווען גליקלעך. פאַרשליסנדיק אין
 האַרצן זיין זיסן סוד, האָט ער אומגעדולדיק געוואַרט אויפן פּרישטיק, ווען
 ער וועט ווידער קענען זען פּערעלען ביים סאַרווערן.
 ביים פּרישטיק איז געווען לעבעדיק-פּריילעך. מ'האָט מיט אַפּעטיט גע-
 געסן און געטרונקען, און אין די הפּסקות צווישן איין געריכט און דעם

אנדערן האָבן געקלונגען פריילעכע לידער פון דעם ספעציעלן ישיבה-
רעפערטואַר.

אַז חברה איז געוואָרן בגילופין, האָט שלמה באַברויסקער אָנגעהויבן צו
אימפּראָוויזירן גראַמען. איטלעכער פון די אָנוועזנדיקע האָט באַקומען זיין
פּערז.

נאָכן אָפּגעבן דעם כבוד ר' הירשן און די עלטערע חברים, האָט ער
באַמערקט ביים טיר פּערעלען אין איר יום-טובדיקן ווייסן קלייד, און באַלד
האָט ער איר מכבד געווען מיט אַ פּערז, וואָס האָט זיך געענדיקט אַזוי :

זי האָט געוואַכט
אַ גאַנצע נאַכט
און ברוינע בלינצעס
פאַר אונדז געמאַכט !

— בראַוואַ! בראַוואַ! — האָט געקלונגען פון אַלע זייטן — אַזעלכע
בלינצעס, ווי פּערעלעס, איז אויף דער גאַנצער וועלט ניטאָ!
„פיינע בלינצעס“, — האָט יואל געטראַכט, און אַ גליקלעכער שמייכל
האָט באַלויכטן זיין פאַרחלומט געזיכט, — „ווען איר וואַלט אַבער וויסן,
וואָס פאַר אַ פיינע מלאכים פּערעלע קען באַשאַפן!...“

די אושפיזין

ר' נאָטע דער מלמד איז אַ כשרער און פרומער ייד לכל-הדעות. גיט אויף אַ דבר שבצדקה בסבר פנים יפות, איז קובע עתים לתורה און איז אַ גרויסער זהיר במצוות. ראש-השנה מוז זיין ביי אים צום טיש דווקא אַ שעפסענער קאַפּ, צו דערמאָנען דעם אילו של יצחק, יום-כפור שטייט ער אַפּ אַ גאַנצן מעת-לעת אויף די פיס, אַן אתרוג קלייבט ער אויס דעם טייערסטן און שענסטן, אַן דאָס מינדסטע פינטעלע און מיט אַ מהודרדיקן פּיטום, און די סוכה בויט ער מיט ליבע, איבערגעבנקייט און פאַרשטענדעניש, ווי עס פאַסט זיך פאַר אַ הייליקן בנין, ווהיין מען לאַדט אַיין אַזוינע חשובע טייערע געסט, ווי אברהם, יצחק, יעקב און זייערע חברים. וואָרעם רב נאָטע איז אַ ייד אַ תמים, און וואָס ער טוט אַדער רעדט, מיינט ער מיטן גאַנצן האַרצן. און זאָגט ער סוכות :

— עולו אושפיזין, — קומט אַריין אין סוכה איר הימלישע הייליקע געסט, — זאָגט ער דאָס ניט נאָר, ווייל עס שטייט אין סידור, נאָר טאַקע מחמת ער גלויבט באמונה שלמה, אַז אויב ער וועט זיין באמת פרום, וועט ער זוכה זיין צו האָבן אין סוכה ביי זיך די אושפיזין. ער קען, פאַרשטייט זיך, ניט זוכה זיין, זיי צו זען, אָבער ס'איז גענוג, אַז זיי וועלן קומען.

יא, ר' נאָטע מלמד איז אַ פשוטער תמימותדיקער ייד, שוין צו פיל תמים. אין שטעטל דערציילט מען וועגן אים אַ טשיקאָווע מעשה :

בעת דער דייטשער אַקופאַציע איז ער נעבעך געווען אויף גרויסע צרות : דער יקרות איז געווען גרויס, און פון אַמעריקע האָט מען ניט געקענט שיקן קיין געלט. האָט ער זיך מישב געווען חוה"מ סוכות : היינטיקן הושענא-רבה מוז ער אויסבעטן ביי גאָט אַ גוט יאָר. און כך הוה : אַ גאַנצע נאַכט פון הו"רבא האָט ער געזורט מיט גרויס כונה : „כל טוב ! כל טוב ! רבונג-של-

עולם — כל טוב". כדי בשעת דער הימל וועט זיך א שפאלט טאן, זאל דער-
הערט ווערן זיין תפילה. אין יענער נאכט זיינען דורכן שטעטל דורכגעפארן
שמוגלער מיט א גרויסן וואגן, אַנגעפאַקט מיט מעל, צוקער און כל טוב.
פלוצלונג דערוויסן זיי זיך — אַן אומגליק! — זשאַנדאַרמען שפירן זיי
נאָך. וואָס טוט מען? — פאַרן לבנה-שיין האָט זיך זיי באַוויזן, ווי אַ מלאַך-
מושיע, ר' נאַטעס סוכה, וואָס איז זיך רחבותדיק איינזאַם געשטאַנען אויפן
הויף. און אַט האָבן זיי מבער געווען די גאַנצע טריפה סחורה אין סוכה
אַריין, און אַז די זשאַנדאַרמען האָבן זיי אַנגעיאָגט, איז געווען אַ כשר טעפל
מיט אַ כשרן לעפל.

אין דער פרי, אַז ר' נאַטע איז געקומען אין סוכה אתרוג בענטשן און
געפונען דעם אוצר, האָט ער זיך ניט שטאַרק געווינדערט: — ס'איז קלאָר:
די תפילה איז אַנגענומען...

ער האָט קיינעם דערפון ניט דערציילט און אַ גאַנצן טאַג איינגעטענהט
מיטן ווייב, אַז אַ העלפט פון אוצר דאַרף מען אַוועקגעבן אויף צדקה. און
שמיני-עצרת אין דער פרי, אַז ער האָט געפונען די סוכה ווידער גאַנץ
ליידיק, אַן אַ סימן פון אוצר, (מחמת די שמוגלער האָבן אין דער צווייטער
נאַכט אַלץ אַוועקגעפירט), האָט ער געזאָגט צו דער ווייב מיט אַ שטילן
פאַרווירף:

— זעסט, נעכע, וואָס דו האָסט אַנגעמאַכט: האָסט ניט געוואַלט אַפגעבן
אַ העלפט צדקה, האָט דער אויבערשטער צוגענומען אין גאַנצן...
אַזוי דערציילט מען וועגן אים אין שטעטל, עס קען זיין, ס'א ליגן.

*

אַז אברהם-יצחק, דער העברעיִשער לערער, גייט אַרום ביזן שפעט שפאַ-
צירן מיטן סטאַליערס מיידל — איז ניט קיין בלבול. ניט איין מאָל האָט
שוין די מאַמע זיינע געוויינט:

— שיינע נחת דערלעבט!... מיט שרהקע דעם סטאַליערס, אַ קלאַג צו
מיינ מזל... איך וואַלט מער ניט וועלן וויסן, וואָס איז דער שכל דערפון?...
וואָס איז דער שכל דערפון, ווייס איך אויך ניט, אפשר ליגט דער שכל
אין אירע שוואַרצע אייגלעך, אפשר אין איר געטאַקטן בעזל, ווער קען

וויסן? — אברהם-יצחק אליין, אפנים, האט אין דעם ענין גאר קיין שכל
ניט געזוכט. זי האט געלערנט ביי אים העברעיִש, און באלד אויף דער
צווייטער וואָך איז ער געוואָרן אַזוי פאַרבאַקן אין איר, אַז פון איין שעה
איז געוואָרן דריי, און פון געלט נעמען האָט ער גאַרניט געוואָלט הערן
אַפילו. זי האָט טאַקע געלערנט מיט התמדה און קען שוין איצט ניט שלעכט
העברעיִש. אויב איר וועט טרעפן אין גאַס אַ זייגער צוועלף ביי נאַכט
צווייען שפאַצירן, ער דערציילט עפעס אויף העברעיִש און זי ענטפערט מיט
אַ צניעותדיק-גליקלעכן העברעיִשן געלעכטער — זאַלט איר וויסן, אַז דאָס
זיינען אברהם-יצחק מיט שרהלען.

*

— שרהלע, דיר איז ניט קאַלט?
— ניין, מיין טייערער — האָט שרהלע געענטפערט און זיך פעסטער
צוגעטוליעט צו אברהם-יצחקן — און דיר?
— ניין, נשמה מיינע! אַ ווונדערבאַרע נאַכט היינט. גיב אַ קוק, ס'אַראַ
הימל! געדענקסט ביי ביאַליקן: „די הערלעכע הימל-געצעלטן פאַר-
שפרייטע, מיט פינטעלעך שטערן, ווי פערל פאַרזייעטע“...
— יאַ, איך געדענק, ווי דען... באמת אַ ווונדערבאַרע נאַכט. ס'איז
גאַרניט קענטיק, אַז ס'איז סוכות. מ'קען מיינען, ס'איז אַ פסח-נאַכט.
— און דו ביסט מיין מלכה! אַך, ווען דו וואַלסט וויסן, ווי איך האָב
דיך ליב, מיין האַרץ ווערט שיר...
— שאַ!... דאַרטן שטייט עמיצער אויפן גאַניק...
— גיי, נאַרעלע, דאָס הענגט אַ מאַנטל. ווער וועט דאָס אַזוי שפעט
שטיין אין דרויסן?
— ווי שפעט איז דען?
אברהם-יצחק האָט אין דער טונקלקייט לאַנג געקוקט אויף זיין זייגער
און פאַרזאַרגט געענטפערט:
— האַלב אייגס...
— ווילסט שוין גיין אַ היים? — קום נאָך אַ האַלבע שעה. מיר איז
אַזוי גוט מיט דיר צוזאַמען.

— איך קלער נאך גארניט צו גיין אַ היים. אויב דיר איז נאָר ניט קאַלט.
 — ניין. דערוויילע ניט.
 אַ היפשע צייט האָבן זיי נאָך אַרומגעשפּאַצירט איבער די פּוסטע גאַסן,
 און די „פּינטעלעך שטערן, ווי פּערל פּאַרזייטע“ האָבן זיך מיט יראת־הכבוד
 צוגעהערט צום וואַרעמען העברעיִשן דיאַלאָג.
 מיט אַ מאָל איז שרהלע שטיין געבליבן:
 — די גייע שיד דריקן מיר... ס'וואַלט געווען גוט זיך צוצוועצן.
 — וואָס טוט מען? ניטאָ וווּ...
 — אַט דאָרטן, ביי גאַטעס שטוב איז, דוכט זיך, פּאַראַן אַ באַנק.
 זיי האָבן זיך דערנענטערט צום דערמאַנטן הויז.
 — וווּ איז אַהינגעקומען די באַנק? — האָט זיך שרהלע געוונדערט.
 — ער האָט מסתמא דאָס ברעט פּאַרנוצט אויף דער סוכה, — האָט
 אברהם יצחק באַשלאָסן — שאַ, ווייסטו גאָר וואָס? לאַמיר אַריינגיין אין
 סוכה. דאָרט וועט זיין וואַרעמער אויך.
 אויף דער באַנק אין סוכה האָבן זיי זיך פּלוצלונג דערפילט, ווי אין אַן
 אַפּגעזונדערטן פּאַרכישופטן שלאַס ערגעץ אויף אַ לעגענדאַרישן אינזל, און
 אברהם־יצחק האָט אומדערוואַרט פּאַר זיך אַליין, אַ פּרעג געטאַן:
 — הער, מיין גאַלד! אַז מיר וועלן האָבן אַ ייִנגעלע, ווי וועלן מיר עס
 אַ נאַמען געבן?
 שרהלה האָט אַראַפּגעוואַרפן די שיד און געענטפּערט:
 — איך ווייס ניט. אפשר נאָך מיין זיידן יאַסל?
 — יאַסל איז ניט שייִן.
 — טאָ ווי?
 — איך רעכן: בן־עמי, אַדער: שאר־ישוב.
 — פון מיינטוועגן...
 — און טאַמער וועט זיין אַ מיידעלע?
 — אפשר שושנה?
 — שושנה איז באַנאַל.
 — טאָ ווי?
 — איך מיין רוחמה. אַדער ניין, וואַרט, בלפּוריה!

— ווארט — האט זיך שרהלה פארשעמט — מיר האבן דאך נאך ניט
חתונה געהאט...

— מיר קענען ארום חנוכה מאכן די חתונה... — — —
לאנג האט זיך נאך געצויגן דער ליבער שמועס, די זיסע ווערטער האבן
זיך, ווי האַניק־טראַפּנס, איינגעזאַפּט אין סאַמעטענעם אַוונט, און צום
ערשטן מאל האבן די סוכה-ווענט, אַנשטאַט ר' נאַטעס טרוקענעם זיפּץ,
דערהערט אַ זאַפּטיקן קוש.

*

די צייט איז, כידוע, אַ רעלאַטיווער באַגריף. ווען עמעצער ווארט, למשל,
אויפן טאָג מיט אַ צאַן־געשוויר, כדי צו לויפן צום דענטיסט, וועט זיך אים
די נאַכט אויסציען, ווער ווייס ווי לאַנג. אברהם־יצחק מיט שרהן אַבער
האַבן זיך רעכט ניט אַרומגעזען, ווי דער הימל אין מזרח איז געוואָרן ראָז,
און אין סוכה — גרוילעך.

— דו ווייסט, איך בין הונגעריק — האט זיך שרהלע ענדלעך אַנגערופן.
— איך אויך.

— דאָ שטייט, דוכט זיך, אַ פאַן פיש אונטערן טיש.

— ביסט גערעכט. עס שמעקט טאַקע מיט געקאַכטע פיש.

זיי האבן אַרויסגעשלעפט פון פאַן אַ פאַר שטיקלעך געזאַפרענטע העכט
און — —

ר' נאַטע, וואָס איז געגאַנגען אין סוכה אַתרוג בענטשן מיטן גי־החמה,
איז געבליבן שטיין פאַרווונדערט פאַר דער טיר פון זיין סוכה, זעענדיק,
אַז זי איז פאַרמאַכט פון איבעווייניק, און צו אים האט זיך דערטראַגן אַ
פליסטערנדיקער שמועס אין לשון־קודש:

— ווי זאָל איך עסן אָן אַ גאַפּל ?

— מיט די פינגער, מיין גאַלד. דעם לויטן וועט מען אויך עסן אָן אַ
גאַפּל ?

— מיר עסן פרעמדע פיש...

— קלעם זיך ניט, שרה! ר' נאַטע וועט זיין צופרידן, אַז אַזוינע חשובע
געסט האבן טועם געווען פון זיינע פיש.

— שוין צייט צו גיין, אברהם-יצחק, עס טאגט שוין.
 — יא, ריכטיק. שוין באלד צייט אתרוג בענטשן. ער'ט גלייך קומען...
 — טאָ קום גיכער, אברהם-יצחק.
 — קום שרה. נאָ, טו אָן די שיד.
 די לעצטע פאָר ווערטער האָט ר' נאָטע שוין ניט געהערט. אים האָט
 געוואָרפן הענט און פיס פאָר גרויס אויפֿרעגונג און שמחה, און ער האָט
 זיך געלאָזט לויפֿן, ניט וויסנדיק וווּהין.
 צוויי יידן מיט טלית-זעק אונטער די פאָכוועס האָבן אים, צעשראָקענע,
 אָפּגעשטעלט:
 — ר' נאָטע, וואָס איז ?
 — זיי... זיי זיינען ביי מיר... ביי מיר אין סוכה !!
 — ווער ? וואָס ? גולנים ?
 — ביין, די אושפּיזין !
 — וואָס רעדט איר, ר' נאָטע, איר לאַכט ! ?
 — בנאמנות ! איך האָב אַליין געהערט, ווי זיי האָבן גערעדט צווישן
 זיך... אויף לשון-קדש האָבן זיי גערעדט... און פון אונדזערע פיש האָבן זיי
 פאַרוכט... דעם ליתן האָבן זיי אפילו דערמאָנט... און די נעמען : אברהם,
 יצחק און שרה — האָב איך קלאָר געהערט...
 דערווייל זיינען אונטערגעקומען נאָך אַ פאַר יידן, אַ פאַר ווייבער, ביז
 ס'איז געוואָרן אַ גאַנץ רעדל. אַלע האָבן געהערט, געקוועטשט מיט די
 פלייצעס און געלאָזט זיך גיין צו דער סוכה.
 און איידער דאָס פאַרל האָט באַוווּזן צו פאַרלאָזן די סוכה, זיינען זיי
 געווען געפאַנגען, ווי אין אַ באַלאַגערטער פעסטונג.
 דער עולם איז געשטאַנען אַ היפשע וויילע, גערעדט, געזאָגט סברות,
 געוויצלט זיך ; אַנדערע האָבן געפרעגט, וואָס האָט די מוטער שרה געזאָגט
 פאַראַ מבינות אויף נעכעס פיש... — און חברה קליינוואַרג האָט זיך שטאַרק
 משמח געווען און געוואָלדעוועט :
 — די שפּיזן ! די שפּיזן !
 צום סוף האָט זיך בערל דער פאַזשאַרניק געמאַכט האַרץ און געכאַפט
 אַ קוק דורך אַ שפּעלטל :

— אוי, איך שטאַרב! עס איז דאָך אברהם-יצחק פעשע-דבורהס!
נאָך עטלעכע אויגן האָבן זיך צוגעקלעפט צו די סוכה-שפעלטלעך (דאָס
פענצטערל איז אויסגעקומען אונטערן דאָך), און אַ מבול קולות האָט זיך
אַ שאַט געטאַן:

— אברהם-יצחק!
— אברהם-יצחק דער לערער!
— שרהקע דעם סטאַליערס!
— אברהם-יצחק מיט שרהקען!

*

אברהם-יצחק מיט שרהלען האָבן שוין לאַנג חתונה געהאַט און זיי זיינען
די גליקלעכסטע מענטשן אויף דער ערד; אַבער דער נאַמען „אושפּיזין“
איז זיי געבליבן עד היום הזה: אים רופט מען אברהם-יצחק דער אושפּיז,
און איר — שרה די אושפּיזיכע; און אויף איבער אַ יאָר סוכות האָט דער
עולם געשמועסט:

עס זיינען שוין דאָ צוויי „אושפּיזעלעך“...
דאָס האָט געזאָלט הייסן, אַז שרהלע האָט ערב סוכות געהאַט אַ צווילינג.

ווען דער הימל שפאלט זיך

א מאַל, א מאַל האָבן אין לאַנד יהודה געלעבט פיר פאסטעכער: אמנון, יורם, עוזיה און פנחס. געטרייע חברים זיינען זיי געווען, האָבן זיך ליב געהאַט ווי ברידער און זיי האָבן זיך קיין מאַל נישט צעשיידט. ביי טאָג האָבן זיי צוזאַמען געפּיטערט די סטאַדעס פון זייער בעל-הבית אויף די בערג פון יהודה, ביי נאַכט זיינען זיי געשלאָפן אין איין געצעלט, און צו די געמיינזאַמע מאַלצייטן האָבן זיי זיך ערלעך געטיילט מיט זייער שוואַרצן ברויט און שאַפן-קעז.

אַבער יעדערער פון זיי האָט געטראָגן אין האַרצן אַן אַנדער הלום, אַן אַנדער ווונטש.

אַמנון, דער עלטערער, האָט געלעכצט נאָך חכמה. די טיפע סודות פון דער נאַטור, די געהיימענישן, וואָס קוקן אַרויס פון יעדער גרעזעלע. פון יעדער בלימעלע, די רעטענישן, וואָס שיינען אַראָפּ פון דער זון און לבנה און מיליאָרדן שטערן — דאָס אַלץ האָט באַאומרוקט און אויפגעברויזט זיין גייסט, און זיין גשמה האָט געדורשט אַלץ צו וויסן, אַלץ צו באַגרייפן. זיין הלום איז געווען, צו ווערן אַזוי קלוג ווי שלמה המלך, וועלכער האָט געקענט לייענען אין די רעטענישן פון דער בריאה, ווי אין אַן אַפענעם בוך. יורם, דער צווייטער פון די חברים, האָט געחלומט פון רייכטום. אַ סך גאַלד און זילבער האָט ער געוואַלט האָבן, אַ סך פּערל און טייערע שטיינער, וואָס פאַרשיכורן דאָס אויג מיט זייער צויבער-גלאַנץ. ער האָט זיך גע-ווונטשן, צו זיין אַזוי רייך און מעכטיק, אַז ער זאָל זיך קענען בויען פּאַלאַצן פון קרישטאַל און העלפּאַנטביין, זיך קויפן גילדערענע קאַרעטן מיט ברענענ-דיקע פּערד און זיך לאָזן געבן קאַסטבאַרע שפּייזן און איידעלע וויינען צו זיינע מאַלצייטן. ער האָט געהאַט געהערט פון שלמה המלכס עשירות, און

זיין באהאלטענער טרוים איז געווען דאָס זעלביקע צו דערגרייכן.
דער דריטער חבר, עזריהו, האָט געשטרעבט צו כבוד. זיין ברענענדיקער
וויזנט איז געווען באַרימט צו ווערן אַזוי ווי שלמה המלך, וועמענס נאָמען
עס האָט זיך געטראָגן ווי אַ שיינענדיקער מעטעאָר איבער אַלע לענדער
און דערוועקט ביי אַלט און יונג דרך-ארץ און פאַרערונג.
און דער יינגסטער פון זיי, פנחס, האָט זיך געווינטשן פרויען-ליבע.
אויך ער האָט געהערט פיל דערציילן פון שלמה המלך און פון די טויזנט
פרויען, וואָס זייער האַרץ שלאָגט פאַר אים מיט הייסער ליבע, ער האָט
געהערט פון די ווונדערשיינע טעכטער פון ירושלים, וואָס פלאַטערן פאַר
גליק, ווען שלמה שענקט זיי אַ בליק פון זיינע אַפגרונט-טיפע, פייערדיקע
אויגן, און ער, פנחס, האָט באַגערט אויך אַזוי גליקלעך צו זיין אין דער
ליבע.

איינ מאָל — עס איז געווען אַ סאַמעטענער, בשמידיקער שבועות-
אָונט — איז די חברים שווער געוואָרן צו טראָגן זייערע הייסע שטרעבונג-
גען פאַרבאָרגן אין זייערע הערצער, און זיי האָבן איינער פאַרן אַנדערן
אַנטדעקט זייערע געדאַנקען.

דאָן איז אָמנווען, דעם עלטערן, איינגעפאַלן אַ גליקלעכער רעיון, און
ער האָט אַזוי געזאָגט צו זיינע חברים:

— פון מיין זיידן עליו-השלום, וואָס איז געווען אַ גרויסער געלערנטער
און אַ הייליקער מאַן, האָב איך אַ מאָל געהערט, אַז אין דער נאַכט פון
שבועות, פונקט אום חצות, טוט זיך אויף אַ רגע אַ שפּאַלט דער הימל, און
יעדע תפילה, וואָס ווערט אַרויסגעזאָגט אין יענעם גרויסן, הייליקן אויגן-
בליק, קומט אָן צום כסא-הכבוד און ווערט מקוים. לאַמיר וואַכן היינטיקע
נאַכט און אַפהיטן דאָס רגעלע, ווען דער הימל וועט זיך שפּאַלטן, און דאָן
בעטן ביי גאָט, וועלן דערפילט ווערן אונדזערע וויזנטשן.

אַלע חברים האָבן זיך דערפרייט מיט דער גליקלעכער עצה. זיי זיינען
ארויפגעשטיגן אויפן שפיץ פון הר-הזיתים און געזעצט זיך וואַרטן אויפן
גרויסן מאָמענט. זייערע ברייט-צעעפנטע, בענקענדיקע אויגן האָבן זיי
געווענדט צו די שטערן און זייערע הערצער האָבן געשלאָגן מיט אומרו
און האַפענונג.

אָבער דאָס זיסע געזאַנג פון די פייגל האָט ביסלעכווייז פאַרשלעפערט זייער אויפמערקזאַמקייט און דער שאַרפער ריח פון די אַרומיקע פּרדסים און כרמים האָט פאַרשיכורט זייער געהירן. זיי האָבן אַ וויילינקע געשלאָסן די אויגן און — אַז זיי האָבן זיך ווידער אויפגעכאַפּט, האָבן זיי נאָך דעם שטאַנד פון דער לבנה און שטערן דערקענט, אַז האַלבע נאַכט איז פאַרביי, און זיי האָבן דורכגעלאָזן די גינסטיקע רגע.

האָבן זיי אויפגעהויבן זייער קול און ביטער געוויינט. און אַזוי וויינענדיק, מיט געזונקענע קעפּ, זיינען זיי געאַנגען און אַראַפּגענידערט פון הר-הזיתים צו זייער געצעלט.

פּלוצלונג האָבן זיי דערהערט הינטער זיך אַ שטים :

— וואָס איז אייך געשען, איר יונגע מענער, אַז איר טוט וויינען ?

זיי האָבן זיך אומגעדרייט און דערזען זיצן אויף אַ שטיין אַ מאָן אין אַ מאַנטל פון פּורפור און גאַלד. זיינע האָר זיינען געווען דורכגעוילבערט, זיין שיינ געזיכט איז געווען פאַרכמאַרעט פון טרויער און פון זיינע טיף-קלוגע אויגן האָט אַרויסגעלאַנצט אַ ביטערער שמייכל.

די יונגעלייט האָבן געקראָגן פאַרטרויען צום אַלטן און אים דערציילט זייערע פאַרלאַנגען, און וואָס עס האָט זיי היינטיקע נאַכט געטראָפּן.

און דער מאָן אין פּורפור-מאַנטל האָט צו זיי געשפּראַכן אַזוי צו זאָגן : — אומזיסט, איר מענער, זייט איר פאַראומערט און אומזיסט פאַרגיסט איר טרערן. הערט צו, וואָס מיר האָט היינטיקע נאַכט געטראָפּן, וועט איר איינזען, אַז איר זייט גליקלעכער פאַר מיר. איך בין דער מיטלפּונקט פון אייערע חלומות — דער מיט חכמה געבענטשטער, מיט רייכטום באַשאַנ-קענער, מיט כבוד באַקרוינטער און מיט ליבע איבערזעטיקטער שלמה. און — איך ווינטש קיין שונא מיינעם ניט אַזאַ צער און אַזאַ שרעקלעכע אַנטווישונג, ווי די, וואָס איך האָב אַקערשט איבערגעלעבט : איך, וואָס איך ווייס דאָך גענוי דעם גאַנג פון די מזלות און דעם לויף פון די שטערן, האָב אויסגערעכנט, ווען דער הימל וועט זיך היינטיקע נאַכט שפּאַלטן, און גע-זעצט זיך דאָ אויפן שטיין, אַפּצוואַרטן יענע רגע און מיר עפּעס פון דעם אויבערשטן אויסצובעטן. און ריכטיק : איך האָב דערהיט דעם מאַמענט, ווען דער הימל האָט זיך געעפּנט, און האָב גענומען בלייב-שעל איבערלייגן וואָס

צו פארלאנגען. איר האב זיך פארלאזן אויף מיין שארפן שכל, אז ער וועט
מיד אין נייטיקן אויגנבליק ארויסהעלפן און האב לכתחילה מיר ניט קלאר
געמאכט, וואס אייגנטלעך איר זאל זיך ווינטשן. אבער מיט טיפן ווייטיק
האב איר געמוזט איינזען, אז איר האב ניט וואס צו ווינטשן...

איר קען דעם לשון פון קליינעם ווערעמל און פון ריווקן וויזלטיר, איר
פארשטיי דאס שעפטשען פון בלייכן גרעזעלע און פון דער שטאלצער
פאלמע, איר ווייס די וועגן פון די שטערן און פארנעם זייער שטומע שפראך
און געזאנג, קיין זאך פון די יצירה-סודות איז מיר ניט פארהוילן.

דעם גרעסטן רייכטום פון דער וועלט האב איר אנגעזאמלט אין מייע
אוצרות, די גאלד פון פרויים און די גינגאלד פון אופיר, די טייערסטע
געווירצן פון די מזרח-לענדער און די איידלסטע שטיינער פון די ווייסע
אינדזלען וואלגערן זיך ביי מיר, ווי מיסט.

מיין רום איז פארשפרייט איבער דער גאנצער וועלט, און אלע ליפן
דערמאנען מיין נאמען מיט פארערונג און פארהייליקונג.

די איידלסטע טעכטער פון ירושלים האבן זיך געבוקט פאר מיין טראגן,
און די שענסטע פרויען פון עמון און מואב, פון צור און צידון, פון חת און
מצרים האבן מיר געשענקט זייערע הערצער און קערפערס; קיין גענוס און
קיין ערדישער פארגעניגן גייט מיר ניט אפ, וואס פעלט מיר נאך? פיבער-
האפט-שנעל האט מיין מוח געארבעט, אבער דער הימל האט זיך ווידער
געשלאסן, און איר האב אויף דער שרעקלעכער פראגע קיין תשובה ניט
געפונען. און אויך איבער א יאר שבועות, ווען דער הימל וועט זיך אויפ-
מאכן, וועל איר, וויי איז מיר, ניט וויסן וואס צו בעטן. איר האב אלץ
און האב גארנישט, ווייל דאס וואס מען האט שוין, איז הבל-הבלים, איז
גארנישט ווערט.

ווייל איז צו אייך, וואס איר טראגט אין הארצן בענקענישן און שטרע-
בונגען, וואס איר האט באגערן און פארלאנגען. און וויי איז צו יענעם, וואס
זיינע חלומות זיינען פארוועלקט, ווייל זיי זיינען אלע פארווירקלעכט;
וואס זיינע גלוסטונגען און שטרעבונגען זיינען טויט, ווייל זיי זיינען אלע
דערפילט געווארן; וויי צו יענעם, וואס דער הימל עפנט זיך פאר אים, און
ער האט ניט מער קיין ווונטש!...

און די פיר חברים האבן איינגעזען, אז זיי זיינען גליקלעכער פאר
שלמהן. זיי זיינען אוועק אין זייער געצעלט און זיס און רויק געשלאפן
יענע נאכט.

א דיין-תורה מיט גאָט

(א פאלקס-מעשהלע)

צדיק באמונתו יחיה (חבוקק ב', ד')

די מעשה האָט פאָסירט מיט אַ סך, אַ סך צענדליקער יאָרן צוריק אין דער גרויסער יידישער קהילה בערדיטשעוו, וווּ דער גרויסער ר' לוי-יצחק איז געווען רב.

כאָטש ס'איז יענעם טאָג ניט געווען ניט ראש-חודש און ניט ל"ג בעומר און ניט אַן אַנדער „יומא דפגרא“, האָט רב זיסל דער מלמד פרייגעלאָזן די תלמידים זיינע אַהיים פריער, ווי געוויינלעך, האָט אַנגעטון זיין שבתדיקע קאַפּאַטע און דאָס סאַמעטענע היטל, צו רעכט געמאַכט די באַרד, גענומען זיין שטעקן און אַוועק צו ר' לוי-יצחק בערדיטשעווער.

שוין לאַנג האָט זיך ביי אים אין מוח געוועבט אַט דער פּלאַן, אָבער ער האָט אַלץ ניט געהאַט גענוג מוט אים אויסצופירן.

סוף-כל-סוף אָבער, אַז דאָס ווייב האָט אים זייער ענג געמאַכט מיט אירע טענות און טרערן, האָט ער זיך דערצו אַנטשלאָסן. ער איז געגאַנגען און געטראַכט:

— ער האָרעוועט מיט זיינע תלמידים פון פרי ביז שפעט און פאַרדינט קוים אויף ברויט מיט גרויפן, אויף שבת קויפט מען אַ קאַרג שטיקל פלייש. פיש — זייער זעלטן.

קידוש מוז מען מאַכן אויף חלה: וויין קויפן קער ער ניט. אַ בגד פאַרן ווייב אָדער פאַרן קינד מאַכט מען אין מאַל אין אַ „שמיטה“, ווען מ'קען שוין בשום אופן מער ניט איבערניצעווען און פאַרלאָטן. די דירה איז קליין און פינצטער, און ס'איז גאַר קיין האַפענונג ניטאָ צו דינגען אַ בעסערע...

פון דעסטוועגן האט זיך זיין דבורה קיין מאָל דאַרויף ניט באַקלאַגט,
אים קיין מאָל ניט דערקוטשעט.

זיין דבורה איז אַ אשה כשרה, וואָס ווייס, אַז מען מוז ערלעך האַלטן
דעם מאָן. און זי האָט זיך טאַקע תמיד געהיט, אים ניט אַפצוועסן דאָס האַרץ;
וואָרעם די וועלט איז דאָך נאָר אַ פרוזדור, אַ פאַרהויז צו יענער וועלט. און
ס'איז קיין חילוק ניט, צי מען עסט בעסער, צי ערגער, צי מען שלאָפט
ווייכער, צי האַרטער, אַבי מ'קען זיין אַן ערלעכער ייד און דינען דעם
אויבערשטן.

דאָס מאָל אָבער איז זי גערעכט. זי איז אַ מאַמע, און עס טוט איר וויי
דאָס האַרץ... בחמהקע איז שוין 22 יאָר געוואָרן און האָט נאָך ניט איר זיווג.
אַלע חברטעס אירע האָבן שוין לאַנג חתונה געהאַט און זיינען מאַמעס
געוואָרן, און זי זיצט נאָך אַ מיידל און וועלקט, ווי אַ בלום אין דער פינצ-
טער. ניטאַ אויף קליידער און נדן. עס פליט אַוועק אַ יאָר נאָך אַ יאָר...
וואָס וועט זיין דער תכלית?...

מען האַרעוועט אַפּ אַ גאַנץ לעבן און מען קען ניט פאַרזאָרגן איין קינד,
איין און איינציק קינד!...

— ער איז גאָר קיין טאַטע ניט, — טענהט זיין דבורה — ער האָט גאָר
קיין האַרץ ניט, עס אַרט אים גאַרניט, וואָס דאָס קינד וויינט גאַנצע נעכט...
אָודאי ווערט אים אויך צעשפרונגען דאָס האַרץ, אָבער ער איז דאָך
ניט קיין יידענע, טראַגט ער דעם ווייטיק אין זיך און ווייזט עס ניט אַרויס.
— ער וואַלט זיין ווי לייטישע טאַטעס — זאָגט זי — וואַלט ער זיך
אַרויסכאַפּן אין שכנישע שטעטלעך און צוזאַמענמאַכן אַ ביסל געלט. אַן
ערלעכן יידן, אַ למדן, וועלן יידן אָודאי אַרויסהעלפּן, בפרט אַזאַ מצווה פון
„הכנסת-כלה“.

דאַרויף האָט ער אָבער בשום אופן ניט געקאַנט באַשליסן זיך; שוואַרצן
דאָס פנים, אַנקומען צו אַ מענטשנס גאַב... צי האָט ער דאָס ביי גאַט פאַר-
דינט?...

מיט אַט די געדאַנקען איז ער אַנגעקומען צו דער טיר פון „קדושת-לווי“.
דאָס האַרץ האָט אים שטאַרק געקלאַפט און אַ גרויסע אימה איז אים

באפאלן: איז דאָס חלילה נישט כפירה, אַפיקורסות? צי איז ער אפשר גאַרנישט
ביי די קלאַרע געדאַנקען? ... —

אַבער איידער ער האָט צייט געהאַט זיך צו איבערלייגן, איז ער שוין
געשטאַנען אין צימער, און ר' לוי-יצחק האָט זיך צו אים געווענדעט, אויפֿ-
הויבנדיק די ליכטיקע אויגן פון ספר און געבנדיק אים „שלום“:

— וואָס גוטס וועסטו זאָגן, מיין זון?

— איך האָב אַ דין-תורה — האָט ר' זיסל געענטפערט.

— אַ דין-תורה? מיט וועמען?

— מיט גאַט... — האָט ר' זיסל געענטפערט צעשראַקן, אַבער אַנטשלאָסן.

ר' לוי-יצחק האָט אים דורכגענומען מיט זיין קלוגן, מילדן בליק און גע-
קלערט: „אַ ייד האָט טענות צום רבונן של עולם, אים דוכט זיך, אַז ער
איז באַעוולט פון דער השגחה עליונה, מוז מען אים אויסהערן און דער-
קלערן דעם אויבערשטנס דרכים, כדי אַ ייד זאָל חלילה נישט קומען צו
כפירה“ — און ער האָט זיך אַנגערופן צו רב זיסלען:

— דו האָסט אַ דין-תורה מיטן רבונן-של-עולם; דו ביסט דער תובע,

טענה! דיין בעל-דין איז דאָ פאַראַן, וואָרום דער אויבערשטער איז דאָך
„מלא כל הארץ כבודו“. טענה!

און ר' זיסל האָט גענומען אויסלייגן זיינע טענות. ער האָט דערציילט
וועגן דעם, ווי ער לעבט בדחקות, ווי אַזוי ער קנעלט און טוט זיין אַרבעט
באמונה; און וועגן זיין טאַכטער נחמהקע, וואָס ער מוז חתונה מאַכן און
האָט נישט מיט וואָס; און ער האָט געענדיקט:

— פאַר מיר אַליין און פאַר מיין ווייב מאַן איך ביי גאַט גאַרנישט;

מסתמא האָב איך ביי אים מער נישט פאַרדינט; אַבער אויף חתונה מאַכן מיין
טאַכטער, אויף חתונה מאַכן אונדזער טאַכטער, מוז ער מיר געבן, ער איז
מחויב מיר צו געבן! וואָרום די חז"ל זאָגן דאָך, ווי מיר ווייסן, אַז „שלשה
שותפים יש באדם“, דריי שותפים זיינען פאַראַן אויפן מענטשן: דער פאַטער,
די מוטער און הקב"ה, נון, איז מיר, די ערשטע צוויי שותפים, האָבן געטאַן
פון אירטוועגן וואָס מיר האָבן געקענט: געגעבן עסן און הלבשה לויט
אונדזערע כוחות. איצטער אויף נדן האָבן מיר נישט. ער אַבער, דער דריטער

שותף, האט גענוג; ביי אים, כביכול, שטייט דאך: „לי הכסף ולי הזהב“, טא פאר וואס זאל ער ניט געבן א ביסל געלט אויף חתונה מאכן אונדזער שותפותע טאכטער?

ר' לוי-יצחק בערדיטשעווער האט אים ערנסט אויסגעהערט און זיך אָנגערופן:

— האַסטו שוין אַ חתן פאַר דיין טאָכטער, און ס'איז דער עכוב נאָר אין געלט?

— אַוודאי — האַט ר' זיסל געענטפערט — אין אַלטן קלויז זיצט און לערנט אַ פיינער בחור, יעקב-משה רופט מען אים; וואַלט ער מרוצה געווען צו ווערן אַ חתן פאַר מיין טאָכטער, אָבער איך מוז האָבן 300 רובל אויף בן און הוצאות החתונה.

— לויט דייע טענות, — האַט זיך ר' לוי-יצחק אָנגערופן — ביסטו גערעכט. אָבער ס'קען דאָך זיין, אַז דער שותף, כביכול, פון וועמען דו מאַנסט דאָס געלט, איז ניט צופרידן מיטן שידוך? אפשר געפעלט אים ניט דער חתן? — גיי אַהיים און קום אין דריי טעג אַרום; איך וועל דערווייל אַ קוק טאָן דעם בחור.

אויף מאַרגן צו מנחה האַט ר' לוי-יצחק געדאַונט אין אַלטן קלויז און פאַרהערט דעם בחור. און ער האַט געפונען, אַז ער איז מלא וגדוש מיט ש"ס ופוסקים און איז אַ ירא-שמים און אַ בעל-מידות.

אויפן דריטן טאָג, אַז ר' זיסל איז צו אים ווידער געקומען, האַט אים דער רב געזאָגט:

— איך האָב דעם בחור פאַרהערט, און ער געפעלט מיר זייער, און כאַטש מיר קענען ניט פאַרשטיין דעם אייבערשטנס דרכים, אָבער: „אין לו לדין, אלא מה שעניו רואות“ — מיר מוזן משפטן, לויט ווי עס קומט אויס נאָכן מענטשלעכן שכל; און נאָכן שכל קומט אויס, אַז אַט דער בחור איז זייער אַ פיינער חתן פאַר דיין טאָכטער; און דעריבער האַסטו די דיין-תורה געוונען: דער רבש"ע איז דיר שולדיק 300 רובל...

— אויב אַזוי — האַט ר' זיסל אויסגעשרייען, אויפשפרינגענדיק פאַר שמחה, — וויל איך אַ געשריבענעם פסק-דין!

— גוט — האָט ר' לוי־יצחק געזאָגט נאָך אַ קורצן איבערלייגן זיך —
איך גיב דיר דעם פסק־דין בכתב.

און ער האָט אָנגעשריבן, אַז, אויסהערנדיק די טענות פון ר' זיסל ב"ר
שמחה זעליג דעם מלמד קעגן רבש"ע, געפינט איין דער ב"ד פון ק"ק
בערדיטשעוו, אַז ר' זיסל איז גערעכט, און גאָט כביכול, איז אים שולדיק
300 רובל אויף נדן און בגדי חתונה פאַר זיין טאָכטער נחמה.

ער האָט דעם פסק ב"ד אונטערגעשריבן און דערלאָנגט ר' זיסלען, און
יענער האָט אים מיט לויכטנדיקע אויגן באַהאַלטן טיף, טיף אין קעשענע.

*

אַז ר' זיסל איז געקומען אַהיים, האָט ער גלייך געלאָזט רופן צו זיך
דעם בחור און האָט אים אַזוי געזאָגט :

— איך ווייס, אַז מיין טאָכטער געפעלט דיר, און וואָס ס'איז שייך נדן,
איז קיין מזומנים האָב איך נישט, אָבער איד האָב אַ וועקסל אויף 300 רובל
אויף איינעם, וואָס איז דער גרעסטער עושר און דער גרעסטער בטוח אין
דער וועלט. ביסטו מסכים ?

און ער האָט אים דערציילט די מעשה און געוויזן דעם פסק ב"ד.
דער בחור האָט געזאָגט, אַז דאָס איז ביי אים בעסער, ווי מזומנים.
אויך רב יואל דער שניטקרעמער, וועמען רב זיסל האָט געוויזן דעם
„וועקסל“, האָט אים אויף דעם סמך געגעבן שטאַף אויף חתונה־קליידער
אויף באַרג. אַפילו דער שניידער האָט זיך אָנגענומען צו נייען די בגדים
אויף באַרג.

און אין אַ פאַר טעג אַרום האָט שוין גאַנץ בערדיטשעוו געקאַכט מיט
דער געשיכטע. אַנדערע האָבן אַפילו אין דער שטיל מערער געווען אויפן רב :
ס'טייטש, ווי נעמט מען זיך דאָס אַזאַ ברייטקייט ? מייסטן אָבער האָבן
געזאָגט, אַז אויב ער, זאָל געזונט זיין, טוט עפעס, מסתמא ווייס ער, וואָס
ער טוט, כאַטש געוונדערט האָבן זיי זיך אויך אויף דער מעשה.

און אין אַ וואָך אַרום איז שוין געווען „תנאים“ צווישן נחמה, ר' זיסלס

טאכטער, מיט יעקב־משהן. און אויף אַ חודש שפעטער, אויף שבת, „נחמו“,
איז באשטימט געוואָרן די חתונה.

*

אַזאָ חתונה געדענקט שוין בערדיטשעוו לאַנג ניט. גבירים האָבן צו־
געשיקט וויינען און פליישן און פון כל טוב. די „פני“ פון שטאַט זיינען
געקומען אַלס געסט; און צו דער חופּה איז דער שולהויף און אַלע גאַסן
אַרום געווען שוואַרץ פון מענטשן; קינד און קייט זיינען געקומען אַנקוקן
די חתונה, וואָס קומט פאַר אויף גאַטס חשבון.

מסדר קדושין געווען האָט ר' לוי־יצחק אַליין. אַ הייליקע שטילקייט
האַט געהערשט, בעת ער האָט גענומען דעם כּוּס אין האַנט און אַנגעהויבן
די ברכות. ער האָט די ברכות אַפּגעזאָגט, פאַרגעזאָגט דעם חתן דעם „הרי
אַתּ“ און דער עולם האָט אומגעדולדיק געוואַרט, ביז דער שמש וועט
צעברעכן דאָס גלעזל — אַ זכּר לחורבן — כדי אויסצושרייען „מזל־טובּ“.
דער שמש האָט אַראָפּגעוואַרפּן דאָס גלעזל, אַ טראַט געטאַן דערויף מיט
זיין שווערן שטיוול, אָבער דאָס גלעזל האָט זיך אַ ביסל אַריינגעדריקט אין
דר'ערד און האָט זיך ניט צעבראַכן. דער שמש האָט דערלאָנגט אַ פעסטערן
טראַט, אָבער דאָס גלעזל האָט זיך אַלץ ניט געוואַלט צעברעכן, נאָר איז
אַיינגעזונקען טיפּער אין דער ערד. דער שמש איז געווען שטאַרק פאַר־
וונדערט. אַזוינס האָט אים נאָך ניט פּאַסירט.

— צעברעך דאָס גלעזל! — האָט רבי לוי־יצחק באַפוילן. און דער
שמש האָט מיטן גאַנצן כּח צום דריטן מאַל אַ טראַט געטאַן אויפן גלעזל.
דאָס גלעזל האָט זיך אַריינגעשניטן טיפּער אין דער ערד, און עס האָט
זיך דערהערט אַ קלונג, ווי אַן אַ בלעכענעם חפּץ.
— גראַבט! — האָט דער „קדושת־לוי“ געהייסן.

דער גאַנצער עולם איז געשטאַנען, ווי פאַרשטיינערט. מען האָט גע־
בראַכט רידלען און אין אַ פאַר מינוט אַרום אַרויסגענומען פון דער ערד אַ
זייער אַלט פאַרזשאַווערט בלעכן קעסטל, פּול מיט גאַלדענע רענדלעך.
ר' לוי־יצחק האָט גענומען דעם אוצר, עס איבערגעגעבן רב זיסלען און
געזאָגט:

— נעם, דאָס געהערט דיר! דאָס האָט דיר דער אויבערשטער באַצאָלט
כפּל־כפּלים פאַר זיין חוב, דערפאַר וואָס דו האַסט אמונה אין אים.

*

רב זיסל און זיין איידעם זיינען באַקאַנט געווען דערנאָך פאַר גרויסע
חסידים און בעל־צדקה.
און אויף יענעם אָרט, וווּ די חופּה איז געווען, האָבן זיי אויסגעבויט אַ
בית־מדרש, וווּ מ'האַט יומם ולילה געלערנט.

צי איז חרוסת געפערלעך ?

דאָס שטעטל נ. אויפן רעכטן ברעג פון נייעמאַן האָט אין יענעם ערבֿ־פסח איבערגעלעבט אַ שווערע, אומרויַקע צייט. דאָס איז געווען אין ערשטן מלחמה־יאָר, ווען דאָס דייטשע מיליטער האָט געהאַלטן אין אַנגרייפן און זיך אַלץ טיפער אַריינגעשניטן אין דער רוסישער טעריטאָריע, און די רוסישע מושלים האָבן געזוכט אַרויפצוואַרפן די שולד פאַר זייערע מפלות אויף די יידן. זיי זיינען דערגאַנגען צו אַזוינע בלבלים ווי אויסצוטראַכטן, אַז די יידן באַהאַלטן האַרמאַטן אין אַרונ־קדש און פאַרשטעקן טעלעפאַנען אין די בערד. די גאַנצע יידישע באַפעלקערונג פון לינקן ברעג נייעמאַן איז שוין געווען אַרויסגעטריבן און די פאַרבליבענע אויפן רעכטן ברעג האָט דערוואַרט דער זעלבער גורל. דאָס שטעטל איז געווען פול מיט סאַלדאַטן און אין אַלע ווינקלעך האָבן זיך אַרומגעדרייט געהיים־אַגענטן אויפצו־פאַסן אויף די יידישע „געפערלעכע“ בירגער.

פון דעסטוועגן — איינס צו דאָס אַנדערע געהערט ניט: יידן זיינען יידן, און פסח איז פסח, און ניט קוקנדיק אויף דער שווערער, ביטערער צייט, האָט דער עולם אַנגעגרייט מצות און וויין און שמאַלץ און „שאַר־ירקות“, וואָס עס איז נויטיק לכבוד דעם גרויסן ליבן יום־טוב.

און וואָס איז מכוח חרוסת ?

— זאַרגט זיך ניט, רבותי! — פאַר חרוסת זאַרגט שוין היים־יאָסל דער שמש פון „חברה תהלים“. ער האָט שוין אַ חזקה פון כמה יאָרן צו באַ־זאַרגן דאָס שטעטל מיט חרוסת. זיין טאַטע נאָך און זיין זיידע עליו־השלום, וואָס זיינען אויך געווען שמשים פון „חברה תהלים“, האָבן תמיד דערפילט אַט די ערן־אויפגאַבע, און פון זיי האָט דאָס טאַקע היים־יאָסל איבערגענומען בירושה די קונסט פון מאַכן חרוסת. עס איז ניט סתם אַזוי חרוסת ווי

אנדערע מאַכן: אַ ביסל דאָס, אַ ביסל יענן, אויפגעמישט און פאַרטיק, ניין. חיים-יאָסל מאַכט עס מיט זאַכפאַרשטענדעניש, מיט פינקטלעכקייט, מיט ליבע צו דער זאך, לויט אַ שריפטלעכן „רעצעפט“ (אויך בירושה פון זיין זיידן), יעדער מין גענוי אָפגעוויגן און אָפגעמאַסטן, ווי עס געהערט זיך. און דערפאַר טאַקע האָט זיין „סחורה“ אַ שם אין דער גאַנצן אומגעגנט. אויך אין יענעם ערב-פּסח, גלייך נאָך „בדיקת-חמץ“ האָט חיים-יאָסל זיך גענומען מיט גרויס כּוונה צו זיין הייליקער אַרבעט. ער האָט אָפגע-ראַמט דעם טיש, פאַרשפּרייט אַ נייעם טישטעך, געבראַכט די נויטיקע מינים: צימערינג, אינגבער, וועלישע ניס און מצה-מעל. האָט צעמאַלן זייער זאַרגפּעלטיק יעדן מין באַזונדער און אַרויפגעטאַן אויף אַ באַזונדערן טעלער. נאָך דעם האָט ער אויסגעשפּרייט אויפן טיש פאַר זיך זיין רעצעפט און אָנגעהויבן לייענען פאַרטיפּטערהייט, פּונקט ווי ער וואַלט דאָס שטודירן צום ערשטן מאַל.

„מען נעמט פיר חלקים צימערינג“.

ער האָט נאָך אַ מאַל באַטראַכט די אויף פּסח געכשרטע וואָג, פאַר-שפּרייט אויף די שאַלן ריין פאַפיר און אָפגעוויגן.

„מען נעמט איין חלק אינגבער“.

ער האָט אָפגעוויגן.

— „און מען נעמט זעקס חלקים דין מצה-מעל“.

אָפגעוויגן.

„און דאָן טוט מען אַריין נאָך דריי חלקים געשטויסענע ניס“.

געמאַכט.

„נאָך דעם מישט מען דאָס אַלץ גוט דורך און מען לייגט צו נאָך אַ

ביסל געריבענע עפל און מען גיסט אַרויף אַ ביסל וויין“.

דערמיט ענדיקט זיך דער „רעצעפט“.

חיים-יאָסל האָט זיך גענומען אַקערשט גוט אויסמישן די פיר מינים אין אַ ספּעציעלער כלי, וואָס שטייט ביי אים צו דעם צוועק, פון יאָר צו יאָר (די כלי האָט די מעלה, וואָס זי פאַרשרויפט זיך פעסט מיט אַ דעקל, כדי עס זאָל זיך ניט אויסוועפן).

אין דער זעלבער צייט כאַפט אַ געהיים-אַגענט אַ קוק פון דרויסן דורך

א שפאלט פון פענצטער-פארהאנג אין חיים-יאסלס, „לאבארטאריע“ אריין. מיטן ערשטן קוק איז אים קלאר געווארן, אז דאָ ווערט געטאָן עפעס אַ גע- פערלעכע געהיימע אַרבעט, און ער איז שוין געבליבן צוגעקלעפט מיטן אויג צום שויב.

לכתחילה איז אים נאָך ניט גאַנץ פאַרשטענדלעך געווען, וואָס אייגנט- לעך פאַר אַ פאַרברעכן דאָ קומט פאַר.

אַ וויילע שפעטער אָבער, בעת איציקל, חיים-יאסלס מוזיניקל, איז אַריינ- געלאָפן אין „לאבארטאריע“ מיט אַ שטיקל ברויט אין הענטל, און דער טאַטע האָט אַ צעשראַקענער אויף טויט זיך געוואָרפן צו אים:

— גולן, אַרויס! וווּ קריכסטו? זעסט דאָך, איך מאַך ח-רויס-ט — איז דעם געהיים-אַגענט מער קיין ספק ניט געבליבן, אַז דאָ ווערט אויסגעאַרבעט אַ מין דינאַמיט אויף באַמבעס, און חיים-יאסלס הויז איז דאָס דער צענטער, פון וואָנען עס ווערט געאַרבעט, אונטערצוגראַבן די רוסישע מלוכה.

ער האָט אַ פייף געטאָן. עס זיינען באלד צוגעקומען צוויי פּאָליציאַנטן, ער האָט זיי שטיל עפעס דערקלערט, זיי האָבן אויך געכאַפט אַ קוק דורכן אַפענעם שפּאַלט פון פענצטער און דאָן אַלע דריי זיך אַריינגעריסן אין צימער.

דער געהיים-אַגענט האָט באַפוילן:

— צום קאַמענדאַנט!

זייער פאַרזיכטיק האָבן זיי איינגעוויקלט די כלי מיט חרוסת אין טיש- טעך, מיטגענומען די וואָג, דעם געהיימענישפולן רעצעפט און די איבעריקע „זאַכלעכע באַווייזן“ און אַוועק מיט דעם טויטבלאַסן חיים-יאסלען צום קאַמענדאַנט.

דער קאַמענדאַנט האָט גראַד געהאַלטן ביים אויסליידיקן די דריטע „מאַנאַפּאַלקע“. אויסהערנדיק דעם באַריכט פון געהיים-אַגענט, האָט ער קודם כל אַ דונער געטאָן אויף זיין סעקרעטאַר:

— „באַלדוואָן! פאַרלעש דעם פאַפּיראַס! הערסט דאָך וואָס דאָ איז...“ — נאָך דעם האָט ער געמאַכט אַ כּפּול-שמונהדיקן „מי שברך“, אַפּגעזאַגט אַ

לאנגע דרשה וועגן די זשידעס, וואָס פאַרקויפן דאָס פאַטערלאַנד און זיך
גענומען צו דער אויספאַרשונג.

— ווי הייסט איר ?

— היים-יאָסל.

— אייער באַשעפטיקונג ?

— איך בין אַ שמש פון חברה תהלים.

— פאַרשרייבט — האָט ער זיך געווענדט צום סעקרעטאַר — ער גע-

הערט צו דער געהיימער אַרגאַניזאַציע „כעווראַטילים“.

— און צו וועלכן צוועק — האָט ער זיך ווידער געווענדעט צו היים-

יאָסלען — פאַבריצירט איר דעם דינאַמיט ?

— דאָס איז ניט קיין דינאַמיט — האָט געשטאַמלט היים-יאָסל — דאָס

איז הרוסת.

— אַהאַ! — האָט דער קאַמענדאַנט אויסגעשריען — כאַרייסעס!...

אַ נייער שפרענג-שטאַף... אַ נייע זשידאָווסקע דערפֿינדונג... סעקרעטאַר,

נאַטירט: „כאַרייסעס“ — און וואָס טוט איר דערמיט, מיט אַט דעם כאַ-

רייסעס ?

היים-יאָסל, אַז ער זאָגט תהלים איז אַ מחיה צו הערן, אָבער אויף רוסיש

ריידן איז ער ניט קיין גרויסער ספעציאַליסט. צעשראַקענערהייט, האָט ער

אויף זיין צעהרגעטן רוסיש געפרוּווט דערקלערן דעם ענין פון הרוסת: היות,

יידן זיינען געווען אונטער אַ זייער שלעכטן קייסער, וואָס האָט זיי זייער

געדריקט, האָט אַט דער מלך געקראָגן צען מכות, און יידן זיינען אַרויס

ביד רמה, אַוועק אין ארץ-ישראל און געמאַכט אַן אייגענע מלוכה; און איצט

איז פסח — זמן חרותנו, די צייט פון אונדזער באַפֿרייונג, הייסט עס, מאַכט

מען אַ „סדר“, מען זאָגט די „הגדה“, מען טרינקט וויין און מען מאַכט פון

מצה-מעל „באַמבעס“ אַזוינע, קניידלעך הייסט עס, און צו אַט דער גאַנצער

געשיכטע מוז מען האָבן אויך הרוסת...

היים-יאָסלס דערקלערונג, אַז די יידן ווילן מאַכן אַן אייגענע מלוכה און

מאַכן צוליב דעם „באַמבעס“, האָבן צעזייט די לעצטע ספקות ביים קאַמענ-

דאַנט.

דער גארניזאן האט דעם זעלבן טאג נאך געמוזט ארויסגיין אויפן פראנט, האט ער קיין לאנגע שהיות ניט געמאכט, האסטיק געשטעלט נאך א פאר פראגן וועגן געהיימענישפולן, פארנעפלטן „רעצעפט“, וועגן דעם ווו און וועמען ער פארטיילט זיין חרוסת און צוזאמענגעשטעלט א פראטאקאל, אז: „ביי דעם ייד חיים-יאסל פון שטעטל נ. איז אנטדעקט געווארן א געהיים פאבריקל פון א נייעם מין אויפרייס-שטאף, וועלכן ער רופט „כא-רייסעס“. דער דאזיקער שטאף איז דערפונדן געווארן דורך זיין זידן משה זעליק און איז אים איבערגעגעבן געווארן דורך א שריפטלעכן רעצעפט. דער באשולדיקטער טעדאריסט חיים-יאסל האט דערקלערט, אז יידן ווערן זייער געדריקט פון קייסער, זיי ווילן זיך באפרייען און מאכן אן אייגענע מלוכה. צו דעם צוועק פאבריצירט ער באמבעס, פילט זיי מיט „כארייסעס“ און פארטיילט זיי צווישן די מיטגלידער פון דער געהיימער ארגאניזאציע „כעווארטאליים“, פון וועלכער ער איז דער אנפירער.

מיר לייגן ביי צום פראטאקאל...“ אאז״וו.

חיים-יאסלען האט מען אונטער א שטארקער שמירה, צוזאמען מיטן פראטאקאל און אלע זאכלעכע באווייזן, אפגעשיקט אין דער גובערניע-שטאט צום גענעראל-שטאב. וועמען אויפצוקלערן די זאך איז ניט געווען, ווייל דער גארניזאן האט באלד פארלאזן דאס שטעטל.

*

מען דערציילט, אז זיי האבן דארטן אין גענעראל-שטאב דורכגעמאכט איבער דעם חרוסת פארשיידענע עקספערימענטן. מען האט אפילו אנגעפילט א באמבע מיט דעם נייעם שטאף און געפרוהוט אויפרייסן פון ווייטן דורך עלעקטרישע דראטן. נאך אזוי ווי חרוסת איז, כידוע, ניט זייער עמפינדלעך פאר עלעקטרישן שטראם, האט די באמבע ניט אויפגעריסן.

אזש ארום שבועות-צייט האט די ארטיקע מאכט באקומען פון גענעראל-שטאב פאלגנדיקע מעלדונג:

„נאך א גענויער אויספארשונג פון באשולדיקטן חיים-יאסלען, נאכן דעשיפירן דעם געהיימען רעצעפט און נאכן אויסהערן די מיינונג פון א

ריי עקספערטן אויפן כעמישן און רעליגיעזן געביט, האט זיך ארויסגעוויזן, אז דער שטאף „חרוסת“ שטעלט מיט זיך ניט פאר קיין שום געפאר פאר דער מלוכה און דער געזעלשאפטלעכער ארדענונג. דער קאנפיקירטער מאטעריאל איז איבערגעגעבן געווארן דעם יידישן רב פאר זייערע רעליגיעזע צוועקן“.

דעם ערשטן טאג שבעות האט חיים-יאסל אין שול געבענטש „גומל“.

ווי אזוי איז אפגעשאפט געוואָרן די אמעריקאנער „קוואַטע“

(פּאַנטאַזיע)

שפעט אין אָונט איז פרעזידענט קולידזש צוריקגעקומען פון אַ טענאַט־זיצונג, אויף וועלכער עס איז באַהאַנדלט געוואָרן אַ נייער געזעץ קעגן די אימיגראַנטן.

ער האָט אַפּגעגעסן אַ קרעפטיקן אָונטברויט, אויסגעטרונקען אַ פּאַר גלאַז גוטן „מאַדיראַ“ (צווישן אונדז זאָל דאָס בלייבן! לויטן „פּראַהי־בישאַן־געזעץ“ איז עס פאַרבאַטן) און זיך צוגעשפּאַרט אַפּרוען. באַלד איז ער אַנטשלאָפּן געוואָרן אויף דער ווייכער, לעדערנער זאַפע.

ער גייט איבער אַ גלאַטן ברייטן וועג, וואָס ציט זיך צווישן גרינע, מיט בלומען באַזייטע פעלדער. וואָס איז דאָס פאַר אַ וועג? — שאַט, אַט דאַרטן שטייט אַ סלופ מיט אַן אויפּשריפט.

ער גייט צו נענטער. מיט גאַלדענע אותיות איז אויפגעשריבן:
— „דער וועג צום גן־עדן“.

„צום גן־עדן? — טראַכט ער פאַרווונדערט — משמעות, אַז איך בין געשטאַרבן... איך הייב ניט אַן צו געדענקען, ווען און ווי אַזוי דאָס איז געשען. מילאַ, אויך אַ דאַגה! אין „ווייסן הויז“ דאַרטן אונטן, אין וואַשינגטאָן, האָט זיך אַפילו געלעבט גאַנץ באַקוועם. פון דעסטוועגן האָט מען עפנטלעך ניט געטאַרט נעמען אַ ביסל משקה. און דאָ וועט זיין ייִן־המשומר, וויפל דו ווילסט. און אַ גוטער גאַלפּלאַץ מוז אויך אָודאי זיין אין גן־עדן. דאַרף מען, הייסט עס, גיין פאַרנעמען אַ בכבודיקן פּלאַץ“.

ביים טויער פון גן־עדן האָט אים באַגעגנט אַן אַלטער וועכטער מיט אַ לאַנגער ווייסער באַרד. יענער האָט אים אַפּגעמאַסטן פון קאַפּ ביו די פיס,

באטראכט זיינע האַרן-ברילן, די ליולקע אין מויל, די מאַסיווע גאַלדענע
פילפעדער אין וועסטלטאַש, די געקעסטלטע הויזן, און אים אַפגעשטעקט
אַ שלום-עליכם :

- פון וואָנען אָן אורח ? פון אַמעריקע משמעות ? ...
— יעס, פון אַמעריקע. איך בין פרעזידענט קולידזש. זייט אַזוי גוט
מיר אַנווייזן מיין פּלאַץ. איך בין מיד.
דערביי האָט ער געשאַרט אין הויזן-קעשענע און געטראַכט : וועט זיין
גענוג 10 דאָלאַר טרינקגעלט ? ...
— אייער פּלאַץ ? — האָט געזאָגט דער אַלטער — מיט אַ פּלאַץ פאַר
איך איז גאַרניט אַזוי איינפאַך ...
— וואָס הייסט ? ... מיד וועט מען ניט אַריינלאָזן אין גן-עדן ! ?
— יא, פאַר וואָס ניט ? מיר האָבן צו איך גאַרניט, אַבער ...
— אַבער — וואָס ?
— אייער קוואַטע איז איבערפולט.
— ווי ? ... וואָס מיינט איר דערמיט ?
— פון יעדן לאַנד קענען יערלעך אויפגענומען ווערן אין גן-עדן נאָר
אַ קליינער פּראָצענט פון דער צאָל פון אירע בירגער, וואָס זיינען פאַראַן
ביי אונדז, נעמענדיק אַלס באַזע די פּאַלקס-ציילונג פון יאָר 1890.
— דאָס פאַרשטיי איך שוין ניט ! — איז קולידזש געוואָרן אויפגערעגט —
ערשטנס, קוקט מען ניט אַ מענטשן אויפן נאָז, פון וועלכער געגנט ער איז,
און צי זיינען שוין פאַראַן מענטשן מיט ענלעכע נעזער. און ווידער איז סתם
אַ קאַזאַצקער יושר צו רעכענען זיך מיט דער ציילונג פון 40 יאָר צוריק.
— איך קען איך ניט העלפן, אַזוי איז דאָס.
— איז וואָס בלייבט ?
— גאַרניט, איר מוזט וואַרטן. לויט יענער ציילונג האָט זיך אַרויס-
געוויזן, אַז ביי אונדז זיינען בכלל פאַראַן ניט זייער פיל צדיקים פון אייער
געגנט, איז במילא אַייער „קוואַטע“ זייער אַ קליינע, און אַנמעלדונגען האָבן
מיר שוין אויף עטלעכע יאָר פאַרויס.
— איר דאַרפט אַבער ניט פאַרגעסן — האָט קולידזש ענערגיש אויס-
גערופן — אַז איך בין דאָ ניט קיין פרעמדער. מיינע עלטערן זיינען אין

גן-עדן, און מיינע אורעלטערן, איר פארשטייט ? ווו איז דאס געהערט
געוואָרן, מען זאל אַ קינד ניט אַריינלאָזן צו זיינע טאַטע-מאַמע ?
דער וועכטער האָט מיט איין האַנט געשפּילט זיך מיטן גאַלדענעם שליסל,
מיט דער אַנדערער האָט ער געקעמט זיין זיידענע באַרד און געענטפּערט :
— ערשטנס, זייט איר שוין עלטער פון 18 יאָר און איר האָט ניט צו
טאָן מיט די עלטערן. צווייטנס, זיינען זיי ערשט דעקלאַראַנטן, זיי האָבן ביי
אונדז ניט קיין בירגערשאַפט.
פרעזידענט קולידזש איז אַרויס פון געדולד. ער האָט אַ טופּע געטאָן
מיטן פּוס און אויסגעשרייען :

— דאָס איז אַ רציחה! אַן אומדערהערטער פאַרברעכן! איר האָט מיך
דאָך אַליין אַרויסגעפאַדערט פון מיין היים. אייער פאַרטערטער ביי אונדז,
אייער קאַנסול, דער מלאַך המוות, האָט מיר דאָך געהייסן פאַרן, האָט מיר
געגעבן אַ וויע אַהער, און איצט מאַכט איר זיך ניט וויסנדיק! צו וואָס
האָט איר מיך אַרויסגעפאַדערט, האָ ?

— שאַ, רעגט זיך ניט אויף, געערטער מיסטער. עס האָבן שוין געטראָפּן
אַזוינע זאַכן, אַז קאַנסולן האָבן געגעבן וויעס און מענטשן האָבן זיך
רױנירט און געפאַרן, פון דעסטוועגן האָט מען זיי ניט אַריינגעלאָזן : געזעץ
איז געזעץ.

— אַ שיינער געזעץ! און אַ הויך דין מוז דאָך זיין עפעס יושר אויך.
ווייניק וואָסער איז פאַראַן אין פּרת צו טרינקען ? אַדער ווייניק פירות איז
פאַראַן אויפן עץ-ההיים צו עסן ? איך האָב געהערט, אַז מען באַדט זיך
ביי אייך אין אַ שפּע פון אַל דאָס גוטס, איר האָט זיך ניט ווו אַהינצוטאָן
מיט די פירות, איר וואַרפט זיי אַרויס, זיי ווערן צעפוילט ביי אייך...

— נו, פּוסטע דיבורים... — האָט דער וועכטער געענטפּערט — צייט צו
דאַוונען מנחה! — דערביי איז ער פאַרשוונדן געוואָרן אין גאַרטן אַריין
און צוגעקלאַפּט פאַר אים דעם טויער אונטער דער נאַז.

אַ באַליידיקטער, אַ מידער און פאַרביטערטער האָט ער זיך געלאָזט גיין
זוכן ווו איבערצונעכטיקן. דערווייל איז צוגעפאַלן די נאַכט און עס איז
געוואָרן רעכט קאַלט, און בלאַנדזשענדיק אַזוי, פאַרטיפּט אין די געדאַנקען
איבער דער אומגערעכטער אַרדענונג אויף יענער וועלט, האָט ער זיך

אָנגעשטויסן אויף אַ גרויסן פאַררויכערטן בנין, צוזאַמענגעשלאָגן פון ברעטער. פון צווישן די שפּאַלטן האָט אַדורכגעשלאָגן אַ שוואַכע שייך; אַ גערויש פון קולות און אַ געוויין פון קינדער האָט זיך געטראָגן פון אינע-ווייניק.

ער האָט אויפגעזוכט די טיר און אַריינגעגאַנגען. אַ פאַרפעסטעטע לופט האָט אים אַ שלאָג געטאָן אין נאַז און אַ גרופע שאַטנס אין דער געשטאַלט פון אָפּגעריסענע מענער, פרויען און קינדער האָט זיך טיילווייז באַוועגט אויף צעבראַכענע, סקריפּנדיקע בענקלעך, טיילווייז אויפן דיל. ער האָט פאַרפירט אַ שמועס מיט אַן אויסגעמאַגערטן גרוילעכן מאַן, וואָס איז געזעסן און געזופט מוטנעם טיי פון אַ בלעכענער קאַנסערווין-פּושקע.

— ווער זיינען דאָס אַט די אַלע ?

— דאָס זיינען אַלץ אָנגעקומענע פון יענער וועלט.

— וואָס טוען זיי דאָ ?

— זיי וואַרטן, ביז עס וועט קומען זייער „ריי“ אַריינצוקומען אין גן-

עדן. די קוואַטע איז איבערפולט.

— ווי לאַנג וואַרטן זיי שוין דאָ ?

— ווער אַ יאָר, ווער צוויי יאָר און ווער פינף יאָר...

— וואָס רעדט איר ? און דאָ לעבט איר, אין אַט דעם, אַט דעם...

— הערט איר, מען וואַלט כאַטש לאַזן רויק זיין דאָ; מען טרייבט

און מען יאַגט, ווי די הינט...

— ווער טרייבט ?

— די שומרים. די שומרים פון גיהנום. אַט דער באַראַק געהערט צום

גיהנום. איידער זיי האָבן איינגעפירט די מאַדערנע עלעקטריזאַציע-אַפּאַ-

ראַטן פאַר די רשעים איז דאָ געווען זייער האַלץ-שפייכלער. נו, האָבן מיר

זיך איינגעבעטן, מען זאָל אונדז לאַזן זיין דערווייל אויף אַ פאַר חדשים.

געמיינט אַט-אַט באַלד לאַזט מען אַריין אין גן-עדן. דערווייל פאַרגייען

יאָרן, און די וועכטער צאַפן די דמים, דראַען יעדן טאַג אַרויסצוואַרפן.

— נו, און צוריק אַריבערפאַרן אויף יענער וועלט ?

— הערט איר! צוריק לאַזט מען גיט אַריין. מיט יענער וועלט זיינען

שוין אָפּגעענדיקט אַלע חשבונות...

— און דאָ לעבן מענטשן? אין אזאָ שמוץ און ענגשאַפט? אַ ציווילי-
זירטער מענטש קען דאָך קיין צוויי טעג ניט אויסהאַלטן!
— איר וועט אַ ביסל עלטער ווערן, וועט איר אַנדערש ריידן — האָט
געענטפערט דער גרויער פינצטערער מאַן און איז אַוועק צו זיין מיט
שמאַטעס באַדעקטן בעטל.

— — — — —
פיל חדשים זיינען אַוועק, יעדן טאָג איז ער געלאָפן צום שומר ביים
טויער, געמאַנט, געבעטן, געטענהט, געוויינט: וואָס וועט זיין דער סוף,
מען גייט דאָך אויס פון די כוחות! — און געקראַגן איין תשובה:
— וואַרט!

ער פאַרשטייט אַליין ניט, ווי האָט ער געקענט אזאָ לאַנגע צייט אויס-
האַלטן אין אזאָ גיהנום. אָבער די לאַגע איז געוואָרן וואָס ווייטער אַלץ
ערגער. דאָס ביסל געלט האָט ער שוין לאַנג געפטרט. זיין גאַלדענע פעדער,
דעם זילבערנעם פאַרמסטיגאַר און וואָס עס האָט זיך נאָך געלאָזט, האָט ער
שוין פאַרקויפט, און איצט איז ניטאָ אַפילו פאַר וואָס אַ צעפּוילטן עפל צו
קויפן.

ביסלעכווייז זיינען זיינע בגדים געוואָרן אַפגעריסן, צעטראַנטעוועט:
אַ חרפה פאַר מענטשן! אַ נס נאָך, וואָס עס האָט זיך געפונען אין באַראַק
עפעס אַ מינסקער ווייבל, וואָס האָט אים געלייגט אַ פאַר לאַטעס אויף די
עלנבויגנס.

מיט גרויס מאַטערניש האָט זיך אים אַפילו איינגעגעבן צו קריגן אַ פאַר
„שטונדן“ אויף ענגליש אין אַ דערבייקער תלמוד-תורה. אָבער די הימל-
פאַליציי האָט זיך באַלד דערוויסט דערפון און אַנגעזאָגט מיטן האַרבן וואַרט,
אַז אויב ער וועט זיך ווייטער דערלויבן דאָ אַנצונעמען אַרבעט און אונטער-
גראַבן דורך דעם דעם עקאָנאָמישן מצב פון הימל, וועט מען אים אַרויס-
וואַרפן אויף צוויי שפּענדלעך.

דערווייל האָט אין באַראַק זיך אַריינגעכאַפט די גריפע און אויס-
געלייגט פון קליין ביז גרויס. ער אַליין איז אויך ניט פאַרשוויגט געבליבן,
ער איז געלעגן און געפיבערט מיט אַלע אברים, אַלע וויילע געטונקט אַן
אַלטן זאַק אין קאַלטע וואַסער און געלייגט זיך צום הייסן שטערן.

אז ער האט זיך א ביסל דערהוילט און נאך געקענט האלטן זיך אויף די פיס, האט ער זיך אוועקגעשלעפט צום אלטן וועכטער ביים טויער פון גן-עדן, אים כאטש איין מאל פאר אלע מאל זאגן דעם גאנצן אמת :
— טוט א קוק אויף מיר — האט ער געשפריצט מיט פייער אויפן אלטן —
טוט א קוק אויף מיין פנים, אויף מיין הילוך, אויף מיין הלבשה ! טוט א קוק, וואס איר האט פון מיר געמאכט פאר דער צייט ! איר געדענקט דאך נאך, ווי איך האב אויסגעזען, קומענדיק אהער ! און גייט אריבער אין גיהנום-באראק. טוט א קוק, ווי מענטשן וויינען דארט, וואס זיי עסן, ווי זיי שלאפן ! טוט א קוק, וואס דארטן טוט זיך !

דער אלטער האט מיט איין האנט געשפילט זיך מיטן גאלדענעם שליסל, מיט דער אנדערער געקעמט זיין זיידענע באַרד און רויק געענטפערט :
— רעגט זיך ניט אויף, מיסטער קולידזש ! אין אנטווערפען און אין ברעמען און אין דאנציג און אין אנדערע האפן-שטעט, ווו עמיגראנטן וואלגערן זיך, איז אויך אזוי... אט אזוי פירט זיך היינט... ניטא פון וואס נתפעל צו ווערן...

דערביי איז ער פארשוונדן געווארן הינטערן טויער.

איידער אזא לעבן — האט קולידזש באשלאסן — (ער האט פארגעסן, אז ער איז שוין איינגטלעך געשטארבן) איז שוין בעסער דער טויט. — מיט די לעצטע כחות האט ער זיך ארויפגעדראפעט אויף א הויכן דערביי יקן פעלדו און מיט א וויסטער קללה אויף די ליפן זיך אראפגעווארפן אין אפגרונט...

פארשטייט זיך, אז פון קלאפ האט ער זיך אויפגעכאפט און דערזען, אז ער איז אראפגעפאלן פון סאפע אויפן דיל אראפ.
ער איז געווען אפגעגאסן מיט א קאלטן שווייס, און דאס הארץ האט אים שטארק געקלאפט.

*

גלייך אין דער פרי האט ער צונויפגערופן א זיצונג פון פארלאמענט און סענאט און זיי דערציילט וועגן שרעקלעכן חלום.
פה-אחד איז באשלאסן געווארן אפצושאפן די אימיגראציע-גזירות.

דאָס לעצטע בוך

(פריי פון דייטש נאך ז. וועגעזאק)

דאָס איז געווען אין יאָר 1936.

דער ניו-יאָרקער באַנקעניג און מולטימיליאַרדער הענרי פינקערטאָן האָט באַשלאָסן זיך איינצושאַפן אַן אייגנאַרטיקע זאַמלונג, וואָס זאָל מאַכן אַ רעש אויף דער וועלט און אַרויסרופן קנאה ביי זיינע חברים מיליאַרדערן. עס מוז זיין אַזוי גראַנדיעז, האָט ער באַשלאָסן, אַז עס זאָל שטעלן אין שאַפן די באַרימטע פליי-זאַמלונג פון פיליפ מאַריסאָן און ענלעכע זעענס-ווירדיקייטן. לאַנג האָט מיסטער פינקערטאָן זיך מיט געווען מכוח זיין פלאַן און האָט ענדלעך באַשלאָסן אויפצוקויפן אַלע ביכער פון דער וועלט. דאָס איז, פאַרשטייט זיך, געווען אַ ריזיקע אונטערנעמונג, אָבער ניט קיין אוממעגלעכקייט, דען מען דאַרף ניט פאַרגעסן, אַז שוין אין יאָר 1927 האָבן ביכער געהאַט אַ קנאַפע חשיבות, און די ענגלישע רעגירונג האָט זיי אויפגעקויפט אין די טויזנטער טאַנען, צו באַהיצן די פאַבריקן, בשעת דער באַרימטער קוילבשטרייק האָט זיך פאַרצויגן.

און איצט, ווען קיין רעכטער מענטש האָט קיין בוך אין האַנט ניט גענומען, ווען אַלע ביבליאָטעקן און לייענזאַלן זיינען פאַרוואַנדלט געוואָרן אין טאַנצזאַלן, ספּאַרטקלובן אַדער קינאַס, און די ביכער האָבן זיך געוואַל-גערט ערגעץ אין אַ קעלער, אויף אַ חרובן בוידעם, אַדער ביי אַ צעדרייטן אַנטיקואַר — האָט מיסטער פינקערטאָן זיי געקענט אויפקויפן בחצי-הנבם. אַנדערע האָבן נאָך אַפילו צוגעצאָלט זיינע אַגענטן, אַבי מען זאָל זיי באַפרייען פון פאַרשטויבטן קאַדער.

אַ געוואַלדיקער שטאַב פון אַגענטן און סוב-אַגענטן האָט זיך פאַר-שפרייט איבער אַלע ווינקעלעך פון ערדקוגל, און אין אַ משך פון עטלעכע

חדשים איז געווען די אויפגאבע דערליידיקט: 1200 טיטאנישע דאמפערס זיינען אָפגעשווומען פון פאַרשיידענע האַפנס נאָך אַמעריקע. דערפון האָבן 1198 אַנטהאַלטן אַלע ביכער פון דער וועלט, איין שיף איז געווען פאַרלאָדן מיט אָפּהאַנדלונגען איבערן קריזיס אין דער יידישער ליטעראַטור, און אויף איין דאַמפער זיינען געווען אויפגעלאָדן עטלעכע טויזנט ביבליאָטעקאַרן, אַרכיוואַרן און שריפטשטעלער, אַט די אַלע אומנוציקע בראַים, וואָס פּלאַנ-טערן זיך אונטער די פיס, און זיינען בשמחה רבה גרייט געווען צו שטעלן זיך אין דינסט פון מיסטער פינקערטאַן פאַר אַ גראַשענעם געהאַלט, אַבי גאַר די נשמה צו דערהאַלטן.

פון ניו-יאַרקער האַפן איז די גאַנצע טויטע און לעבעדיקע „סחורה“, מיט דער הילף פון 600,000 לאַסט-אויטאָמאָבילן, אָפּגעפירט געוואָרן אין טעק-סאַס, אויף די אומענדלעכע לאַנקעס, די אַזוי גערופענע „פּרעריעס“, וווּ עס איז שוין געווען צו דעם צוועק אויסגעבויט אַ ריזיקער בנין פון אייוו-בעטאַן אַף אַ שטח פון 7 קוואַדראַט-קילאָמעטער.

אייניקע יאָר האָבן די ביבליאָטעקאַרן, אַרכיוואַרן און שריפטשטעלער מיט אַ מחנה באַהעלפער געאַרבעט, ביז אַלע ביכער זיינען סאַרטירט און אויפגעשטעלט געוואָרן און עס איז צוזאַמענגעשטעלט געוואָרן דער „אונני-ווערסאַל-קאַטאַלאָג“. דער דאָזיקער קאַטאַלאָג איז געוואָרן אַ גוואַלטיקער בוך פון 3 קוביקמעטער אַרומגעם, טראַץ דעם וואָס די ביכער זיינען דערין אַריינגעטראָגן געוואָרן מיט מיקראַסקאָפישע אותיותלעך.

כדי צו פאַרהיטן אַט דעם בוך פון די „ציינער פון דער צייט“ האָט מען אים איינגעשלאָסן אין אַ גלעזערנעם, לופטלידיקן קאַסטן און אַוועק-געשטעלט אין מיטן זאַל אויף אַ הויכן פּיעדעסטאַל, אין דער פאַרעם פון אַ מענטשלעכן קאַפּ מיט אַ הויכן שטערן.

אַט די מערקווירדיקע געביידע וועלכע האָט אַנטהאַלטן אַלע פאַריתומטע גייסטיקע קינדער פון דער מענטשהייט, איז לכתחילה געווען די סענסאַציע פון אַמעריקע. טויזנטער מענטשן האָבן געשטראַמט אַהין, און מחנות רע-פּאַרטערן, פּאַטאַגראַפן און קינאַאָפּעראַטאָרן האָבן דאַרט געאַרבעט. ביס-לעכווייז איז דער ענין געוואָרן וואַכעדיק, און נאָר טוריסטן האָבן פון צייט צו צייט דאָס הויז באַזוכט. שפּעטער אַבער, בשעת די ענגלישע מאַרקיווע

בימבורי האָט נאָכן באַזוכן דאָס הויז, געקראָגן אַ כראַנישן קאָטער און די דאָקטוירים האָבן דערקלערט אַז דאָס איז איר געקומען פון ביכער־שטויב — האָט די סאַניטאַרע קאָמיסיע ביים קאַנגרעס פאַראַרדנט דאָס הויז אין גאַנצן צו שליסן, אַלס שעדלעכע פאַר דער עפנטלעכער געזונטהייט.

אין אַ קורצער צייט אַרום איז מיסטער פינקערטאָן געשטאַרבן, אויך די מחנה ביבליאָטעקאַרן און אויפזעער זיינען אויסגעשטאַרבן, ווער פון אַלט־קייט, ווער פון הונגער, און דאָס ביכעהויז אין טעקסאַס איז לגמרי פאַר־געסן געוואָרן.

*

יאַרהונדערטער זיינען פאַרבייגעגאַנגען, און די ביכער־מאַסן זיינען דורך דער ווירקונג פון דער צייט און פון רעגן, וואָס האָט אַריינגעדורנגען דורכן רוינירטן דאַר, פאַרוואַנדלט געוואָרן אין בערגלעך אַש. גאַנץ געבליבן איז נאָר איין איינציקער בוך — דער אוניווערסאַל־קאָטאַלאָג, וואָס איז געווען געשיצט דורכן גלעזערנעם לופטליידיקן קאַסטן.

צו יענער צייט האָט די „ספּאַרט־קאָמיסיע“ פון פעלקערבונד באַשטימט דורכצופירן דעם אינטערנאַציאָנאַלן מעטש איבער דער וועלט־מייסטער־שאַפט אין פּוסבאַל אויף די רחבותדיקע פרעריעס פון טעקסאַס, אין שכנות מיטן פאַרלאָזענעם אוראַלטן ביכער־מוזיי. עס איז איבעריק צו באַטאַנען, אַז דער דאָזיקער מעטש איז פאַרוואַנדלט געוואָרן אין אַ וועלט־יום־טוב, וואָרעם די בעסטע פּיס פון דער מענטשהייט האָבן זיך אין אים באַטייליקט.

400,000 זיצפלעצער זיינען אויפגעבויט געוואָרן אויף אַן אַרט, און אין אַלע איבעריקע ווינקעלעך פון כדור־הארץ האָט מען געקענט זען און הערן, וואָס עס טוט זיך אויפן פּלאַץ דורך די „ראַדיאָ־פּאַנאַ־טעלע־פּאַטאַ־קינאַ־סקאַפּן“.

דאַרף זיך מאַכן, בעתן שפּיל, אַז דער באַרימטער פּייב (וואָס די היסטאָריקער ווילן האָבן, אַז ער שטאַמט אָפּ פון גרויסן ווינער פּאַביאָן) האָט דערלאָנגט אַ צו שטאַרקן שטויס די פּילקע, אַזוי, אַז זי איז מיט אַ פּייף אַריבערגעפּלויגן דעם שפּיל־פּלאַץ און אויסברעכנדיק אַ שויב פון אַלטן מוזיי, אַריינגעריסן זיך אין בנין אַריין, אַ פאַר מנינים העלדישע יונגען

האַבן זיך געלאָזט נאָך דער פּילקע און דורכן פענצטער זיך אַריינבאַקומען
אין הויז.

זיי האָבן געפונען דעם באַל און שטויסנדיק מיט די פּיס געוואַלט אים
צוריק אַרויסיאַגן דורכן פענצטער. פּלוצלונג האָט זיך דערהערט אַ הילכי-
קער קנאַל: די פּילקע האָט אַ זעץ געטאַן אין גלעזערנעם קאַסטן און אים
צעשמעטערט. די פאַרווונדערטע יונגעלייט זיינען צוגעלאָפּן און געוואַלט
באַטראַכטן דעם משונהדיקן חפץ, וואָס איז געלעגן אויפן פּיעדעסטאַל,
אַבער אונטער זייערע הענט איז דאָס בוך צוזאַמענגעפאַלן און צעברעקלט
זיך, ווי איבערגעברענט פאַפּיר.

'דאָס לעצטע בוך פון דער וועלט איז צעשאַטן געוואָרן אויף שטויב
דורך דעם מעכטיקן שטויס פון דעם פּוסבאַל.

אַרבערגעכאַפט די מאַס...

אַ מאַל איז געווען אַ דיכטער, וואָס האָט געאַרבעט אין אַ ייִדישער צייִטונג, און האָט זיך געלעבט אין צער און אין כבוד.

אין צער האָט ער געלעבט דערפאַר, ווייל ער האָט נישט געקענט גלייכ־גילטיק צוקוקן, ווי דאָס ווייב מיט די קינדער הונגערן און ווייל דאָס שרייבן איז אים אַפט שווער געווען.

שווער געווען איז אים דאָס שרייבן, ווייל גייסטרייכע, אַריגינעלע גע־דאַנקען שווימען אויף אין מוח זעלטן, און שרייבן נאַרישקייטן, אַדער גנבענען יענעמס, האָט ער נישט געקענט.

און אַזוי ווי דיכטערישע זענען אַנטפלעקן זיך ערב יום־טוב, ווען מ'דאַרף זיי האַבן, נאָך זעלטענער, ווי אַלע מאַל, איז דער דיכטער ערב סוכות געווען אין גרויס פאַרלעגנהייט.

אַזוי ווי אַ יונג מיידל, וואָס דערוואַרט מיט האַרץ־קלאַפעניש יום־טוב אין דער פרי איר ליבסטן, ציטערנדיק, טאַמער וועט דערווייל אַנקומען דער טאַטע פון דאַוונען, האָט דער דיכטער דערוואַרט זיין סוכותדיקע מוזע, פול מיט פחד, טאַמער קומט זי, ווען ס'וועט שוין זיי צו שפּעט.

און כדי זיך צו שאַפן די נויטיקע שטימונג איז ער אַראַפּ אין הויף — אויף מאַרגן נאָך יום־כפור איז דאָס געווען — און גענומען זיך העלפן די שכנים בויען די סוכה. ער האָט געאַרבעט מיט פלייס און באַגייסטערונג. און די סוכה איז אַרויסגעקומען שיין און באַקוועם.

די שכנים האַבן אים דערפאַר דערלויבט צו שרייבן אין סוכה.

ער איז אַוועק אין פעלד, האָט אַנגעקליבן פאַרשפּעטיקטע, צניעותדיקע האַרבסט־בלומען, אויסגעפלאַכטן פון זיי קרענץ און גירלאַנדן און מיט זיי

באפוצט די סוכה. נאך דעם האָט ער געליען ביי אַ שכן אָן אתרוג אין אַ יחסנדיקער זילבערנער אתרוג־פּושקע, אַוועקגעשטעלט אים פאַר זיך אויפן סוכה־טיש און געזעצט זיך וואַרטן ביז די מוזע וועט קומען.

און אַז ער האָט געוואַרט אַ היפשע צייט און די מוזע איז ניט געקומען, איז ער אַוועק און אַראָפּגעבראַכט פון זיין דאָך־שטיבל אַ גרויסן פּאַק אַלטע ערב־סוכותדיקע נומערן פון פאַרשידענע צייטונגען פון די לעצטע צוואַנציק יאָר און זיך גענומען ליינען די אַרטיקלען, אפשר וועט דאָס אויף אים אָנהויבן די נויטיקע באַגייסטערונג.

אַבער באַלד האָט אים אָנגעהויבן שווינדלען פאַר די אויגן, און אַ ניט־גוטקייט האָט אים אָנגעכאַפט. וואַרעם כמעט אַלע אַרטיקלען זיינען געווען איבערגעניצעוועט איינער פון אַנדערן, איבערדרייענדיק אַ ביסל דעם נוסח, אַזוי ווי ביי: „מכשפה, לאַ תּחיה“ — „תּחיה מכשפה לאַ“, אַדער ווי האַבן סתם געהאַט דעם טעם פון פאַרצווייזנדיקן טשאַלנט און האַבן געקלעפּט צו סוכות, ווי אַן אַרבעט צום וואַנט.

ענדלעך האָט ער מיט אַ טרויעריקן געמיט אַרויסגעלאָזט פון האַנט די פאַרגעלבטע בלעטער און אָנגעלענט דעם מידן קאַפּ אויף די דאַרע עלב־בויגנס.

לאַנג איז ער אַזוי געזעסן אומבאַוועגלעך און האָט גאַרניט באַמערקט, ווי די נאַכט איז צוגעפּאַלן. פּלוצלונג האָט ער דערהערט אַ ווייכן גערויש פון פּליגל, די טיר פון סוכה האָט זיך געעפּנט, און אַרום איז געוואָרן ליכטיק: פאַר אים איז געשטאַנען אַ יונגער שטראַלנדיקער מלאַך.

— ווער ביסטו? — האָט דער דיכטער געפרעגט פאַרווונדערט.

— איך בין דער סוכותדיקער קוואַרטיר־מייסטער — האָט דער מלאַך געענטפּערט, באַטראַכטנדיק מיט צופּרידנקייט די אויסגעפּוצטע סוכה. — וואָס הייסט?

— זייער איינפאַך: דו ווייסט דאָך, אַז יידן לאַדן איין אין סוכה אַריין די „אושפּיזין“. די הייליקע געסט: אברהם, יצחק, יעקב, משה אַאז״ו — ניט אומעטום אַבער באַוויליקן די הויכע געסט צו קומען. ווען אַ גביר לאַזט בויען אַ סוכה נאָר פון יוצא וועגן, און אַליין קוקט ער זיך אויף איר אַפּילו

ניט אום, און דערביי נעמט ער דוקא גוי'שע אַרבעטער, ווייל זיי קאַסטן
ביליקער — נעמען זיי, פאַרשטייט זיך, די איינלאַדונג ניט אָן. אין אַ סוכה
אַבער, וואָס אַ ייד בויט מיט ליבע און איבערגעבנקייט, קומען זיי גערן.
נו, בין איך דאָס דער „קוואַרטיר-מייסטער“, וואָס דאָרף זיי ברענגען אַ
באַריכט, וועלכע „קוואַרטירן“ זיינען ווערט פון זיי באַזוכט צו ווערן. און
אַזוי ווי יידישע סוכות געפינען זיך אין אַלע פאַרוואַרפנסטע ווינקעלעך פון
כדור-הארץ, האָב איך אַ סך צו טאָן און הייב אָן מיין אַרבעט גלייך נאָך
יום-כפור.

דער מלאך האָט נאָך אַ מאָל באַטראַכט די בלומענקרענץ אויף די ווענט
און האָט געזאָגט.

— דערפאַר וואָס דו האָסט מיט אַזוי פיל ליבע און געשמאַק געמאַכט
די סוכה, וועל איך דערפילן דיינעם אַ וונגטש. זאָג, וואָס ווילסטו ?
און דער דיכטער האָט זיך דערמאַנט אָן די גוטע אומעטיקע אויגן פון
זיין ליבער פרוי און אָן די בלאַסע געזיכטער פון זיינע קינדער, און האָט
געענטפערט :

— געלט !

— וויפיל ? — האָט געפרעגט דער מלאך.

אַ מינוט האָט זיך דער דיכטער פאַרשעמט פאַר זיין ערדישער בקשה.
ער האָט אָבער זיך אַליין געזאָגט : ווען שלמה המלכס טויזנט ווייבער
וואַלטן ניט געהאַט אויף וועטשערע, און ווען ער וואַלט ניט געהאַט ווינטער
קיין האַלץ אויף צו באַהייצן זיין פאַלאַץ, וואַלט ער אויך געבעטן עפעס
אַנדערש, ווי חכמה, בשעת גאָט האָט זיך צו אים באַוויזן אין חלום. —
און נאָך דייטלעכער איז פאַר אים אַרויסגעשווומען זיין אַרעם, פינצטער
לעבן, און ווי אַ פאַרחלשטער פון דורשט, וועמען עס דוכט זיך, אַז ער וועט
דעם גאַנצן ים אויסטרינקען, האָט ער אויסגערופן :

— געלט ! אַ פולע געלט !

— וויפיל ?

דעם דיכטערס בליק איז געפאַלן אויפן פאַק צייטונגען און ער האָט
געענטפערט :

—וויפיל ליגנס די צייטונגען האבן היינטיקס יאר אפגעדרוקט און וויפיל
געשמאקלאזע יום-טוב-ארטיקלען זיי האבן געגעבן, צייט זיי עקזיסטירן!
דער מלאך האט אַ רגע אַ טראַכט געטאָן און שטרענג געענטפערט:
— דו האַסט אַריבערגעכאַפט די מאַס: אזוי פיל פאַרמאַגן אונדזערע
אוצרות ניט.
ער האַט מיט רוגזא אַ פאַכע געטאָן מיט די פליגל און איז פאַרשווונדן.

סדר-לייכטער

צוויי מאָל, הערט איר, שטייט אין דער תורה: „לא תגנוב“, איין מאָל איז אַ פנים, געמיינט אַ געוויינלעכע גנבה, און איין מאָל — אַ ליטעראַרישע גנבה, וואָס מען רופט אויפן איידעלן לשון פלאַגיאַט. און ווי באַלד, אַז די תורה האָט אַנגעזאָגט, מען זאָל עס ניט טאָן, איז זי אַוודאי גערעכט! וואָרעם גנבענען איז טאַקע אַ בכבודיקע און אַן ערלעכע פרנסה, אָבער זייער אַ ריווקאַלישע. און ביי פלאַגיאַט, הערט איר, מעגט איר אפילו זיין מיט צען קעפּ און זיך באַוואַרענען מיט טויזנט באַוואַרענישן — זייט איר ניט זיכער, אַז מען וועט אייך ניט כאַפּן, און איר וועט האַבן בזיונות. און אַט וויל איך אייך דערציילן אַ מעשה, ווי אַזוי איך האָב איין מאָל אין אַ שעת-הדחק געלאָזט זיך איבערריידן פון יצר-הרע און „געבאַרגט“ אַ פרעמד שטיקל אַרבעט און בין, געבעך, מיאוס אַריינגעפאַלן.

*

יענעם ערב־פּסח איז אין רעדאַקציע פון „די טרייסט“, וווּ איך האָב דעמאָלט געאַרבעט, ווי געוויינלעך געוואָרן אַ „האַסע“ אויף פּסח-טעמעס. און אַזוי ווי איך בין בטבע אַ שטילער, לענטנער מענטשל, האָבן מיינע חברים אַלץ פאַרכאַפט, און איך בין געבליבן ביי גאַרניט. אַ באַטראַכטונג איבער יציאת-מצרים מיט אַ מוסר-השכל אַקעגן איצטיקער צייט, שרייבט שוין איינער; קינדער-זכרונות וועגן פּסח, שרייבט שוין איינער; וועגן אַ ישובּניק, וואָס ווייט ניט ווי צו פּראַווען דעם סדר (זייער אַ נייע טעמע!) שרייבט שוין איינער; אַפילו די טעמע: „די באַדייטונג פון חרוסת פּארן פּאַלקס-געזונט לויט די נייע וויטאַמין-פאַרשונגען“ האָט שוין אויך אַ חבר פאַרכאַפט. וואָס טוט מען? — פאַר האַרצווייטיק בין איך אַוועק אין דער-

בייזקן קרעמל, געקויפט זיך אַ געוויאָנדזלטן הערינג מיט אַ בולקע, אַוועק אַהיים און פאַרפאַרעט אַ טשייניק טיי און געזעצט זיך עסן וועטשערע מיט אַ שווער געמיט, און דאָך, ניט פאַרלירנדיק די האַפּענונג, אַז מסתּמא וועט דער אויבערשטער עפעס צושיקן.

און ער האָט טאַקע צוגעשיקט!

מיין בליק איז געפאַלן אויף דעם דורכגעפעטיקטן באַדרוקטן פאַפּיר, אין וועלכן דער הערינג איז געווען איינגעוויקלט — דאָס איז געווען אַ דייטשע צייטונג — און איך האָב באַמערקט אונטערן שטריך אַ דערציילונג „די לייכטער“. מעכאַניש האָב איך דורכגעקוקט די ערשטע שורות — און דער אָנהייב איז מיר אַזוי געפעלן געוואָרן, אַז איך האָב מיט אינטערעס דורכגעליינט ביז צום סוף. עס איז געווען אַ גאַנץ שאַרפּזיניקע, מיט געשמאַק געשריבענע הומאַרעסקע. דער אינהאַלט איז בקיצור אַזאַ:

דער אַרעמער קונסט־הענדלער ב., וועמען אַ גוט־האַרציקער דאַקטאָר האָט אומזיסט אויסגעקורירט, האָט געוואָלט זיין רעטער מיט עפעס אַפּדאַנ־קען. ער האָט אויסגעזוכט צווישן זיינע אַנטיקן אַ קונסטפּולן בראַנדזענעם לייכטער און געבראַכט עס דעם דאַקטאָר אַ מתנה. ער האָט נאָר זייער באַדויערט, וואָס ער האָט ניט דעם צווייטן צום פאַר, ווייל צום גאַרניטור געהערן צוויי אַזעלכע לייכטער. דער דאַקטאָר האָט גענומען דאָס געשענק פון העפלעכקייט וועגן, כאַטש ער האָט גלייך געזען, אַז ער וועט ניט האָבן דעם לייכטער וווּ אַהינצוטאָן, מחמת פון ביידע זייטן זיינע זיינען אויס־געגאַסן צוויי פאַרשייטע באַקעטע פיגורן פון אַ מאַן מיט אַ פּרוי. „צו מיר קומען — האָט ער געטראַכט — מענטשן פון פאַרשיידענע קלאַסן און עלטער. ווי קען איך אַוועקשטעלן אַזאַ אומאַנשטענדיקע פיגור“? — ער האָט לאַנג געטראַכט, ווי פטור צו ווערן פון דער מתנה, ביז ער האָט באַשלאָסן עס אַוועקצושענקען זיינעם אַ באַקאַנטן אַדוואָקאַט, וואָס האָט, פון טובה וועגן, דורכגעפירט פאַר אים אַ פּראַצעס. יענער האָט עס לכתחילה מיט דאַנק אַנגענומען, אָבער אויך באַלד זיך אַרומגעזען, אַז אַזוי ווי ער האָט ניט־דערוואַקסענע קינדער, האָט ער ניט קיין אַרט פאַר אַזאַ „פאַרנאַ־גראַפּישן“ לייכטער. האָט ער לאַנג געטראַכט, ווי פטור צו ווערן פונעם

הויקער און ענדלעך דאָס אַוועקגעשענקט זיינעם אַ באַקאַנטן אַרטיסט, וואָס
האַט יענעם אַוונט גראַד געהאַט זיין בענעפיס.

דער אַקטיאָר האָט באַטראַכט דעם חפֿץ און געזאָגט :

— מער פעלט מיר ניט, אַז די פרומע בעל־הביתטע פֿון מיין צימער זאָל
דערזען אַזאַ פֿאַרשייט פֿאַרל!... זי וועט מיך אַרויסוואַרפֿן מיט האַק און
פֿאַק.

— וויסטו וואָס ? — האָבן די חברים זיינע געראַטן — אַט דאַרטן אין
עק שטאַט וווינט דער קונסט־ענדלער ב., גיי אַוועק צו אים, וועט ער ביי
דיר אַפֿקיפֿן די „מציאה“.

ער האָט אַזוי געטאַן. און בשעת דער דאַקטאָר זיצט זיך אַזוי צופֿרידן
מיט זיין איינפֿאַל, וואָס ער האָט אַריינגעשטופֿט דעם „פֿגר“ דעם אַדוואַקאַט,
לאַזט זיך אַריין דער קונסט־ענדלער אַ גליקלעכער, אַ שטראַלנדיקער מיטן
זעלבן לייכטער אין האַנט. — נאַט אייך — זאָגט ער — ליבער דאַקטאָר,
דעם צווייטן לייכטער צום פֿאַר, מיר האָט זיך געמאַכט צו קריגן פֿונקט אַזאַ
איינעם, ווי יענער!...

קען זיין אפשר, אַז לויטן קורצן אינהאַלט, וואָס איך האָב איבערגעגעבן,
וועט איר געפינען די דערציילונג ניט אַזוי איי־איי־איי, אין אַריגינאַל,
אַבער, קען איך אייך פֿאַרזיכערן, האָט זי געקלונגען זייער פיין, און איך
האַב גלייך איינגעזען, אַז מיט אַ צוויי־דריי „שטעד“ קען מען די געשיכטע
איבערניצווען אויף פֿסחדיק. איר קענט זיך פֿאַרלאָזן אַף מיר, איך בין אַ
מבין אויף אַזוינע זאַכן... איך האָב פֿון דעם לייכטער געמאַכט אַ סדר־
לייכטער און געגעבן די פֿאַרשוּינען יידישע נעמען; איי, וואָס, אויף סדר־
לייכטער זיינען ניטאָ קיין נאַקעטע מענטשעלעך ? — נאַרישקייט ! צוליב
אַזאַ קלייניקייט וואַרפט מען ניט אַרויס קיין הומאַרעסקע. איך האָב צוגע־
שריבן, אַז דאָס איז געווען אין דער צייט פֿון דער דייטשער אַקופּאַציע.
ווען זיי האָבן רעקוויזירט אַלע מעטאַלענע כלים און עס איז בכּן געווען
פֿאַרבאַטן צו האַלטן בראַנדזענע לייכטער. אַלזאָ, דער דאַקטאָר האָט מורא
צו האַלטן די מתנה און שענקט דאָס דעם אַדוואַקאַט אַזױ, אַזױ, ביז דער
אנטיקוואַר דער חכם ברענגט עס ווידער צו אים, ווייל סדר־לייכטער דאַרף
מען דאָך אויך האָבן צוויי.

אַט אַזוי, פאַרשטייט איר מיד, נעמט מען אַ גוי'שע, חמצדיקע געשיכטע, און אין פינף מינוט איז מען זי מגייר און מען „שייערט און כשרט" זי אויף פסח.

לכתחילה האָט מיד אָפילו באַאומרוקט די פּראָגע: צי איז די געשיכטע ניט עמעצן באַקאַנט? אַפּשער האָט זי ווער שוין אַ מאָל געלעזן אָדער גע-הערט? — אָבער, באַטראַכטנדיק גענויער מיין הערינג-צייטונג, האָב איר געזען, אַז זי הייסט: „אונטערהאַלטונגס-ביילאָגע פון „מינצענהויזענער וואַכנבלאַט", און דער מחבר הייסט אַרטור שולצע-קנאַפּלשטיין. האָט איר אַ מאָל געהערט פון אַ מקום מינצענהויזן, אָדער פון אַ שרייבער קנאַפּעל-שטיין? — איז דאָך קלאַר, אַז אָפילו געאַרג בראַנדעס האָט פון אַזאַ מחבר ניט געוואוסט.

אַ כשר טעפּל מיט אַ כשרן לעפּל! האָב איר אַלזאַ אָפּגעדרוקט „מיין" דערציילונג אין פּסחדיקן נומער פון „די טרייסט" און פטור אַן עסק. אָבער עס רעדט זיך נאָר אַזוי: „פטור אַן עסק". דאָ האָט זיך דאָס עסק ערשט אָנגעהויבן. וואָרעם עס איז פאַראַן אין שטאָט נאָך אַ יידישע צייטונג „די האַפּענונג", קאַנקורירט זי מיט „די טרייסט", און ביידע זיינען אויף מעסערס. איז גלייך הול-המועד אַרויס „די האַפּענונג" מיט אַן אַרטיקל: „די לאַנגפּינגערדיקע", אין וועלכן זי האָט געשריבן, אַז די מיטאַרבּעטער פון דער אומוירדיקער „טרייסט" זיינען פעיק צו גנבענען בייגל אָפילו, און עס ווונדערט זי דעריבער גאַרניט, אויב זיי האָבן געגנבעט „לייכטער"... וואָרעם די דערציילונג „סדר-לייכטער" איז אַ געגנבעטע פון אָנהויב ביון סוף...

איבערגעלייענט אַזאַ „ברוך-הבא", בין איר געבליבן געפלעפט: ווער האָט זיי דאַרטן די „האַפּענונג"-שרייבער געקענט מגלה זיין דעם סוד? סידן, איז מיר איינגעפאַלן, אַז עמעצער פון זיי האָט אויך גראַד געקויפט הערינג אין יענער קרעמל און באַקומען דאָס זעלבע פאַקפאַפּיר?... כאַפּ איר דעם „מינצענהויזענער וואַכנבלאַט" און לויף אַוועק צו דער קרעמערקע. — זאָגט מיר, זאָג איר, מומינקע, האָט איר נאָך אַ פּולע פון די זעלביקע

בלעטער? אַפּשער קענט איר מיר ווייזן אייערע פאַקפאַפּיר? די יידענע איז, נעבעך, געוואָרן רויט און טויט און אָנגעהויבן שווערן,

אַז ניט זי, ניט אירע קינדער האָבן קיין שייכות מיט צו קאָמוניזם און זי ווייסן ניט פון קיין קאָמוניסטישע בלעטער... געפעלט אייך אַ מעשה? זי האָט מיך אָנגענומען פאַר אַ געהיים-אַגענט... — קוים דערקלערט איר, ווער איר בין, און אַז איר דאַרף די צייטונגען אויף זשורנאַליסטישע צוועקן, האָט זי מיר דערציילט, אַז זי האָט עפעס אַ ווייטן קרוב אין דייטשלאַנד, האָט איר יענער געשיקט אַ פעקל טיי אַזעלכענע צו רעמאַטעס, איז עס געווען אַייגעפאַקט אין אַט דער צייטונג. מער האָט זי ליידער ניט פון די זעלביקע, זי וואָלט מיר אַודאי געגעבן...

איר בין אַוועק אַ באַרויקטער און געזעצט זיך אַנשרייבן אַן ענטפער „די חוצפהדיקע ליגנער“ פון „די האַפענונג“. וואַרעם איר בין דאָך זיכער, אַז וויסן פון וואַנען דער אַרטיקל שטאַמט קענען זיי ניט. זיי האָבן, משמעות, גלאַט געפרוווט זיך טרעפן מיט אַ פינגער אין הימל, ווייל זיי האָבן אפשר משער געווען, אַז די דערציילונג איז צו גוט פאַר מיר. דערווייל איז אונטער-געקומען דער רעדאַקטאָר און געפרעגט: וואָס פאַר אַ געשיכטע איז דאָס מיט אייערע „סדר-לייכטער“?

— וואָס זאָל זיין? זאָג איר, איר קענט ניט די נידערטרעכטיקע שקרנים פון „די האַפענונג“? — ערשטנס, איז דער אַרטיקל מיינער אַן אייגענער, אַן אַריגינעלער, ושנית, זאָג איר, האָב איר אים גענומען פון אַ בלעטל, וואָס גייט אַרויס אין עפעס אַן עיר-הנדחת מינצענהויזן — אַ שטעטל, וואָס ליגט ערגעץ אין דר'ערד אויפן דעק, און דער מחבר איז איינער אַ שולצע-קנאַפעלשטיין, וואָס קיינער קען אים ניט. זיי, זאָג איר, די פאַטענטירטע עס-הארצים, וואָס האָבן אַפילו מענדעלע און שלום-עליכם ניט געלייענט — זיי לייענען בכלל קיין זאָך ניט, אַחוץ זייערע אייגענע אַרטיקלען — ווייסן אַודאי ניט פון דער דערציילונג.

— אויב אַזוי — האָט זיך דער רעדאַקטאָר באַרויקט — מעגט איר זיי טאַקע גוט אויסזידלען.

מילא, עס איז אַוועק אַ רייסעריי און אַ זידלעריי — הימל עפן זיך! אַבער וואָס אַ טאַג ווייטער בין איר געוואָרן אַלץ אומזיכערער און אומ-רויקער, וואַרום די „האַפענונג“-לייט האָבן זיך געזידלט אַלץ מיט מער ברען און צוגעזאַגט בקרוב צו אַנטדעקן פון וואַנען די „לייכטער“ זענען געגנבעט...

איך בין אַרומגעגאַנגען ווי אָן אַ קאַפּ — פֿון וואַנען קענען זיי וויסן פֿון
אַזאַ פֿאַרוואַרפֿן בלעטל? מען קען דאָך משוגע ווערן!
ביז אין אַ שיינעם פֿרימאַרגן האָט געפֿלאַצט די מכה און „די האַפענונג“
איז אַרויס מיט קלאַרע דיבורים און געמעלדעט — נאָך אַ הקדמה מיט אַ
היפשער-צאַל „קאַמפֿלימענטן“ אויף מיין אַדרעס — אַז די געשיכטע „די
לייכטער“ איז פֿון אַ נטאַן טשעכאַווס. מען קען זי געפינען אין טשעכאַווס
געזאַמלטע ווערק, פֿאַרלאַג „סלאַוואַ“, מאַסקווע, באַנד 3, זייטל 23.
די דערציילונג האָב איך טאַקע געפֿונען וואַרט ביי וואַרט ביי טשעכאַוון
לויטן דערמאַנטן אַדרעס. איצט איז מיר אַלץ קלאַר געוואָרן: יענער קנאַ-
פעלשטיין, ימח שמו, האָט פשוט גענומען טשעכאַווס אַ הומאַרעסקע און מיך
אַריינגעפֿירט אין אַ בלאַטע.
ווען איך כאַפּ אים אָט דעם שרייבערוק פֿון מינצענהויזענער הערינג-
בלעטל, וואַלט איך אים צעפֿאַטשט זיין טרייפֿענע צורה: וואָס אַ מנוול קען!
נעמט אַ פרעמדע הומאַרעסקע און דרוקט עס אָפּ אונטערן אייגענעם נאַמען!

ווי אזוי יעקב דער דיכטער האָט חתונה געהאַט

(א בינטל בריוו)

די קלענסטע סיבות פירן אָפּט צו די וויכטיקסטע
רעזולטאַטן. (שפינאַזאַ, קאַנט און איד)

ג' ניסן תרפ"ד

ליבער חיים!

ביט גוט, ברודער! איד מוז אַנשרייבן אויף פּסח אַן אַרטיקל און איד
האַב ניט קיין טעמע. קיין חידוש ניט: שוין צענדליקער יאָרן ווי צענדליקער
יידישע בלעטער — קיין עין־הרע — דרוקן פּסחדיקע אַרטיקלען, און מ'האַט
שוין אַלץ, וואָס האָט נאָר אַ פּערדס־פּוס־פּאַדקעווע־שייכות צו פּסח, אויס־
גענוצט אויף אַלע זייטן, שוין אָפּגערעדט פון מצה, מרור און חרוסת, צו
וועלכע עס איז זיך גאַרנישט צוצושטעקן, ווייל זיי זיינען שוין טויזנט מאל
פאַרווענדט געוואָרן. און וועלן וואָלט זיך מיר אַנשרייבן דווקא עפעס אַ
שיינס, אַן אַריגינעלע זאַך, ביט מאַלן געמאַלענע. מיין רעדאַקטאָר, פאַר־
שטייסט, האָלט פון מיר, און עס ווילט זיך ביט צעפאַטשקען דעם נאַמען.
און ביט נאָר איד וויל עפעס אַנשרייבן, ווייל איד האָב אים צוגעזאָגט, נאָר
איד מוז. עס האַנדלט זיך ביט וועגן אַנשרייבן אַ ליד, אַ דערציילונג, אָדער
אַ פעליעטאַן, עס האַנדלט זיך וועגן אַנשרייבן אַ פאַר שיד! דו פאַרשטייסט?
און די שטימונג איז ביי מיר גאַרניט קיין יום־טובדיקע; אין מוח איז
פּוסט, ווי אין דאָס רוב קהלשע קאַסעס, און די מווע באַווייזט זיך ניט, כאַטש
גיב איר אַ קרענק.

לכּן, ליבער חיים, אזוי ווי דו ביסט אַ קלוגער מענטש און אויסער דעם
אַ מענטש מיט איבערלעבענישן, האָף איד, אַז דו וועסט מיר קענען העלפן

מיט אן עצה, אָדער מיט אַ טעמע. אפשר האַסטו עפעס אָן אינטערעסאַנטע
געשיכטע אָדער איבערלעבונג, וואָס מען זאָל קענען ווי-עס-איז צוטשעפען
צו פּסח? — שרייב תּיכּף, די צייט איז קורץ.
גריס דיין לאהן פון מיינטוועגן.

דיין יעקב.

ד' ניסן, תרפ"ד.

ליבער יעקב!

צום באַדויערן קען איך דיר מיט קיין טעמע גיט דינען. איך האָב דורכ־
געלופטערט דעם גאַנצן אַרסענאַל פון מיינע זכּרונות און קיין פּאַסנדיקס
פאַר דיר גיט געפונען. אָבער אַן עצה קען איך דיר געבן, ווי זיך צו שאַפן
אַ פּסחדיקע שטימונג: דו מוזט מאַכן אַ „סדר“. גלייך ווי דו וועסט באַקומען
מיין בריוו, זאָלסטו זען קריגן ערגעץ אַ פאַר מצות, מרור, חרוסת, וויין און
שאר ירקות, וואָס זיינען נויטיק; וועסט מאַכן אַ היטב־בעט, זיך אויסציען
ווי אַ מלך און טאַקע זאָגן די הגדה אויך; קורץ, עס זאָל אויסקומען אַן
אמתער פּסחדיקער „סדר“. דערביי וועט זיך ביי דיר שאַפן, האָף איך, די
נויטיקע שטימונג צו שרייבן אַ פּסח־אַרטיקל, ווען מען האָט די נויטיקע
שטימונג און באַגייטערונג, קען מען איבער אַ הויז־קנעפל אַנשרייבן די
שענסטע פּאַעמע אָדער אידיליע. דו ווייסט דאָך, אַז איך האָב אין די יונגע
יאָרן אויך געשריבן לידער און האָב אַ שטיקל דערפאַרונג אין דעם. זיי
געזונט. שרייב.

מיין לאה לאַזט דיך געריסן.

דיין היים.

ג. ב. עס איז פאַראַן אייגענטלעך נאָך אַ מיטל צו פאַרשאַפן זיך באַ־
גייסטערונג, דהיינו — זיך פאַרליבן. אַז מען איז פאַרליבט, איז די פּאַנטאָזיע
זייער פּרוכטבאַר און די מוזע טרעט גיט אַפּ, כאַטש טרייב זי מיט שטעקנס
(דאָס דערצייל איך דיר פון דערפאַרונג: אין די ערשטע חדשים נאָך מיין
פאַרליבן זיך האָב איך געשריבן אַזוי פיל שיינע לידער, אַז מיר האָבן גיט
געדאַרפט קיין האַלץ צו הייצן דעם אויוון). ווען עס זאָל דיר געלינגען אין
משך פון די נאַענסטע צוויי טעג צו פאַרליבן זיך, וואָלסטו נאָך געקאַנט

באוויזן מיט דיין אַרטיקל אויף פסח. נאָר איך האָלט די ערשטע עצה מיינע
פאַר ריכטיקער; די צווייטע איז פאַרבונדן מיט אַ געוויסער ריזיקע.

הנ"ל.

ז' ניסן, תרפ"ד.

טייערער היים!

ווען דו ביסט איצט ביי מיר, וואָלט איך דיך אַרומגעכאַפט קושן! דו
האַסט מיך געראַטעוועט מיט דיין עצה. איך האָב היינט פרי אָפגעשיקט אין
רעדאַקציע אַ דערציילונג: „אַ מלך מיט אַ מלכה“, איז דאָס, זאָג איך דיר,
„כפתור ופרח“, פאַרבנרייך און גייסטפול. איך בין זיכער, עס וועט אַלעמען
געפעלן. און אַלץ דורך דיין גליקלעכער אידעע. הער, ווי דאָס איז געשען.
נעכטן אָונט האָב איך מיט צרות צוזאַמענגעשלעפט אַלץ, וואָס עס פאַדערט
זיך צום „סדר“: דריי מצות האָב איך אויסגעבעטן ביי מיין בעל-הביתטע,
אַ האַלבע פלעשל יין-צמוקים האָב איך גענומען אויף באַרג, איינגעהאַנדלט
פאַר מיינע לעצטע פאַר צענט מרור, אַ ביצה און שאר ירקות; אויסגעבעטלט
ביים דינסטמיידל אַ ווייסן טישטעך, זיך צעלייגט אויפן היסב-בעט און אַנ-
געהויבן זאָגן מיט אַ ניגון: „הא לחמא עניא“. איך בין שוין אַריינגעפאַרן
אַ היפשע שטיק אין דער הגדה, און קיין שטימונג איז ניטאָ. וואָס טוט מען?
איך האָב באַטראַכט נאָך אַ מאָל דעם טיש, דוכט זיך, אַלץ פסחדיק, און
דאָך... אַהאָ! איך האָב שוין געפונען דעם הסרון: די מלכה! עס פעלט מיר
אַ פסחדיקע מלכה צום „סדר“. מיר איז תיכף איינגעפאַלן: ביילקע!

ביילקע, דאָס איז מיין בעל-הביתטעס טאַכטער, אַ בלאַנד מיידל מיט
אַ פאַרריסן נעזל. איך קען זי בלויז פון „גוט-מאַרגן“ זאָגן, אַדער פון דעם,
וואָס זי ברענגט מיר אַ מאָל אַריין אַ גלאַז טיי.

אָודאי איז זי פאַר מיר קיין פאַר, אַבער בשעת הדחק, ווי אַ דעקאַראַ-

טיוו הילפסמיטל צום „סדר“, וועט זי זיין גוט.

איך האָב געפונען ביילקען אין קיך ביים וואָשן זאַקן.

— אַנטשולדיקט, פרייליך, אפשר האָט איר צייט אַ ווייליקע? ...

— יא, וואָס האָט איר געוואלט? — האָט זי זיך פאַרוויטלט.

— אפשר קענט איר זיין ביי מיר היינט אַ מלכה אויף אַ האַלבער שעה?

זי האָט ניט פאַרשטאַנען.

— איך מאך היינט א „סדר“, פארשטייט איר, מוז איך האבן דערצו א מלכה... איר וועט מיר טאן א גרויסע טובה.

— איך ווייס ניט, ווי מ'מאכט דאס...

— קומט אריין צו מיר אין צימער, איך וועל אייך שוין זאגן.

איך האב זי אוועקגעזעצט נעבן מיר אויפן היסב־בעט און מיר האבן אנגעהויבן זאגן די „הגדה“ פון אנהויב, ביידע פון איין סידור. זי האט ניט פארשטאנען, וואס דא קומט פאר, אבער זי האט געטאן, וואס איך האב זי געהייסן. מיט דער מלכה איז דער סדר אוועק גאר מיט אן אנדער געשמאק. מיט יעדער כוס איז ביילקע געווארן אלץ שענער, רייצנדיקער און מלכה־דיקער. די בעקלעך האבן איר געפלאמט און די אויגן האבן איר געגלאנצט מיטן אמתן יידישן חן. זי איז געזעסן הארט נעבן מיר, צניעותדיק געזאגט די הגדה און אלע מאל געכאפט א קוק אויף מיר בגנבה. נאכן פערטן כוס האב איך דערפילט, אז איך בין אן אנדערער מענטש. אין קאפ איז מיר געווארן ליכטיק און אין הארצן איז מיר אנגעקוואלן א משונהדיקע פרייד. איך געדענק ניט גענוי, וואס איך האב דעמאלט געטאן, וואס איך האב גע־פילט, נאר איך האב זיך פלוצלונג אויפגעכאפט, ווי פון א זיסן חלום, און פאר מיר איז געלעגן א פארטיקע דערציילונג, „דער מלך מיט דער מלכה“. איך האב עס שנעל דורכגעקוקט און בין געווען אנטציקט פון איר שיינקייט און באַפליגלטיקייט. דאן ערשט האב איך באַמערקט, אז ביילקע זיצט נאך כמעט אומבאוועגלעך, איינגעגעסן אין מיר די אויגן. דער זייגער איז שוין געווען נאך צוועלף. איך האב באַדאנקט, און זי איז ארויס פון צימער שטום, אזוי ווי פארהלומט. מיין בלייפּעדער, וועלכן איך האב נאך אלץ געהאלטן אין האנט, איז געווען אַפּגעשריבן ביון סאַמע האַלץ. די לעצטע ווערטער זיינען געווען כמעט מיטן האַלץ אַריינגעקריצט. דאָס ערשטע מאָל טרעפט זיך מיר צו זיין פאַרכאַפט פון באַגייסטערונג ביז צו אמתער התפשטות הגשמיות, ווי דאָס מאָל. איך צווייפל ניט אין דערפאלג פון דער דערציילונג. איך פיל זיך איצט אן אנדערער מענטש. איך האב אנגעהויבן גלויבן אין מיינע כוחות, און דערפאר פארבלייב איך דיין תמיד דאָנקבאַרער

יעקב.

י"א ניסן, תרפ"ד.

ליבער קאלעגע יעקב!

איך גראטוליר אייך צו אייער לעצטער פסח-דערציילונג. זי איז גלענצענדיק. עס מערקט זיך אין איר אַ גוואַלדיקער אויפשוונג פון אייער טאַלענט. איך דערוואַרט מיט אומגעדולד אייערע ווייטערדיקע זאַכן. מיר האָבן אייך אַרויסגעשיקט געלט.

מיט הארציקן גרוס און אַכטונג. אייער

י. ל., רעדאַקטאָר פון „יוגנט-טרוימען“.

י"א ניסן, תרפ"ד.

זייער געשעצטער הער יעקב פ—ן!

איך האָב שוין עטלעכע מאל געהאַט באַשלאָסן צו ריידן מיט אייך, אָבער איך האָב ניט געהאַט גענוג מוט דערצו, און דערפאַר שרייב איך אייך, כאַטש איך ווייס, אַז ס'איז אַ נאַרישקייט פון מיר. אַנטשולדיקט מיר, וואָס איך באַאומרויך אייך, נאָר איך פיל, אַז איך מוז עס טאָן, איך מוז אייך אַרויסזאָגן וואָס איך פיל, ווי איך לייך — אַניט וועל איך דאָס ניט איבער-טראָגן. צייט יענעם אַונט, ווען איך בין געווען ביי אייך צום „סדר“, גיי איך אַרום, ווי צעמישט. איך עס ניט, שלאָף ניט, ווייס ניט, וואָס איך טו, ווייס ניט, וווּ איך בין. ווי אַ שאַטן פאַרפאַלגט מיר אייער בלאַס געזיכט און ברייט-אַפענע אויגן, וועלכע איר האָט געהאַט בשעתן שרייבן. איך בין גליקלעך, ווען איך זע אייך פאַרבייגייענדיק. איך בין גליקלעך און אומ-גליקלעך צוגלייך. איך ווייס ניט וואָס דער סוף וועט זיין. אַ גאַנצע נאַכט קלער איך, עס וואַלט געווען גוט, ווען איך זאַל פלוצלונג שטאַרבן. איך באַשולדיק אייך ניט און פאַרלאַנג פון אייך גאַרניט, נאָר מיר דוכט זיך, אַז נאָכן אַפשיקן אייך דאָס בריוועלע וועט מיר ווערן לייכטער.

אייער אומגליקלעכע, ביילע פ.

פ.ס. צופעליק האָב איך געפונען מיין טאַכטערס בריוול און שרייב צו

אַ פאַר שורות, איידער איך שיק אייך אים אַפ.

וואָס האָט איר געהאַט צו מיין ביילקען? וואָס האָט איר געוואַלט פון

איר ? איר האָט מיר אַוועקגעהרגעט מיין קינד, מיין איינציק קינד, מיין אויג אין קאַפּ. זי גייט נעבעך אויס, ווי אַ ליכט. אַז איר האָט ניט געקלערט וועגן אַ תכלית, וואָס האָט איר זי אַוועקגעזעצט ביי זיך ביו 12 ביי נאַכט ? וואָס האָט איר איר פאַרדרייט דעם קאַפּ ? ווי האָט איר געהאַט די העזה איר אַ קוש צו טאָן ? איר זייט אַ גולן, אַ רוצח. אַ קינד אַ יתומה נעבעך... איר האָט ניט קיין גאַט אין האַרצן !

הנה-לאה פ.

ערב פסח, תרפ"ד.

ליבער היים !

עס איז אַ שיינע מעשה, נאָר אַ קורצע ! מיין „מלכה“ פון פאַרפסחדיקן סדר האָט זיך אין מיר פאַרליבט. אַבער ווי פאַרליבט ! — מיט סכנת-נפשות. איר מאַמע טענהט, איך האָב איר געקוילעט איר קינד. דאָס קינד, זאָגט זי, וויינט גאַנצענע נעכט און צאָנקט ווי אַ ליכט. איך בין, זאָגט זי, אַ גולן, אַ מערדער. נאָך אירע רייד קומט אויס אַפילו, אז איך האָב ביילקען אין יענער סדר-נאַכט אַ קוש געטאָן. אסור, אויב איך געדענק ! נאָר גאַראַנטירן, אַז ניט — קען איך ניט. בקיצור, איך בין אויס מענטש, איך ווייס ניט וואָס צו טאָן. דו ווייסט דאָך, אַז איך האַלט ניט ביי חתונה האָבן.

אַז דאָס מיידל וואַלט זיך באַרויקט, וואַלט מיר אַראַפּ אַ שטיין פון האַרצן.

איך וואַרט מיט אומגעדולד צו הערן דיין מיינונג מכוח דעם.

דיין יעקב.

ג. ב. עס איז שוין דער ערשטער טאָג חול-המועד און איך האָב דיר נאָך דעם בריוו ניט אַפגעשיקט. צום ערשטן „סדר“ בין איך געווען ביי מיין בעל-הביתטע. ס'איז ניטאָ קיין מאַנסביל אין שטוב, און איך האָב ניט געקענט אַפזאָגן און געפראַוועט דעם „סדר“.

מחמת דוחק אין „הגדות“ האָב איך ווידער געזאָגט מיט ביילקען פון איין סידור, ווי דעמאָלט. זי האָט געשיינט פאַר גליק און האָט אויסגעזען זייער אינטערעסאַנט און מלאַ חן. אין שמועסן האָט זי אַרויסגעוויזן זייער אַ פיינעם געשמאַק. זי שיינט אויך צו האָבן אַן איידעלן כאַראַקטער.

הנ"ל.

ערב פסח, תרפ"ה.

טייערער חיים!

איך דערמאן דיר נאך אַ מאָל, אַז מיר דערוואַרטן דיר אויף מאַנטיק, דעם
דריטן טאָג חול-המועד, צום ברית. וועסטו גיט קומען צום ברית, בין איך
אייביק מיט דיר ברוגז. מיין ביילינקע וויל זייער מיט דיר באַקענען זיך. זי
וועט דיר, זאָגט זי, אייביק דאַנקבאַר זיין פאַר דיין דעמאָלטיקער עצה. איך
אויך. דער קליינער איז מצרף זיין דעה אויף אַ דינינקן סאַפּראַנאַ.
אויף ווידערזען — מאַנטיק!

דיין יעקב.

די טעמעס-ביוראָ

— פון וואָנען קומט צו מיר אַן אונטערגעשלאָגן אויג מיט אַ צעדראָ-
פעטן פנים, פרעגט איר ? — פאַר וואָס פרעגט איר ניט, פון וואָנען קומט צו
מיר אַ נייער אַנצוג און פון וואָנען איך האָב גענומען דאָס ביסל קליינגעלט
יום-טוב צו מאַכן ? דאָס איז, דוכט זיך, מער חידוש. נאָר אויב איר האָט
צייט אַ וויילעטשקע, וועל איך אייך דערציילן אַ טשיקאַווע היסטאָריע,
וועט אייך קלאָר ווערן, אַז דאָס אַלץ, סיי די עטלעכע גילדן, און סיי די
סימנים אויפן פנים, הייסט עס, איז מיר געקומען פון דער ליטעראַטור.
ווי קום איך צו ליטעראַטור, פרעגט איר, אַז סך הכל האָב איך גאָר
געהאַנדלט מיט רעוועלער קילקעס ? איז דאָס קיין קשיא ניט ; ס'איז אַ
גלגל החוזר. נאָך די קילקעס האָב איך שוין געהאַט אַ פאַרטעטערשאַפט
פון ראַדיאָ-לעמפלעך, נאָך דעם האָב איך געהאַט אַ שותפות מיט איינעם
אַ כעמיקער, וועלכער האָט אויסגעאַרבעט פאַטענטירטע פלאַסטערס צו
הינעראויגן, און פון אַלע גליקן בין איך סוף זומער אַרויס בשן ועין, און
איך האָב גענומען זיך טראַכטן : מאין יבוא עזרי ? וואָס הייבט מען אָן צו
טאָן ? עס גייט אַזאָ ווינטער, און האַלץ דאַרף מען, און אַ בגד פאַרן ווייב
דאַרף מען, און אַליין איז מען אויך קיין הונט ניט. האָב איך געטראַכט
און דערטראַכט זיך : „אַ טעמעס-ביוראָ!“ איך וועל פאַרקויפן טעמעס אויף
יום-טובדיקע פעליעטאַנען און דערציילונגען, וואָרעם עס איז דאָך ידוע, אַז
ווי נאָר עס קומט אַ יום-טוב, הייבן אַן יידישע שרייבער צו ברעכן זיך די
מוחות, זוכנדיק אַ סיוזשעטל פאַר אַן אַרטיקל מעניגי דיומא. זיי ווערן
נעבעך אויסגעריסן, קייען די ערד, ווייל דווקא ווען מ'זוכט, געפינט מען
ניט. און ביי מיר, אַז וויל נאָר, זייגען פאַראַן סיוזשעטן, ווי בלאַטע.
איך קען אייך מיטן קוק פאַרפאַסן אַ מעשה, ווי דער בעסטער שדכן. אויב

ס'איז אמת, וואס איך האב אַ מאַל געלייענט אין אַן אַמעריקאַנער צייטונג, אַז אידייען זיינען געלט, וואַלט איך שוין געקענט זיין דער גרעסטער מיליאַן-גער, וואָרום איך האָב אידייען, וויפֿל נאַפּאַליאַן מיט עדיסאָנען צוזאַמען. אַ סימן האָט איר, אַט די אידייע גופּא: צו עפענען אַ קאַנטאַר פֿון אידייען. ווער וואַלט דאָס געפּאַלן דערויף? האָב איך שוין, הייסט עס, אַ גע-שעפט. וווּ נעמט מען אַ לאַקאַל פֿאַר דער אונטערנעמונג? ביי מיר אין דירה, וואָס באַשטייט סך הכל פֿון איין צימערל, איז קיין אַרט ניט. מען דאַרף דאָך עפעס אויפֿנעמען אַזוינע מענטשן. נאָר אַ ייד, ווי איך, גיט זיך אַן עצה. איך האָב געגעבן פייוויש שמש, וואָס וווינט ביי אונדז אין הויף, אַ טרונק בראַנפֿן, האָט ער מיר דערלויבט זיך איינצוקוואַרטירן ביז יו"ט ביי אים אין סוכה, וואָס שטייט ביי אים פֿון יאָר צו יאָר. איך האָב געלאָזן מיין ווייב צוקלייבנדיק די קאַנטאַר, און אַליין בין איך אַוועק אין לאַקאַל פֿון ליטעראַטן-פֿאַראיין (דערפֿון וועט דער לעזער פֿאַר-שטיין, אַז די האַנדלונג קומט פֿאַר גיט אין קאַווע, נאָר אין אַ גרעסערן יידישן מקום) און אַנגעקלעפט דאַרטן אין קאַרידאַר אַ מעלדונג:

אַכטונג!

טעמעס פֿאַר כל-ערליי אַרטיקלען

צום יום-טובֿ-סעזאָן.

פֿרישע סחורה,

פֿרימאַ קוואַליטעט

פֿאַרקויף איך במקח השׁוה.

שטרענגסטע דיסקרעציאָן!

גאָס... נומער... אַריינגאַנג אין הויף לינקס,

אין סוכה.

ווי חברה שרייבער האָט נאָר דערטאַפט די מודעה, איז געוואָרן ביי זיי ששון ושמחה:

— וואָס זאַגט איר עפעס צו אַזאַ מין שמענדריק בן געץ? ...

— אַן אינטערעסאַנטער טיפֿ, כֿלעבן...

— אַ דאַקומענט פֿון מנחם-מענדעלעזום...

— וואָס פֿאַר אַ מנחם-מענדל? ... פשוט אַ משוגענער! ...

— מען דארף אים אינטערווירן...

— מען דארף אים פאטאגראפירן...

אָט אַזוי האָט דער עולם זיך געזחכמעט אויף מיין אַדרעס. און איך שטיי
מיר אין אַ ווינקעלע און טראַכט: לאַכט, לאַכט, טייערינקע! אַז עס וועט
ווערן ענג אין מוח, וועט איר, גישקשה, אַנדערש ריידן. און כך הוזה.

ערב ראש-השנה און ערב יום-כפור האָבן זיי אַנגעהויבן גיין צו מיר, ווי
צו אַ גוטן יידן, און איך האָבן געשאַטן פון אַרבל סיוזשעטן טוצנווייז
און גאַר נישקשהדיק געלייזט. געקומען זיינען זיי, מיינע קונדן, אַזוי זיך
כלומרשט, מער נישט אַ קוק טאָן, וואָס בין איך פאַר אַ מין באַשעפעניש:
— איר זייט דאָס דער יונגערמאַן, וואָס האַנדלט מיט טעמעס? — זאָגט

זיך איינער, און פרוווט שמייכלען פון אויבן אַראָפּ, — אינטערעסאַנט זיך
מיט אייך צו באַקענען... ווען איך בעט ביי אייך, למשל, אַ טעמע אַף אַ
ראש-השנהדיקער הומאַרעסקע, וואָס וואַלט איר, למשל, מיר געגעבן, און
וואָס, למשל, וואַלט איר פאַרלאַנגען דערפאַר?

— איך וואַלט אייך — זאָג איך — געגעבן, למשל, אַזא און אַזא
סיוזשעט, און איך וואַלט ביי אייך גענומען, למשל, אַרום און אַרום נישט
מער, ווי אַ פינפערל...

מילא, וואָס קלערט איר, זיי האָבן נעבעך אַראַפגערוקט די ברייטע היט
איבערן שטערן און געצאָלט בשמחה רבה.

און אין די ימים-נוראים האָב איך טאַקע אַלע מיינע טעמעס געפונען
אַפגעדרוקט אין די צייטונגען. מער ניט, וואָס מאַנכע שרייבער האָבן מיט
דער הילף פון זייער פאַנטאַזיע די געשיכטעס אַ ביסל קאַליע געמאַכט.

נאָר דער רעכטער פדיון האָט זיך ביי מיר אַנגעהויבן ערב סוכות. אַזא
יום-טוב, קיין עין-הרע: די ערשטע טעג און אַנדערע טעג און חול-המועד!
איך בין געזעסן אין ביוראָ, אין סוכה הייסט עס, פון אין דער פרי בין
שפעט אין אַונט און אַנגענומען קליענטן. קיין סחורה האָט, ברוד-השם,
ניט אויסגעפעלט. איינער וויל אַ הומאַרעסקע, גיב איך אים אַ הומאַרעסקע.
נאָמען: „טיי מיט אַתרוג“. אינהאַלט: אַ פרומער ייד קויפט אַ אַתרוג, אַ
מהודר. ערב יו"ט זיינען געסט ביי זיי: זאָגן מיר, אַ חתן צו דער טאַכטער,
אַדער אַ פלימעניק פון יאַהאַנעסבורג; די בעל-הביתטע איז צעטראַגן,

צעשניידט זי צו דער טיי דעם אתרוג, אַנשטאַט אַ ציטרין. אויף מאַרגן : דער ייד לאַדט צו זיך אין סוכה דעם רב מיט די שענסטע בעלי-בתים צו בענטשן אויף זיין אתרוג. ער גייט נעמען דעם אתרוג, — דעם סוף פאַר-שטייט איר דאָך. מ'וועט זיך קייקלען פאַר געלעכטער.

נאָך איינער וויל אַ רירנדיקע געשיכטע, גיב איך אים : „טיי מיט אתרוג“. פונקט די זעלביקע מעשה, נאָר צום סוף, ווען דער אַלטער דערוויסט זיך פונעם „אומגליק“, נעמט ער און שטאַרבט אַוועק פון אַ האַרץ-שלאַק. מ'וועט וויינען, ווי אויפן חורבן.

איינער וויל אַ סענסאַציאָנעלע מעשה. איז ביי מיר אויך קיין עיכוב ניט. שרייבט, זאָג איך, „דער אתרוג מיט דינאַמיט“ : אַ ייד פירט פון שטאַט אַן אתרוג אַהיים אין פראַווינץ, פאַרפאַקט אין אַ קעסטעלע. נעבן אים אין אויטאַבוס זיצט אַן אַפיצער, וואָס פירט אַ האַנט-גראַנאַט, אויך פאַרפאַקט אין אַ קעסטעלע. אין איילעניש ביים אויסשטייגן, פאַרבייטן זיי די קעסטעלעך. דער ייד גייט אויספאַקן דעם אתרוג... דער גראַנאַט רייסט אויף... — איר קענט הרגענען איין מענטשן, פינף, צען, וויפיל איר ווילט ; איר קענט חרוב מאַכן אַ גאַנץ שטעטל ; דאָס ווענדט זיך אַן אייער גוט האַרץ.

נאָך איינער האָט געוואַלט אַ חסידישע געשיכטע, זאָג איך : מיטן שענסטן כבוד ! שרייבט, זייט מוחל, „לילית און נפתלי דער שמש“ : דער בעש"ט, דער רבי אלימלך, אַדער אַן אַנדער צדיק, שיקט דעם שמש אין שטאַט אַריין נאָך אַן אתרוג מיט אַ לולב. נפתלי גייט צוריק. עס ווערט נאַכט : די לעצטע נאַכט פאַר סוכות. אַ געדיכטער וואַלד. אַ רעגן, אַ שטורעם. פון ווייטן אַ פייערל. עס ציט אים, עס ציט. ער גייט אַהין. אַ שטיבעלע. אינעווייניק טאַנצן נאַקעטע נקבות, לילית, די סטרא אחרא. ער וויל שוין אַריינגיין. דער צדיק דערוועט, אַז ס'איז שלעכט. ער טוט אַ כאַפּ זיין סוכותדיקן מחזור און אַ שליידער דעם שמש אין קאַפּ אַריין. דער שמש איז פאַר 77 מייל, און דער מחזור טרעפט אים אין קאַפּ. ער נעמט דעם מחזור אונטערן אַרעם. קפיצת הדרך. ער קומט בשלום אַהיים מיטן אתרוג...

מיין קונד האָט זיך אַזוי דערפרייט מיט דער טעמע, אַז ער האָט מיר באַצאָלט צוויי מאָל וויפיל די טאַקסע. באמת, אַ שפּאַגל-נייער סיוזשעט !

אפילו אַ מיטאַרבעטער פון „מכבי“־זשורנאַל איז אויך ביי מיר געווען.
„אפשר קענט איר מיר אַן עצה געבן,“ — האָט ער זיך געבעטן, — „ווי מען
טשעפעט צו סוכות צו ספּאַרט?“

— אַ שיינע שאַלה, כ'לעבן! — האָב איך זיך אָנגערופן, — דוכט זיך,
פשוטער קאַן שוין גאַר ניט זיין: דער לולב איז אַ סימבאָל פון דעם
שטאַלצן, אויסגעגלייכטן רוקן, און דער אתרוג סימבאָליזירט דעם ערדקוגל;
דער ספּאַרט האָט אַ וועלט־באַדייטונג. און די נענעוים זיינען דאָך די
ריינסטע גימנאַסטישע איבונגען. פון זיך, צו זיך! רעכטס! לינקס! אַראָפּ!
אַרויף! — און די סוכה מיט די פרישע לופט, אויב איר ווילט, איז די
התחלה פון דער סקוין־באַוועגונג.

אַט אַזוי איז דאָס אַלץ געגאַנגען גלאַט, ווי געשמירט, ביו... — אַלע
מאַל איז פאַראַן אַ שלימזולדיקער „ביו“ — אַלזאָ ביז עס איז צו מיר
געקומען, צום ערשטן מאַל אין מיין פראקטיק, א זשורנאַליסטקע.

— אפשר האָט איר פאַר מיר — האָט זי געזאָגט מיט אַ חנעוודיקן
שמייעלע — עפעס אַ געפילפולע לירישע זאַך אויף סוכות? אויב מעגלעך
— מיט ליבע.

— אַך! פאַר וואָס ניט? איך האָב פאַר אַיך אַ שטיקל סחורה מיט געפיל
און מיט ליריק און מיט ליבע. איך וואָלט עס אָנגערופן „הערצער צאַפּלען
אונטערן סכך“. דער תוכן איז אַזאָ: אַ בחור און אַ מיידל פארליבן זיך,
הייַס פאַרשטייט זיך. ער איז אַ זון פון מיליאָנערן, זי — אַן אַרעמע
יתומה. זיי טרעפן זיך געהיים ביי זיין טאַטן אין סוכה. — און דאָ האָט,
ווייזט אויס, מיין „אונטערבאַווסטזיין“ פאַרקוקט זיך אויף מיין קליענטיגס
ברוינע גלעטנדיקע אויגן און אירע ווייניקע ליפּן, און עס איז אים, מיין
„אונטערבאַווסטזיין“, הייסט עס, געווען אַ שאַד, זי זאָל אַזוי גיך אַוועק־
גיין, און איך האָב, ניט ווילנדיק, אָנגעהויבן שילדערן די סצענע אין סוכה
מער באַריכות:

„ס'איז אַוונט. זיי זיצן ביידע אין דער טונקעלער סוכה, די שטערנדלעך
קוקן אַריין צווישן די סכך־שפעלטעלעך, ער דריקט זי צום האַרצן און רעדט
מיט אַ ציטערדיקער שטימע (איך האָב אפילו נאָכגעמאַכט די ציטערדיקע
שטימע): „מיין אוצר! מיין נשמה! איין בליק פון דיינע ליכטיקע אויגן

איז מיר טייערער פון מיין לעבן! איין וואָרט דיינס גיט מיר כוח אַריבערצו-
טראָגן אַלע שטערונגען און צרות. וואָס איז פאַר מיר מיין היים, מיין פאַ-
מיליע אָן דיר? לאַמיר אַוועקגיין פון דאַנען!... לאַמיר אַנטלויפן!... לאַמיר...
די טיר פון סוכה האָט זיך מיט רעש אויפגעריסן:
— לויף, לויף! אויסן הויט וועסטו ביי מיר לויפן!... דו מנוול!... דו
פאַלשער... דו...

איך האָב תיכף דערקענט מיין ווייבס קול און אירע צאַרטע פינגער.

*

ווער זאָל דאָס קלערן, אָז מיין ווייב וועט אונטערהערן הינטערן ווענטל
און נאָך האָבן ביי זיך דעם וואַלגעהאַלץ? פון דעסטוועגן האָב איך אויפן
עסק קיין חרטה נישט. איך האָב, קיין עין-הרע, נישט שלעכט פאַרדינט.
און די צייכנס אויפן פנים — בלאַטע! נישט לענגער זאָל דויערן דאָס יידישע
גלות.

דעם רבינס ציג

א שאַד, וואָס איר זייט קיין מאָל ניט געווען אין נ—שאַק און האָט ניט געהאַט די געלעגנהייט זיך צו באַקענען מיט מיין רבינס ציג. דאָס איז געווען, זאָג איך אייך, אַ זייד, ניט קיין ציג! מיום שעמדה על דעתה — צייט זי איז געוואָרן זעלבשטענדיק, האָט קיין מאָל ניט פּאַסירט, אָז זי זאָל זיך צוגנבענען צו אַ פּרעמדן וואָגן, אַראַפּגריזשען אַ שטיק שטרויענעם דאָך, גנבענען אַ בייגל פון אַ מולטער, אַדער איבערקערן די פּאַמעניצע מיט די הערנער וכדומה אַזעלכע שטותערייען און ניט פּאַסיקע מעשים, וואָס טרעפּן, ליידער, אַזוי אַפּט ביי אירע שוועסטער פון איר מין. זי איז געווען אַן ערלעכע כשרע ציג, וואָס וויל לעבן בשלום מיט אַלעמען. אין מאַרק פּלעגט זי גיין דרך־ארצדיק, מיט ווערדע, געהיימענישפּול שאַקלען מיטן בערדל, און דער שוואַרצער פּלעק אויף איר ווייסן פּילאַזאַפּישן שטערן האָט אויסגעזען, ווי אַן אַרדן, וואָס די נאַטור האָט איר געשענקט פאַר אירע שיינע מידות און הנהגה. אַז מ'זאָל נאָך צורעכענען אירע גרויסע פּאַרדינסטן אויפן געביט פון פּאַלקסווירטשאַפּט, דאָס הייסט דאָס, וואָס זי האָט געגעבן איבער דריי קוואַרט מילך אַ טאַג און האָט זיך תּמיד פּינקטלעך און געוויסנ־האַפּט „אַפּגעציקלט“ — וועט זיין פּאַרשטענדלעך, פאַר וואָס די רביצין זלאַטע האָט די ציג אַזוי ליב געהאַט און אַפּגעהיט, ווי דאָס אויג אין קאַפּ. זייער שטאַרק האָט זיך אויך מתקרב געווען צו דער ציג מיין חבר בערקע „שר־המשקים“. אַט דער בערקע איז געווען אַ קינד ווי אַ שד, אַ קונדס, וואָס פּלעגט איבערקערן דאָס חדר קאַפּויער, ווי נאָר דער רבי פּלעגט זיך אַפּקערן. וווּ עפּעס אַ „שאַצערײַ“, אַן אַפּגעטוענער שפּיצל, איז עס געווען זיין אַרבעט. שטעכן זיך אונטערן טיש, בשעת אַ שווערער „אויס־ריידעניש“, מיט שפּילקלעך, פאַרבאַהאַלטן די חומשים, אַפּגיסן די ליכט

אין די לאַמטערנעס מיט וואַסער, כדי מ'זאל ניט קענען אַנצינדן, אַרייַן-לייגן יענעם בגנבה אַ שטיק שניי אין קעשענע, אַזוי אַז יענער כאַפּט זיך נאָכער פּלוצלונג, אַז ער זיצט אין אַ טייך — אַט אַזוינע שטיקלעך אַרבעט האָבן געוויינלעך געשטאַמט פּון „בערקע שר-המשקים“. אַבער ער האַט תּמיד פאַרשטאַנען אַרויסצוגיין טרוקן פּון וואַסער, האַט אַנגעשטעלט אַ פּנים פּון גאַט די נשמה שולדיק, און די קלעפּ האָבן תּמיד געכאַפּט אַנדערע.

אַ סברא, אַז זיין גאַנצע התקרבות מיט דער ציג איז געווען נאָר אַ דיפּלאַמאַטישער גאַנג אַזאַ: דורך דעם האַט ער געוונען דאָס האַרץ פּון דער רביצין, וועלכע האַט געהאַלטן פאַר אים שטאַל און אייזן, און דאָס האַט אים לייכטער געמאַכט אַפּצוטאַן אַלע זיינע מעשים. אַז דער רבי פּלעגט בערקען אַנכאַפּן פאַרן אויער און קלייבן זיך אים ריכטיק מכבד זיין, פּלעגט זיך דערהערן אַ „כרוז“ פּון דער רביצין: „משה, טשעפע אים ניט: ער האַט ערשט אַנגעפאַיעט די ציג!“ און דער רבי האַט אים טאַקע אַפּגעלאָזן.

בערקע פּלעגט אַרויסטראַגן דעם צעבער פאַר דער ציג, גיין איר מקבל-פּנים זיין, ווען זי קומט פּון פעלד, ברענגען פּון ברונעם פּרישע וואַסער און געבן איר טרינקען; דערפאַר טאַקע האָבן מיר אים אַ נאַמען געגעבן „שר המשקים“.

ויהי היום — און דאָ ערשט הייבט זיך אַן דער רעכטער סיפור-המעשה — האַט בערקע צוגעקלערט אַ נייעם שפּיצל. איך קום אין חדר, גייט ער צו צו מיר תּמעוואַטע, די הענט פאַרבאַהאַלטן אַהינטער, און פּרעגט:

— וואָס איז דער טייטש „שפּוך“?

— גיס — זאַג איך.

— און „מים“?

— וואַסער!

— גוט — זאַגט ער, און טוט אַ פּלייך אויף מיר אַ קענדל וואַסער. פאַר-שטייט זיך, אַז איך האָב אים ניט פאַרשוויגן אַזאַ מעשה. ס'איז געוואָרן אַ באַטאַליע; געקומען דער רבי און האַט מיר פאַרמשפּט אויף צוויי שעה „טורמע“, נאָכן ענדיקן לערנען.

די „טורמע“ אין חדר איז באַשטאַנען פּון אַ שמאַלן טונקעלן חלל צווישן דעם גרויסן באַקאוויזן און דער וואַנט. זיך זעצן האַט מען דאַרטן ניט

געקענט, מיט וואָס די צייט צו פּאַרטרייבן איז אויך ניט געווען — כאַטש
שלאַג זיך קאַפּ אַן דער וואַנט. איך שטיי אַזוי אין טורמע און קום אַפּ
מיין אומפּאַרדינטע שטראַף, און בערקע גייט שוין אַהיים מיטן לאַמטערן
אין האַנט. פּאַרן אַרויסגיין שטעקט ער מיר אַרויס אַ צונג און זינגט צו
אַ פּזמון:

סט'עסן זויערמילך מיט הייוון,
דו וועסט שטיין אונטערן אויוון;
סט'עסן זויערמילך מיט כריין —
אונטערן אויוון וועסטו שטיין.

דער דורשט צו נקמה האָט געברענט אין מיר, און אַ געוואַלדיקע פּאַר-
ביטערונג איז אַנגעקוואַלן אין מיין האַרצן:

— ס'טייטש, אַזאַ אומגערעכטיקייט! — און איך האָב גענומען קלערן
פּלענער, ווי נקמה צו נעמען פון מיין דם-שונא בערקען. און פון אַלע נקמה-
פּלענער, וואָס זיינען געווען איינער שרעקלעכער פּאַרן אַנדערן, האָב איך
אויסגעקליבן סוף-כל-סוף פּאַלגנדיקן: איך וועל אַפּמאַלן אויפן וואַנט פון
אוייוון די ציג און אונטערשרייבן: „בערקע שר המשקים“.

יענע וואַנט פון אויוון איז באַשטאַנען פון גרויסע, קוואַדראַטנע, רויטע
„פּאַסאַקע“ ציגל, און אַזוי ווי פּאַרקאַלכט זיינען זיי אויך ניט געווען,
האַבן זיי זיך זייער גוט געפּאַסט פּאַר מיין פּלאַן. איך האָב אויסגעקליבן
אַ פּאַסיקן ציגל, אַרויסגענומען מיין טאַשן-מעסערל און גענומען זיך צו
דער אַרבעט מיט חשק, מיט באַגייסטערונג. דאָס מעסערל האָט געהאַרכזאַם
געקריצט אין ציגל. און אין אַ קורצע צייט איז שוין געווען פּאַרטיק דאָס
קונסטווערק מיט אַלע פּיטשעווקעס. איך האָב באַטראַכט מיין אַרבעט און
געבליבן זייער צופּרידן: יא, אַן אמתע ציג! באַזונדערס גוט זיינען אַרויס-
געקומען דער עק און די הערבער. ווער עס וועט אַ קוק טאַן, וועט גלייך
דערקענען אין בילד דעם רבינס ציג, ווי זי שטייט און גייט, כאַטש נעם
און מעלק זי אויס. איך האָב נאָך האַסטיק אַריינגעקריצט די אונטערשריפט
„בערקע שר המשקים“ און אַ צופּרידענער באַטראַכט דעם רבין, וואָס האָט
געדערמלט ביים טיש מיטן גאַז אין דער גמרא.

אויף מאַרגן בין איך געגאַנגען אין חדר אַ לוסטיקער, פול מיט זיסע דערוואַרטונגען: אַט באַלד וועלן חברה דערוויסן זיך פון דער מעשה, און בערקע וועט זיין אַ באַגראַבענער. אַז איך בין אַבער אַריין אין חדר, האַט די רביצין, מיט פאַרבאַכענע הענט, מיך באַגעגנט מיט אַ „יעלה“:

— וואָס האַסטו אָפּגעטאַן, דו גזלן, רוצח, מערדער! ער האַט דאָך מיר אומגליקלעך געמאַכט, דער משומד! די גאַנצע מילך... אַלע מיינע חובות!... וואָס איז? — לאַזט זיך אויס, הערט אַ מעשה, אַז דער זעליקער ציגל איז געווען דער רביצינס „גאַטיץ-בוך“, וווּ זי פלעגט פאַרשרייבן דעם חשבון פון דער ציגס מילך, וואָס זי פלעגט פאַרקויפן די שכנות; קיין זכרון האַט זי אויף דער עלטער ניט געהאַט, שרייבן האַט זי אויך ניט געקענט, פלעגט זי מיט אַ צוועקל אויסקריצן סימנים אויף ציגל: אַ קורצער שטריי-כעלע האַט געהייסן: אַ האַלבע קוואַרט מילך, אַ לאַנגער שטריכל — אַ גאַנצע קוואַרט, אַ קייקעלע — „סילוק“ אַאָז״וו. נו, האַב איך מיט דער געמעלעכץ צעשטערט אַ גרויסן טייל פון אירע חשבונות. איך וואַלט נאָך אַודאי אַ לאַנגע צייט געפונען זיך אונטער דער לאַסט פון דער שווערער באַשולדיקונג און גערודפט געוואָרן דערפאַר. צו מיין גליק האַבן וויכטי-קערע געשעענישן געמאַכט פאַרגעסן מיין פאַרברעכן: ביי נאַכט האַט דער ווינט איינגעוואָרפן דער ציגס שטעלכל און מען האַט געמוזט די ציג איי-קוואַרטירן אין „טורמע“ צווישן אויוון. דאָרט האַט זי, רייבנדיק מיט די הערנער, נאָך אומלעזבאַרער געמאַכט דעם „גאַטיץ-בוך“ און אויך אָפּגעריבן אַ טייל פון מיין „שטיינשניט“. אין עטלעכע טעג אַרום, בשעת דער גרויסער ציגן-מגפה אין נ-שאַק, איז די ציג געפּגרט.

*

עטלעכע יאָר שפּעטער, בשעת דער גרויסער שריפה אין שטעטל, איז פון מיין רבינס שטיבל געבליבן נאָר אַ בערגל ציגל פון איינגעפּאַלענעם אויוון, וואָס איז מיט דער צייט פאַרשאַטן און אויסגעגלייכט געוואָרן מיט דער ערד. און אין אַ יאָר 15 שפּעטער, בשעת מען האַט דורך נ-שאַק דורכ-געפירט אַן אייזנבאַן-ליניע, האַט דער אינזשעניר, גראַבנדיק אין דער ערד, געפונען אַן אַלטערטימלעכן טאַוול באַדעקט מיט אַ סודותפולער אַרעינטאַ-

לישער שריפט, וועלכער איז אפגעשיקט געווארן אין דער וויסנשאפטלעכער אקאדעמיע אין בערלין צום דעשיפירן.

א פאר חדשים שפעטער האב איך געלייענט אין בערלינער „מאנאט-שריפט פאר ארכעאלאגיע“:

„נאך שווערע באמיונגען איז געלונגען צו דעשיפירן די שריפט אויפן ציגל, וואס איז געפונען געווארן אין ג-שאק אאז״וו. דאס איז א זעלטענער דאקומענט פון דער אלט-עגיפטישער עפאכע, אויף וועלכן עס שטייט גע-שריבן אין העברעיִש:

„איך, יוסף בן יעקב, וועמען די חצופה פוטיפרע האט געוואלט אנריידן צו אן עבירה, בין צוליב א בלבול געזעסן אין תפיסה. פרעהן האט זיך געחלומט א חלום וועגן 7 פעטע קי און 7 מאגערע קי. דער שר-המשקים האט דערציילט, אז איך קען פותר חלומות זיין, און דורך דעם בין איך געווארן משנה-למלך.“

„זייער אינטערעסאנט איז — שרייבט ווייטער די צייטשריפט — דאס בילד פון איינער פון די מאגערע קי, וואס איז אויסגעקריצט אויפן ציגל. לויטן בילד קען מען אורטיילן וועגן דער אנטוויקלונג פון דער עגיפטישער קונסט אין יענער צייט. נאר וועגן דעם — אין א צווייטן ארטיקל. דער וויסנשאפט בלייבט נאר פעסטצושטעלן, דורך וועמען און אין וועלכער צייט איז דער דאזיקער דאקומענט געבראכט געווארן פון מצרים אין קאווער גובערניע.“

*

איך האב א קוק געטאן אויף דער פאטאגראפיע פון „דאקומענט“, וואס איז געווען געגעבן צו דער אפהאנדלונג, און אין מיין הארצן האבן זיך דערוועקט זיסע קינדער-זכרונות: איך האב דערקענט מיין רביצינס קייקע-לעך און שטריכעלעך און די רעפראדוקציע פון מיין יוגנט-קונסטווערק — דאס ליבע בילד פון רבינס ציג.

דריי פראפעסאָרן און איין פליג

— גוסטאָוו, גוסטאָוו! קום, זיי אזוי גוט, אַ וויילע אָהער!
גוסטאָוו, אָדער ווי עס שטייט געדרוקט אויף זיין וויזיטן־קאַרטע:
געהיימראַט פראַפעסאָר ד"ר גוסטאָוו זיילנמייער, האָט, דערהערנדיק זיין
פּרויס רוף, גלייך אַוועקגעלייגט אַן אַ זייט זיינע דיקע ביכער און אַרויס־
געאיילט אין קיך אַרײַן, וואָרעם ניט קוקנדיק אויף דעם, וואָס ער איז שוין
געווען צוועלף יאָר נאָך דער התונה, איז ער אַלץ נאָך געווען העפלעך און
אויפּמערקזאַם צו זיין פּרוי.

— וואָס ווינטשטו, מיין אוצר? — האָט ער געפרעגט, גלעטנדיק אירע
זיידענע האָר.

אַבער פּאָלאַ (אַזוי האָט, ווי דער קלוגער לעזער וועט פאַרשטיין, גע-
הייסן דעם פראַפעסאָר פּרוי) איז איצט גאַרניט געווען אויפגעלייגט צו
אַזוינע צערטלעכקייטן; זי איז געווען צו אויפגערגט. זי האָט נאָר אַ ווייז
געטאַן אויף דער גרויסער אַכטליטערדיקער פּלאַש, וועלכע איז געווען ביז
דער העלפט אַן ערך שוין אַנגעשאַטן מיט קאַרשן און צוקער:

— דו זעסט?

אודאי האָט ער געזען, און דאָס, וואָס ער האָט געזען, איז געווען זייער
ניט קיין פּריילעכער בילד: אין דער פּלאַש האָט אַרומגעזומעט אַ פּליג,
וואָס האָט אַלע וויילע איבערגעריסן איר פּליעכץ, כדי זיך אַפּצורוען און
אונטערקאַפּן דאָס האַרץ אינעם זאַפטיקן צוקערדיקן גן־עדן.

— דאָס איז אַ „מוסקאַ דאַמעסטיקאַ“ — האָט דער פראַפעסאָר פעסט־
געשטעלט — אַ פשוטע, אַ גאַנץ געוויינלעכע צימערפליג.

— נאַטירלעך איז עס ניט קיין וויזלטיג — האָט פּאָלאַ געענטפּערט
אַ ביסל גערייצט — אָבער אַט די פּאַסקודנע פליג האַלט מיך שוין אויף אַ

פערטל שעה אין דער אַרבעט. אפשר קענסט דו זי אַרויסקריגן ?
— אַט דאָס איז גאַר ? — האָט דער געהיימראַט געזאָגט — דאָס וועלן
מיר גלייך מאַכן.

און אַז ער האָט געזאָגט, האָט מען אים דאָס געקענט רויק קלויבן, וואָרעם
ער האָט אין אַוניווערסיטעט געהאַט אַ קאַטעדראַ פאַר חיות-פּסיכאָלאָגיע,
און זיינע ביכער „די אַריענטיר-פּעיקייט פון ווייסע שפּינען“ און „די גייסטי-
קע כשרונות פון די זעקס-פּיסיקע אינזעקטן“ האָבן געמאַכט אַ רושם אין די
פּאָפּולאַרן און זיינען אַ סך מאַל ציטירט געוואָרן.

ער האָט אַנגעהויבן אַרומצוקלאַפּן די פּלאַש מיט זיין זילבערנעם בליי-
שטיפט, אַרום און אַרום פון אונטן נאָך אויבן, נאָך אַ געוויסער סיסטעם,
מיט דער אויסרעכענונג, אַז די פּליג, אויב זי זאָל לאָגיש דענקען, זאָל גע-
טריבן ווערן צום פּלאַשהלדזל. דער פּראָפּעסאָר האָט אַבער משמעות
אַריבערגעשאַצט די אַריענטירפּעיקייט פון דער לעסטיקער נאַשערקע. די
פּליג איז צעטומלט געוואָרן, האָט פּאַרשנעלערט איר טעמפּאַ, אויסגעפּירט
עטלעכע קונציקע „טויט-שליפּן“ און ענדלעך, קענטיק אַפּגעמידט, זיך
אַראָפּגעלאָזן אויף אַ ווייס צוקער-אינדזעלע און געמאַכט אַ פּינטל :

— אַ סוף, אַן עק! גענוג אַרומגעיאָגט זיך.

— דער האַנדלונג-אויפן פון אַט דער מוסקאָ דאַמעסטיקאָ — האָט דער
פּראָפּעסאָר אַרויסגעזאָגט זיינע געדאַנקען אויפן קול — ווערט באַשטימט
דורך צוויי דיאַמעטראַל זיך-סותרדיקע טרייב-כוחות : פון איין זייט, דער
ווילן צו בלייבן און קענען הנאה האָבן פון צוקער, פון דער אַנדער זייט, —
די שטרעבונג אַרויסצוגיין פון געפאַר און געניסן די פּרייהייט. בשעת איך
האַב געפּיקלט מיט מיין בליישטיפט, האָט ביי דער פּליג אַוודאי דאַמינירט
דער צווייטער ווונטש. ווייל זי האָט שטאַרקער געפּילט די סכּנה, אַבער אין
איר אונטערבאַווסטזיין לעבט נאָך די פּאַרשטעלונג וועגן צוקער, וועלכע
באַאיינפלוסט אומגינסטיק די געדאַנקען-קאַנצענטראַרונג, וואָס איז גוטיק,
כדי צו געפּינען דעם אַרויסגאַנג פון פּלאַש. ווי איז אַבער, אויב מירן האַלטן
אַ שטיק צוקער איבער העלדזל ? — דאָן האָבן מיר, פון דעם פּליגס פּינטל-
קוק, אונטן צוקער, אויבן — צוקער פלוס פּרייהייט.
ער האָט אַזוי געטאַן.

די פליג אָבער איז געווען אזוי אומאינטעליגענט, אַז זי האָט ניט באַנן-
מען אָט די פשוטע אומבאַשטרייטבאַרע פאַרמול און האָט אַפילו גיט אַג-
געהויבן קלערן אַרויסצוקלייבן זיך פון פלאַש. זי האָט זיך פאַררוקט אין
אַ זייטיק ווינקעלע און רויק אַפּגעוואַרט, וואָס דאָ וועט ווייטער זיין.
פּראָפּ. זוילנמייער האָט געמאַכט נאָך אַ פּרוּוו: ער האָט איינגעטונקט
אַ שטיקל צוקער אין קאַרשנזאַפּט, אַנגעבונדן עס אָן אַ פאַדעם און אַראָפּ-
געלאָזט פּאַוואַלינקע אין פלאַש אַריין. דער חשבון איז געווען אזאָ: אַז די
פליג וועט זיך זעצן אויפן שמעקעדיקן צוקער, וועט ער זי פאַרזיכטיק
אַרויספירן פון איר געפּענגעניש, ווי מיט אַ ליפּט.
אַז דער „ליפּט“ האָט אַנגעהויבן אַרומצובאַמבלען זיך אין פלאַש, איז
אויף דער פליג געבעך אַנגעפאַלן אַן אימת-מוות; מיט די לעצטע כוחות
האָט זי אַרומגאַלאַפּירט משוגענערווייז און אַלע מאָל דערלאַנגט זיך אַ
זעץ אַנטקעגן גלאָז.

די סיטואַציע איז געוואָרן אַלץ ערנסטער, וואָרעם די „איינברעכעריין“
האָט שוין געהאַט איין פּיסל איינגעטונקט אין קלעפּיקן זאַפּט, און מען האָט
יעדן מאַמענט געקענט זיך רעכענען דערמיט, אַז זי וועט פאַר איר פּרי-
צייטיקן, זיסן טויט זיך נוקם זיין דורכן פאַראומרייניקן דעם גאַנצן
„ווישניק“.

פּאַולאַ איז געזעסן אָן ערנסטע, אַ שווייגעדיקע, און איר מאַן האָט זיך
געפילט זייער גיט באַקוועם. דער קאַמף מיט דער פליג איז געווען פאַרלאָרן.
ער האָט נאָר געזוכט דעם פּאַסיקן אויסדרוק, דאָס צו קענען אויף אַ
כּבּודיקן אופן אַרויסזאָגן.

דאָס טירגלעקל האָט אַ קלונג געטאַן. דער פּראָפּעסאָר האָט זיך
דערפּרייט מיט דער געלעגנהייט, האָט אויף גיך אַפּגעווישט זיך די שווייס-
פּערל פון שטערן און איז געלאָפּן עפּענען. עס זיינען אַריינגעקומען צוויי
קאַלעגן זיינע, דער באַקאַנטער כירורג פּראָפּעסאָר דאַרמשטעטער און דער
רעקטאָר פון דער טעכנישער הויכשול פּראָפּעסאָר שטאַנגע, וואָס זיינען
געקומען אויף אַ גלעזל טיי. זיי האָבן געפּרעגט, צי זיי שטערן גיט.

— אַדרבה — האָט געענטפּערט דער בעל-הבית — אייער באַזוך איז
גראַד ווי געוונטשן: איך האָב דאָ אַ שווערן פאַל, וווּ אייער עצה קען מיר

זיין זייער וויכטיק. — ער האט זיי לאַכנדיק געשילדערט די געשיכטע און אַריינגעבעטן זיי, אַנשטאַט אין זיין קאַבינעט, אין קיך אַריין.

— אַ מיאוסע מעשה — האט פראַפּ. דאַרמשטעטער זיך אַנגערופן גאָך אַ קורצן ישׁוב־הדעת, — איך ווייס ניט, וואָס מ'קען דאָ מאַכן... סיידן איך זאָל די פּליג פאַרכלאַראַפּאַרמירן און אַרויסשלעפּן מיט דער פּינצעטע... פּראַפּעסאָר שטאַנגע האַט שוין געהאַט אַ מער ביים־וועגיקע אידייע: מען זאָל האַלטן איבערן פּלאַש דעם שטויבזויגער.

די קאַלעגן האָבן באַגריסט דעם פאַרשלאַג מיט וואַרעמע אַפּלאַדיס־מענטן און אַיינגעפּונען, אַז ער איז געניאַל. דער אַפּאַראַט וועט שוין אַרויס־זויגן די זעקספּיסלדיקע נודניצע. אין ערגסטן פאַל וועלן אַ פאַר קאַרשן אויך אַרויספּלעזן.

דער ליבער לעזער וועט פאַרשטיין על פי שכל, אַז דער שטויבזויגער איז אַקוראַט געווען קאַליע.

פּאָלאַ איז געזעסן זייער מיסגעשטימט, און די דריי וויסנשאַפּטלער זיינען געשטאַנען אַרום איר אַ ביסל לעקישעוואַטע, ניט וויסנדיק וואָס צו טאָן, מחמת די הויזפּרוי האַט פאַרגעסן זיי אַריינצובעטן צום טיי.

מ'האַט אַנגעקלאַפּט. עס איז אַריין די מילכיקערין.

— גוטמאַרגן, פּרוי פּראַפּעסאָר! וואָס פאַר אַ שיינע, זאַפּטיקע קאַרשן איר האַט דאָ! — זי האַט באַמערקט, אַז די בעל־הביתטע קוקט מיט שפּאַ־נונג אויף דער גרויסע פּלאַש, אין וועלכער די אויסגעמאַטערטע פּליג האַט געמאַכט די לעצטע פאַרצווייפּלטע פּרווון, צו באַפּרייען זיך פּון איר תּפּיסה, און די מילכיקערין האַט ווייטער געמאַלן:

— אַר, אַזוי... אַ פּליג... דאָס איז, פאַרשטייט זיך, גאַרניט אַפּעטיטלעך... מיר וועלן זי אַבער גלייך אַרויסקריגן... די גנעדיקע פּרוי דערלויבט דאָך? ... די פּלאַש איז דאָך דורכזיכטיק, די פּליג קען אין אַלע זייטן דורכקוקן, טראַכט זי זיך אין איר נאַרישן מה, אַז זי קען אומעטום דורכפּלען, יאַגט זי זיך אַרום אַזוי און שלאַגט זיך תּמיד מיטן קאַפּ אַנטקעגן גלאַז; איצטער אַבער, זעט איר, (די מילכיקערין האַט אַרומגעוויקלט די פּלאַש אַרום און אַרום מיט איר טונקעלן פאַרטעך, אַזוי, אַז נאָר די עפענונג אויבן איז פּריי געבליבן), ווען זי זעט, אַז נאָר אויבן — — —

— ז ז ז ז ז ז ז ז ... — איידער די מילכפרוי האָט פאַרענדיקט איר דער-
 קלערונג, איז די פליג שוין געווען אויף דער פרייהייט. זי איז פאַרשוונדן
 געוואָרן דורכן אָפענעם פענצטער און געאיילט זיך צו דערציילן די חברטעס
 וועגן אירע ווונדערבאַרע איבערלעבונגען.

אַ פינטעלע אויף דער ליפ

אַ ס'איז באַשערט, הערט איר, קלעמעניש, מעגט איר פאַרהאַקן די טירן מיט די פענצטער — וועט עס אַריינקומען דורכן קוימען. ווער וואַלט דאָס קלערן, אַז איך — אַ מענטש אַ פאַרזיכטיקער און ניט קיין נאַר, ווי מען זאָגט — זאָל אַזוי מייאוס אַריינפאַלן און האָבן אַ שאַדן פון עטלעכע צענדליק דאָלאַר צוליב אַ מיידל! און ניט אַזוי צוליב דעם מיידל אַליין, ווי צוליב דער ליפ אירער, און ניט צוליב דער גאַנצער ליפ, נאַר צוליב אַ פינטעלע, איר הערט, אַ פינטעלע, וואָס זי האָט אויף דער ליפ!

דער לעזער פאַרשטייט שוין אוודאי, וווּ דער הונט ליגט דאָ באַגראָבן: אַ שוין מיידל מיט אַ חן-פינטל אויף דער ליפ, וואָס האָט זיך צוגעלאָבונעט צו מיר, פאַרדרייט דעם קאַפּ און אַרויסגענאַרט די פאַר ליט? — האָט איר טאַקע געטראָפּן! וואָרעם ראשית בין איך דער מענטש, וואָס האָט צו טאָן מיט אַזוינע מיידלעך; והשנית: טאַמער יאָ — איז דאָס אויך אייער עסק, אַז איך זאָל גיין אייך דערציילן; און דריטנס, איז דאָס מיידל דוקא ניט פון יענעם סאַרט מיידלעך, וואָס זוכן אַרויסצומאַנצלען די פאַר גראַשן ביי אַ קאַוואַלער. אַדרבה, זי איז זייער אַ פיין מיידל, אַ וויל מיידל, אַן אַנ-שטענדיק מיידל — אַזאַ יאַר אויף מיר! וועמען גאַט העלפט, אַז ער קען צודריקן צום בוזעם כאַטש אַ טויזנט מיידלעך אַזוינע, איז אַז גוט און וויל צו אים...

איר דאַרפט ניט מיינען, אַז איך בין אַן אַנהענגער פון פאַליגאַמיע און וויל אַנריידן יידן צו עבירות, וואָרום עס האַנדלט זיך דאָ ניט וועגן לעבע-דיקע, פליישאַפטיקע בתולות, נייערט וועגן יענע מיידלעך, וואָס זיינען אַרויפגעדרוקט אויף... — נאַר לאַמיר אייך דערציילן כסדר. פאַסירט האָט די מעשה די טעג אין ציריך, בשעת איך בין אַהין געקומען

צו דער דערעפענונג פון ציוניסטישן קאנגרעס. נעבן דער קאנגרעס-געביידע
וואַקסט אויס פאַר מיר אַ יונגעראַמאָן :

— פעטער, אפשר דאַרפט איר בייטן געלט? איך צאַל טייערער, ווי אַ
באַנק.

מהיכא תיתי — טראַכט איך מיר — זאַל אַ ייד עפעס פאַרדינען. — וואָס
צאַלט איר פאַר דאַלאַרן?

— 5 פראַנק 16!

— מסכים! — זאָג איך און דערלאַנג אים אַ פופציק-דאָלאַר-באַנקנאָט
— מיין גאַנצער קאַפיטאַל. ער שטופט מיר פלינק אַריין אין האַנט 5 קנאָ-
קעדיקע 50-פראַנק-שיינען, דעם רעשט אין זילבערגעלט, און והילד אינגו-
ער איז שוין נײַטאָ.

„שאַלאַם!“ — דערהער איך אַ קול הינטער מיר, און איידער איך באַווייז
זיך אומצוקוקן, קריג איך אַרױפגעלייגט אַ נאַסן קוש אויפן פּיסק — פאַר
מיר שטייט מיין אַלטער חבר פישל שפּילמאַן, וואָס האָט זיך דערשלאָגן צו
אַ גוטער שטעלע אין ציריך: ער אַרבעט דאָ אין „ציריכער קאַנטאַנאַל-
באַנק“. אַט דער פישל איז אַ לאַנגער, אַ דאַרער, אַ גערױעזער, גייט גיך,
רעדט גיך און קייט גיך-גיך די אויבערשטע ליפּ: תמיד, ווען איר זאַלט
אים אַנקוקן, קייט ער די אויבערשטע ליפּ, פונקט ווי קיין בעסער מאַכל
וואַלט אין דער וועלט נײַט געױען.

— איז וואָס זשע מאַכסטו? — מאַלט פישל גיך, ווי זיין שטייגער איז —
און וואָס מאַכט עפעס בערל? און ווי גייט עס שמואל-חיימען? הערסטו
עפעס פון ביילינען פון בערלין? — און נײַט אַפּוואַרטנדיק מיין ענטפּער,
דערלאַנגט ער מיר די האַנט:

— איך מוז גיין. מירן זיך נאָך זען. — איבעריקנס, אפשר האַסטו שוויי-
צרישע פופציקערס, פופציק-פראַנק-שיינען? זאַלסטו וויסן, אַז עס קורסירן
פאַלשע פופציקערס איצט. מ'קען זיי לייכט דערקענען: אויפן באַנקנאָט
לינקס איז אַפּגעמאַלט אַ מיידל, איז אויף די פאַלשע אַסיגנאַציעס האָט זי,
דאָס מיידל, הייסט עס, אַ העל פינטעלע אויף דער אונטערשטער ליפּ. גע-
דענק זשע, זאַלסט נײַט אַריינפאַלן. אַדיע.

די מעשה מיטן פינטעלע איז מיר אַריין אין נאָז. פישל אַרבעט אין

באנק, ווייס ער דאך. און מיין יונגערמאן דער חלפן האט מיר טאקע אויס-
געקוקט פארדעכטיק: עפעס צו לעבעדיקע אויגן האט ער געהאט, צו גע-
שיקטע פינגער און צו שנעל איז ער נעלם געווארן. איך האב אפגעטראטן
אין א טויער און מיט א קלאפענדיקן הארצן ארויסגענומען צו באטראכטן
מיינע באנקנאטן. איך האב א קוק געטאן, איז מיר פינצטער געווארן אין
די אויגן: אלע פינף יפהפיות אויף אלע פינף פאפירלעך האבן אויף דער
אונטערשטער ליפ, טיפער צו, ווו עס הויבט זיך אן די מארדעטשקע, א העלן
פינטעלע!

— ביסטו, הייסט עס, נישקשה פון א בהמה — רייץ איך זיך מיט זיך
אליין — ווער בייט דאס געלט אויפן גאס אין א פרעמדער שטאט ביי א
פרעמדן יונגענמאן? ... איך בין מלא רציחה אויף זיך און נאך מער אויפן
חלפן: אזא יידן דארף מען עוקר מן השורש זיין — טראכט איך — א
מצווה אזוינעם אריינצופאקן אין תפיסה, ווארעם אזוינע לייט פארשווארצן
אונדז די אויגן ביי די גאסטפריינדלעכע מלוכות. איך לאז זיך לויפן זוכן
מיין קונד. זוך אהער, זוך אהין — ער איז ניטא, ווי אין דער ערד אריין.

און אזוי ארומדרייענדיק זיך און זידלענדיק אין געדאנקען דעם אפ-
נארער, באמערק איך ניט, ווי ערגעץ אין אונטערבאווסטויין פיקט זיך אויס
ביי מיר א באשלוס, אויסצוגעבן מיינע פאלשע שיינען פאר גוטע... וואסי?...
— האב איך מיר געפרוויט מאכן א היתר — איך האב געבראכט עכטע,
שווער-פארהארעוועטע דאלארן און געקראגן דערפאר פראנקן, בין איך ניט
מחויב צו קוקן וואס פאר א ליפן זי האט... פון מיינטוועגן האט מען געמעגט
אפמאלן דארטן א ציג מיט א בארד, ניט מיין עסק... איך ווייס ניט פון
קיין פישלען, איך ווייס ניט פון קיין פינטעלעך...

דערווייל האב איך דורכגעשפאנט צוויי גאסן און געבליבן שטיין ביי א
ראג נעבן א גרויסער אפטייק. אט דא, האב איך באשלאסן, וועל איך אריין-
גיין עפעס קיפן. וואס עפעס גראד אין אפטייק? — ווייל די אפטייקן בא-
רייסן, שינדן די הויט... איז א מצווה אויף זיי... אנומלטן איז מיינע א שווע-
גערין קראנק געווען אויף גריפע, האבן זיי ביי איר גענומען 12 ליט פאר
א קאפ ביטערע וואסער...

— וואס ווינטשן זי? — אזוי פרעגט די יונגע דראגיסטין, און איך

באמערק צו מיין שרעק, אָז איך שטיי שוין אינעווייניק פאַרן טאַמבאַנק.
וואָס איך ווינטש ? — לאַמיר אַזוי ניט וויסן פון קיין בייז... וואָס פאַר-
לאַנגט מען ? אַספּירן ? כינין ? וואַנצן-פּראַשקעס ? — מיין בליק איז געפאַלן
אויף אַ פּודעלע מיט זויגגומקעס פאַר קינדער-פּלעשלעך.

— ניט מיר — זאָג איך — פון אַט די סאַסקעס.

— וויפל ?

— צוויי טויז — און איך לייג אַרויס אַ פּופּציקער פּריער ווי נויטיק,
און כּפּיל, אַז איך ווער רויט איבער די אויערן.

די פּריילין וויקלט איין די סחורה, כאַפט אַ קוק אויף מיר און שמייכלט,
אַ פּנים, עס קומט אויס קאַמיש, וואָס איך האַנדל איין אַזוי פּיל סאַסקעס.

וויילט זיך מיר ניט פאַרקומען לעכערלעך און איך דערקלער איר :

— ס'איז ניט פון מיינטוועגן... ס'איז פאַר מיין שכן... זיין ווייב, פאַר-
שטייט איר מיר, האַט געהאַט אַ דריילינג, איז זי אַ גרויסע בעל-הוצאה אויף
סאַסקעס... אַ דריילינג ! וואָס זאָגט איר דערצו ?

— פון מיינטוועגן האַט זי געמעגט האַבן כאַטש אַ פּירלינג — זאָגט די
פּריילין לאַכנדיק. און זי טוט אַ קנאַק אויף דער קאַנטראַל-קאַסע, וואַרפט
אַריין דעם פּופּציקער, אים ניט אַנקוקנדיק אַפּילו, און גיט מיר רעשט.

— פון דעסטוועגן ביסטו אַ פאַרד ! — זידל איך זיך אַליין אויס,
שטייענדיק ווידער אויפן גאַס — אויב איין אַפּטייק ערגעץ האַט גענומען
טייער פאַר אַ רעצעפט ביי דיין שוועגערין, מעגסטו אַריינרוקן פאַלשע
פּופּציקערס ? און איך שטויס זיך אַן אויפן טראַטוואַר אַן אַ אַרעמער פּרוי
מיט אַ פּיצל קינד אופן האַנט. לאַמיר כאַטש טאַן, טראַכט איך, אַ דבר-
מצווה, און רוף זיך אַן צו דער פּרוי :

— אפשר דאַרפט איר אַ צוויי טויז סאַסקעס פאַר אייער עופּעלע ?

— איך דאַרף ניט קיין סאַסקעס ! ניט אויסצוהאַלטן פון די הויזירער...
אַ גאַס לאַזן זיי ניט דורכגיין...

— איך פאַרקויף דאָס ניט — בעט איך זיך ביי דער פּרוי — איך וויל
אייד דאָס שענקען...

— מוחל !... איך זויג דאָס קינד מיט דער ברוסט.

נעכיי וואַלט איך נעמען נאָך דער ערשטער אַפּגעטאַנענער נאַרישקייט

און צערייסן די איבעריקע 200 פראַנק, אָדער אַרייַנוואַרפן זיי אין פּייער, און געפטרט אַן עסק. איז אָבער די טבע פון אַ מענטשן, אַז מ'קריכט אַריין אין אַ בלאַטע, קריכט מען ווייטער. איך בין אַריין אין אַ קאַפע עפעס צובייסן, און אַנשטאַט צו באַצאַלן מיט קליינגעלט האָב איך ווידער דער-לאַנגט — אַ 50ער פראַנקשיין.

— דאָ ביסטו שוין אי אַ נאַר, אי אַ בעל-עוולה — האָב איך געטראַכט, קוקנדיק, ווי דער קעלבער איז אַוועקגעלאָפן מיטן שיין צו דער קאַסע אָפּ-בייטן — זיי וועלן זיך נאָך אפשר כאַפן אויך, און דאָ האָב איך אין טאַש נאָך דריי באַפּינטלטע מיידן אַזוינע, אַ מפּלה אויף זיי... דער בייכיכער בעל-הבית ביי דער קאַסע האָט אַנגעטאַן די ברילן, באַקוקט דאָס פּאַפּירל פון אַלע זייטן — אַ פנים ער ווייס שוין פון דער גדולה! — און איך האָב קוים דערלעבט צו זען, ווי ער האָט אויסגעטאַן די גלעזער און אַרייַנגעלייגט דעם געלטשיין אין טישקעסטל. הייסט עס, גלאַט אַפּגעלאָפן...

איך גיי אַרויס פון קאַפע פּאַמעלעך, שוין צו פּאַמעלעך, כדי עס זאָל אויף מיר קיין חשד ניט פּאַלן, און דאָס פנים ברענט מיר, און די זילבער-מטבעות, וואָס איך האָב באַקומען רעשט, זיינען מיר שווער אין די קעשע-נעס, ווי אַ צען-פּודיקע משא. פון דעסטוועגן קריך איך ווייטער אין זומפ און מאַך פּלענער ווי אַזוי אַרויסצושטופן די איבעריקע דריי שיינע נקבות מיינע...

טוט דער אויבערשטער אַ נס, און איך באַגעגן, אַרויסגייענדיק פון קאַפע, אַ חבר פון ארץ-ישראל, אַ געוועזענעם ליטוואַק, וואָס איז געקומען אַהער צום קאַנגרעס.

— הער — זאָג איך — דו געדענקסט, איך האָב אַ מאַל ביי דיר געליען אַסטמאַרקן — איך געדענק ניט אַקוראַט וויפל — און דיר ניט צוריקגעגעבן? — ווייס איך וואָס... — זאָגט ער — איך האָב זיך שוין לאַנג דערפון מיאש געווען...

— ניין, — לאַז איך ניט נאָך — וואָס הייסט: מיאש געווען? ... ביי מיר איז אַ חוב הייליק... איך ווייס ניט וויפל דאָס מאַכט אויס אויף איצטיקע געלט, נאָ דיר הונדערט פראַנק און זאָל זיין קוויט...
ער האָט צוגענומען די 2 פּופציקערס און איז פון גרויס איבערראַשונג

געבליבן א פארשטיינערטער אין מיטן גאס. ווען א פאליציאנט ציט אים
ניט אוועק פארן ארבל, וואלט א טראמוויי אים איבערגעפארן אויף טויט.
נאכן אפטאן אזא פיין שטיקל ארבעט איז מיר געווען פיינלעך לענגער
צו בלייבן צוזאמען מיט אים. איך האב אויסגעזוכט אן אויסרייד און זיך
תיכף אפגעזעגנט.

— נארישקייטן — אזוי פילאזאפיר איך, גייענדיק לאנגזאם מיטן טראָ-
טואַר — זיינען ווי א קופקע ניסלעך: טוט מען נאָר א קייקל איין ניסל,
הייבן זיך אָן יאָגן נאָך אים א גאַנצע מחנה. טוט מען אָפּ איין שטות —
הייבן זיך אָן קייקלען א גאַנצע סעריע נארישקייטן, גרעסערע און קלענערע,
מיט וועלכע מ'רעכנט צו פאַרריכטן די ערשטע.

ווער, למשל, האָט מיך געשפּאַרט איצט צו גיין „באַצאַלן“ א חוב פון
פאַרן מבול?... וואָס וועט דער חבר פון ארץ-ישראל וועגן מיר טראַכטן?
איידער ער וועט וויסן, וואָס פאַר א געלט איך האָב אים אַריינגערוקט, וועט
ער מיך האַלטן פאַר א משוגענעם, און נאָך דעם, ווי ער וועט זיך דער-
וויסן, — וועט ער מיך האַלטן פאַר א...
עמעצער האָט מיך פּלוצלונג אַנגעכאַפט פאַרן לאַץ. דער ערשטער גע-
דאַנק מיינער איז געווען: „א פּאליציאַנט... דו ביסט אַרעסטירט!...“ איך
האַב אָבער באַלד באַמערקט, אַז דער „פּאליציאַנט“ פאַרמאַגט אַנדולירטע
האַר און געשמיינקטע ליפעלעך. אַ חנעוודיק מיידל האָט מיר צוגעשפּילעט
אַ בלימל, און איר באַגלייטער האָט מיר אונטערגעטראָגן די פּושקע. איך
האַב פּרייער אַפּגעאַטעמט — און אַריינגעוואַרפּן אין פּושקע מיין לעצטן
פּופציקער.

דאָס פאַרל האָט מיר זייער האַרציק און מיט גרויס דרך-ארץ באַדאַנקט
און געבעטן אַנגעבן מיין נאַמען: גרעסערע נדבות וועלן פאַרעפּנטלעכט
ווערן אין צייטונג. מער פעלט מיר ניט...

— ניט נייטיק — האָב איך געזאָגט — ס'איז ביי מיר קיין נאַווינע ניט
צו געבן אַזעלכע נתינות... איך וויל בלייבן אַנאַנים...

דאָ האַסטו אַפּגעטאַן, טראַכט איך, א גרויסע געמיינהייט: סטייטש, פאַר
אַ צדקה-זאָר!... און איך דעריאָג די זאַמלער און וואַרף אַריין נאָך א זיל-
בערנעם פינף-פּראַנק-שטיק. דאָס מיידל דאַנקט מיר נאָך אַ מאָל מיט אַ

שטראַלנדיק פנים און איז אויפן זיבעטן הימל : זי איז זיכער, אַז איר שיינ-
קייט האָט דאָס מיך אַזוי גענומען ביים האַרצן.

בין איד שוין, הייסט עס, פטור געוואָרן פון אַלע פינף מיידן מיינע :
איינע אָפגעזעצט אין אַפטייק, איינע אין קאַפע, מיט צוויי „באַצאַלט“ אַ
חוב, און איינע — אין פושקע. אַבער עס רעדט זיך נאָר אַזוי : „פטור גע-
וואָרן“... די געשיכטע עגבערט מיר אין מוח און לאָזט מיר ניט צו רו : פון
ווען אַן — רייץ איד זיך מיט זיך אַליין — ביסטו דאָס געוואָרן אַן אַגענט
פון פאַלש געלט ? האָט אפשר דיין טאַטע געהאַנדלט דערמיט, צי דיין
זיידע ? איד פרוּוו מיין געוויסן פאַרשטופן דעם פּיסק : מילא, דאָס, וואָס איד
האַב אַוועקגעגעבן פאַרן חוב און פאַרן בלימל, איז דאָך קיין בייז ניט, זיי
האַבן דאָך פון קעשענע ניט צוגעלייגט. און די הונדערט פראַנק אין אַפטייק
און אין קאַפע וועל איד אַפשיקן, תּיכּף ווי איד קום אַהיים... גלייך פון דאָס
ערשטע... די אַדרעסן האָב איד מיר פאַרצייכנט. פון דעסטוועגן קען איד
זיך ניט באַרויִקן :

— וואָס וועט זיין, אַז מ'וועט דאָס מיידל אין אַפטייק דערווייל מאַכן פאַר-
אַנטוואָרטלעך פאַרן פאַלשן 50ער ? זי האָט אוודאי ניט צו באַצאַלן פון איר
טאַש, און מ'וועט איר אַפּוואַגן פון דער שטעלע... וואָס טוט אַזאַ מיידל, אַן
אַפטייקערקע, אַז זי פאַרלירט די שטעלע ? — זי טוט אַ כאַפּ אַ פּלעשעלע.
פון די „גוטע“ פּלעשעלעך, גיט אַ זופּ און פאַרטק... וויי איז מיר !... אַזאַ
יונגער מענטש... נאָך קיין פינף און צוואַנציק יאָר ניט אַלט... און אַ חתן
האַט זי אויך אוודאי, וואָס קען אַן איר ניט לעבן... און ווי דער חתן דער-
הערט פון דעם אומגליק, נעמט ער און יאַגט זיך אַריין אַ קויל אין שטערן...
אַט אַזוי האָב איד אומגעבראַכט צוויי אומשולדיקע מענטשן... —

קורץ און גוט, איד בין אַוועק אין אַפטייק נאָך אַ מאָל געוואָר ווערן,
וואָס דאַרט טוט זיך. (אַ פאַרברעכער — זאַגן די קרימינאַל-פּסיכאָלאָגן —
ציט עס תּמיד צוריק צום אַרט פון פאַרברעכן). גאַט צו דאַנקען — דאָס
מיידל לעבט נאָך ! זי שמייכלט און פרעגט, וואָס איד דאַרף.

— ריצנאיייל — פאַלט מיר איין.

— וויפל ?

אַ ליטער — גיב איד אַ בויטש. ביים דערבייקן טיש שטייט אַ יונגער-

מאן, רייבט אין סטופקע מיט רוגזה און קוקט אויף מיר מיט א האלב אויג. פריער, ביי דער ערשטער קניה מיינער, האט ער אויך געריבן אין סטופקע און אויך געקוקט אויף מיר מיט א האלב אויג, אבער ער איז, דוכט זיך, נישט געווען ברוגז. וואס וויל ער? וואס האב איך אים געטאן? אדרבה, איך גיב צו לייזן, מעג ער דאך זיין צופרידן.

איך האב א היפשע צייט אַרומגעוואַגלט אין די דערבייקע גאַסן מיט דער פלאַש ריצנאָייל אין האַנט, נישט האַבנדיק וווּ זי אַהינצוטאָן. איין מאַל האָב איך זי געפרוווט פאַרגעסן אויף אַ באַנק אין אַ גערטל, האָט דער וועכטער מיר נאַכגעיאָגט און דערלאַנגט צוריק.

דערווייל איז געוואָרן פאַרנאַכטלעך. די ווייזערס אויפן טורעם-זייגער האָבן זיך גענומען רוקן צו זיבן. איצט, — טראַכט איך — פאַרן שליסן דאָס געשעפט, וועט מען נעמען אַפּשטימען די קאַסע, וועט אַרויסקומען די געשיכטע. דעריבער דריי איך זיך אַלץ אַרום פאַרביי די גרויסע אַפטייק-וויטרינעס און כאַפּ אַלע מאַל אַ קוק אינעווייניק, צו זען, וואָס וועט דאַרטן ווערן מיט דעם מיידל נעבעך.

די ערשטע פּופּציק פּראַנק — באַשליס איך — וועל איך — טאַקע אַפּ-שיקן אין אַפטייק, און נאָך דעם ערשט דעם קאַפּע-ווירט. און ליתר בטחון, כדי איך זאָל חלילה נישט פאַרגעסן דעם אַדרעס, נעם איך אַרויס אַ ביכעלע צו פאַרצייכענען.

— מיין הער! — האַרט נעבן מיר איז געשטאַנען דער יונגערמאַן פון דער סטופּקע — איר האָט דאָ גאַרנישט וואָס צו שרייבן קיין צעטעלעך און וואָס אַרומצודרייען זיך, ווי אַ קאַץ אַרום סמעטענע. וואָרעם די פּריילין, זאָלט איר וויסן, איז מיין כּלה, און וואָס ווייניקער איר וועט זיך דאָ ווייזן, איז אַלץ גלייכער פאַר אייך: איך בין דער בעסטער אַמאַטער-באַקסער פון קאַנטאָן ציריך.

*

דעם זעלביקן אָונט נאָך בין איך אַוועק צו דער באַן. מיר האָט זיך געוואַלט שוין גיכער פּטור ווערן פון ציריך, וואָס האָט מיר דערמאַנט די גאַנצע פּיינלעכע געשיכטע. אַ געערגערטער, אַ צעשערויפּטער בין איך אַריין אין וואָגאַן. מיין שירעם און דעם זומער-מאַנטל האָב איך פאַרגעסן אין

האַטעל, דערפאַר האָב איך געהאַט מיט זיך אַ ליטער ריצנאייל און צוויי טויך „סאַסקעס“.

— א, דו פאַרסט שוין אויך ? — פּישל, וואָס איז געקומען באַגלייטן עטליכע חברים, האָט מיר אַריינגערוקט די האַנט. — פאַר געזונט און גריס בערלען און שמואל-חיימען ! איבעריקנס, איך האָב דיר היינט פרייַ ניט גענוי אינפאַרמירט וועגן די פאַלשע פּופציקערס : דאָס מיידל אויף די אמתע שיינען האָט אַ פינטעלע אויף דער ליפּ, און טאַמער האָט ער ניט קיין פינטעלע, איז ער אַ פאַלשער. געדענק זשע, זאַלסט ניט אַריינפאַלן ! אַדיע !

הנרות הללו

א שפאנענדיקער חנוכה-ראמאן

אין פינף טיילן מיט צוויי פראלאגן און איין עפילאג

ערשטער פראלאג

אין דער שמאלער, רויקער פארק-גאס אין קעניגסבערג האט דער געווען-
זענער פאלקאווניק פאן מייבאך פארנומען א רחבותדיקע ווינונג אויפן
דריטן שטאק. שוין פון אויסווייניק, לויט די איידעלע גארדינען-שפיצן און
פארגילדטע פענצטער-געזימסן, האט מען געקענט זען, אז דער דלות האט
אין דער דירה קיין שליטה ניט. אבער רייכקייט, ווי פארשיידענע פילאזאפן
האבן שוין פעסטגעשטעלט, ברענגט נאך ניט קיין גליק. אין די רייכע
צימערן פון פאן מייבאך האט אפט געהערשט ערגערניש און צאנקעריי.
פאן מייבאך האט זיך אומגעקערט פון דער וועלט-מלחמה קערפערלעך
און גייסטיק באשעדיקט, שרעקלעך צעשרויפט, נערוועז ביו-גאר. צוליב
דער קלענסטער קלייניקייט האט ער געקענט מאכן א סקאנדאל, זידלען
זיך און באליידיקן יענעם, כאטש בטבע איז ער געווען א גאנץ ווילער
מענטש און געהאט א פיינעם כאראקטער. אז ער פלעגט איינעם גראב
אנקומען, פלעגט עס אים נאכער אליין קרענקען און ער פלעגט זוכן, ווי
זיין פעלער ווידער גוט צו מאכן.

זייענדיק נאך א בחור (כאטש ער איז שוין געווען ארום פופציק), האט
ער זיך געפילט איינזאם און פארלאזן, ביו ער האט אין מאל אין קאבארעט
„קייזערהאף“ דערוען די שיינע צוואנציק-יאריקע טענצערקע לאלא און
זיך פארליבט אין איר, ווי א פופצן-יאריקער גימנאזיסטל. היות, אזוי ווי
איך האב נאך אריינצופרעסן אין דער איינציקער דערציילונג נאך א פרא-
לאג, פינף טיילן און אן עפילאג, קען איך אייך דא ניט מאריך זיין און
דערציילן די גאנצע אינטערעסאנטע געשיכטע פון דעם דאזיקן ליבע-קאמף.

דער קיצור אין, אז זיי האבן חתונה געהאט און דער פאלקאוניק איז געווען געוואלדיק אייפערזוכטיק. אים האט זיך אלץ געדאכט, אז זיין „יונג שטראלנ-דיק גליק“, ווי ער פלעגט זי רופן, איז איינגעגאנגען אויפן שידוך צוליב זיין געלט, און ניט צוליב זיין פערזאן. וואס, מיטטיינס געזאגט, קען ער שוין, מיט זיין לאמען פוס, מיט זיין פליך און אפגעבליטן פנים אימפאגירן? האט ער זיין יונג ווייבל אנגעטאן צרות, דערגאנגן די יארן און אפגע-שפילט איר אייפערזוכט-סצענעס, כאטש זי איז געווען גאט די נשמה שול-דיק. אים האט זיך אלץ געדאכט, אז זי קוקט ארויס אויף ליבהאבער פון איר פריערדיקן לייכטזיניקן באקאנטן קרייז, און טאמער פלעגט זי טאן אן איבעריקן קוק דורכן פענצטער, אדער זיך א פודער טאן גראד, ווען ער האט געהאלטן ביים אוועקגיין, איז געווען הימל, עפן זיך!

צווייטער פראלאג

אין דער זילביקער פארק-גאס, אויף דער אנדערער זייט, פונקט אנט-קעגן איבער דעם עקס-פאלקאוניקס וויזינונג, האט אויפן דריטן שטאק פאר-נומען א דירה פון צוויי צימערלעך מיט א קיך שמואל משה ציגעלניק פון טאמאשאוו. אין די מלחמה-יארן, בשעת די גירושים, איז ער מגולגל געווארן קיין קעניגסבערג, ווו ער האט א פעטער. דא האט ער זיך מיט זיין ווייבל דבורה און צוויי קינדער אפגעמוטשעט א פאר יאר, גאר נישקשהדיק אונ-טערגעהונגערט, ביז ער האט זיך „ארויפגעארבעט“: ער האט זיך אויס-געלערנט שחיטה, א גוט קולכל האט ער תמיד געהאט, און ער איז געווארן חזן-שוהט ביי די אסט-יידן. פון גבירישקייט איז ער ווייט געווען, אבער ער האט געקענט בכבוד דורכלעבן. ער האט אנגעטאן א קירצערן בגד, געטראגן א ווייסן קראג, צוגעפוצט דאס בערדל אלא שניצלער און באשטעלט א דייטשע צייטונג. און ער קען שוין טאקע גוט דייטש, ס'הייסט — גוט... הינדענבורג און וואסערמאן קענען אוודאי מער דייטש פון אים, נאר פאר טאמאשאוו איז עס די והותר.

בסך הכל פארנעמט שמואל משה א בכבודן ארט אין זיין בית-מדרש: לערנען האט ער תמיד געקאנט, דערצו קומט נאך, וואס ער איז געווארן א משכיל און איז בכלל אן אנגענעמער מענטש. אין דער היים לעבט ער

זיך מיט זיין דבורהן, ווי צוויי טייבעלעך, און די זויבער-אויפגערוימטע
צימערלעך האבן נאך קיין מאל קיין הויך ווארט ניט געהערט.
אצינד, אז איר האט זיך שוין באקענט מיט די העלדן, קענען מיר
אריבערגיין צום ראמאן גופא.

ערשטער טייל:

די ערשטע באגעגעניש

— האלענדישע הערינג! האלענדישע הערינג! אכט שטיק פופציק פעניג!
— אזוי האט א גאסן-הענדלער, ארויסגעשרייען אין דער וועלט אריין.
— דער קאוויאר (איקרע) מיט די אויסטערן האבן מיר שוין דערעסן —
האט געזאגט פאן מייבאך צו זיין פרוי — איך וואלט געגעסן אויף אן
איבערבייט א מאל א פשוט שטיקל הערינג.
אזוי ווי דאס דינסטמיידל איז גראד ניט געווען, האט לאלא ארויפגע-
ווארפן אויף זיך איר זיידענעם מאנטל און איז אראפ צום הערינג-הענדלער.
— ביליקע הערינג, דו הערסט? — האט דבורה געזאגט צו איר מאן.
איך וואלט איינמאריגירן פאר 50 פעניג, וואלט איך האבן אויף א גאנצע
וואך. כאפ זיך אראפ, שמואל משה, איך גיי אן שייך...
שמואל-משה איז אראפ צום וועגעלע און דארטן האבן זיי זיך צום
ערשטן מאל באגעגנט, ציגעלניק און לאלא פאן מייבאך. זייערע אומ-
שולדיקע בליקן האבן זיך געטראפן, זיי האבן זיך איבערגעווארפן מיט א
פאר ווערטער... (דער הערינג-מאן האט ניט געהאט ארויסצוגעבן דער דאמע
רעשט פון צוויי מארק, האט שמואל משה זיך אנגעבאטן אויסצובייטן) און
גארנישט... יעדערער איז זיך אוועק אהיים.

צווייטער טייל:

א פייערל ברענט...

„א פייערל פון ליבע האט זיך אנגעצונדן ביי די ביידע העלדן און האט
זיך צעפלאקערט אין א גרויסן העלישן פייער...“ — אזוי איז דער לעזער
זיך אודאי משער. הייבט זיך ניט אן און לאזט זיך ניט אויס! ווארים
ראשית, וואס פאר א שייכות וואלט דאס געהאט מיט חנוכה? והשנית, א

שפאנענדיקער ראמאן מוז זיך אלע מאל אויסלאזן פונקט קאפויער, ווי די
לייענער זיינען זיך משער, א ניט — ווו איז די געשפאנטקייט ?
קורץ און גוט : שמואל משהן און לאלא איז זייער הערינג-באגעגעניש
אפילו אין דער לינקער פיאטע ניט געלעגן. זי איז אבער געלעגן אין זינען
לאלאס מאן.

— וואס האסטו אזוי געקוקט אויפן שווארצן יונגמאן אונטן ? — האט
פאן מייבאך איר געפרעגט.

— איך האב גארניט געקוקט אויף אים.

— און וואס האסטו עפעס געשמועסט מיט אים, הא ?

— איך האב מיט אים ניט געשמועסט, — האט לאלא געענטפערט שוין
ברוגז — איך האב אויסגעביטן צוויי מארק ביי אים. איך האב אבער גע-
וואסט, אז דו היסטסט מיך ביים פענצטער...

דער חשד וואלט מסתמא, פונקט ווי אלע ענלעכע פארדעכטיקונגען,
אויסגעוועבט און באלד פארגעסן געווארן, ווען די מעשה וואלט ניט געווען
פאסירט אקוראט ערב חנוכה. ווארעם דעם נאענטסטן אונט האט שמואל משה
געבענטשט דאס ערשטע ליכטל, וועלכע ער האט, ווי דער דין הייסט,
ארויסגעשטעלט אין פענצטער צו דער גאס ארויס...

— וואס איז דאס פאר א פייערל דארטן אין פענצטער קעגנאיבער ? —
האט פאן מייבאך געפרעגט זיין פרוי מיט איינגעהאלטענעם גרימצארן.

— פון וואנען זאל איך וויסן ?

— פון וואנען דו זאלסט וויסן ? — דו ווייסט ניט ? — איך ווייס !...
דו האסט זיך אפגערעדט מיט דיין ליבהאבער היינט ביי טאג ! ער גיט דיר
א צייכן... א פייערל אין פענצטער... דאס וועט דיר אבער ניט געלינגען.
איך בלייב היינט אין דער היים, איך גיי ניט אין קלוב !
און ער האט אראפגעריסן פון זיך די הענטשקעס מיטן פוטער.

ד ר י ט ע ר ט י י ל :

דער פארדאכט פארשטארקט זיך

אין א האלבער שעה ארום איז דאס ליכטל ביי שמואל משהן אין פענצ-
טער אויסגעגאנגען, און דער צערודערטער פאלקאוויק האט זיך א ביסל

בארוינקט. לאלא האט זיך באמיט ארויסצווכן תירוצים פאר דער האנדלונג פון דעם פרעמדן טאמאשאווער יונגמאן, צו דערקלערן אויף א כשרן אופן דאס געהיימענישפולע פייערל אין פענצטער: „אפשר האבן זיי דארטן — האט זי געפרווט קאמבינירן — עפעס געזוכט אונטערן קאמאד, אדער גע- דארפט האבן פייער צו טריפוואקס, האבן זיי אוועקגעשטעלט דאס ליכטל א מאמענט אויפן פענצטער-ברעט און פארגעסן צו פארלעשן?“. אט אזוי האט זי געפונען א בארעכטיקונג פאר א טועכץ, וואס איז זייער שווער צו דערקלערן; ווארעם וויינאכטן איז אין יענעם יאר אויסגעפאלן ווייט ניט חנוכה-צייט (כאטש אן איינציק ליכטל איז סייווי שווער אנצונעמען פאר א „יאלקע“) און צו וואס דארף מען טאקע א פיצניקן פלעמעלע אין א צימער, וואס איז העל באלויכטן מיט עלעקטרע?

בקיזור, הער פאן מייבאך האט איינגעהאמעוועט זיינע גערוון, און די נאענטקייט פון זיין באצויבערנדיקער לאלא האט אים ווידער גליקלעך געשטימט ביז —

מארגן אוונט האבן זיך אין זעלבן פענצטער באוויזן צוויי „פאררעטע- רישע“ פלעמלעך, איבער מארגן אוונט — דריי פייערלעך און נאך אן אוונט שפעטער — רק אין דער זעלבער צייט — פיר...

וואס א טאג ווייטער איז פאן מייבאך געווארן צארנדיקער, אויפגערג- טער און דראענדיקער:

— איצט וועסטו מיר שוין ניט פארריידן די ציין! — האט ער געשרייען מיט א רציחה — א גאנצע סיגנאליזאציע-סיסטעם האט איר אויסגעארבעט... די פייערלעך פארמערן זיך... זיין ליבע וואקסט, הייסט עס... ער רופט דיך... ער קען שוין מער ניט אויסהאלטן... איך וועל אייך ווייזן... איך לאז זיך ניט מאכן צום נאר...

די גאנצע פיר טעג האט ער געהיט זיין אוצר, איז פון שטוב ניט ארויס קיין איין טריט, האט געגריזשעט זיך און זי, ביז אויפן פינפטן טאג האט ער — —

אזוי ווי דאס איז א שפאנענדיקער ראמאן, האקן מיר איבער אין רעכטן מיטן.

פערטער טייל:

די סערענאדע

ווען א פרוי איז אייפערזיכטיק אן א גרונט, איז נאך קיין ביזו נישט; פאר איר פאסט עס. ווער רעדט, אויב זי איז שייך, ווערט זי דורך דעם נאך שענער. ווען זי צעפלאמט און צערויטלט זיך און אירע אויגן שיסן מיט פונקען, ווערט זי נאך אינטערעסאנטער, אנציעוודיקער. אן אייפערזיכטיקער מאן אבער איז אומדערטרעגלעך; ער איז לעסטיק, נעבעכדיק און לעכער-לעך. א שיינע פרוי, ווען זי ברענט פאר אייפערזוכט, איז ווי א בונטע פלאקערנדיקע „הבדלה“. א מאן איז דערביי, ווי א רויכערדיקע האלע-וועשקע. עס מאכט אן א רויך און א טשאד, פון שטוב צו אנטלויפן. (טאמער איז דער משל נישט אזוי גלייך, זאלט איר קיין פאראיבל נישט האבן...)

בקיבור, לאלאן איז די פיר טעג נישט געווען מקנא צו זיין. וואס זי האט געטאן און ווי זי האט געהאנדלט, איז עס פארן פארליבטן, אויפ-גערעגטן מאן אלץ געווען א סימן פון אומטרייקייט. איז זי געזעסן שטיל אין פאטעל ביי א בוך אדער ביי האנטארבעט, האט ער געברושטעט: — איך דערלעב שוין איבערהויפט נישט צו הערן א ווארט פון דיר... איך וואלט וועלן וויסן, אין וועלכע געדאנקען דו ביסט דאס אזוי פארזונקען? האט זי אים געוואלט צוליב טאן און געזעצט זיך צום קלאוויר, האט ער געברוגזט זיך:

— מיט אזא טעמפערעמענט האסטו ביז איצט נאך קיין מאל נישט מוזי-צירט... מיין פערזאן האט דיר קיין מאל אזוי נישט אינספירירט... — און דערביי האט אים אלץ געעגבערט אין מוח: די פייערלעך... די סיגנאל-פייערלעך פון איר ליבהאבער האבן זי געמאכט פאר אן אנדער מענטשן... לאלא איז אויפגעשטאנען פון קלאוויר — דעם פערטן טאג חנוכה, מעריב-צייט, איז דאס געווען — האט אפגעווישט די פארוויינטע אויגן און צוגעדריקט איר הייסן קאפ צו דער קאלטער שויב. דער מאן איז געזעסן ביים טיש פארטיפט כלומרשט אין זיין צייטונג און אבסערווירט יעדע בא-וועגונג אירע; עס איז שוין טונקל — האט ער געטראכט — באלד קומט דער פייער-צייכן, און זי קוקט שוין ארויס צום פענצטער...

לאַלאַ האָט געעפנט דעם פענצטער, אַרויסגעשטעקט דעם קאַפּ, און זיך
מחיה געווען פון דער פרישער אַוונטלופט. אין דעם מאַמענט — — —
לאַמיר זיך אַריבערטראַגן אַ וויילינקע אין דער צווייטער זייט גאַס צו
שמואל משהן אין וויינבאָג.

— דבורהל, קום אַריין הערן חנוכה-ליכט-בענטשן! — אַזוי האָט שמואל
משה אַ קאַמאַנדעווע געטאַן, זייענדיק אין אַ געהויבענער שטימונג צוליב
דעם, וואָס גראַד היינט, צו דער פינפטער ליכטל, האָט אים זיין קול אין
שול אַזוי גוט געדינט און פון דעם מחיהדיקן ריה פון געפרעגלטע לאַטקעס,
וואָס האָט זיך דערטראַגן פון קיר. דבורהל האָט געלאָזט שטיין די סקאַוואַ-
ראַדע און אַריין אין וויינצימער. ער האָט מיט תענוג געכאַפט אַ קוק בגנבה
אויף אירע צעפלאַמטע בעקלעך, האָט געמאַכט די חכנות און אַנגעצונדן די
פינף ליכטלעך אויפן פענצטער. גראַד האָט דער אויוון גענומען רויכערן,
האָט ער אַפגערוקט אַן אַ זייט אַ ביסל די ליכטלעך, אויפגעפראַלט דאָס
פענצטער דורכצולופטערן און אַ „זאַג“ געטאַן דעם „נרות הללו“ — אַ באַ-
רימטע קאַמפּאָזיציע פון לאַהישינער חזן עליו השלום.

האָט איר ווען געהערט דעם לאַהישינער חזנס „הנרות הללו“ ? ניין ? —
אַ שאַד ! ס'איז אַ קונציקע שטיקל נגינה און דאָס גייט אַזוי אַן ערך :

— הנרות הללו, ביים-באַם, (נאָך אַ טאַן העכער :) הנרות הללו, ביים-
באַם ! הנרות ה־ללו, ביים-ביים-ביים-ביים-באַם ! אנו מדליקין... אַזוי'וו ביז :
וכל שמונת ימי חנוכה אלו הנרות ה־ללו, ביים-באַם, (נאָך אַ טאַן העכער :)
הנרות הללו, ביים-באַם : הנרות ה־ללו. ביים-ביים-ביים-ביים-באַם... קודש הם...
אַן נאַטן וועט איר ניט האַבן קיין השגה. וואָס פאַר אַ מוזיקאַלישע פערל
דאָס איז, און ווי שייך דאָס האָט געקלונגען, בשעת שמואל משהס שטימע,
קלינגענדיקער ווי אַ פידל און זיסער ווי האַניק, האָט זיך צעגאַסן איבער דער
גאַנצער גאַס דורכן אַפענעם פענצטער אַרויס.

אין דעם זעלבן מאַמענט אַלזאָ, ווען לאַלאַ האָט אַרויסגעשטעקט דעם
קאַפּ דורכן פענצטער, האַבן זיך אַנטקעגנאיבער באַוויזן די פאַררעטערישע
פינף פלעמעלעך. דאָס פענצטער האָט זיך דאַרט געעפנט און עס האָט זיך

דערהערט די פארבענקטע „סערענאדע“, פון וועלכער מען האט ביי פאן מייבאכן אין ווינונג ארויסגעהערט נור די ווערטער:

— א, לאלא! א לאלא!...

פאן מייבאך איז אויפגעשפרונגען, ווי פון א שלאנג געביסן, האט גע- טרייסלט לאלאן פארן אקסל:

— נו, וואס וועסטו איצטער זאגן? הא? איך האב געהערט: „א, לאלא! לאלא! דערקלערונג פון אים... ער וועט שוין וויסן, אז ער האט דא צו טאן מיט דער ערע פון א העכערן אפיצער...“

ביי די ווערטער האט ער אריינגעשטעקט אין טאש אן אנגעלאדענעם רעוואלוער און צוגעקלאפט הינטער זיך די טיר, איבערלאזנדיק לאלאן א צעטומלטע, א פארצווייפלטע.

פ י נ פ ט ע ר ט י י ל :

פאן מייבאך לערנט יידישע געשיכטע

אז שמואל משה האט גראד געענדיקט דעם קונציקן „הנרות הללו“ און אריבער צום „מעוז צור“, האט זיך דערהערט א קרעפטיקער, אפגעריסענער קלאפ אין טיר, און איידער ער האט באוויזן צו רופן „אריין!“ האט זיך אריינגעריסן אין צימער א צערייצטער מאן מיט רציחהדיקע אויגן און ארויסגעצויגן א רעוואלוער:

— מיין הער, ווייסט איר מיט וועמען איר האט צו טאן? ... איך וויל א דערקלערונג... א דערקלערונג וויל איך!... — פאר כעס האט אים אויס- געפעלט אטעם.

שמואל משה איז געבליבן שטיין אין מיטן צימער, ווי פארשטיינערט, מיט אן אפענעם מויל און מיט דער רעכטער האנט, מיט וועלכער ער האט צוגעקנאקט צום טאקט, אין דער לופטן, און דבורהל — זי האט תיכף בא- גריפן, אז מען האט דא צו טאן מיט א גולן, א רויבמערדער, האט זי קודם כל פארבראכן די הענט און א געשריי געטאן:

— שמואל משה! ... גיב אים אפ דאס געלט! ... אין שופלאד ליגט עס... די 200 מארק... און מיין זיגערל... גאט איז מיט דיר... דערלאנג אים מיין

זייגערל... אפשר וועט ער אונדז לאָזן לעבן... — נאָך דעם האָט זי זיך מישב
געווען און אַ פּאַל געטאַן אין חלשות.

שמואל משה און פּאַן מייבאָך זיינען אַ מינוט געשטאַנען פּאַרגליווערט
איינער אַנטקעגן אַנדערן, ביז דער פּאַלקאָוויק האָט זיך אַ כאַפּ געטאַן :
— וואָס שטייט איר ? ברענגט וואָסער ! שנעלער. אַדער אַדע-קאַלאָז...
די פּרוי איז אַנמעכטיק געוואָרן.

דאָ ערשט האָט שמואל משה זיך אויסגעטשוכעט פון זיין טאַפּלער
שרעק, איז געלאָפּן און געבראַכט וואָסער און עסיק אַ פּלעשל. דער פּאַל-
קאָוויק האָט די געחלשטע דערוויילע אַרויפגעלייגט אויף דער סאַפּע, האָט
זיך אַרום איר „מתעסק“ געווען, אַיינגעריבן די הענט און שלייפּן, גע-
שפּריצט מיט וואָסער, ביז זי האָט געעפּנט די אויגן.

— באַרויקט זיך, גנעדיקע פּרוי ! — האָט פּאַן מייבאָך געפרוווט זי
באַרויקן — עס וועט אַייך גאַרניט פּאַסירן. איך וויל נאָר מיטן הער עטוואָס
באַשפּרעכן — און ער האָט זיין רעוואָלווער פון טיש הינטן אַרום פאַר-
שטעקט אין קעשענע, און דערביי האָט ער געפּילט ווי די יסודות פון זיין
„זיכערער“ באַשולדיקונג נעמען זיך וואַקלען. דעם ליבהאַבערס בערדל, זיין
יאַרמולקע און זיינע באַזאַרגטע, פּאַרליבטע בליקן צו זיין אשה צנועה
דבורהלען האָבן זיך גאַרניט אַריינגעפּאַסט אין פּאַן מייבאָס קאַנצעפּציע.

עס האָט גענומען אַ היפשע וויילע, ביז שמואל משה האָט באַגריפּן, וואָס
יענער וויל פון אים, און ביז ער האָט אים מסביר געווען, אַז „הנרות הללו“
איז ניט קיין ווייבל, נייערט אַ העברעיִשע תּפּילה, און אַז עס איז אַ דין אין
שולחן-ערוך הנוכה אַנצוצינדן ליכטלעך. און אַז דער פּאַלקאָוויק איז פון
זיין טאַמאַשאָווער דייטש ניט אין גאַנצן קלוג געוואָרן, וואָס פאַר אַ שייכות
אַנטיוכוס הרשע האָט מיט די פייערלעך אין פענצטער, איז שמואל משה
געפּאַלן אויף אַ המצאה און אויפגעמישט אים אין גרעס יידישער גע-
שיכטע (אויף דייטש) די אַנטשפּרעכנדיקע שטעלע, און דער דייטש האָט
זיך אַנגעגורט די לענדן און דורכגעשטודירט די געשיכטע פון די חשמונאים
ביז דער שטעלע וווּ עס הייסט : „אַכט טעג האָט געדויערט דער יום-טוב...
דאָס גאַנצע פּאַלק האָט אַנגעצונדן העלע לעמפלעך... און פון דאָן אַן ווערן

אין הויז ישראל די טעג געפייערט אלס „איינווייזונגס-פייער“ (חנוכה) דורך
אַנצײַנדן ליכטלעך“...

הער פאַן מײַבאַך, שוין אין גאַנצן אַ באַרויקטער, האָט זיך אויפגע-
שטעלט:

— איד בעט אַנטשולדיקן!

און ער האָט אַרויסגעאײלט, צו פאַלן זײן לאַלאַן אויפן האַלדז און בעטן
מחילה.

ע פ י ל א ג

אויף מאַרגן האָט פאַן מײַבאַך אין בעסטן פוטער-געשעפט פון קעניגס-
בערג אויסגעזוכט צוויי פראַכטפולע דאַמען-פוטערס און האָט געהייסן אַפ-
שיקן איינעם צו זיך אַהיים, און דעם אַנדערן אויפן אַדרעס פון שמואל משה
ציגעלניק. צום ערשטן האָט ער בייגעלייגט אַ בריוועלע:

„מײן טײערער אוצר!

אומענדלעך איז מײן ליבע צו דיר און אומענדלעך מײן חרטה, וואָס איך

האַב דיר אַזוי מצער געווען. פאַרצײ מיר!“

און צום צווייטן מאַנטל אַ בריוועלע:

„זײער געערטע פרוי ציגעלניק!

דורך אַ פײַנלעכער מיספאַרשטענדעניש האָב איך אייך פאַרשאַפט יסורים.

איך באַדויער עס זײער און וואַלט זיך זײער פרייען, אויב איר וואַלט
באַוויליקן אַנצונעמען דעם בייגעלייגטן געשענק צום צײכן, אַז איר האָט
מיר מוחל געווען.

מיט אויסגעצײכנטער הויכאַכטונג

אַטאַ פאַן מײַבאַך“.

דבורה האָט „באַוויליקט“ דעם פוטער אַנצונעמען...

סוף גוט — אלץ גוט

(א מעשה בקיצור)

מיין פינאנסיעלער מצב איז געווען, לא עליכם, זייער א טרויעריקער, ערגער נאך, ווי דער מצב פון א שטאט-פארוואלטונג, ווייל איך האב געהאט חובות, אבער קיין מעגלעכקייט א הלואה צו קריגן. איך האב זיך ארומגעדרייט, ווי א מבולבלער. נאר ווי זאגן די חכמים אונזערע? — „אל תתיאש מן הפורעניות!“ — מען מוז האבן בטחון; אבער וואס טוט מען פארט?

אלע מאל, ווען עס ווערט מיר ענג אין מוח, טו איך זיך א נעם צו די מודעות פון מיין צייטונג. דארט געפינט מען דאך באמת פון כל טוב. און אט ווארפט זיך מיר אין די אויגן אזא מין מעלדונג:

— א שווארצער הונט, מיטן

נאמען „לאורא“ — אנטלאפן.

דעם געפינער — 100 ליט באלוינונג.

איך האב באלד אנגענומען דעם משוגענעם באשלוס, זיך אוועקצולאזן זוכן דעם הונט.

איך האב זיך ארומגעדרייט איבער די גאסן און געפייפט און גערופן, אלץ איבערחזרנדיק:

„פיו!... לאורא!... פיו!... לאורא!...“ — און דערביי האט די הונדערט-ליטיקע אסיגנאציע געשוועבט מיר פאר די אויגן; ביז... א הייסער פאטש האט מיר אויפגעוועקט פון מיין חלום. פאר מיר איז געשטאנען א מאן, פרייכנדיק פון כעס, און אנווייזנדיק אויף א בילדשיינער בלאַנדינקע, וואס איז געבן אים געשטאנען, האט ער געשרייען:

— ווי האט איר דאס א העזה אזוי צו באנעמען זיך מיט מיין לאורא?!

די סיטואציע איז געוועזן צו פיל קאמיש. איך האב ארויסגעשאסן א געלעכטער. א קורצע דערקלערונג; לאנגע אנטשולדיקונגען פון פאטער און טאכטער. צום צייכן פון מחילה האב איך געמוזט ענדלעך אננעמען אן איינלאדונג. דער דאזיקער באזוך איז ניט געבליבן דער איינציקער. צוויי וואכן שפעטער איז מיין פריינדשאפט מיט לאוראן אזוי ווייט גע- גאנגען, אז זי האט זיך אנטשלאסן איר פאטערס פאטש דורך א קוש צו פארגיטיקן...

דאס איז געווען אין יאר 1925. איך האב געפרעגט ביי איר, אויב זי וואלט חשק האבן, אין יאר 1975 אונדזער גאלדענע חתונה צו פייערן? זי האט געזאגט: „יא“.

אט דעם „יא“ האט זי אין דריי חדשים ארום איבערגעחזרט אין מעט- ריקאציע-פונקט.

שאל איז ארויסגעגאנגען זוכן אייזעלינען און האט געפונען א קעניג- רייך — איך בין ארויס זוכן א הונט, און האב געפונען א קעניגין.

*

מינאטורן

די הומאריסטן, ווי די שריפטשטעלער בכלל, זינדיקן אפט אנטקעגן די לעזער און אנטקעגן דער ליטעראטור גופא דורך אריכות. א מעשהלע, א גאוועלע, וואס קען געגעבן ווערן אין א פאר צענדליק שורות, ווערט אפט צעצויגן און פארוואסערט, כדי עס זאל פארנעמען מערער ארט. עס איז קלאר, אז געווינענדיק אויף אזא אופן אין כמות, פארלירט עס אין איכות, און דער לעזער פארלירט צייט און ענערגיע.

אלעמען איז באקאנט די פארארדענונג, אז א שאפער איז מחוייב צו פירן זיין פאסאזשיר צום ציל מיטן קירצסטן וועג, און ניט דרייען זיך מיט אים דורך אומוועגן און הינטערגעסלעך, כדי דער זייגער זאל אנציילן מער; אן ענלעכע פארארדענונג, — אז דער שרייבער איז מחוייב צו פירן זיין ליענער צום ציל מיטן קירצסטן וועג — לאזט זיך ליידער (אדער אלס נוגע בדבר וועל איך זאגן ריכטיקער: צום גליק) ניט דורכפירן. און דער-פאר איז עס כמעט א זעלטענקייט און א באזונדער נחת-רוח, צו באגעגענען קורצע שאפונגען, ווו דער מחבר מיידט אויס יעדע איבערפליסיקע אריכות און באנוצט אפטמאל א טעלעגראפישן סטיל. אזא סטיל איז באזונדערס געווננטשן אין דער הומאריסטיק, ווו, ווי דער דייטש זאגט, „די קירצע איז די ווירצע“.

איך וויל דא ברענגען אין יידישער (צום טייל פרייער) איבערזעצונג א פאר מוסטערן פון אזוינע הומארעסקעס. די ערשטע צוויי שטאמען פון דער פעדער פון דייטשן הומאריסט האנס ריבאן, די דריטע — פון באקאנטן אווערטשענאק.

ניט-פארצאלטע מאנופאקטור

הער באדעקע, תבואה-סוחר אנגרא, איז געזעסן אין זיין פריוואט-

קאנטאר און גערויכערט אַ ציגאַר. אַנטקעגן אים איז געזעסן פים, זיין פראַקוריסט.

„פאַרוואָס גייט ער ניט“? — האָט פים געטראַכט. ס'איז שוין געווען זיבן אַ זייגער, און דער פערסאָנאַל האָט שוין געהאַט פאַרלאָזן די קאַנטאַר. אַבער באַדעקע האָט שוויגנדיק גערויכערט און געוואָרט. אַ קלונג אין טיר. דער פראַקוריסט איז אויפגעשטאַנען און געעפנט. צוויי מענער אין גרינע אוניפּאָרם זיינען געשטאַנען פאַר אים: צאַלבאַאַמטע. „מיר מוזן אונטערווכן אייער תבואה-לאַגער“ — האָבן זיי געזאָגט. — נו-נו! — האָט זיך דער פראַקוריסט געוונדערט — וואָס פאַר אַ מעשה?

— עס איז אַנגעקומען אַן אַנאַנימע מעלדונג, אַז איר האָט ביי אייך אין תבואה-לאַגער באַהאַלטן אַריינגעשמוגלטע מאַנאָפּאַקטור-סחורה אַן בלאַם-בעס.

— כאַ-כאַ! האָט דער פראַקוריסט געלאַכט — מיר האַנדלען מיט תבואה, און ניט מיט מאַנאָפּאַקטור.

— ביטע זייער! — האָט געזאָגט הער באַדעקע, צוגייענדיק נענטער, און ער האָט אַריינגעפירט די באַאַמטע אין דערבייזקן גרויסן תבואה-שפייכלער. יענע האָבן דערזען די געוואַלדיקע קופּעס ווייץ אויפן דיל און געמאַכט אַ זויערע מינע: זאַלבענאַנד וועלן זיי דאָ גאַרניט אויפּטאָן. זיי האָבן אַנגעטעלעפּאַנירט אין צאַלאַמט און אין צען מינוט אַרום זיינען אַנגע-קומען נאָך פיר „גרינע רעק“. אַלע זעקס האָבן זיי געשופּלט און געגראָבן זיך אין די בערג ווייץ. באַדעקע און פים זיינען געשטאַנען און צוגעקוקט. — ווער האָט דאָס געקענט אַנגעבן אַזאָ אומגעלומפּערטע מסירה? — האָט דער פראַקוריסט געפרעגט.

— איך! — האָט ה' באַדעקע שטיל געזאָגט. פים האָט אויפגעריסן די אויגן: — איר??!

באַדעקע האָט געשוויגן. פים האָט געשוויגן. די באַאַמטע האָבן געשופּלט און געזוכט גרינטלעך, דורך און דורך.

— קיין מאַנאָפּאַקטור ניט געפונען — האָבן זיי ענדלעך געזאָגט, זיך אַפּווישנדיק דעם שווייס — נאָר אַ פאַרטמאַנע.

— דאָס איז מיינער — האָט ה' באַדעקע געשמייכלט — איך האָב אים
נעכטן דאָ פאַרלאָרן. — ער האָט צוגענומען דעם געשוואַלענעם טייסטער,
האָט באַדאַנקט און געגעבן יעדן באַאַמטן אַ ציגאַר. די באַאַמטע האָבן זיך
אַנטשולדיקט און אַוועק.

— זעט איר — האָט געזאַגט דער שעף צום פּראַקוריסט — ווי מען
שפּאַרט געלט: זעקס ציגאַרן קאַסטן זעכציק פעניג. וויפּיל אַבער וואַלטן מיר
מוזן באַאַצאָלן, ווען מיר וואַלטן געדאַרפט אַרויסזוכן דעם פאַרלאָרענעם
טייסטער דורך אונדזערע אַרבעטער?.

אַפּענע טירן

שנאַפּ איז אַ ווילער בחור, נאַר אַ מיאוסע טבע האָט ער: וווּ ער זאָל
ניט קומען און ווען ער זאָל ניט קומען — תמיד לאַזט ער אָפּן די טירן,
„נאַסטעזש“ אָפּן.

— הער זיך איין — האָב איך אים אַנוסטן געזאַגט — דו ביסט דאָך
גאַרניט אַזאַ צעוואַרפענער. פאַר וואָס מאַכסטו קיין מאָל ניט צו די טיר?
— יא, — זאַגט ער — ס'איז אַ רגילות אַזאַ. אַבער ס'איז גאַרניט אַזאַ
שלעכטע רגילות.

— ניט קיין שלעכטע? ... עפעס רעדסטו מיר תּרּגום-לשון...
— איך קען דאָס דיר אַזוי ניט דערקלערן — האָט שנאַפּ געשמייכלט —
אַבער קום מיט מיר. איך וויל גראַד ניין באַזוכן אַ פאַר קונדן. שנאַפּ
איז געווען פאַרטרעטער פון פאַרשיידענע פּאַטענטירטע אַפּאַראַטן.
איך בין מיט אים געגאַנגען. שנאַפּ איז צו ערשט אַוועק צו ברעזעלמאַן
און קאַמפּ. און געלאַזט זיך אַנמעלדן ביים אַלטן ברעזעלמאַן. ער האָט מיר
פאַרגעשטעלט אַלס זיין חבר און געפרעגט, צי איז ניטאַ פאַר אים אַ
באַשטעלונג.

— ניין!...! — האָט געזאַגט דער אַלטער ברעזעלמאַן.
שנאַפּ האָט מיך אַרויסגעשטופּט פאַרויס און אַליין געלאָזן אָפּן די טיר
פון פּריוואַט-ביוראָ, געלאָזן אָפּן די טיר פון וואַרטצימער, געלאָזן אָפּן די
גרויסע קאַנטאַרטיר...
— וואָס איז דאָס? — האָב איך געפרעגט.

— איין רגעלע! — האָט ער געזאָגט. דאָן האָבן מיר געזען, ווי אַן אַנגעשטעלטער האָט פאַרמאַכט די דריי טירן.

— אַט אַזוי! — האָט שנאַפּ געזאָגט — איצט גייען מיר אַריין נאָך אַ מאָל. — און מיר זיינען נאָך אַ מאָל אַריין צום אַלטן ברעזעלמאַן. יענער האָט רוגזהדיק אַ בליאַסק געטאַן אויף אונדז מיט זיינע ברילן-גלעזער.

— יאָ, — האָט שנאַפּ צוקערדיק געשמייכלט — איך האָב פאַרגעסן אייך אַפּצוגעבן אַ גרוס פון ה' האַקמעסער. איך האָב אים געטראָפּן אין גאַס. — אַ דאַנק — האָט ברעזעלמאַן אַ בורטשע געטאַן. און מיר זיינען אַרויס. געלאָזן אַפּן די טיר פון פּריוואַט-ביראַ, געלאָזן אַפּן די טיר פון וואַרטציער, געלאָזן אַפּן די גרויסע קאַנטאַרטיר.

ברעזעלמאַן איז אַרויסגעלאָפּן, רויט ווי אַ בוריק — זייט איר משוגע געוואָרן! פאַר וואָס מאַכט איר די טירן ניט צו?!

שנאַפּ האָט זיך אַפּגעשטעלט און ווייך געזאָגט: — זעט איר, אַט אַזוי האָט איר אַפּט פאַרדרוס פון יענעמס שלעכטע געווינהייטן. די אַרבעט ליידט, דער פּערסאָנאַל פאַרלירט צייט. איך וועל אייך געבן אַן עצה ווי אַזוי פּטור צו ווערן פון דער צרה פון ניט-צוגעמאַכטע טירן לעולם ועד: קויפט ביי מיר, — ער האָט אַרויסגענומען פון פאַרטפעל אַ בלאַנקעדיקן אַפּאַראַטל — קויפט ביי מיר דעם פּאַטענטירטן אויטאָמאַטישן טיר-צומאַכער „פעליציטאַט“.

וואָס איז דאָ וואָס צו ריידן? אַז מיר זיינען אין אַוונט געגאַנגען אַהיים האָט שנאַפּ געהאַט אַפּגעזעצט 45 אויטאָמאַטישע טיר-צומאַכער.

— פון דעסטוועגן, — האָב איך אים געזאָגט ביים געזעגענען זיך — וואַלטו דאָך געקענט אין פּריוואַט לעבן, ביי דייע באַקאַנטע, צומאַכן די טיר, אַז דו גייסט אַרויס. איז דיר לחלוטין אוממעגלעך זיך אַפּצוגעוויינען דערפון?

— ליבער פּריינד! — האָט שנאַפּ געזאָגט — איך וועל דיר געבן אַן עצה, ווי אַזוי פּטור צו ווערן פון דער צרה פון ניט-צוגעמאַכטע טירן לעולם ועד: קויף ביי מיר...

און איך האָב ביי אים אַפּגעקויפט דעם זעקס און פּערציקטן טיר-צומאַכער „פעליציטאַט“.

א בריוו פון א צארטער דאמען-האנט

אין א שיינעם פרימארגן האב איך באקומען א בריוועלע, געשריבן פון
א צארטער פרויען-האנט :

זייער פארערטער הער!

עס שרייבט צו אייך א פרוי, וועלכע איר קענט ניט, וועלכע איז אבער
פארליבט אין אייך ביז משוגעת. וואס האט איר געמאכט פון מיר ? !... —
איך בין יונג, מען זאגט — שייך און פיקאנט, איד האב אן א שיעור פאר-
ערער, אבער קיין מאן אינטערעסירט מיך מער ניט זינט איך האב אייך
געזען. איך וויל אייך טרעפן און באקענען זיך מיט אייך. מארגן צווישן
אכט און ניין אין אונט בין איך אין רעסטאראן „די וויסע רויז“ און האף
אייך דארט צו טרעפן. ווי א סימן ביטע צו באשטעלן א פלאש שאמפאניער,
מארקע „מום“. איך זען זיך דאן צו צו אייך, מיר טרינקען צוזאמען דעם
שאמפאניער און פארברענגען אן אנגענעמען געמיטלעכן אונט.

איך פריי זיך געוואלדיק אין דערווארטונג פון אונדזער צוזאמענטרעף.
עס גריסט אייך זייער פריינדלעך

אייער יא הא נא

איך האב עטלעכע מאל דורכגעלייענט דעם בריוו און באשלאסן אוועק-
צוגיין אין רעסטאראן „די וויסע רויז“. איך האב אנגעטאן מיין נייעם
סמאקינג, געקויפט א בוקעט רויזן און אכט אזייגער בין איך שוין געווען
אין רעסטאראן. איך האב באשטעלט א פלאש „מום“ און געווארט.

עס איז געווארן ניין, ס'איז געווארן צען אזייגער — יאהאנא איז ניטא.
איך האב געווארט נאך א שעה, האב פאר כעס אויסגעטרונקען דעם שאמ-
פאניער, באצאלט דעם רעכענונג און אוועק פארדראסיק אהיים.

אין עטלעכע טעג ארום האב איך זיך דערוויסט, אז אט דאס בריוול „פון
א צארטער דאמען-האנט“ איז געווען אן אידייע פון רעסטאראן-באזיצער :
יעדן טאג האט ער פאנאנדערגעשיקט אייניקע טוך בריוולעך אזוינע צו
יונגעלייט, און תמיד האבן זיך געפונען עטלעכע טפשים, וואס זיינען אריינ-
געפאלן אויף דעם שווינדל. אויף אזא אופן פלעגט ער פארנארן די גאלדענע

יונגט אין זיין רעסטאראן און טעגלעך אפלייזן פאר עטלעכע פלאשן שאַמ-
פאַניער מאַרקע „מום“.

און דערביי האָט מען אויף אים גאַר קיין פאַראיבל ניט געקענט האָבן,
וואָרעם מען האָט דאָך אַ פאַר שעה געלעבט מיט דער פריידיקער האַפענונג,
און נאָכער דערטרונקען דעם גרימצאַרן אין וויין.
באַזונדערס קען מען יונגע רעסטאראַטאָרס רעקאַמענדירן אַט די
מעטאַדע.

*

די געבראַכטע הומאַרעסקעס זיינען נאָך אינטערעסאַנט דערמיט, וואָס
זיי זיינען ניט סתם וויציקע מעשהלעך, נאָר טאַקע גוטע איינפאַלן, וואָס
מ קען זיי אַ מאָל אַנווענדן אין דער פּראַקטיק. אַווערטשענקאַס אידייע האָט
טאַקע ערשט ניט לאַנג אויסגענוצט (ווי דער עולם געדענקט נאָך מסתמא)
אַ ווינער אימפּרעסאַריאַ אין אַן עטוואָס פאַרענדערטן נוסח: זיין פרוי האָט
געדאַרפט געבן אַ קאַנצערט אין בערלין. וועלנדיק האָבן אַ פולן טעאַטער,
האַט ער פאַרעפנטלעכט אַ מודעה, אַז אַ יונגע אלמנה פון אַ רייכן פאַבריי-
קאַנט זוכט אַ שידוך. די עטלעכע הונדערט חתנים, וועלכע האָבן זיך גע-
מעלדעט אַלס קאַנדידאַטן אויף דער אלמנהס האַרץ און דעם פאַבריקאַנטס
ירושה, האָט ער צוגעשיקט בריוולעך, אַז זיי קענען זיך טרעפן מיט זייער
קינפטיקן „גליק“ אין טעאַטער ביים קאַנצערט פון זיין פרוי. בערלין האָט
בשעתו געקאַכט מיט דעם וויין, וועלכער האָט טאַקע צוזאַמענגעשלעפט אַ
פולן זאַל עלעגאַנטע יונגעלייט.

ווי איר זעט, קענען אפילו הומאַריסטן אויך פאַררעכנט ווערן פאַר
שטיקלעך מענטשן: מיט זייערע אידייען קען מען פאַרדינען געלט...

געוויילטער הומאָר

(באָארבעט און פאַרײדישט)

1

ווי אַזוי איז אַנטדעקט געוואָרן אַמעריקע

ויהי היום — מיט שיינע עטלעכע יאָר צוריק איז דאָס געווען — גייט זיך אַזוי קאלומבוס מיטן טלית אונטערן פאַכווע פון שבתדיקן דאָונען (וואָרעם קאלומבוס אין דאָך, כידוע, געווען פון אַחינו בני ישראל). גייט ער זיך אַזוי און ברומט אונטער אַ שטיקל „זמירות“, ערשט דער שפּאַנישער מלך קלאַפּט אים אין פענצטער:

— אַ גוט שבת אַײך, פאַניע קאלומבוס!

— גוט שבת, גוט יאָר!

— וואָס הערט זיך עפעס ניס?

— גאַרנישט.

— זאַגט מיר אַקאַרשט — רופט זיך אַן דער מלך — אפשר וואַלט איר

געווען אַ בעלן, זיך אַריבערכאַפּן און אַנטדעקן אַמעריקע?

— אַמעריקע אַנטדעקן? — מאַכט קאלומבוס — מהיכא תיתי! פאַר

וואָס ניט? ביי מיר איז דאָס פון די קליינע זאַכן. הייס אַנגרייטן אַ פאַר

שיפּן מיט מאַטראַסן, און גלייך נאָך הַבדלה וועלן מיר זיך אַריינזעצן און

דורכפאַרן זיך אַהין. אַבער איך מוז דיר זאַגן דעם אמת: צוליב דיר און

צוליב דיין ווייב די כלבטע, וואָס איר יאַגט און פּלאַגט אונדז, וואַלט איך

דאָס ניט געטאַן, אַ מכה וואַלט איך אַײך אַנטדעקט, ניט קיין אַמעריקע!

אַבער איך ווייס דאָך, אַז אונדזערע יידעלעך אין ליטע און פּוילן און

אַנדערשוו וועלן נעבעך זיין גרויסע נצרכים, און אַלע חברות וועלן האַבן

גרויסע דעפיציטן, און די פאַר דאַלער, וואָס וועלן פון דאַרט אַנקומען, וועט

זיי שטאַרק צונויץ קומען — פון זייערטוועגן נעם איך אַן די שליחות.

און אזוי איז דאס געבליבן: גלייך נאך מעריב האָט קאַלומבוס איינגע-
פּאַקט זיין טלית און תפילין און רמס קרבן-מנחה-סדור מיט תהלים און
„מעמדות“, זיין ווייב קאַלומבוס־כע האָט אים מיטגעגעבן צוויי פּאַר וועש
און עטלעכע אייער-קיכלעך, וואָס זיינען איבערגעבליבן פון קידוש, און
מען האָט זיך אַוועקגעלאָזט אין וועג אַריין.

מען פּאַרט און מען פּאַרט, מ'שווימט און שווימט — ניטאָ קיין אַמע-
ריקע! זיינען די מאַטראַסן אַריינגעלאָפּן מלא רציחה צו קאַלומבוסן און
געוואָלט אים הרגענען. האָט קאַלומבוס צו זיי אזוי געזאָגט:

— וואָס פּאַרשטייט איר, פּויערשע קעפּ, פון אזוינע זאַכן? איך וועל
איך בעסער פרעגן אַ רעטעניש: זאָגט מיר, ווי שטעלט מען אַוועק אַן
איי? — קיינער האָט ניט געוואָסט. — אַט וועל איך איך ווייזן — האָט ער
געזאָגט. און ער האָט אַנגעקלאַפּט דעם שפיץ פון איי, און זי האָט זיך
אַוועקגעשטעלט. האָבן אַלע געזען זיין גרויסע חכמה, האָבן זיי אים געבעטן
מחילה און האָבן שוין מער ניט געבורטשעט.

איז מען געפּאַרן און געפּאַרן, געשוואָמען און געשוואָמען, ביז מ'איז
געקומען צו אַ ברעג. האָט קאַלומבוס געהייסן פּאַראַנקערן די שיף און איז
אַדאַפּ אויף דער יבשה, וווּ עס זיינען זיך צוזאַמענגעלאָפּן שוואַרצע מענטשן.
האָט ער זיי אַפּגעשטעקט אַ שלום-עליכם און געפרעגט:

— זאָגט מיר, איך בעט אייך, זייט איר דאָס די נעגערס?

— יאָ — האָבן זיי געענטפּערט — מיר זיינען די נעגערס.

— און אַט דאָס שטיקל לאַנד איז דאָס אַמעריקע?

— יאָ, דאָס איז אַמעריקע, — האָבן זיי געזאָגט — און איר זייט דאָס

אודאי דער קאַלומבוס?

— יאָ, איך בין דער קאַלומבוס.

2

עכטע קריטיק

צום ערשטן מאל, צייט מיין שריפטשטעלערישער טעטיקייט, האָב איך
געפרוווט מיין כוח אויפן דראַמאַטורגישן געביט און אַנגעשריבן אַ היסטאָר-
רישע טראַגעדיע: „פּוטיפרעס טיראַנישער שמייכל“. עס פּאַרשטייט זיך, אַז

איך בין געווען שרעקלעך געשפאנט צו וויסן, וואס די קריטיק וועט אויף דעם זאגן. איך האב דעם מאָנסקריפט געגעבן צו לעזן מיין פריינד דעם פעליעטאָניסט, וועלכן מען האלט פאַר אַ גרויסן מבין אויף ליטעראַטור. עס זיינען אַוועק וואַכן און חדשים, און איך האָב פון אים ניט געקענט אַרויסקריגן ניט קיין מיינונג, ניט דאָס העפט. ערב פסח צו בדיקת-חמץ האָט ער מיין טראַגעדיע געפונען אונטערן קאַמאַד און האָט עס מיר ביי דער נאַענטסטער געלעגנהייט אָפגעגעבן:

— איך האָב אייער שאַפונג מיט גרויס אינטערעס געלייענט, און איך מוז אייך זאָגן דעם אמת, אַז ס'איז ניט פיל ווערט. צו פיל איינצלִהייטן ברענגט איר, צו פיל היסטאָרישע דאַטן, עס איז לאַנגווייליק, און אויסער דעם זיינען צו פיל פּערוואַנען אין אייער שטיק.

מיט אַ צעבראַכן האַרץ האָב איך אָפגענומען פון אים מיין ווערק און מיט ציטערדיקע הענט עס געגעבן דעם טעאַטער־קריטיקער. אויף דראַמאַטישע ווערק — האָב איך זיך געטרייסט — איז דער פעליעטאָניסט דאָך ניט קאַמפּעטענט.

דער קריטיקער האָט מיך מיט אומצוטרוי אַנגעקוקט דורך די ברילן, האָט עפעס אַ בורטשע געטאָן וועגן קאַנסטרוקטיוויסטישע רוים־אויסנוצונג, צוזאַמענגעדרייט מיין מאָנסקריפט ווי אַ טרייבל און אַוועק אָן אַ „זיי געזונט“. אויף מאַרגן האָט ער מיר מיט אַ שטרענגער מינע דערלאַנגט דאָס העפט:

— ניין, מיין פריינד! היסטאָרישע דראַמען שרייבן איז ניט פאַר אייך. אין אַזאַ דראַמע מוזן זיין מער איינצלִהייטן, מער היסטאָרישע דאַטן. ביי אייך איז אַלץ אַלגעמיין, אומדייטלעך, פאַרשוומען. און אויסער דעם זיינען ביי אייך צו ווייניק פּערוואַנען. אַ היסטאָרישע טראַגעדיע מיט ווייניקער ווי 22 העלדן איז ניט ווערט אַ שמעק טאַבאַק. אַדיע!

איך בין געבליבן שטיין אָן אָפגעשמיסענער מיטן ביכל אין דער האַנט, און כדי די פאַרבייגייער זאָלן ניט באַמערקן מיין פאַרלעגנהייט, האָב איך זיך אַריינגעכאַפט אין דעם דערבייִקן קאַפע. אין אַ וויילע אַרום האָט זיך צו מיין טישל צוגעזעצט דער רעזשיסאָר פון יידישן טעאַטער און באלד אַנגעהויבן קלאַגן זיך אויף אינזער אַרעמען צרהדיקן רעפּערטואַר.

— ניט לאנג האב איך אנגעשריבן א היסטארישע טראגעדיע, — האב
איך אומזיכער דערציילט — אפשר וואלט זיך דאס פאסן פאר אייער
טעאטער ?

— ווי היסט דאס שטיק ?

— „פוטירעס טיראנישער שמייכל“.

— דער נאמען איז ניט שלעכט. מ'קען א קוק טאן. — ער האט ביי מיר
גענומען דאס שטיק און צוגעזאגט באלד געבן א תשובה. עס איז אוועק
א חודש, און צוויי, און פינף, — פוטירע מיטן שמייכל זיינען ווי אין דער
ערד אריין !

איין מאל דערהער איך אויפן גאס א טומל, א געשריי : „עס ברענט !“ —
ווי ברענט ? — „אין יידישן טעאטער !“ ביז איך בין געקומען אהין, איז
די שריפה שוין געווען איינגעלאזשן, און אויפן הויף, אין דער קופע בעבע-
כעס, וואס מ'האט ארויסגעווארפן בעתן ראטעווען, צווישן אחשוורוש
פאפירענער קרוין און דעם בלעכענעם בעכער פון „מכירת יוסף“, איז זיך
געלעגן ווי א פריצטע מיין „פוטירע“, ווי ניט איר מיינט מען דאס. דער-
ווייל האט זיך אונטערגעדרייט דער רעזשיסאר :

— אַך — זאגט ער — אייער דראמע האט איר דא געפינען... יא, איך
האב זיך אלץ געקליבן אריינגיין צו אייך מכוח דעם... אלזא : די דראמע
טויג ניט : אייערע העלדן ריי דן צו פיל און זיי טוען גארניט. האנדלונג
מוז זיין ! ס'איז ביי אייך גאר קיין האנדלונג ניטא, איר פארשטייט ?

וואס טוט מען ווייטער מיט מיין ווערק ? אליין אריינווארפן עס אין
פייער האב איך קיין הארץ ניט געהאט, האב איך באשלאסן עס איבערגעבן
דעם רעדאקטאר פון דער יידישער צייטונג : זאל עס כאטש קומען צו „קבר
ישראל“ אין א יידישן פאפיר-קארב...

— איך האב... אנגעשריבן א טראגעדיע — האב איך ביים רעדאקטאר
געשטאמלט מיט הכנעה — אפשר וואלט איר... אין אייער ליטערארישער
ביילאגע...

— איר קענט עס לאזן, — האט ער מיך ביזו אפגעהאקט, — נאך א
תשובה דארפט איר ניט קומען, איר וועט קריגן דורך פאסט.
איר האט געקראגן א תשובה ? אזוי האב איך געקראגן. עס זיינען אוועק

אנדערהאלבן יאר, און איד האב שוין לאנג געהאט דערין פארגעסן. אין אַ שיינעם פרימאָרגן קומט צו מיר אַריין שמואל חיים, מיינער א באַקאַנטער, וואָס האָט אַ שוואַכקייט צו שרייבן שירים און זיי שיקן אין אַלע יידישע רעדאַקציעס, און דערלאַנגט מיר מיין „פּוטיפּרע“.

— טפו!... זאָג איד — ניט געדאַכט זאָלסטו ווערן! גאַרניט פּטור צו ווערן פון דעם שלאַק... פּונקט ווי יענע אַדעסער ווייבל, די חצופה, וועלכע מען האָט באַגראַבן, און די ערד האָט זי ניט גענומען! — ווי קומט, שמואל חיים, צו דיר מיין פּיעסע?

— ווייסטו... דער רעדאַקטאָר האָט מיר צוריקגעשיקט אַ פּעקל שירים מיינע, האָט ער על-פּי טעות, ווייזט אויס, אויך אַריינגעפאַקט דיין פּיעסע. איד טו אַ קוק אויפן שער-בלעטל — אַ באַמערקונג מיט רוטע טינט: „אייערע העלדן זיינען משמעות שטומע: זיי ריידן גאַרניט, נאָר זיי האַנדלען. ווי קען מען אין אַיין טעאַטער-שטיק אַריינשטופן אַזוי פּיל האַנדלונג? צי מיינט איר, אַז ווי באַלד דאָס שטיק שפּילט מען אין פרעהס צייטן, מוזן די פּערזאָנען אַפּטאָן עבודת-פּרד“? אונטערגעשריבן: דער רעדאַקטאָר.

— מיינע שונאים זאָלן שוין שרייבן פּיעסן! — האָב איד געזאָגט — און דערלאַנגט „פּוטיפּרע“ אַ שמיץ אונטערן בעט מיט אַזאַ רציחה, אַז איד האָב שיער-ניט אַוועקגעהרגעט די קאַץ, וואָס איז דאָרטן געזעסן. אויף מאָרגן מיטאַגצייט, אַז איד בין געקומען פון גאַס אַהיים, האָב איד געטראָפן אַ מאַדנע סצענע: דאָס צימער איז ניט אויפגעראַמט, און ביי מיין שרייבטיש, אַריבערגעבויגן איבער אַ דיקן העפּט, שטייט ביילקע דאָס דינסטמידל מיט רוטע פאַרוויינטע אויגן, און טרערן קייקלען זיך איבער אירע באַקן.

— ביילקע — פּרעג איד — וואָס איז מיט דיר?

— איד האָב דאָ געפונען אונטערן בעט — האָט זי געזאָגט מיט אַ געבראַכענער שטימע — אַ געשריבענע געשיכטע... וועגן איינע אַ פּוטיפּרע... אַזאַ שיינן ביכל האָב איד נאָך קיין מאַל ניט געלעזן... און טרויעריק איז די געשיכטע, אַז עס צערייסט דאָס האַרץ!...

דאָ איז מיר מיט אַ מאַל קלאַר געוואָרן, אַז מיין טראַגעדיע איז פאַרט

עפעס ווערט! און ניט דערפאר, וואָס ביילקעס קריטיק איז ביי מיר מער חשוב, ווי די מיינונג פון פעליעטאַניסט, פון קריטיקער, פון רעזשיסאָר און פון רעדאַקטאָר, נאָר פשוט דערפאר, וואָס זי איז די איינציקע, וואָס איך בין זיכער, אַז זי האָט די פיעסע טאַקע געלייענט...

3

קרויט און בוריקלעך

ר' משה-בער, אַ קליינשטעטלדיקער ייד, איז צום ערשטן מאל געקומען אין בערלין. ער האָט געמוזט צום פראַפעסאָר, זיך מישב זיין וועגן זיינעם אַן אַלטן מיחוש. גייט ער אַזוי מיטאַנצייט איבער די גאַסן און זוכט אַ יידישן רעסטאָראַן, וווּ אַפצוועסן. קוים דערפרעגט זיך צו אַ רעסטאָראַן מיט אַן אויפשריפט „כשר“, זעצט ער זיך ביי אַ טישל אַ הונגעריקער און וואַרט, מ'זאל אים עפעס דערלאַנגען. — נו, איז אין בערלין פירט זיך דאָך ניט ווי אין אַ מענטשישער שטאָט, אַז עס קומט אַן אורח, זאל דער בעל-הבית פון אַכסניה צוגיין: „שלום עליכם! פון וואַנען אַ ייד? וואָס ט'איר צובייסן? אַ שטיקל הערינג מיט ציבעלע, אַדער געהאַקטע לעבער מיט אייער?“ — אַ נעכטיקער טאַג! עס איז אונטערגעשפרונגן אַ קעלנער מיט אַ לאַנגן עק, אַ ווייז געטאַן אויף אַ לאַנגער שפייז-קאַרטע און קורץ אַפגעהאַקט: „וואָס ווינשן זיי“?

ר' משה-בער קען ניט לייענען קיין „טייטש“, דרייט ער די קאַרטע אַהער און אַהין, אָבער עס פאַסט עפעס ניט צו זאַגן, אַז ער פאַרשטייט ניט, וואָס דאָ טוט זיך, קלערט ער, מירן גיין אַקאַרשט כסדר. און ער טוט אַ ווייז מיטן פינגער אויף דער ערשטער שורה פון דער קאַרטע. דער קעל-נער פליט אַוועק און קומט באַלד מיט אַ טעלער שמעקעדיקע בוריקלעך. „אַ וויל ביסל באַרשט — טראַכט ר' משה-בער — פונקט ווי מיין שרה-דבורה, זאל געזונט זיין, וואַלט געקאַכט“. אין איין אַטעם האָט ער אויס-געליידיקט דעם טעלער, און באַלד איז שוין הינטער אים ווידער אויסגע-וואַקסן דער קעלנער מיט דער שפייזקאַרטע.

ר' משה-בער האָט אַ ווייז געטאַן אויף דער צווייטער שורה: „לאַמיר זען אויף שטיקאָוועס, וואָס מ'עסט אין בערלין פאַר אַ צווייט געריכט“.

דער קעלנער איז אוועק און געבראכט א טעלער קרויטזופ. „א מאדנער
מנהג ביי די טייטשן, — טראכט ר' משה-בער — צו וואס דארף מען צוויי
מאל זופ: אי בוריקלעך, אי קרויט?.. נאר פארפאלן: לעולם ינהג אדם
כמנהג המקום...“ זופט ער אריין דעם טעלער קרויט און ווייזט דעם קעלנער
אויף דער דריטער שורה פון שפייזצעטל. אין דריי מינוט ארום דערלאנגט
אים יענער — א טעלער קרויט. א ביסל אנדערש צוגעפראוועט, מיט
ראזשינקעס און קרייטעכער, אבער פארט קרויט.

— ניט געדאכט זאלן זיי ווערן! — מורמלט ר' משה-בער — ס'איז
דאך עפעס אזוי ווי אין סודם: קומט א הונגעריקער מענטש צו זיי, גיט
מען ניט א שטיקל פיש, צי א שטיקל עוף, נאר מען קארמעט מיט הוילע
בארשטש... פון דעסטוועגן איז א שאד דער טעלער קרויט: באצאלן וועט
מען מוזן סיי-ווי-סיי... טוט ער זיך אן א כוח און עסט אויף.

„האב איך שוין ברוך השם געגעסן — קלערט ער — איין מאל בוריק-
לעך און צוויי מאל קרויט, און דארטן ביי יענעם טיש זיצן מענטשן און
ארבעטן געשמאק איבער געבראטענער גאנדו און קאטלעטן. וואס איז דער
שכל דערפון? — ניט אנדערש, אז דאס זיינען באזונדערע טישלעך אזעל-
כענע: מיין טישל איז א טישל פון זופ, און יענער דארטן איז א טישל
פון פליישקס... איצט האב איך תופס געווען דעם ענין! איידער מ'לערנט
זיך אויס, מוז מען תמיד באצאלן רבי-געלט...“ און ער הייבט זיך אויף און
זעצט זיך צו צו אן אנדער טישל, ביי וועלכן איינער זיצט און הארעוועט
איבער א גענדזענער פאלקע. ווידער שפרינגט אונטער א קעלנער, ווידער
א שפייזקארטע. ר' משה-בער ווייזט ווידער אויף דער ערשטער שורה
און — באקומט באלד א טעלער בוריקלעך... ס'איז עפעס א קללה פון דעם
אויבערשטן, טראכט ער און באקומט הארצקלאפעניש פון אויפרעגונג. —
נאר פארשטיין קען מען דאס על-פי-לאגיקע: ווארעם איין טישל ווייס דאך
ניט פון דעם אנדערן, און איין טעלער בארשטש פארן גענדזנס איז
דאך ניט קיין עוולה. איז דער „סארווער“ טאקע ניט שולדיק. וואס טוט
מען? לאזן שטיין אזוי דעם טעלער, פאסט ניט פאר מענטשן, שוויצט ער
נעבער, מאטערט זיך און גיסט אריין אין זיך דעם טעלער בוריקלעך. —
ער איז שוין פול, ווי א ראסל-פאס ערב פסת. קיין ווונדער ניט: צוויי

טעלער קרויט און צוויי טעלער בוריקלעך! פון דעסטוועגן וועט ער נאך
עסן מיט אפעטיט א שטיקל געבראטנס, און ער טוט א ווייז דעם „סאָרווער“
אויף דער צווייטער שורה פון שפייזצעטל. יענער לאַזט זיך לאַנג ניט בעטן,
לויפט אַוועק און ברענגט אים אַ טעלער קרויט...

ר' משה-בער האָט דערלאַנגט אַ כעסדיקן שפיי אויף דער פּאַדלאַגע,
אַ רוק פון זיך דעם טעלער קרויט און אויפגעשטאַנען אַן אַנגעצונדענער.
— יא — האָט דער קעלנער געפרעגט מיט אַן אידיאַטישער מינע —
וואָס ווינשן זי?

— וואָס זאַל איך אייך ווינטשן? — האָט ר' משה בער געזאָגט — איך
ווינטש אייך מערניט, אַז איר זאַלט קומען אין אַ שטאַט, וואָס איר פאַר-
שטייט ניט זייער לשון, און מ'זאַל אייך געבן דריי מאָל קרויט און
צוויי מאָל בוריקלעך!

4

צער פון קינדער

רב זלמן מאַכט זייער אַ פאַרוואַרגטן פנים, צוזאַמענלייגנדיק דעם טלית
נאָכן דאַוונען.

— וואָס האָט איר פאַר דאַגות, רב זלמן? — פּרעגט אים זיין שכן פון
מזרח-וואַנט.

— אַר-אַך! איך האָב דאַגות און קאַפּ-דרייעניש מיט מיין יינגל. וואָס
זאַל מען ביי היינטיקער שווערער צייט מאַכן פון אַזאַ יינגל? — איך האָב
שוין געקלערט, אפשר זאַל איך אים לאַזן שטודירן אויף דאַקטאָר? — נו,
איז הייבט זיך באַלד אַן אַן עסק מיט ביכער קויפן, מיט שכר-לימוד, מיט
אינסטרומענטן, ווער קען דאָס אַלץ טראַגן? — און אַז ער וועט שוין אויס-
שטודירן דאַקטאָר, וואָס וועט יעמאַלט זיין? — אַט וווינט ביי אונדז אין
שכנות אַ נאָז- און האַלדז-דאַקטאָר, שטאַרבט ער זיבן מאָל אַ טאַג פון הונ-
גער! — אַט אַזוי האָב איך דאַגות און קאַפּדרייעניש מיטן יינגל.

האָב איך זיך באַרעכנט: אויב שוין יאָ אַ דאַקטאָר, וועל איך אים בעסער
מאַכן פאַר אַ ציין-דאַקטאָר, וואָרעם ס'איז אַ פּראַסטער שכל: אַ נאָז האָט
אַ מענטש נאָר איינע, גיט עס דעם דאַקטאָר ניט קיין חיונה, אַבער ציינער

האַט ער דאָך 32, קען מען דערפון טאַקע לעבן. — איז הייבט זיך ווידער אָן אַן עסק מיט אַ קאַבינעט, אינסטרומענטן, און אַגב, איז דאָס אַ גרויסע פאַראַנטוואָרטלעכקייט: אַט האַט איינע אַ פרוי, דערציילט מען, אַנגעגעבן אין סוד אויפן ציין-דאָקטאָר, וואָס האַט איר אַרויסגעריסן צוויי ציינער. וואָסי? — ער האַט אַרויסגעריסן ניט די ציינער, וואָס איר האַט זיך געוואַלט!... היינט גיי טרעף צו יענעם קאַפּריזן!... מער פעלט מיר ניט, מיין זון זאַל האַבן צו טאָן מיט „דיעלעס“, מיט אַדוואַקאַטן — אַט אַזוי, ווי איר זעט, האָב איך דאָגות און קאַפּדרייעניש מיטן יינגל.

האַב איך זיך מיטש געווען: אפשר זאַל איך אים גאַר מאַכן פאַר אַ באַרימטן שרייבער? — פאַרשפּאַר איך די אינסטרומענטן, מיטן לערנען, מיט הכל-בכל. זאַל ער זיצן און שרייבן ביכלעך! אַ מאַל איז דאָס אויך ניט קיין שלעכטער געשעפט. אין שוועדן, זאַגט מען, זיצט אַ קאַמיסיע אַזאַ, וואָס צאַלט גאַר גרויסע מקחים פאַר ביכלעך. אַנוסטן האָב איך געלייענט אין צייטונג, אַז איינער האַט באַקומען אויב ניט צוואַנציק טויזנט דאַלער פון יענער חברה פאַר איין ביכל! נו, ווען מיין יינגל זאַל אַנשרייבן מערניט צוויי ביכלעך אַ יאָר, קען מען האַבן פּרנסה בשפע. — הויבט זיך אַבער ווידער אָן אַן עסק מיטן דרוקן, וואָס איז מיט גאַלד צוגלייך. און ווידער בין איך דאָך פון דעסטוועגן אַ טאַטע, וואַלט זיך מיר ניט וועלן פּטרן אַ קינד. איך וואַלט וועלן מאַכן מיין זון פאַר אַ שטיקל מענטשן, און ניט ער זאַל אַרומגיין מיט אַ צעקודלטן קאַפּ און ריידן תּרגום-לשון... — אַט אַזוי, ווי איר זעט, האָב איך דאָגות און קאַפּ-דרייעניש מיטן יינגל.

— זייט מוחל, רב זלמן — האַט זיך אַנגערופן דער יונגערמאַן — צו שרייבן ביכער מוז מען האַבן טאַלאַנט. האַט אייער יינגל טאַלאַנט דערצו? ווי אַלט איז ער דען?

— ווי אַלט איז ער? — מאַכט רב זלמן — וועדליג ווי איך האָב אויס-גערעכנט מיט דער ווייב, דאַרף ער געבאַרן ווערן אַ וואָך פּאַר פּורים.

— זאַלט איר געזונט זיין! — ווונדערט זיך זיין שכן — טאָ פון וואַנען

ווייסט איר, אַז ס'וועט זיין אַ יינגל? אפשר וועט גאַר זיין אַ מיידל?

— הערסט, חכם! — זאַגט רב זלמן — דאָס איז דאָך די גרעסטע דאָגה, וואָס איך האָב מיטן יינגל...

איבערדיכטונגען
פון חיים נחמן ביאליק

צווישן פרת, חדקל — דאָרטן ...

צווישן פרת, חדקל, — דאָרטן
בליט אַ פייגנבוים אין גאָרטן,
און אַ פאָווע אין די צווייגן
זיצט אַ גאָלדינע, פיקט די פייגן.

פאָווע, פלי אין ווייטע ערטער :
דאָרט איז ערגעץ מיין באַשערטער ;
טרעפסט אים — זאָלסט אים גאָרניט זאָגן,
בינד און ברענג מיר אים צו טראָגן !

האָסט קיין פאָדעם ניט פון ליינען ? —
פרווו מיט גוטן מיט אים טענהן :
זאָג אים, פאָווע, זאָלסט געדענקען,
אַז איך שטאַרב אַוועק פון בענקען.

זאָג, אַ גאָרטן בליט אַ שיינער,
נאָר עס ווייס דעם וועג ניט קיינער,
און אַן עפל זאָפטיק-זיסן
איז ניטאָ, ווער ס'זאָל געניסן.

ווידער זאָג אים דאָרט, מיין חתן :
ס'ווערט ביי נאָכט מיין בעט באַגאַסן
פון די טרערן, — און מיין קישן
ברענט אונטער מיין לייב דעם פרישן.

וויל ער ניט — טאָ זאָג אַ סוד אים :
אויסגענייט מיט זיידן־פאָדעם
ליגן צוויי טוץ העמדער גרייטע,
הופּח־קליידער — שוין גענייטע ;

פּוּך און פּעדערן געפליקטע,
ציכלעך זיידענע געשטריקטע : —
ס'האַט מיין מאַמע און מיין באַבע
אַנגעגרייט מיין גאַרדער־אַבע.

גאַלד־געוועבט און פּרעכטיק זייער ;
ליגט און וואַרט מיין חופּה־שלייער ;
גרייט נדוּ, איך בין אַ גרייטע, —
וואַס־זשע זאַמט ער זיך דער שוטה ? ...

*

— ווייער, שלייער, חופּה־שטאַנגען —
האַט די פּאַווע אַנגעפּאַנגען, —
היינט ביי נאַכט וועט דיין באַשערטער
וויסן דייע הייסע ווערטער.

כ'וועל פּון דייענט וועגן אים געריסן,
ווייזן אים דיין בילד דעם זיסן, —
וועט ער קומען פּון דער ווייטן
אויף אַ קאַטשערע צו רייטן.

ער וועט קומען שנעל צו שוועבן
און וועט זאָגן : — אַך, מיין לעבן !
וואַס מיר קליידער, ווער מיר געלטער ! —
איך האָב זיך פּון אַלע העלטער.

כ'וויל פון פוך און זייד ניט וויסן,
ס'איז פאַר מיר דיין שויס אַ קישן,
און דיין האַר איז זיידנס ריינער,
ביסט מיין אוצר דו אַליין נאַר.

רייך גענוג איז דיין געטרייער :
שוואַרצע האַר, אַ האַרץ מיט פייער,
ביידע איז דיר אַפגעגעבן, —
קום זשע, קום צו מיר, מיין לעבן !

*

ס'איז אַ צויבערנאַכט געקומען
און די פאַווע איז פאַרשוומען,
צו די הימלען אויפגעשטיגן
און געזאַגט, ווייזט אויס, אַ ליגן.

טעג נאָך טעג זיינען פאַרלאַפן
און איד האַלט נאָך אַלץ אין האַפן ;
קלאַרע הימלען זיבן !
ווייסט איר אפשר פון מיין ליבן ? ...

אין מיין גארטן

אין מיין גארטן האָט אַ ברונען
מיט אַן עמער זיך געפונען ;
אַלע שבת קומט דעריבער
טרינקען וואַסער דאָ מיין ליבער.

אַלע ביימער שטייען שטילע,
ס'שלאָפט דאָס ווינטעלע אַפילו ;
נאָכן טשאַלנט אַלע שלאָפן,
נאָר מיין האַרץ איז וואַך און אַפן.

ווי מיין האַרץ, דער עמער וואַכט,
טריפט זיין גאַלד אין ברונען זאַכט,
טריף אַ פערל, טריף אַ צווייטער :
אַט-אַ גייט ער, אַט-אַ גייט ער...

שאַ, מיר דוכט, עס הערט זיך טריט !
איז דאָס ער ? און אפשר ניט ? ...
גיכער, גיכער, קום מיין שיינער !
כ'בין אַליין און ווייטער קיינער...

זעצן מיר זיך דאָ ביים וואַנט,
קאַפּ צו אַקסל, האַנט אין האַנט ;
כ'וועל דיר פרעגן אַ פאַר זאַכן,
זאַלסט, איך בעט דיך, נאָר ניט לאַכן :

זאָג, פאַר וואָס דער עמער, זאָג,
וויינט און וויינט אַ גאַנצן טאָג?
טריף, טריף, טריף — און מאַדנע רייד
רעדט ער עפעס שטילערהייט...

און פון וואָנען קומט דער שמאַרץ,
ווי אַ וואָרעם נאַגט דאָס האַרץ? —
ס'האַט געהערט מיין מאַמע ריידן,
אַז דו ווילסט זיך מיט מיר שיידן?...

זאָגט מיין ליבער: — „גיי שוין, גיי!
שונאים זאָגן דאָס אַזוי —
נאָך אַ יאָר, אַז גאַט וועט וועלן,
וועלען מיר אַ חופּה שטעלן.

אַ גאַלדנער זומערטאָג וועט זיין,
וועט אונדז באַגיסן מיט זיין שוין,
און באַגריסן וועט אונדז יעדער
צווייג מיט פירות פון די סעדער.

פעטערס, מומעס, פריינד געדיכט,
אַן עולם מענטשן, הענט מיט ליכט,
און סע וועלן אונדז באַגלייטן
פידלען, פויקן און טרומייטן.

נעבן פלויט, צי נעבן שטיין,
— קלייב אויס, ווו דו ווילסט אַליין, —
וועלן שטיין די חופּה־שטאַנגען,
וועסט אַ פינגערל דערלאַנגען;

און איך וועל דיר פיין און גלאַט
אַפּזאַגן דעם „הרִי־אַתּ״, —
שונאים וועלן שטיין און קוקן
און פון קנאה זיך צעפוקן...

נעבן טייבל שטייט אַ פיכטע...

נעבן טייכל שטייט אַ פיכטע,
אַ פאַרצווייגטע, אַ געדיכטע,
קוקט אין וואַסער, האַלט אין קלערן, —
וואַס דער סוף פון איר וועט ווערן!...?

אויסגעוואַקסן, רייף געוואָרן ;
ס'לויפן ביסלעכווייז די יאָרן ;
האַרבסט... די זון הערט אויף צו שיינען, —
און די פייגעלעך וווּ זיינען?...?

און ביי זיך אין צימער שטייט
ס'מיידל לאַנג פאַרטראַכטערהייט,
קוקט אין שפיגל, האַלט אין קלערן,
וואַס דער סוף פון איר וועט ווערן?...?

אויסגעוואַקסן, רייף געוואָרן ;
ס'לויפען ביסלעכווייז די יאָרן ;
נעכט פון טרערן, טעג פון קלערן, —
ווּ זיינען די קאַוואַלערן?...?

ס'איז אַרויס אַ נייע מאַדע

ס'איז אַרויס אַ נייע מאַדע :
רויטע סטענגעס, ווייסע קליידער ;
און אין סעדל נאַכן טשאַלנט
לאַכט מען, קושט מען זיך כסדר...

ס'איז אַרויס אַ נייע מאַדע :
שיכלעך, טיכלעך און פאַרפומען ; —
און אַרום איין מיידל טאַנצן
בחורים אַ גאַנץ מזומן.

נייע מאַדעס היינט פאַראַנען :
נעכטן רייזלען, מאַרגען חנהן ;
אַבער כאַצקעלע מיין שיינער
איז פאַר מיר, פאַר מיר אַליין נאָר !

ניט ביי טאָג און ניט ביי נאַכט

ניט ביי טאָג און ניט ביי נאַכט —
גיי איך מיר אַרויס באַזאַכט ;

ניט אויף באַרג און ניט אין טאָל —
שטייט אַ ווערבע פון אַ מאָל.

און אַ נביאטע אַ גרויסע
איז די ווערבע, אַלצדינג ווייס זי.

ביי דער ווערבע וועל איך וועגן
מיין באַשערטן טאָקע פרעגן.

און זי וועט מיר אַלץ דערציילן :
צי מיין חתן קומט פון פוילן,

צי פון ליטע, צי פון זשאַמעט ?
אַ באַנקיר, צי אַ מלמד ?

קומען איז באַשערט צו פוס אים,
צי מיט ברענענדיקע סוסים ?

און וואָס ברענגט ער מיר ? — כ'וואַלט וועלן
פערל מיט אַ שנור קאַרעלן...

איז ער א בלאַנדער? אַ ברונעטער?
נאָך אַ בחור? אַ געגטער?

אפשר גאַר אַן אַלטן יידן?
בין איך, ווערבע, ניט צופרידן!

איך וועל זאָגען: טאַטע, טויט מיד,
נאָר ניט צו דעם שידוך ניט מיד!

אוי, איך וועל דאָס ניט דערהאַלטן:
כיוויל ניט, טאַטינקע, קיין אַלטן!

*

מע ווייס ניט, ווער איז זי,
פון וואָנען געקומען —
און באַלד האָט זי אַלעמענס
אויגן פאַרנומען.

געקומען פון ערגעץ
אַ ווייטער מדינה
מיט האַרציקע אויגן
און ליכטיקער מינע

און לופטיק און דופטיק
און לוסטיק צום טאַנצן, —
דאָס שטעטעלע האָט זי
פאַרלויכטן אין גאַנצן.

אין וועלדל אין גרינעם
געוואָרן איז היימלעך,
עס לאַכן די קוסטן,
עס טאַנצן די ביימלעך.

און ס'איז נאָך אַ טאַג
אַדער צוויי ניט פאַרלאַפן,
און בחורים קאַנען
שוין נעבעך ניט שלאַפן ;

און ס'איז נאך אַ טאָג
אָדער צוויי ניט אַריבער, —
און ס'ריידן שוין מאַנען
מיט ווייבלעך זיך איבער.

און ס'שושקען זיך ווייבער
ביים שטריקען די זאַקן,
און אַלטע לייט „אייקען“
אַ ביסל צעשראַקן.

און עלטערן האָבן
קיין נעכט ניט געשלאָפן :
ווער ווייס, וואָס עס האַט
מיט די איידעמס געטראָפן? ...

אין איינעם אַ שיינעם
פרימאַרגן — ניטאַ איר ! —
אויף אַלץ איז געפאַלן
אַ שאַטן פון טרויער.

געפלאַטערט אַ שמעטערלינג
צווישן די בלומען, —
און פלוצלונג פאַרשוונדן,
ווי פלוצלונג געקומען.

געוואָרן אַן אומעט
אין וועלדל אין טיפן,
מע הערט שוין דאָרט קיינעם ניט
לאַכן און שטיפן.

אַ פאַר טעג גערעגנט
אַ בלאַטע געוואָרן ;
די אויגן — דעם גלאַנץ
און דעם פייער פאַרלאָרן.

אַ בחור זיצט אַרטיק
און לייענט גאַזעטן...
חתנים און כלות —
זיך איבערגעבעטן.

עס זיצן פאַרפאַלקן
ווי שטילניקע טייבלעך
און איידעמלעך גענעצן
נעבן די ווייבלעך.

און שטיל זיינען איצט
יענע פינצטערע געסלעך,
ווי ס'פלעגן אַרומדרייען
זיך בעל-הביתלעך.

און טאַטעס און מאַמעס —
זיי שלאָפן די נעכט שוין
און אַלטע — מע הערט זיי ניט
אייקען און קרעכצען.

הכלל : אַ מחיה
און שטיל אַ פאַרג'ניגן,
עס קרייען די הענער,
עס מעקען די ציגן.

גלין-גלינג — שוין ניטאָ איר...

„... גלין-גלינג — שוין ניטאָ איר, גלין-גלינג — אַט מיר פאַרן ;
גלין-גלינג — און פאַר דיר איז שוין אַלעס פאַרלאָרן...”

דער מזל האָט, ליבסטע, געוואָלט אונדז צעטיילן,
און כ'האַב נאָך אַזוי פיל געזאָלט דיר דערציילן ;

נאָר אומגעריכט, פלוצלונג — מיר האָבן צעשיידט זיך
און כ'האַב נאָך אַ וואָרט דיר צו זאָגן געגרייט זיך :

חדשים האָב איך עס אין האַרצן געטראָגן
און אַלץ זיך געקליבן : אַט, אַט איך וועל זאָגן.

מיט איין מאָל איך הער : — „נו, אַ גוטן, מיין ליבער !” —
אַ קנאַק מיט דער בייטש — און אַליין בלייב איך איבער.

דו פליסט מיט אַ שטויביקן וואַלקן אין איינעם,
אַט ביסט שוין ביים וועלדל דעם גרינעם, דעם שיינעם ;

איך זע נאָך עס פלאַטערט דיין שאַלכל דער ווייסער,
איך הער נאָך דעם ווייטיקן „היי !”... פון דעם שמייסער,

און קוים עס דערטראַגט זיך צו מיר פון דער ווייטן
דאָס שפּאַטישע קלינגען פון גלאַק דעם פאַרשייטן :

„גלין-גלינג — שוין ניטאָ איר, גלין-גלינג — אַט מיר פאַרן,
גלין-גלינג — און פאַר דיר איז שוין אַלעס פאַרלאָרן...”

יענער האָט אַ הויכן מויער

יענער האָט אַ הויכן מויער,
דער — אַ שטיבעלע אָן שויבן ; —
חיה די אלמנה האָט
אַ נעסטעלע, געבענטשט פון גאָט,
אַ נעסט מיט זיבן טויבן.

איינע שוואַרץ און איינע קלאַר
און איינע האָט געקרויזטע האַר,
איינע אין איינע מיידלעך ברען ! —
ניט ליבן אַלע זיבן קען
אַ פרא-אדם נאַר...

איינער האָט געפילטע שלייען,
איינער האָט אַ טאַרבע קלייען,
ווילסט אָבער אַ שנאַפּס מיט טאַרט,
דאַרפסטו ניט קיין אַנדער אַרט,
ווי ביי אונזער חיהן.

ס'איז אַן אוצר מיט אַנטיקן:
לעקעכלעך מיט הייסע בליקן,
און עס שפילט אין גלאַז די טיי,
ס'שטיבל ריין, דער טישטעך — שניי,
פשוט צו דערקוויקן !

שלמה האָט זיך טויזנט ווייבער,
איך האָב איינע, קאָן זי שרייען ;
זאָל מיר צו קיין גנאי ניט זיין,
אין אַוונט כאָפּ איך מיר אַריין
אַ וויילינקע צו חיהן.

קום איך נאָר, באַפאַלן מיך
די טייבעלעך פון אַלע זייטן :
ס'ווערט אַ פּלאַנטער — הענט און פיס,
אַזוי מחיהדיק און זיס ! —
די מאַמע קוועלט פון ווייטן.

ווער ס'האַט פערל

דער פאַרמאַגט פערל
און זיידענע בגדים,
און יענער — קדחת
מיט כשרע פאָדים.

און איך האָב דריי טעכטער,
דערוואַקסענע מיידן, —
זיי דאַרפן שוין מאַנען,
ניטאָ וואָס צו ריידן!

זיי דאַרפן שוין מאַנען,
ווי זאָל איך זיי זוכן? —
איך האָב ניט צו קליידן
איך האָב ניט צו שוכן.

היינט וויל יעדער חתן,
(נו, וואָס קאָן איך טאָן אים!) :
צייל אָפּ און דערלאַנג
די נדן מזומנים.

נו, גייען אַוועק
די חתנים מיט גאַרניט ;
אַ שאַנד און אַ ווייטיק,
עס מאַכט זיך קיין פאַר ניט.

דער „כיבוד“ שפּאַצירט,
— און דער זעלביקער דוקא, —
פון שאַפקע צום טיש
און פון טיש צו דער שאַפקע.

דער „כיבוד“ — דאָס זיינען
די דריי אַפעלסינען,
וואָס העלפן מיר זוכען,
חתנים געפינען ;

און ניסלעך אַ טעשל,
וואָס יעדערן ווייז איך...
און יוגנט פאַרגייט
און כאַטש נעם און צערייס זיך !

און יוגנט פאַרגייט...
און פון טעג ווערן יאַרן, —
די עלטערע נעבעך,
שוין גרוילעך געוואָרן.

די דריי אַפעלסינען —
זיי פוילן צו ביסלעך,
דער טישטעך פאַרשעמט
און פאַרשימלט די ניסלעך...

יאָ, ס'ווענדט זיך אָן מזל :
דעם — זיידענע בגדים,
און יענעם — קדחת
מיט כשרע פאַדים ;

און איך האָב דריי טעכטער — — —

איינס, צוויי, דריי, פיר...

איינס, צוויי, דריי, פיר, פינף, זעקס, זיבן, —
קריגסט אַ כלה — ניט געקליבן!

קלער קיין סך ניט, מאַך קיין שהיות:
כאַפט אַ צווייטער אויס, איז מיאוס!

איך האָב אויך אַ מאַל געפונען
האַניק, נאָר עס איז צערונען.

איינע עטקע — אַ ברונעטקע,
איינע מינקע — אַ בלאַנדינקע,

שוועסטער — פאַפקעס צוויי געטאַקטע,
אויגן קאַרשן, קעפּ געלאַקטע,

ניט קיין מיידלעך, פשוט בילדער,
איינע פון דער צווייטער מילדער;

זייער לאַכן! זייער ריידן! —
און איך האָב געליבט זיי ביידן;

און כ'האַב ניט געוואוסט דעריבער,
וועמען פון זיי האָב איך ליבער.

איז אַוועק אַ פאַר מאַנאַטן,
און איך האָב מיר אַלץ באַראַטן, —

פלוצלונג האָבן אַ פאַר שדים
אויסגעכאַפט, אוי וויי, זיי ביידן!

איצטער שטיי איך אויף דער עלטער,
ווי אַ נאַר אַן אויסגעשטעלטער.

ווי אַן אַלטער, אַלטער למדן,
און איך דאגה און איך קלעם מיד...

על כן זאָג איך, קאַוואַלערן, —
אויב איר ווילט מיין עצה הערן:

איינס, צוויי, דריי, פיר, פינף, זעקס, זיבן, —
קריגסט אַ כלה — ניט געקליבן!

קלער קיין סך ניט, מאַך קיין שהיות:
כאַפט אַ צווייטער אויס, איז מיאוס!

גלויב ניט...

גלויב ניט, וואָס עס ווינקען דיר
און ס'זאָגען צו די שטערן:
גנבים, ליגנער זיינען זיי,
ניטאָ זיי וואָס צו הערן.

אַ מאַל נאָך האָט אַ שטערן מיר
אַנטקעגן שטוב געפינקלט,
געגריסט, געטרייסט און האָט מיט גאַלד
האַפענונג באַשפּרינקלט.

און וועלטן האָט ער צוגעזאָגט מיר
אויף זיין צויבער-לשון,
און עד היום בין איך אויף צרות,
חלש פאַר אַ גראַשן.

איז שײן אַזוי צו זאָגן ליגן,
שטערענדל פון אויבן!
פײן! ... אַזוי באַצאָלט מען דאָס
פאַר האַפן און פאַר גלייבן?

גלויב ניט, וואָס עס ווינקען דיר
און ס'זאָגן צו די שטערן,
גנבים, חונפים זיינען זיי,
ניטאָ זיי וואָס צו הערן.

פליט אַוועק די גאַלד'נע פּאַווע

פליט אַוועק די גאַלד'נע פּאַווע,
— ווו זשע פליסטו, וויל איד וויסן?
— כ'פלי איבערן גרויסן ים...
— וועסטו דאַרט מיין חתן גריסן?
— גוט, איד ברענג אַ בריוול דיר,
וואָס ער שרייבט דיר דאַרטן, ווייס איד:
„טויזנט קושן, און די חופּה
גלייך, אס'ירצה-השם, נאָך פּסח“.

עס טרעפט, דו מיינסט...

עס טרעפט, דו מיינסט, דו כאַפּסט אַ רוז
און לאַזט זיך אויס — אַ דאַרן :
האַסטו, ברודער, ניט קיין מזל —
ווער גאַר ניט געבאַרן !

ווער וואַלט דאָס גערעכנט גאַר
און ווער וואַלט דאָס גאַר קלערן,
אַז אַזאַ מין בייזן סוף
וועט מיר גאַט באַשערן...

קיין טאַטע-מאַמע ניט געהאַט
און ניט געהאַט אַ פּרוטה,
האַב איך געלערנט שוסטעריי
ביי שואל דעם לאַטוטע.

האַט אים גאַט געשענקט צוויי טעכטער :
פּערעלע און מייטע, —
די ערשטע שיין, ווי גאַר די וועלט,
אַ מיאוסקייט די צווייטע.

כ'האַב פּערעלען דערזען, בין איך
געוואָרן אַ צעקאַכטער !
און טאַג און נאַכט האַב איך געקלערט
נאַר וועגען שואלס טאַכטער.

ויהי היום, רופט ער זיך אָן :
איך מיין... היות... אזוי ווי...
דו ביסט אָן עלנטער... און איך,
איך מיין דאָך נאָר דיין טובה...

און איך, נו, האָב אַ כשרע,
אָן אַרנטלעכע בתולה, —
בכּו, פאַרשטייסט... מען דאַרף מיט דיר
ניט ריידן דאָך קיין פולע!...

און ער האָט ניט לאַנג געוואַרט,
געמאַכט דעם עסק שנעלער :
בראַנפּו, קיכלעך... און אַ תנאים
און געבראַכן טעלער.

נאָר אַ קליינער בייזער טעות,
הערט איר, איז געשען דאָ :
איך מיין פערעלען, זיי — מייטען,
און אַ סוף, אָן ענדע !

אזוי האָט דאָס מיך אָפגענאַרט
רב שואל אויף אַ שטייגער,
און האַלט זיך, ברודער, מיטן פעקל,
האַלט זיך מיט דיין פּגר !

האַסטו, ברודער, ניט קיין מזל, —
ווער גאָר ניט געבאַרן !
אָדער נעם און הענג זיך אויף
נאָך אין די יונגע יאַרן...

הכניסיני...

באַשיץ מיד, כ'בין מיד, ניט פאַרשטויס,
און זיי מיר אַ מוטער, אַ שוועסטער!
לאַז לייגן מיין קאַפּ דיר אין שויס
און דריק אים און טוליע אים פעסטער.

פאַרנאַכטלעך, ווען ס'בענקט זיך און ס'ציט,
וועל איך דיר פאַרטרויען מיין ליידן:
פאַראַן, זאַגט מען, יוגנט, וואָס בליט —
איז אמת אַט דאַס, וואָס זיי ריידן?

און נאָך וואָס האָב איך ניט פאַרשטאַנען,
עס נאָגט מיר און לאַזט ניט צו רו:
מען זאַגט, עס איז ליבע פאַראַנען —
ווייסט דו אפשר, וואָס איז דאַס? ווו?

שפּאַס האָבן שטערן געטריבן,
אַ חלום געווען — און פאַרשווינדן, —
איצט איז מיר דאָ גאַרניט געבליבן,
מער גאַרניט, אַחוץ מיינע ווינדן.

באַשיץ מיד, מיין עלנט איז גרויס,
און זיי מיר אַ מוטער, אַ שוועסטער!
און זאָל פאַר מיין תפילה דיין שויס
זיין מיר דער טעמפל דער בעסטער.

האַט איר ווען געהערט לישטינאַ?

אַ פזמון

(פריי איבערגעזעצט)

חזן: האַט איר ווען געהערט לישטינאַ? —

ס'איז אַ מקום אַ באַווסטער!
פאַרמאַגט אַ מנין בעלי־בתים
און אַ הינקעדיקן שוסטער,
און אַ שניידער אַ לאַטוטע,
האַלב אַ בלינדער, נאַר וואָס שאַט עס?
אַט זיי ביידן האַט לישטינאַ
צו פאַרדאַנקען אַלע לאַטעס.

כאַר: אַט זיי ביידן האַט לישטינאַ
צו פאַרדאַנקען אַלע לאַטעס.

חזן: וואָס זשע טוען בעלי־בתים? —

איינער וואַרעמט זיך ביים אויוון,
איינער ניסט און איינער גענעצט,
איינער איז אויף אַלץ אַ מבין;
איינער וויצלט זיך, און איינער
איז אַ קונה אויף מפטירים;
מיט חזר־האַר וואַלט איינער האַנדלען
ווען דאַרטן וואַלטן זיין חזירים.

כאַר : מיט חזיר-האַר וואָלט איינער האַנדלען
ווען דאַרטן וואָלטן זיין חזירים.

חזן : ווילט איר אפשר די מלאכות
פון לישטינאַ וויסן? — איינער
מאַכט איין ציצית אין טליתים,
איינער קען פאַרריידן ציינער ;
דער מאַכט מזרחס, דער בלאַזט שופר,
איינער קען אַ חלף שטעלן,
און איינער, ווען ער קריגט תלמידים,
וואָלט ער גלייך זיך זעצן קנעלן.

כאַר : און איינער, ווען ער קריגט תלמידים,
וואָלט ער גלייך זיך זעצן קנעלן.

חזן : פאַראַן דאַרט אַ בעל-עגלה
מיט אַן אויסגעדאַרטן פערדל,
און אַ גבאי אין בית-מדרש
מיט אַן אויסגעצופטן בערדל ;
און אין פורים זאָגט מען אָפּ דאַרט
אין איין אַטעם די בני-המן.
שרייט זשע : לעבן זאַל לישטינאַ
און געבענטשט זאַל זיין איר נאַמען !

כאַר : שרייט זשע : לעבן זאַל לישטינאַ
און געבענטשט זאַל זיין איר נאַמען !

חזן : היינט אַ מיסטקאָסטן אַן אַלטן —
האַט דאַרט קהל זיין פאַרמעגן.
דורות לאַנג שוין קלייבט זיך דאַרטן

שמאַטעס, שערבלעך גאַנצע וועגן.
גרויס, היסטאָריש איז דער מיסטבאַרג,
באַקרוינט מיט קראַפּעווע און שוואַמען.
שרייט זשע: לעבן זאַל לישטינאַ
און געבענטשט זאַל זיין איר נאַמען!

כאַר: שרייט זשע: לעבן זאַל לישטינאַ
און געבענטשט זאַל זיין אין נאַמען!

וועגן ישראל מה-יפית

ראובן רובינשטיין

מה-יפית אין קבר

געשטארבן ישראל מה-יפית.

כמעט אומגלויבלעך.

אומגלויבלעך, ווען מען ווארפט אַ בליק אויף זיינע שריפטן און פעליע-טאַנען, וואָס בליצן מיט שיינענדיקע פּערל פון יידישן שאַרפּוין און שפרודל-דיקן הומאַר. אומגלויבלעך, ווען מען ווייס און ווען מען פילט, וואָס פאַר אַ קוואַל פון לעבנסלוסט און לעבנספּרייד ס'האַט געקוואַלן אין דער דאָזי-קער צאַרטער, איידעלער ראַפינירטער, טרוימערישער נשמה. מה-יפית און טויטגרויל? מה-יפית און קבר? וואָס פאַר אַ ווילדע צונויפּפאַרעניש פון באַגריפּן! ער האָט דאָך אַזוי ליב געהאַט דאָס פּילפאַרביקע, שטראַמענדיקע לעבן, די זון, די פּייגעלעך, די בלימעלעך, די טייכעלעך...

און אויך דעם מענטשן האָט ער דאָך אַזוי ליב געהאַט! ער האָט דאָך אַזוי האַלט געהאַט אַרײַנצוקוקן אין די אינטימע ווינקעלעך פון דער מענטש-לעכער נשמה, אין די פּסיכאָלאָגישע פּלאַנטערנישן און טונקעלע סטשעזשקע-לעך פון אדם — מענטש, געפּינען אומעטום דאָס קאַמישע, דאָס שמייכלענ-דיקע און דאָס לוסטיקע.

און ווען דער לייענער האָט געשעפּט נחת פון זיינע וויציקע, לעבעדיקע פעליעטאַנען אין גראַמען און פּראָזע, וואָס ער פּלעגט אים אונטערטראַגן אַ מתנה אַלע ערב-שבת, האָט ער געוויס זיך געמוזט פאַרשטעלן, אַז דאָס איז אַ געזונטער יונגערמאַן, וואָס טונקט זיך ממש אין אַ שמאַלצגרוב, פּריש און קראַפטפול, ווייס פון קיין דאגות און קיין צרות ניט און לעבט זיך אַ ווילן טאַג. און אַט דער לייענער האָט געוויס ניט געוואוסט, אַז אַט דער שיינער וויצלינג, אַט דער טאַלאַנטפולער פעליעטאַניסט איז געווען געפּער-לעך קראַנק. יאַרן לאַנג האָט געטאַטשעט אין זיינע לונגען די באַציל פון טובערקולאָז. ער האָט געמוזט זיך אַפּטראַגן פון ליטע אין די שווייצאַרישע

בערג, זוכן אַ היילונג פאַר זיינע קראַנקע לונגען אין דער ריינער לופט פון דאַוואַס. על פי רוב פלעגט ער ליגן צו בעט אָדער אַ שוואַכער און אויס-געמוטשעטער אַרומבלאַנקען אין וואַלד. דערצו איז ביי אים שטענדיק שמאַל געווען מיט פרנסה. ער פלעגט לעבן פון זיין פען, פון האַנאַראַר פאַר זיינע פעליעטאַנען, וואָס ער פלעגט דרוקן אין „אידישע שטימע“ און די אַמעריקאַנישע יידישע צייטונגען.

און אַט אַזוי, צווישן קראַנקייט און נויט, מיט צעלעכערטע לונגען און אַ געשלאַגענעם געמיט, פלעגט אַט דער מענטש שרייבן זיינע גלענצנדיקע הומאַרעסקעס, איינגעטונקט אין אויפבליצן פון שאַרפּזיניקן הומאַר. אַט דער כראַנישער חולה פלעגט עס לאַכן און שמייכלען, פלעגט פאַרווונדערן זיינע ליינער מיט דער לעבעדיקייט, פרישקייט און עפעס אַ מין זוניקייט פון זיינע ליטעראַרישע המצאות. און וויפל מאַל פלעגט ער שרייבן, ליגנדיק ממש צו בעט. ער פלעגט ליגן אין יסורים, ניט קענענדיק אַפּכאַפּן דעם אַטעם, און מיט אַ צייטערדיקער האַנט אַנוואַרפן אויפן פאַפיר לייכטע, גראַציעזע שמחהדיקע גראַמען. וואָס פאַר אַ געוואַלדיקע מאַראַלישע קראַפט, וואָס פאַר אַ מעכטיקער געפיל פון אַליינבאַהערשונג דאַרף מען פאַרמאַגן, כדי אין אַזאָ שווערקראַנקן גוף אַיינצוהאַלטן די גוטע שטימונג, ניט צו פאַרטרייבן די פריילעכע שעפּערישע מוזע.

און דער ליינער, וואָס פלעגט שבת, אין אַ נשמה-יתרהדיקער אויפ-געלייגטקייט, זיך נעמען צו מה-יפיתעס פעליעטאַן און פלעגט דערביי גוטמוטיק לאַכן, האַט זיך געוויס ניט געקענט פאַרשטעלן, אַז אַט די שמייכל-דיקע שורות זיינען אַנגעזאַפט מיט פיין און שמאַרץ און אַז דער יונגער שריפטשטעלער האַט פאַר זיין ליינער געבראַכט אַ שוידערלעכן קרבן, זיך געמיט פון זיינעטוועגן, כדי אים צו געבן אַ מעגלעכקייט, אויף אַ וויץ און אויף אַ המצאה, אויף אַ גוט וואַרט און אַ משל, אויף אַ לייכטן, שפּיציקן און שפּילעוודיקן גראַם אַפּצורוען זיך פון וואַכעדיקע זאַרגענישן, אַ ביסל פאַרזיסן דאָס שווערע האַרעוואַניע-לעבן. עפעס אַ שוידערלעכע טראַגיק פון אַ געבענטשטער נשמה שטעקט אין אַט דער איבערנאַטירלעכער אַג-שפּאַנונג פון מה-יפיתעס שאַפּונג.

און מערקווירדיק: דער מענטש האַט דאָך קיין גיפט ניט געהאַט. זיין

הומאָר איז שטענדיק גוטמוטיק, ווייך און סאַמעטנע-גלאַטיק. ער זידלט זיך גיט, שטעכט גיט און בייסט גיט. די גאַליקע סאַטירע איז אים פרעמד געווען. ער פלעגט פשוט מענטשלעך-האַרציק קיבעצן, חווקן איבער מענטשן און מעשים, איבער גרויסע און קליינע, איבער מחשבותן און טועכצן, איבער וועלט און שטעטל. און שטענדיק פלעגט ער עס מאַכן טרעפלעך, שלאָגן ממש אין פּינטל אַרײַן און מיט אַ געלונגענעם אַײנפאַל, און מיט אַ פּײַן ווערטל אַרױסשײלן פון די לעבנס-דערשיינונגען דעם קאַמישן גרונטאַן. ער האָט אויסגעצײכנט געקענט דאָס ליטוויש-ײדישע שטעטל. ליטע איז אים געלעגן אין די בײער. דער רב, דער בעל-הבית, דאָס מײדל, דער בעל-מלאכה, דער בחור, דער גבאי און דער כלל-פאַרזאַרגער — דער גאַנצער קאַלײדאָסקאַפּ היימישע טיפן איז אים גוט באַקאַנט געווען אין אַלע זײערע נשמה-קנייטשן און באַוועג-האַנדלונגען. און געהאַט האָט ער אַ וואַרעמען אינטערעס אויך פאַרן גרויסן וועלטלעכן און פלעגט מיט דער זעלביקער ײדישער גוטמוטיקייט אַ לאַך טאַן פון אַ שלום-קאַנפערענץ, פון אַ פּײער-דיקער דרשה אין אַ פּאַליטישן כרך, פלעגט אַ בעזים-טאַן ײדישע שונאים און המנס מכל המינים — די טעמאַטיק פון זײן שאַפן איז געווען זײער ברייט.

און ליב האָט ער געהאַט די ײדישע און העברעיִשע ליטעראַטור, פלעגט זײער פּיל לײענען, שטודירט וויסנשאַפטלעכע ווערק. און אַ פּײנעם הוש האָט ער פאַרמאַגט פאַר שײנקייט און אײדלקייט אין נאַטור און מענטש. אַ רבס אַ זון, אַ בר-אוריון און אַ משכיל, פלעגט ער כסדר זײן ײדישע וויסנשאַפט באַרייכערן און פאַרפּולקומען.

און פונקט ווי אין זײנע שריפטן, אין זײנע פּיעסן, הומאַרעסקעס, פעליע-טאַנען און גראַמען, אין זײן באַרימטער סעריע „קלינג-קלאַנג“, וואָס ער האָט מיט זײ לוסטיק געקלונגען אין משך פון יאַרן — פונקט אַזאָ איז ער אויך געווען אין זײנע בריוו, אין זײן פּערזענלעכן פאַרקער מיט מענטשן — פונקט אַזוי ליכטיק, גוטמוטיק און ווייכהאַרציק. „אַ זײדענער יונגעראַמן!“ וואַלטן אונדזערע באַבעס געזאָגט אויף אים דעם שבה.

פאַר אונדזער קליינער ליטוויש-ײדישער ליטעראַרישער משפּחה איז זײן טויט אַ פאַרלוסט.

א שווערער, אומפארבייטלעכער פארלוסט.
דא, אויף ליטע-ערד, איז ער אויפגעגאנגען פון אונדזער „ליטוואקיוזם“
האָט ער זיין שאַרפּזין און תּלמיד-חכם־דיקייט געשעפּט. דאָס אַרעמע, מאַגערע
און אַפּגעצערטע ליטווישע שטעטל האָט ער ליב געהאַט און פאַרן יידישן
לייענער-עולם האָט ער זיין טאַלענטפּולע פעדער אַפּגעגעבן — אַפּגעגעבן
צוזאַמען מיט דער זאַפט פון זיינע לונגען, מיט דער גאַנצער שיינקייט פון
זיין נשמה.

איז עס אַ שניידיקער ווייטיק. פאַרדריסט זיך, וואָס דער מלאַך המות
קלייבט אויס זיינע קרבנות צווישן די יונגע און בעסטע, רויבט אַוועק פון
אונדז אין די בליענדיקע יאָרן אַ ליבהאַרציקן, הויך-באַגאַבטן מענטשן.
ניטאָ מער מה־יפּית — פאַרשטומט איז געוואָרן אויף אייביק זיין פּראַכט-
פּולער הומאַר...

נאָר דיין ליכטיקער אַנדענק, טייערער חבר און פּריינד, וועט אין
אונדזערע נשמות שימערירן אייביק ווי אַ וואַרעמער, גלעטנדיקער זון-
שטראַל.

שלאַף אין דיין אייביקער רו, רו זיך אויס פון דייע ווייטאַקן, פון דייע
אומענדלעכע יסורים און פיין!...

*

אין טרייסט-בריוו צו פרוי מה־יפּית, פון 2טן מערץ 1930, שרייבט ראובן
רובינשטיין צווישן אַנדערן :

— — — איך וואָלט אייך זיין זייער דאַנקבאַר, ווען איר וואָלט
מיר שרייבן וועגן די לעצטע מינוטן פון אייער מאַן און אויך מעלדן,
צי עס זענען געבליבן וועלכע עס איז שריפטן. אין זיין לעצטן בריוו
צו מיר, האָט ער אויסגעדריקט דעם ווונטש צו זען זיינע שריפטן
צונגיפּגעזאַמלט אין דער פאַרעם פון אַ בוך. מיר וואָלטן וועלן זיין
ווונטש פאַרווירקלעכן.

מיט אַ שמיכל האָט ער די ערד פאַרלאָזן...

(די תּשובה פון פרוי חנה מה־יפּית צו ראובן רובינשטיין)

דעם 2טן פעברואַר האָט ער זיך שוין געפּילט ניט אין גאַנצן גוט. אַבער

ער האָט נאָך אָנגעשריבן זיין לעצטן אַרטיקל „הומאַניטעט“, מיט וועלכן
 ער איז געווען ניט אין גאַנצן צופרידן. ער האָט ניט געוואָלט אָפּגעוויינען
 זיינע לעזער פון שטענדיקן שבתדיקן פעליעטאַן. ווען איך האָב אים אויף
 מאַרגן אויפגעוואָרפן, פאַר וואָס ער שאַנעוועט זיך ניט כאַטש אַ טאַג —
 האָט ער געזאָגט, אַז ער מוז דעם בריוו היינט אַנשרייבן, און בעתן מיטאַג
 האָט ער ווידער אָנגעהויבן שרייבן און האָט זיך ניט געקענט באַרויךן ביז
 וואָנען דער בריוו איז געווען געענדיקט. דעם זעלביקן אַונט, נאָך דעם ווי
 ער האָט נאָך ביז שפּעט געהערט ראַדיאָ, האָט ער באַקומען אַ שטאַרקן
 בלוטשטורץ. ער האָט דאָס אָפּילו ניט גענומען גאַנץ ערנסט, אָבער דאָך
 איז ער דינסטיק שוין געבליבן אין בעט. ביי טאַג האָט ער זיך געפילט גאַנץ
 גוט, אָבער אין אַונט איז געקומען אַ צווייטע בלוטונג און פון דאָן אָן
 שוין כמעט ניט אויפגעהערט. ס'איז געווען גענוג ערנסט, אָבער זיין
 שטימונג איז געווען ניט שלעכט. ער האָט געמאַכט פּלענער און געהאַט
 האַפענונגען און אינטערעס פאַר יעדער קלייניקייט. ער איז אָבער געוואָרן
 אַלץ שוואַכער און בלאַסער. אין אונדזער פאַרצווייפלונג האָבן מיר אים
 אַריינגעגעבן אין אַ קליניק פון אַ באַוווּסטן פּראַפעסאָר. דאָס איז געווען
 דאַנערשטיק, דעם 13טן פעברואַר. דאָרטן האָט מען מיר תּיכף דערקלערט,
 אַז ס'איז מער ניטאָ קיין האַפענונג, מיין מאַן האָט מען דערפון ניט דער-
 ציילט, אָבער איך בין איבערצייגט, אַז ער האָט גאַנץ גענוי געוויסט ווי
 מיט אים האַלט. ער איז אָבער געשטאַרבן פונקט ווי ער האָט געלעבט: ווי
 אַ הייליקער. ניט געמורמלט, ניט געקרעכצט, מיט אַ פנים, אויף וועלכן
 ס'איז שוין געלעגן דער זיגל פון טויט, האָט ער געשמייכלט, אַלץ כדי איך
 זאל זיך באַרויךן און ניט זאָרגן. ער האָט שווער געליטן. די גאַנצע לעצטע
 טעג האָט ער געלעבט אויף אַיז און וואַסער.

איז אַלגעמיין האָב איך געהאַט דעם איינדרוק, אַז ער האָט מיטן לעבן
 פרידלעך פאַרענדיקט אַלע חשבונות. ער האָט געזען, ווי זיין טעמפּעראַטור
 איז געזונקען, ער האָט אָבסערווירט ווי ס'ווערט שוואַכער זיין פּולס — און
 ער איז געלעגן שטיל אָן אַ קרעכץ. פאַר דער גאַנצער צייט האָב איך אים
 איין מאָל געהערט זיפּנדיק. אָבער אויך פאַרן דאָזיקן זיפּץ האָט ער תּיכף
 זיך אַנטשולדיקט: „דאָרפסט דאָס ניט נעמען ערנסט, חנהלע, ס'איז ניט

שלעכט. מיזפעט אַמאַל, ווייל מימינט, אָו ס'ווערט לייכטער". און די דאָזיקע פאַרלייכטערונג האָט ער זיך פאַרגונען נאָר איין מאָל.

מאַנטיק דעם 17טן האָבן זיינע יסורים אויסגעוויזן צו זיין באַזונדער שטאַרק. אויף איין סעקונדע האָט ער צוזאַמענגעקראַמפט זיין לינקע האַנט. איך האָב געוואָסט: דאָס איז איצטער פאַר אים געווען אַ רגע פון אומ־דערטרעגלעכער פיין אַ טראַכט צו טאָן, אָו ער מוז זיך באַלד שיידן מיטן געליבטן לעבן. נאָך דעם זונטיק האָב איך אים אַ ביסל פאַרגעלייענט פון דער „אידישע שטימע". כ'האַב אים געוויזן, אָו ס'איז גראַד געווען אַפֿ־געדרוקט זיין לעצטער אַרטיקל. ער האָט זיך נאָך געפרייט, ווען ער האָט דערהערט אַ פויגל־צוויטשעריי פון פענצטער... מאַנטיק נאָך מיטאַג האָט מען אין צימער געבראַכט אַ צווייטן פאַציענט, וועלכן מיין מאַן האָט ניט געקענט זען. האָט ער פון מיר גענומען אַ שפיגעלע און פרוברט מיטן שפיגעלע צו דערזען זיין צימער־שכן, מיר איז געווען אומבאַגרייפלעך, ווי אָזוי ער האָט נאָך געקענט אַרויסווייזן אָזוי פיל אינטערעס פאַר אַנדערע (די דאָקטוירים האָבן געוואָסט, אָו דאָס איז שוין מיין מאַנס לעצטער טאַג). ווען יענער האָט געמאַכט אַ הילפלאַזע באַוועגונג — האָט מיין מאַן געבעטן אים פּרעגן ווי ער פילט זיך. ווען ער האָט באַמערקט טויטשרעק אויף מיין פנים — האָט ער גענומען מאַכן וויצן, פלענער פאַר דער צוקונפּט, כדי מיר צו באַרויִקן, מיר האָבן ביידע געשפּילט אַ טרויעריקן טעאַטער.

...ווען איך בין צו אים געקומען דינסטיק פרי, האָט ער אויסגעזען זייער שלעכט. ער האָט מיר דערציילט, ווי שווער ס'איז פאַרביי די נאַכט. ער האָט די שוועסטער אין דער פרי געפרעגט: צו וואָס דאַרף זי אים צו רעכט מאַכן, ווען ער דאַרף סיי ווי היינט שטאַרבן? זי האָט אויף אים זיך אַנ־געבייזערט. דאָס איז געווען דאָס איינציקע מאָל, ווען ער האָט זיך אַרויס־גערעדט וועגן טויט. אין דעם זעלביקן דינסטיק, ווען ער איז געשטאַרבן, האָט ער געזאָגט דער קראַנק־שוועסטער, אָו זי האָט אים ביי נאַכט געמאַכט אַן איינשפּריצונג. זי האָט דאָס געלייקנט, און געזאָגט, אָו אים האָט זיך דאָס געחלומט. האָט ער איר געענטפערט מיט אַ לאַכעדיקן וויץ: „שוועס־טער, דאָן האָב איך מסתמא אַיך געזען אין חלום". אויך איצט האָט ער נאָך געמוזט מאַכן אַנדערע לאַכעדיק!

ס'איז געגאנגען צום סוף. ווען איך האב אים געזאגט, אז ער דארף מער ניט מורא האבן, איצט בלייב איך שוין ביי אים אויפן גאנצן טאג — האט ער געזאגט: „גוט, זייער גוט, חנהלע. איצט בין איך רויק...“ דאן האט ער באקומען אן איינשפריצונג. צוויי שעה איז ער טיף געשלאפן. איך האב זיך געפרייט איבערן דאזיקן טיפן שלאף און געטראכט: אפשר וועט אים דער שלאף א ביסל קרעפטיקן. אבער ער איז איינגעשלאפן. איין לייכטער אטעמ-צי, דער קאפ איז איינגעפאלן — און כ'בין שוין געשטאנען ביי מיין טויטן ליבסטן...

נאך איין שטריך: די לעצטע טעג פלעגט ער אפט זיך א זאג טאן: „גו, ס'איז גוט. ס'איז דאך גוט...“ אויף מיינע פראגן איבערן באטייט פון די דאזיקע ווערטער האב איך קיין קלארע תשובה ניט באקומען. איך האב אבער פארשטאנען, אז דאס מאכט ער א סך-הכל איבער זיין פארגאנגענעם לעבן און ער איז מיטן אויספיר צופרידן. איין מאל האט ער אויך געזאגט: „אייגנטלעך האבן זיך דאך אלע קליינלעכע און אויסערלעכע ענינים גוט איינגעארדנט.“ אויך וועגן דעם האט ער מיר געגעבן אן אויסמיידדיקע תשובה. ער האט געמיינט — זאגט ער — וועגן עסן... איך האב אבער געוויסט, וואס ער מיינט: ער האט דערמיט געוואלט זאגן, אז ס'איז אייגנט-לעך גוט, וואס ער האט מער ניט צו טאן אין די דאזיקע לעצטע טעג מיט עסן און טרינקן א"א ערדישע ענינים, ער האט זיך שוין געפילט מער גייסט, ווי גוף, מער איבער דער ערד, איידער אויף איר, אבער ווען ער האט אויסגעהויכט זיין נשמה זיינען זיינע נאך אפענע אויגן געווען שרעק-לעך-טרויעריק. ער איז ניט מיטן גוטן ווילן אוועק פון אונדז...

ישראל מה-יפית

עס איז נאך צו פריש דער ווייטיק, אז מ'זאל קענען געבן אן אפשצונג וועגן דער זעלטענער פערזענלעכקייט פון יונג-פארשטארבענעם שרייבער. דאס איז געווען א שפרודלדיקער קוואל פון לעבנסלוסט און לעבנס-הומאר. דער מענטש איז שוין געווען קראנק קרוב א צענדליק יאר, ס'האט זיך אבער אין אים לחלוטין ניט געשפירט די רוגזה פון א קראנקן. פארקערט,

ער איז געוואָרן נאָך מער צוגעלאָזט צו מענטשן און גייסטיק נאָך מער זאָפטיק.

א זון פון אַן אַרעמען רב אין אַ קליין שטעטל (דויג). האָט ער לאַנג געלערנט אין ישיבה און שפעטער געוואָרן אַ לערער. זיין שריפטשטעלע-רישע אַרבעט האָט ער אָנגעהויבן אין דער צייט פון דער דייטשער אַקו-פּאַציע אין די ווילנער צייטונגען. זיינע ערשטע שאַפונגען, אַ פּאַר פּאַראַ-דיעס (דוכט זיך אויף פּרישמאַנען) האָבן תּיכּף אַרויסגערוּפּן די אויפּמערק-זאַמקייט פון גרויסן לעזער-עולם און פון דאַן איז ער פּאַרבליבן דער ליבלינג פון די לייענער-מאַסן.

דער לייכטער זוניקער הומאַר האָט זיך ביי אים פּאַראַייניקט מיט אַ זעלטענעם סיוּרפּריזפּולן סטיל, וואָס האָט ניט קיין גלייכן אין דער יידישער פרעסע. יעדער גראַם איז עפעס געווען אַ פּלוצלינגע סטיליסטישע אַנט-דעקונג, וועלכע האָט שטענדיק איבערראַשט.

פאַר אַ יאָרן זומער איז ער נאָך געקומען צום לעצטן מאָל קיין ליטע. ער איז אָפּגעווען אַ זומער ביי זיין פּאַטער אין פּאַנעמון (זיין פּאַטער איז איצט פּאַנעמונער רב) און צו דער שמחה פון זיינע פּיל גוטע-פּריינד האָט עס געמאַכט אַן איינדרוק, אַז ער בעסערט זיך. אויך פון אויסלאַנד האָט מען פון אים געהאַט גוטע גרוסן. מיט אַ קורצער צייט צוריק האָט ער אין קעלן חתונה געהאַט און איז דאַרטן פּאַרבליבן. אין די קרייזן פון זיינע פּריינד האָט מען שוין געגלויבט, אַז עס איז שוין אַריבער די געפאַר. זיין טויט האָט אַרויסגערוּפּן אַן אויפּריכטיקן טרויער ביי אַלע זיינע באַקאַנטע, פּריינד און פּאַרערער פון יידישן וואָרט.

ש.

צום אַנדענק פון י. מה-יפּית

אין קעלן איז געשטאַרבן איינער פון די בעסטע הומאַריסטן ישראל מה-יפּית. ער איז געווען 33 יאָר אַלט. אָבער שוין לאַנג איז ער קראַנק געווען אויף טובערקולאָז און אַלע זיינע אַרטיקלען און פעליעטאַנען האָט ער געשריבן אויפן קראַנקן-בעט. ישראל מה-יפּית איז געבאַרן געוואָרן אין אַ קליין שטעטל אין ליטע,

ווי זיין פאטער איז א רב, וואס איז שטארק איבערגעגעבן זיין קהילה, דעם פאלק און זיין צוקונפט. אויך ישראל איז געגאנגען אין זיינע וועגן. פריער האט ער געלערנט תורה פון זיין פאטער און דערנאך ביז 17 יאר אלט — אין פארשיידענע ישיבות. דאן איז ער שוין געווען ראוי צו ווערן א רב. אבער די השכלה און דער אויפלעבונג-אידעאל פון יידישן פאלק אין זיין לאַנד האבן פארכאפט זיין גאנצע נשמה. ישראל האט געלערנט וועלטלעכע לימודים אין הויכשולן ביז ער איז צוליב זיין קראנקייט געווען געצוונגען צו פארלאזן די ארבעט.

ער האט געשריבן פיל דערציילונגען און אַרטיקלען אין העברעיִש און יידיש, וועלכע זיינען נאָך ניט פאַרעפנטלעכט געוואָרן און ערשט איצט גרייטן זיך זיינע פריינד זיי צו פאַרעפנטלעכן, בלויז אין „אידישע שטימע“ האט ער פאַרעפנטלעכט אין יידיש פעליעטאַנען-לידער, וואָס שטעלן אים אין דער ערשטער ריי פון אונזערע פעליעטאַניסטן.

ניט קוקנדיק אויף זיין שווערע קראַנקייט איז אין זיינע לידער קיין רמו ביטאָ פון פאַרביטערטקייט. זיין הומאַר — און ער איז געווען אַן אויסגע- צייכנטער הומאַריסט — איז פול מיט ווייכקייט און גוטמוטיקייט. ער האט ליב געהאַט יעדן מענשן, אפילו זיינע קעגנער, און אלע האבן אים געצאָלט מיט דאָס זעלביקע. ווער ס'האַט אים נאָר געקענט, האט אים ליב געהאַט און קיינער איז ניט געווען פאַרביטערט אפילו צוליב זיין שאַרפסטער קרי- טיק. ער פלעגט קריטיקירן מיט אַ שמייכל אויף די ליפן, און אַ שמייכל, ווילנדיק אָדער ניט ווילנדיק, האט געשוועבט אויף די ליפן פון די יעניקע, וועלכע האבן אים געדינט אַלס העלדן.

ער איז געווען אַ שפראַך-קינסטלער. זיין סטיל איז געווען שיין און איינפאָך, אַ פאַלקסשפראַך אין שענסטן זין פון וואָרט. זאָלן די דאָזיקע שורות זיין אַן אַנדענק אין דער העברעיִשער פרעסע פאַר זיין איידעלער נשמה.

ד"ר ש. ראַזנבוים — „הארץ“, תל-אביב

אַנדענק-אַוונט נאָך י. מה-יפית

דינסטיק, דעם 10 מערץ, איז פאַרגעקומען אין זאָל „הרצליה“ אַ ליטע-

רארישער אָונט געווידמעט דעם אַנדענק פון פריי-פאַרשטאַרבענעם שריפט-
שטעלער ישראל מה-יפית. עם האַט זיך צונויפגעקליבן אַ היפשער עולם
פריינד און פאַרערער פון גפטר. אַזוי, אַז דער זאַל איז געווען אין גאַנצן
באַזעצט.

ה' ר. רובינשטיין עפנט דעם אָונט מיט אַ כאַראַקטעריסטיק פון י. מה-
יפית. די דאָזיקע גרויסע אבידה פילן מיר אויך איצט. דאָס איז געווען אַ
געבענשטער פאַלאַנט, וואָס האַט געשפרודלט מיט שיינע ליטעראַרישע
שאַפונגען. דער מענטש האַט איבערגעלעבט אַ טיפע טראַגעדיע. צעפרעסן
פון אַ שווערער קראַנקייט, האַט זיין אַרגאַניזם דאָך ניט געוויקט אויף זיין
גייסט. עס איז פאַראַן אין דער יידישער און אין דער וועלט-ליטעראַטור
פיל יונגע שריפטשטעלער, וואָס זיינען פאַר דער צייט פון דער וועלט אַוועק,
למשל, אין דער העברעיִשער ליטעראַטור מאַנע, אין דער רוסישער — נאָד-
סאַן א"א. אין זייערע שאַפונגען לאַזן זיך שפירן די שאַטנס פון טויט, וואָס
האַבן געשוועבט איבער זייערע קעפּ. ביי מה-יפיתן האַט איר קיין מאַל ניט
געפילט, אַז ער ליידט פיזישע יסורים. דער רעדנער גיט אַ כאַראַקטעריסטיק
פון הומאַר בכלל און ווייזט אַן, אין וואָס ס'באַשטייען די אייגנשאַפטן פון
מה-יפיתעס טאַלאַנט. ס'ווערן איצט געזאַמלט מה-יפיתעס ווערק. דער
ערשטער בוך פון זיין פּראָזע וועט דערשיינען גאַר אין גיכן. לאַמיר לייענען
זיינע שאַפונגען און לאַמיר אויפשטעלן אין אונדזער זכרון די ליבע, טרוי-
מערישע געשטאַלט פון יונג-פאַרשטאַרבענעם שריפטשטעלער.

דער אַנדענק פון מה-יפיתן ווערט באַערט דורכן אויפשטיין.
ד"ר צ. פעלדשטיין רעדט וועגן דער אויסערגעוויינלעכער טאַלאַנטירט-
קייט פון מה-יפיתן. ליטווישע יידן פאַרמאַגן פיל מעלות, אַבער איין זאך
פעלט זיי — הומאַר. זיי זיינען שטענדיק פאַרזאַרגט און פאַרדאָהט און
האַבן קיין חוש ניט פאַר יענעם ליכטיקן אַפטימיזם און לעבנסלוסטיקייט,
וואָס דריקט זיך אויס אין הומאַר. מה-יפית איז געבענשט געוואָרן מיט
אַזאַ גליקלעכן טאַלאַנט און אין דעם פרט איז ער אַן אויסנאַם ביי אונדז.
דער רעדנער באַווונדערט באַזונדערס דעם סטיל, דעם ריטעם און די רייכ-
קייט פון פּערזן-שאַפונג ביים פאַרשטאַרבענעם. מה-יפית האַט געוויזן
מוסטערן פון אויסערגעוויינלעך-שיינע הומאַריסטישע אַיינפאַלן און פון אַ

גוטער געטאקטער, ליטערארישער יידישער שפראך. וואָלט מה־יפית גע־
שריבן אין אַן אייראָפּעיִשער שפּראַך, וואָלט ער בליי־ספּק מאַטעריעל געווען
גוט באַזאָרגט. ביי אונדז האָט ער אַבער געליטן דחקות און גויט. זיינע
ווערק, וואָס זיינען געבליבן, וועלן זיין דער בעסטער דענקמאַל פאַר דעם
אַזוי פרי־פאַרשטאַרבנעם שריפטשטעלער.

ה' נתן גרינבלאַט האַלט, אַז מען דאַרף ניט מגזם זיין אין דער אַפֿ־
שאַצונג פון אַ מענטשן אַפילו נאָך זיין טויט. מה־יפית איז געווען עכט און
ערלעך און האָט נישט איבערגעשאַצט זיינע כחות. אַבער דאָס, וואָס ער האָט
פאַרמאַגט, איז פון גרויסן ווערט. די טראַגעדיע פון מה־יפית עס נשמה איז
שוידערלעך. ער האָט דורך זיינע לייכטע שפּילעוודיקע שורות, דורך זיינע
הומאַרעסקעס און גראַמען געוואָלט גובר זיין אין זיך די פיזישע יסורים
און דערשטיקן דעם נשמה־פּיין. ער האָט געהאַט אַ טיפּערע אינערלעכע
וועלט. זיין הומאַריסטיק איז געווען נאָר אַ צודעק פאַר זיינע טראַגישע
איבערלעבענישן. מען האָט געדאַרפט פאַרמאַגן אַ געוואָלדיקן כוח און
זעלבסטבאַהערשונג, כדי צו לאַכן דאָן, ווען דאָס האַרץ האָט געוויינט. אין
וואַרעמע ווערטער כאַראַקטעריזירט ווייטער דער רעדנער די ליבע פּערזענ־
לעכקייט פון מה־יפית און האַלט, אַז מה־יפית איז געווען שטאַרק באַאַיי־
פלוסט דורכן באַקאַנטן העברעיִשן פעליעטאַניסט — לעווינסקי (רב קרוב),
וואָס שטאַמט אויך פון ליטע. באַזונדערס שטעלט זיך אַפּ דער רעדנער אויף
דער אַפּשאַצונג פון דעם מין ליטעראַטור, וואָס הייסט פעליעטאַן. פיל שיינ־
גייסטער זיינען געווען פעליעטאַניסטן. דאָס איז אַ הויכע ליטעראַרישע
קונסט, וואָס ווערט ביי אונדז ניט דערשאַצט. מה־יפית איז געווען טאַקע אַט
דער פיינער טאַלענטירטער פעליעטאַניסט.

ה' ר. צרפת לייענט איבער זיינעם אַ פעליעטאַן, געווידמעט דעם אַנדענעק
פון מה־יפיתן. דער געדאַנק איז דער, אַז דער טורעם איז צעפאַלן, אַבער
ניט פאַרפאַלן. מה־יפית איז טויט, אַבער זיינע ווערק בלייבן.

ה' ישראל קאַפּלאַן לייענט זיינע אַ סאַטירע וועגן הומאַריסטיק ציקלער,
וואָס מאַטערט זיך מיטן טויט און וואָס שטאַרבט אַוועק, און וועגן אַלע יענע
מענטשן, וואָס אינטערעסירן זיך כלומרשט מיטן קראַנקן שרייבער, אַבער

האַבן נישט קיין פאַרשטענדעניש פאַר דער טראַגישקייט פון די גסיסה-מינוטן.

פּרל' שיינע מה-יפית לייענט איבער אַ פאַר העברעיִשע געדיכטן פון איר ברודער און אויך אייניקע יידישע לידער. ה' ר. צרפת לייענט אַ פאַר הומאַרעסקעס פון פאַרשטאַרבענעם.
דער אַוונט בכלל האָט איבערגעלאָזן אַ טיפן רושם.

צו מה-יפיתעס אַנדענק

געשטאַרבן ישראל מה-יפית. אַוועקגעריסן געוואָרן פון אונדזערע ריינע אין עלטער פון 33 יאָר דער פאַפולערער פעליעטאַניסט און דיכטער, וועל-כער פלעגט אַריינטראַגן אין אונדזערע כמורנע טעג — הימלען פיל ליכט און שיינן.

יאָרן לאַנג האָט ער אונדז געדינט מיט זיין פעדער, ליגנדיק אין בעט מיט אַ העכערער טעמפּעראַטור. פיזיש צעבראַכן און אויסגעמאַטערט האָט ער געשריבן זיין גלענצנדיקן הומאַר. און לייכט, זייער לייכט פלעגט שאַפן מה-יפית. אַ שעה אָדער צוויי — און ער האָט שוין פאַרטיק אַ געלונגענעם פעליעטאַן אָדער „קלינג-קלאַנג“.

מען איז איינגעוויינט צו זאַגן, אַז די סביבה, אין וועלכער אַ דיכטער וואַקסט אויף, לייגט איר שטעמפל אויף זיינע שאַפונגען. דער פאַל איז ניט ביי מה-יפיתן. ניט די ישיבה, אין וועלכער ער האָט פאַרבראַכט פיל יאָרן (אגב, געווען איינער פון די בעסטע תלמידים) האָט אַריינגעטריפט אומעט אין זיינע שאַפונגען, ניט די אַרעמע, אומעטיקע, דויגער געגנט האָט אויף אים געוויקט. ער האָט געשעפט זיין יניקה און לעבנסקראַפט פון אַנדזערע אומבאַווסטע קוואַלן.

די קראַנקייט האָט אים געשטערט צו שרייבן פיל גרעסערע ווערק. צי דען וועלן מיר אַזוי שנעל פאַרגעסן אונדזער באַגאַבטן פריינד, וועל-כער פלעגט מיט אַזאַ ליבע און זעלטענעם הומאַר אַפּשפיגלען אונדזערע ליידן און פריידן?

ניין, דאָס טאַר און וועט ניט געשען. ניט אַ דענקמאַל וועלן מיר אים שטעלן, נאָר זאַלן זיינע ווערק צונויפגעזאַמלט ווערן. ס'דאַרף געשאַפן ווערן

אן אינציאטיוו-גרופע, וועלכע זאל נעמען אויף זיך די אויפגאבע אויפ-צוזאמלען די אלע ווערק און שאפן די מיטלען זיי ארויסצולאזן. און אזוי וועט פאראייביקט ווערן דער נאָמען פון אונזער ישראל מה-יפית.
מ. פאלץ

דער טרויעראָונט נאָך ישראל מה-יפית

א פילצאָליקער עולם האָט זיך מיטוואָך, דעם 19 מאָרץ, פאַרזאַמלט אין דעם גרויסן קינאַזאַל „אוישרא“ פון פאַנעמון (לעבן קאָוונע) כדי צו באַערן דעם אַנדענק פון באַליבטן שרייבער-הומאַריסט ישראל מה-יפית ז"ל צו די שלושים נאָך זיין טויט.

מיט אַ קורצן פאַרוואָרט עפנט נתן גרינבלאַט דעם אַנדענק-אָונט, דער-קלערנדיק, אַז דאָ, אויף פאַנעמונער ערד, וווּ דער בן-עיר און בן-הרב ישראל מה-יפית האָט אַ געוויסע צייט געוועבט זיינע צאַרטע חלומות און געשאַפן אַ באַדייטנדיקן טייל פון זיינע ווערק — אַט דאָ פאַרזאַמלען זיך היינט פיל פון זיינע פאַרערער און חברים אַרומצוריידן זיין ווערטפולן באַדייט, און דעם גרויסן אָנווער, וואָס אונזער יונגע דיכטונג האָט מיט זיין פריצייטיקן טויט.

דער גאַנצער עולם באַערט דעם פאַרשטאַרבענעם דיכטער מיט אויפשטיין. הרב טרוואַקס דערמאָנט צו ערשט אַלס פאַנעמונער, דעם גרויסן טרויער, וואָס האָט מיט 30 טעג צוריק אַרומגענומען די גאַנצע באַפעלקער-רונג פון פאַנעמון צוליב דער פטירה פון זייער חשובן בן-עיר און באַליבטן בן-הרב. ישראל מה-יפית איז ניט נאָר געווען אַ שרייבער. ער איז אויך געווען אַ בן-תורה, אַ לַמְדָן. צו 18 יאָר האָט ער שוין סמיכה באַקומען. פאַרברענגענדיק די לעצטע יאָרן צו גאַסט ביי זיין פאַטער דעם רב, פלעגט ער גאַנץ אָפט מיט חשק שמועסן מיטן טאָטן זיינעם אין דברי תורה. דער רעדנער ציטירט דערביי אייניקע מאַמרי חז"ל, פאַרגלייכנדיק דעם דיכטערס שטאַרבן צו דער פטירה פון דעם אַמאַליקן באַרימטן תלמודישן פאַפּולאַריזאַטאָר רבה בר נחמוני, דער מחבר פון „מדרש רבה“, וועלכער איז אויך געווען כל ימיו אַ גרויסער חולה, אָבער זיין גייסט איז אין אים אַלע מאָל שטאַרק געווען. אין י. מה-יפית דעם טיפּויניקן הומאַריסט, וועלכער האָט

אָבער קיין מאל מיט זיין שאַרפער פּען אַ מענטשן ניט פּוגע געווען, זעט מען טאַקע אויך דעם 18-יאַריקן מוסמד ישראל; עס אַנטדעקן זיך אין אים די אמתע יידישע מידות און עטיק.

דער רעדנער איז מודיע, אַז ביים נפטרס פּאַטער געפינט זיך אַ סך איבערגעבליבענע נאָך ניט געדרוקטע כתבים פון דיכטער. מען דאַרף אָבער זיי פאַרעפנטלעכן, ווייל ישראל מה-יפית דאַרף אויך ווייטער בלייבן לעבן צווישן אונדז.

רעדאַקטאָר ר. רובינשטיין זאָגט:

עס איז שווער צו רייזן וועגן דעם טויט פון אַ מענטשן, וואָס לויט זיין שאַפונגס-ענערגיע, האָט ער נאָך געקענט לעבן צענדליקער יאָרן; אַ מענטש פול מיט הומאַר, קוואַליקן געלעכטער און לעבנסלוסט. ער האָט זיין לעבן נאָך גאַרניט אויסגעזונגען. „דעם דיכטערס פּערז האָט זיך אין דער מיט אַפּגעהאַקט“! ... עס שטעקט שוין גענוג טראַגיק אין דעם רייזן איצט וועגן י. מה-יפית, ווען מיר קענען זיך פאַרשטעלן, וואָס פאַר אַ קיצלדיקן און שאַרפזיניקן פעליעטאַן ער גופא וואַלט אַנגעשריבן אַט טאַקע פון דער היינטיקער פאַרזאַמלונג אונדזערער!

דער רעדנער שטעלט זיך אַפּ ברייטער אויפן עצם זין פון הומאַר, גע-לעכטער, ווי דאָס קומט צום אויסדרוק ביי פאַרשיידענע פעלקער. אונדזער יידיש געלעכטער איז אָבער לאַכן איבער אייגענע צרות. ביי יידן זיינען זייערע אייגענע פּלאַגענישן און ווונדן אַ גענוג דאַנקבאַרער אַביעקט פונעם לאַכן. אַט די אייגנשאַפט צו לאַכן פון די אייגענע צרות נעמט זיך טאַקע פון די צרות גופא. לאַמיר זיך דערמאַנען ז. ווענדראַפּס סעריע הומאַר-רעסקן „פּראַוואַזשיטעלסטוואַ“. אין דעם באַשטייט אי די שיינקייט און אי די טראַגיק פון יידישן געלעכטער. מה-יפית, זיך צוקוקנדיק צו זיין קרענק-לעכן לעבן, זיינע עינויים און פּלאַגענישן, געהערט אַן ספּק צו דער פּלע-יאַדע פון די אַריגינעלע יידישע הומאַריסטן, וועלכע שפיגלען אַפּ מיט זייער לעבן און שאַפן דעם קוואַליקן יידישן הומאַר.

ווען מיר קוקן זיך צו דער גאַנצער ריי שאַפונגען פון מה-יפית, זעען מיר, אַז עס איז ניט געווען קיין איין טעמע אין דער וועלט, וואָס זאָל ניט אַרונטערפאַלן אונטער זיין פּעדער. און באַזונדערס אַ וואַכזאַם אויג

האָט ער פאַרמאָגט פאַר דעם יידישן לעבנס־שטייגער, פאַר דעם יידישן שטעטל. בכלל באַמערקן מיר אין זיין שאַפונג אַ צווייערלייקן הומאַר, איינער אַ גיפטיקער פאַר יידישע שונאים, און אַ צווייטער הומאַר, אַ גלעטעוודיקער און גוטברודערישער, פאַר דעם אידיילישן יידישן לעבנס־גאַנג. אין זיינע „קלינג־קלאַנג־פּערזן, וועלכע פלעגן קומען יעדן ליטווישן יידן צו גאַסט אויף שבת, האָט מען באַשיינפערלעך געזען אַט דעם גוטמוטיקן מענטשנפריינד און היימישן חבר. זיין וואָרט איז געווען סאַמעט־גלאַטיק. זיין נשמה־געשטאַלט איז פאַר אונדז שטענדיק געווען אַזוי ליכטיק, העל און קלאַר. אַט דערפאַר האָבן מיר אים אַזוי ליב געהאַט, איז ער אונדז אַזוי טייער געווען. קיינעם האָט גאַר נישט געקענט איינפאַלן, אַז ביי אים איז געווען אַ „גאַלגהומאַר“, אַז זיינע ליריש־ווייכע שורות זיינען געשריבן גע־וואָרן אין אַ צושטאַנד פון אַ מסוכנדיקער מחלה.

מיר ווייסן, דער מענטש האָט געקענט אונדז געבן נאָך פיל שענערס, ווען נישט זיינע צרות און פרנסה־אַנשיקענישן. די, וועלכע האָבן אים נעענ־טער געקענט, ווייסן, אַז ער האָט אַרומגעטראָגן מיט זיך אַ שלל ליכטיקע, ווייכע און אינטימע איבערלעבענישן. ער האָט געקענט זיין איינער פון אונדזערע בעסטע ליריקער. ער איז געווען איינער פון די באַגאַבטסטע אין דער משפּחה פון אונדזערע יונגע דיכטער.

אונדזער איינציקע נחמה — מיר זאָלן די בלעטלעך זיינע צונויפזאַמלען און אַרויסלאָזן אין אַ בוך. אַזוי איז טאַקע געווען דער לעצטער ווונטש זיינער, וואָס ער האָט עטלעכע וואַכן פאַר זיין טויט אויסגעדריקט אין אַ בריוו צו אונדז. אַט דעם טרוים זיינעם זיינען מיר אַלע מחויב צו פאַר־וירקלעכן.

ג. גרינבלאַט: מה־יפית איז נישט נאָר געווען אַ הומאַריסט; אין אים האָט גערוט אַ טיף־צאַרטע נשמה. דאָס וואָס מה־יפית האָט אַרויסגעבראַכט אין זיינע פעליעטאַנען, איז נישט מער ווי אַ טראַפּן פון זיינע שאַפונגס־מעגלעכקייטן. אַט דער פאַראורטיילטער צו אַזוי פיל ליידן איז געווען אַ מענטש מיט זייער טיפע שטימונגען, זיינע חושים זיינען געווען די, צאַרט אויף אויפנעמען אַלע לעבנס־ניואַנסן. און דאָס אַלץ איז צום אויסדרוק נישט געקומען. אַט אויף וואָס מיר דאַרפן טרויערן! נישט איין מאָל האָט ער

מיט מיר גערעדט פון פלענער און שאפונגען. עס איז געווען אַ נגלהדיקער מה־יפית און מה־יפית בנסתר. און אַט דער מה־יפית פון בנסתר איז פאַר אונדז אַ סוד געבליבן — ועל דא קא בכינא!

יידן זיינען געווינט גרינג צו שאַצן דעם הומאַריסט־פעליעטאַניסט. מען פאַרשטייט אַבער ניט, אַז כדי צו געבן דאָס לייכטע, מוז מען פיל טאַלאַנט פאַרמאַגן. דער באַגאַבער פעליעטאַניסט איז די באַשטראַלטע קלוגשאַפט פון דער וועלט. זיין שמיכל איז לייכט, אויסגעלייטערט און פאַרמאַגט דעם דופט פון לעבן און שאַפן. יעדער פאַלקסמענטש, ווען ער עפנט איצט די ערב־שבתדיקע צייטונג און טרעפט דאָרט ניט זיין היימיש „אורח לשבת“, מה־יפיתעס פעליעטאַן — פילט דאָך דער ייד, אַז עס פעלט אים וואָס, עפעס אַ פאַריותמדיקייט נעמט אים אַרום. דעריבער וועלן מיר טאַקע ניט בלייבן טריי צו זיך אַליין, ווען מיר זאָלן איצט לאָזן צעזיט און צעשפרייט איבער פאַרשידענע בלעטער און זשורנאַלן די שאַפונגען פון מה־יפית און ניט אַרויסראַטעווען זיי פון פאַרגעסנקייט.

ב. צרפת לייענט אַ לענגערן פעליעטאַן „לונגען“, אַנגעשריבן און גע־וידמעט צו שלושים פון מה־יפית ז״ל. אין נאַמען פון דער פאַנעמונער יוגנט באַקומט דאָס וואָרט ה' ראַסקין.

ערשט פאַר אַ קורצער צייט האָט פאַנעמונער יוגנט אויף דער זעל־בער בינע געשפילט אין מה־יפיתעס בייזיין זיינע אַ קאַמעדיע און דאָס שטעטל האָט זיך אַזוי געפרייט מיט איר גרויסן בן־עיר. נאָך ביי זיין לעצטן אַפפאַר פון אונדז, ווען מיר יונגע האַבן אים באַגלייט ביי דער באַן, האָט ער אונדז מבטיח געווען אין גיכן ווידער צו באַזוכן...

דער רעדנער איז מודיע, אַז פאַנעמונער יוגנט האָט באַשלאָסן אַנצורופן זייער שטאַטישע ביבליאָטעק אויפן נאַמען פון ישראל מה־יפית. אויך וועט פאַנעמונער יוגנט מיטהעלפן מיט אַלע מיטלען, אַז די ווערק פון מה־יפית זאָלן קענען אַרויסגעגעבן ווערן. פאַנעמון וועט קיין מאַל ניט פאַרגעסן איר טייערן־בן־עיר.

ג. י. גאַטליב לייענט פאַר אַ ריי לידער, וואָס זיינען פאַרבליבן פון י. מה־יפית. פאַר אַ גרויסן טייל עולם, וועלכע ווייסן נאָר פון י. מה־יפית דעם פעליעטאַניסט און „קלינג־קלאַנג־פּערזן־שרייבער, קומען די ריין־

פאָעטישע לידער מיט זייערע ווייכע לירישע טענער אין גאַנצן ווי אַ סענ-סאַציע. נ. י. גאַטליב לייענט נאָך פאַר אַ פיינע באַלאַדע „נסים“ פון מה-יפית, ווו עס דערפילט זיך גלייך דער עכט מה-יפיתער גראַם און בליציקער איינפאַל.

מ. כהן רעדט צום סוף וועגן מה-יפית דעם מענטש. מה-יפית האָט פאַר-מאַגט אַן אמת-יידישן כאַראַקטער און האָט געהאַט די אַלע מעלות פון אַן אויסדערוויילטן תלמיד-חכם.

דער פאַרזיצער נ. גרינבלאַט שליסט דעם אַנדענק-אַוונט, רופנדיק ווידער דעם גאַנצן עולם צו דערפילן זיין גרויסן חוב צום יונג-פאַרשטאַרבענעם פיינעם דיכטער — אַרויסגעבן די ווערק פון י. מה-יפית. אין טיפן טרויער און כבוד-געפיל פאַר זיין טייערן יונג-פאַרשטאַרבענעם דיכטער, צעגייט זיך לאַנגזאַם דער עולם פון זאַל.

מה-יפית אין בוך-פאַרעם

אַ מתנה, אַן אמתע מתנה, וואָס פאַרשאַפט נחת און פרייד, וואָס רייסט אַפּ דעם פאַרהאַרעוועטן, פאַרדאָגטן בן-אדם פון זיינע דאָגות, פּלאַגענישן און גריזאַטע און רופט אַרויס אַ שמייכל אויף זיינע ליפּן, אַ לוסטיקן גלאַנץ אין זיינע אויגן...

דאָס איז דאָס אַקערשט-דערשינענע בוך פון יונג-פאַרשטאַרבענעם טאַ-לאַנטפּולן, האַרציק-היימישן ישׂראל מה-יפית ז"ל — אַ באַנד הומאַריסטישע דערציילונגען. אַ בוך פון 262 זייטן, געדרוקט אויף אַ שיינעם פאַפיר, באַזאָרגט מיט אַ קינסטלערישער הילע און בילד פון מחבר — אַ פּראַכט-פּולע אויסגאַבע, וואָס איז אַ מחיה אין האַנט אַריינצונעמען.

עס פילט זיך אַ זאַרגעוודיקע האַנט — ניין, צוויי הענט, וואָס האַבן מיט יראת הכבוד פאַרן אַנדענק פון גייסטרייכן נפטר געאַרבעט איבער יעדע קליניקייט פון בוך. דאָס זיינען די פרוי חנה מה-יפית און די שוועסטער שיינע מה-יפית (זי האָט צום בוך אַן אינטערעסאַנטע ביאָגראַפיע אַנגע-שריבן). זיי האַבן זיך די גרעסטע טרחה געגעבן דעם בוך פון זייער מאַן און ברודער אַרויסצוגעבן. לאַנגע חדשים געהאַרעוועט און דעם לעצטן זיסן חלום פון מה-יפיתן אין לעבן דורכגעזעצט.

יע, דאָס איז זיין פאַרבאַרגנסטער טרוים געווען אויפן קראַנקבעט, מאַטערנדיק זיך שוין מיטן כמאַרע-שאַטן פון טויט, האָט ער געטראַכט און גערעדט :

— אפשר וועט אים אָפגליקן זיינע בעסערע זאַכן אין פּראַזע און פּערזן אין אַ בוכפּאַרעם אַרויסצוגעבן? אפשר וועלן די צעזייטע פּערל פון זיין שריפטשטעלערישער פּעדער דאָך צונויפגעזאַמלט ווערן און זיין געליבטן לייענער דאָס האַרץ דערקוויקן?

מה-יפּית האָט גוט געקענט די יידישע ליטע — אירע, „פּייזאָזשן“ און „פּערסאַנאָזשן“, אירע רבנים, מלמדים, משכילים, ווייבער, סוחרים, אויפגעקלערטע בהורמלעך און שעמעוודיקע, אָבער היינטצייטיקע מיידלעך. איר געפּינט אין זיין בוך אַ רייכע גאַלעריע טיפּן — לעבעדיקע, צאַפּל-דיקע, פון דער ווירקלעכקייט אַרויסגעריסענע. אַט-אַט דערזעט איר באַ-קאַנטע ליטוואַקעס מיט זייער הילוך, רייד-אופן, וויצן און אַ קאַפּעטשקע שאַרזשירטע פנים-שטריכן. דאָס זיינען טאַקע זיי — אייער בלוט און פלייש! און איר בלעטערט מיט דורשט אַ זייטל נאָך אַ זייטל און איר ווערט אַפּגעטונקט אין אַ נאַענט-ווייטער וועלט.

דער כּוח פון דער קינסטלערישער פּעדער האַלט געשפּאַנט אייער איג-טערעס. ס'לעבט אויף פּאַר אַייך דער אַמאַליקער מה-יפּית — די ווונדער-לעכע און שיינע געשטאַלט, וואָס שוועבט פּאַרביי אונטער אַ טיולענעם דורכזיכטיקן שלייער פון ליכטיקן, אַנקוועלענדיקן הומאַר. ר. רובינשטיין

ישראל מה-יפּית : „הומאַריסטישע דערציילונגען

פּאַרלאַג רובין מאַאס, בערלין שארלאַטענבורג

אינעם לעבן פון ישראל מה-יפּית, וואָס איז געשטאַרבן אין עלטער פון 33 יאָר אין 1930, האָבן פיר מאַמענטן געשפּילט אַן אַנטשיידנדיקע ראַלע : די מלחמה-איבערלעבונגען, דער ציוניזם, די יאָרן-לאַנגע קראַנקייט און די גרויסע ליבע צו אַ פּרוי. ווען מען נעמט אין באַטראַכט, אַז דער דאָזיקער הויך-באַגאַבעטער מענטש, וואָס איז געווען פּרעדיסטינירט צו וויסנשאַפּט-לעכער און דענקערישער טעטיקייט און האָט באַקומען ליטוויש-יידישע

דערציִונג — האָט דעם גרעסטן טייל פון זיין לעבן פאַרבאַכט אין סאַנאַ-טאַריעס, קורערטער און שפּיטאַלן, מוז מען באַווונדערן, וואָס ער איז נישט געווען ביטער-סאַטיריש, נאָר פול מיט הומאַר. מלחמה און קראַנקייט האָבן אים אפּשר צעקריגט מיט גאַט און מיט וועלט; אָבער ציוניזם און די ליבע פון אַ פּרוי האָבן פאַרגאַלדיקט דאָס דאַזיקע ליידן-רייכע לעבן און געשאַפן אין מה-יפּית אַ מילדקייט און אַ פאַרשטענדעניש פאַר דער וועלט און פאַרן לעבן.

די אין דעם באַנד אויסגעוויילטע קליינע אַרבעטן, וואָס זענען געווען צום ערשטן מאַל געדרוקט אין פאַרשידענע יידישע צייטונגען, רופן אַרויס דעם טיפן באַדויער, וואָס דער טאַלאַנט פון ישׂראל מה-יפּית האָט ניט באַוווּן צו דערגיין צו פולשטענדיקער רייפּקייט.

מה-יפּית איז אַ גענויער קענער פונעם יידישן לעבן און ער באַהערשט די שפּראַך, ווי ווייניק יידישע דיכטער. טראַץ זיין קריטישע באַגאַבונג און זיין שאַרפן בליק פאַר מענטשלעכע שוואַכקייטן, איז ער אַ הייטערער גוט-ווינטשנדיקער פּאַעט. זיין פּערזן-קונסט האָט ווייניק אַנאַלאַגיעס אין דער יידישער ליטעראַטור. אויב שלום-עליכם האָט אין זיינע הומאַרעסקעס און דערציילונגען געשילדערט דאָס יידישע שטעטל פון פאַר דער וועלט-מלחמה, גיבן מה-יפּיתעס דערציילונגען אַ בילד פונעם ליטוויש-יידישן לעבן אין דער נאַכמלחמה-צייט. מען קען בלויז ראַטן די פריינד פון דער יידישער ליטעראַטור צו לייענען דאָס בוך, באַקענען זיך מיט אַ ווערטפולן טאַלאַנט און צוזאַמען מיטן גענוס — אויך אַ סך צו לערנען פון די דאַזיקע הומאַר-ריסטישע דערציילונגען.

מ. 11.

(„יידישע רונדשויו“ נ. 45-46, 1932.6.8)

דעם דיכטערס טויט

צום אַנדענק פון י. מה"יפּיט

ער האָט ניט צעקלעפט זיינע ווונדן אויף סלופעס,
ער האָט ניט געהויבן צום הימל זיין פיין,
גענומען אַ קלינגענדיק ליד אויף די ליפן
און אין וועלטן אַריין!

ער האָט ניט געהיילט זיינע ווונדן מיט באַלזאַם,
פאַרזונגען זיין פיין מיט אַ לוסטיקן ליד,
און ס'האַבן צעשאַטן זיך איינס נאָכן אַנדערן
אַ גליד נאָך אַ גליד...

ער האָט ניט צעקלעפט זיינע קרעכצן אויף סלופעס,
זיין ליד איז געוועזן פול פרייד.
אין זונג און געזאַנג, אין קלינג און געקלאַנג
האַט געלויערט דער טויט...

האַדל טרוביק